

T.C.
RECEP TAYYIP ERDOĞANÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

1990-2000 YILLARI ARASI İSLÂMÎ ROMANLAR
(Yüksek Lisans Tezi)

Yazarı
ELİF BALCI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İHSAN SAFİ

RİZE 2014

T.C.
RECEP TAYYIP ERDOĞANÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

1990-2000 YILLARI ARASI İSLÂMÎ ROMANLAR
(Yüksek Lisans Tezi)

Yazarı

ELİF BALCI

Tez Danışmanı

Doç. Dr. İHSAN SAFİ

Tez Savunma Tarihi

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmza

Başkan : Doç. Dr. İhsan SAFİ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hasan AKTAŞ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Zehra ARSLAN

Doç. Dr. Şevket TOPAL

Enstitü Müdürü

..... / .... / 20.. Onay Tarihi

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim 06 / 06 / 2014

Elif BALCI

ÖN SÖZ

Edebiyatla din arasındaki münasebet ya da dinî konuların edebî eserlerde işlenmesi, tebliğ ve telkin vasıtası olarak kullanılması sanatsal ürünleri ortaya koyan ilk insanlara kadar uzanır. Hidayet romanı yazarları da bu bilinçle yola çıkarlar. Yozlaşmakta olan toplumu kurtarmak, kaybolmakta olan İslâmî duyguları uyandırmak için eserler yazarlar.

Türk edebiyatında İslâmi romanlar 1960'lı yıllarda görülmeye başlar ve bir yer edindir. Biz de bu çalışmamızda edebiyatımızda “İslami Romanlar” veya “Hidayet Romanları” diye geçen bu romanlardan 1990'yıllardaki yayımlanmış olan 12 tanesini bütün yönleriyle inceledik ve bu yıllar arasındaki İslâmî romanların özelliklerini göstermeye çalıştık. Bu yıllarda yazılmış toplam 36 roman tespit ettik. Bu 36 romanı bütünüyle incelemek bir tezin hacmini aşacağı için tezimizi 12 romanla sınırlandırdık. Bu sınırlandırmayı yaparken de; okuyucuya İslâmî yaşam biçimini anlatarak “iyi bir Müslüman”ın sahip olması gereken davranışları gösteren ve kahramanların hidayete eriştiği ile biten yani “Hidayet Romanı” kavramına girebilecek, onu en iyi şekilde gösterebilecek, ona örnek olabilecek romanları seçmeye dikkat ettik.

Tezimiz Giriş, I. ve II. Bölümler, Sonuç ve Kaynakça'dan oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde, 1990- 2000 yılları arasındaki İslâmî romanları anlamak için önce onlara kaynaklık eden İslâmcılık anlayışını, din ve edebiyat arasındaki ilişkiyi, “İslâmî Edebiyat” kavramını, Türk romanında İslâm'ın ve din adamlarının ele alınış biçimlerini kısaca anlattık. Ardından roman türünün Dünya ve Türk edebiyatındaki gelişimi hakkında bilgi verdik. İslâmî romanın tanımını yaparak, nasıl ortaya çıktığını ve 1990'lı yıllara kadarki serüvenini anlattık.

Birinci bölümde, konu, ana fikir, olay örgüsü, anlatıcı ve anlatım teknikleri, zaman, mekân, şahıslar, dil ve üslûp başlıkları altında romanların yapısal unsurlarını inceledik.

İkinci bölümde romanlarda görülen temaları tasnif ederek inceledik. En belirgin tema olan hidayete erme temasının yanında ferdî temalardan aşk/sevgi, zalimlik, ölüm gibi temalar da karşımıza çıktı. Dinî temalardan İslâm'ın yanlış

öğretilmesi, sözde Müslümanlık, İslâm birliği, cihat, din ve vicdan hürriyeti, geçici dünya- imtihan dünyası temalarının işlenişini ortaya koyduk. Sosyal temalardan maddî zenginlik, kültürel yozlaşma, evlilik- aile, yazarlık- romancılık, kadınların kötü yola düşmesi, köy-kent çatışması, başörtüsü sorunu, ırkçılık temalarının nasıl işlendiğini açıkladık.

Sonuç kısmında ise 1990- 2000 yılları arasında yayımlanmış İslâmî romanlara dair ulaştığımız genel yargıları ana hatlarıyla belirterek Türk Edebiyatındaki konumunu tespiti çalıştık.

Kaynakçada incelediğimiz ve yararlandığımız eserlere yer verilmiştir.

Uzun süren bu çalışmanın her safhasında bilgi birikimi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, destek veren saygı değer hocam Doç. Dr. İhsan Safi'ye teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	6
KISALTMALAR	11
GİRİŞ	12
BİRİNCİ BÖLÜM	42
ROMANLARIN YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ	42
1.1. İnsanlık Ayağa Kalk	42
1.1.1. Konu	44
1.1.2. Özet	44
1.1.3. Ana fikir	44
1.1.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	45
1.1.5. Olay Örgüsü	49
1.1.6. Şahıslar	53
1.1.7. Zaman	57
1.1.8. Mekân	60
1.1.9. Dil ve Üslup	62
1.2. Mavi Gözyaşı	64
1.2.1. Konu	65
1.2.2. Özet	65
1.2.3. Ana fikir	66
1.2.4. Olay Örgüsü	68
1.2.5. Şahıslar	74
1.2.6. Zaman	78
1.2.7. Mekân	79
1.2.8. Dil ve Üslup	80
1.3. Sabıkalı ve Dul	82
1.3.1. Konu	83
1.3.2. Özet	83
1.3.3. Ana fikir	83
1.3.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	84

1.3.5.	Olay Örgüsü	85
1.3.6.	Şahıslar	90
1.3.7.	Zaman.....	94
1.3.8.	Mekân.....	95
1.3.9.	Dil ve Üslup	97
1.4.	Benim Çiçeklerim Ateşte Açar.....	99
1.4.1.	Konu.....	100
1.4.2.	Özet	100
1.4.3.	Ana fikir	100
1.4.4.	Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	101
1.4.5.	Olay Örgüsü	103
1.4.6.	Şahıslar	105
1.4.7.	Zaman.....	109
1.4.8.	Mekân.....	111
1.4.9.	Dil ve Üslup	112
1.5.	Bitmeyen Zulmet.....	114
1.5.1.	Konu.....	115
1.5.2.	Özet	115
1.5.3.	Ana fikir	116
1.5.4.	Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	116
1.5.5.	Olay Örgüsü	118
1.5.6.	Şahıslar.....	126
1.5.7.	Zaman.....	131
1.5.8.	Mekân.....	132
1.5.9.	Dil ve Üslup	134
1.6.	Düğünümde Ağlama.....	137
1.6.1.	Konu.....	139
1.6.2.	Özet	139
1.6.3.	Ana fikir	139
1.6.4.	Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	140
1.6.5.	Olay Örgüsü	141
1.6.6.	Şahıslar.....	144

1.6.7.	Zaman.....	149
1.6.8.	Mekân.....	150
1.6.9.	Dil ve Üslup	151
1.7.	İhtilal Yapan Adam ve Sandra (Hicran).....	152
1.7.1.	Konu.....	153
1.7.2.	Özet	153
1.7.3.	Ana fikir	154
1.7.4.	Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	154
1.7.5.	Olay Örgüsü	155
1.7.6.	Şahıslar.....	161
1.7.7.	Zaman.....	165
1.7.8.	Mekân.....	166
1.7.9.	Dil ve Üslup	168
1.8.	İmamın Manken Kızı.....	169
1.8.1.	Konu.....	170
1.8.2.	Özet	170
1.8.3.	Ana fikir	171
1.8.4.	Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	171
1.8.5.	Olay Örgüsü	173
1.8.6.	Şahıslar.....	177
1.8.7.	Zaman.....	182
1.8.8.	Mekân.....	183
1.8.9.	Dil ve Üslup	185
1.9.	Son Pişmanlık Fayda Eder	185
1.9.1.	Konu.....	187
1.9.2.	Özet	187
1.9.3.	Ana fikir	187
1.9.4.	Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri	188
1.9.5.	Olay Örgüsü	189
1.9.6.	Şahıslar.....	193
1.9.7.	Zaman.....	195
1.9.8.	Mekân.....	197

1.9.9.	Dil ve Üslup	198
1.10.	Hançer Saplı Yüreğimde.....	199
1.10.1.	Konu	200
1.10.2.	Özet	200
1.10.3.	Ana fikir	201
1.10.4.	Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri.....	201
1.10.5.	Olay Örgüsü	204
1.10.6.	Şahıslar	208
1.10.7.	Zaman	212
1.10.8.	Mekân.....	213
1.10.9.	Dil ve Üslup.....	214
1.11.	İsmailağa Sokağı ve Sevda Çiçeği.....	215
1.11.1.	Konu	216
1.11.2.	Özet	216
1.11.3.	Ana fikir	217
1.11.4.	Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri.....	217
1.11.5.	Olay Örgüsü	219
1.11.6.	Şahıslar	224
1.11.7.	Meltem.....	224
1.11.8.	Zaman	229
1.11.9.	Mekân.....	230
1.11.10.	Dil ve Üslup.....	232
1.12.	Aşka Çıkış Yok.....	233
1.12.1.	Konu	234
1.12.2.	Özet	234
1.12.3.	Ana fikir	235
1.12.4.	Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri.....	235
1.12.5.	Olay Örgüsü	236
1.12.6.	Şahıslar	241
1.12.7.	Zaman	247
1.12.8.	Mekân.....	248
1.12.9.	Dil ve Üslup.....	250

İKİNCİ BÖLÜM.....	252
ROMANLARIN TEMATİK OLARAK İNCELENMESİ	252
2.1. Ferdî Temalar	252
2.1.1. Aşk- Sevgi.....	252
2.1.2. Zalimlik.....	255
2.1.3. Ölüm.....	256
2.2. Dinî Temalar.....	259
2.2.1. Hidayete Erme.....	259
2.2.2. İslâm'ın Yanlış Öğretilmesi	268
2.2.3. Sözde Müslümanlık.....	271
2.2.4. İslâm Birliği	273
2.2.5. Cihat	274
2.2.6. Din ve Vicdan Hürriyeti.....	275
2.2.7. Nur Cemaati	276
2.2.8. Geçici Dünya- İmtihan Dünyası.....	277
2.3. Sosyal Temalar	278
2.3.1. Maddi Zenginlik.....	279
2.3.2. Kültürel Yozlaşma- Batılılaşma.....	280
2.3.3. Evlilik-Aile.....	283
2.3.4. Yazarlık- Romancılık.....	285
2.3.5. Kadınların Kötü Yola Düşmesi	287
2.3.6. Köy-Kent Çatışması	288
2.3.7. Başörtüsü Sorunu	289
2.3.8. Irkçılık.....	290
SONUÇ	292
KAYNAKÇA.....	302
ÖZET.....	309
ABSTRACT.....	310
ÖZGEÇMİŞ	311

KISALTMALAR

ae.	:	Aynı eser.
age.	:	Adı geçen eser.
agm.	:	Adı geçen metin.
ay.	:	Yazara ait son zikredilen yer.
C.	:	Cilt.
çev.	:	Çevirmen.
Haz.	:	Hazırlayan.
trc.	:	Tercüme eden.
s.	:	Sayfa numarası.
s.s.	:	Sayfaları arası.
S.	:	Sayı.

GİRİŞ

Farklı kesimler tarafından “İslâmî roman”, “dinî” roman gibi adlarla da tanımlanan hidayet romanları, 1960’ların sonlarından itibaren Türk edebiyatında her geçen gün genişleyen bir yere sahip olmuştur. Bu tarihten günümüze kadar, hidayet romanları hayatı ve sosyal yaşamı çok farklı biçimlerde ele almıştır. Belli bir okuyucu kitlesi olan bu romanlarda, önerilen yaşam tarzının dışında kalan herkesin mutsuz olduğu vurgulanarak, İslâmcı okurlara, doğru tercih yaptıkları için ne kadar şanslı oldukları anlatılır. Romanlar tanımlanırken, hepsinde İslâm’ı tanımayan veya yanlış tanıyan, geleneksel İslâm inancına sahip veya farklı dinlere mensup kişilerin “gerçek, ideal Müslümanlığa” erişmeleri anlatıldığı için “doğru yol, hak olan Müslümanlık yolu” manasına gelen “hidayet” ifadesi kullanılmıştır.

1980’lerin sonundan itibaren giderek gelişen siyasal İslâm, beraberinde kültürel bir yapıyı da getirmiştir. Daha önceki dönemlerde de İslâmcı bir çizgi var olmakla beraber, hidayet romanlarının dinî/siyasi mücadelenin bir parçası olması ancak 1980’li yıllardan sonra olmuştur. İslâmcı hareket, bu tarihten itibaren romanı daha çok ciddiye almaya başlamıştır.¹ Bu ciddiye alışıla birlikte doksanlı yıllara gelindiğinde sosyal bir sorumluluk olarak romanı benimseyen İslâmcı romancıların okur kitlesinde de büyük bir artış olduğu görülür.

İslâmcılık, İslâmiyet’i Müslüman ülkelerinde hâkim kılmak ve İslâm âlemini birleştirmek için ileri sürülen dinî, siyasî, içtimaî ve ideolojik bir akım olarak belirir.² Meseleye siyasî açıdan bakıldığında İslâmcılık anlayışının Avrupa ülkelelerine karşı bir güç halinde ortaya çıkma ve Osmanlı Devleti’nin bünyesindeki İslâm unsurlarını bir kuvvet olarak toplama ve imparatorluğun ömrünü sürekli

---

¹ Veli Uğur, *1980 Sonrası Türkiye’de Popüler Roman*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2013, s.85.

² İslâmcılıkla ilgili şu tanımlar yapılmaktadır: “İslamcılık, XIX-XX. Yüzyılda, İslam’ı bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlak, felsefe, siyaset, eğitim...) “yeniden” hayata hâkim kılmak için akılcı bir metotla Müslümanları, İslam dünyasını Batı sömürsünden, zalim ve müstebit yöneticilerden, esaretten, taklitten, hurafelerden... kurtarmak; medenileştirmek, birleştirmek ve kalkındırmak uğruna yapılan aktivist, modernist ve eklektik yönleri baskın, siyasi, fikri ve ilmi çalışmaların, arayışların, teklif ve çözümlerin bütününi ihtiva eden bir hareket olarak tarif edilebilir. (İsmail Kara, “Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi”, İstanbul: Risale Yayınları, 1986, s.15.); “İslamcılık, İslam’ın ana referans kaynaklarından hareketle “yeni” bir insan, toplum, siyaset/devlet ve dünya tasavvurunu, buna bağlı yeni bir sosyal örgütlenme modelini ve evrensel anlamda İslam Birliği’ni hedefleyen entelektüel, ahlaki, toplumsal, ekonomik, politik ve devletlerarası harekettir. Başka bir deyişle İslam’ın hayat bulması, hükümlerinin uygulanması, dünyanın her tarihsel ve toplumsal durumunda İslam’a göre yeniden kurulması ideali ve çabasıdır.”

(Ali Bulaç, “İslamcılık Meselesi”, Zaman, 21 Temmuz 2012.)

kılma endişelerinden kaynaklandığı görülür. İslâm'ı dünyaya hâkim kılma çabalarında, Batı esas alınırken, Batı ile İslâm ülkeleri arasındaki mesafeleri kapatmak arzusu da kendisini gösterir.³

İslâmcılık ideolojisi edebiyat sahasında bilhassa 1908'den sonra gelişir. Edebiyat alanında, en güçlü temsilcisi Mehmet Âkif olur. Bu dönemde İslâmcılık görüşünü savunanlar arasında; Said Halim Paşa, M. Şemsettin(Günaltay), Şeyhülislam Kazım Efendi ve Eşref Edib gibi şahsiyetler dikkat çekerler. Bu fikre gönül ve destek verenlerin başında, hiç şüphesiz Sultan Abdülhamid gelir. Osmanlı'da, İslâmcılık hareketinin gelişmesinde önemli bir rolü olan Sultan Abdülhamid, denge politikasına uygun olarak, Arap-İslâm ülkelerinde Batılı devletlerin emellerine "halifelik" müessesini akıllıca kullanarak engel olmayı başarmıştır. İslâm'ı Batı'nın ilim ve tekniğinden yararlanmak suretiyle yüceltme gayretlerini Cemaleddin Efgani'de ve onu takip eden Ahmed Midhat, Said Halim Paşa ve Mehmed Akif'te görmekteyiz. İslâm'ı çağın nimetlerinden istifade ederek yüceltmeyi amaçlayan bu çabalar, İslâmcılık aksiyonu içinde en kalıcı olandır. İslâm'ı dünyaya hâkim kılmak gayretlerinde, Batı esas alınırken Batı ile İslâm ülkeleri arasındaki mesafeleri kapatmak ülküsü benimsenmiştir.

Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı, Asrın idrakine söyletmeliyiz
İslâm'ı diyen Akif, bu perspektif içerisinde İslâm'ın yükselişini düşünmüştür.

Hilmi Ziya Ülken, Efgânî ile başlayan yeni İslâmcılık çıkırının gelişmesi üzerine, Türkiye'de tesirleri olduğuna işaret ederken, Sebil'ür-reşâd yazarlarını iki zümreye ayırır:⁴

1. a. Gelenekçi İslâmcılar (Ahmed Naim vb.);
b. Medrese ile mektebi birleştirme eğiliminde olanlar.
2. a. Modernist İslâmcılar (İsmail Hakkı İzmirli, M. Şemseddin Günaltay)
b. Modernizm ile gelenekçilik arasında orta yolu tutanlar (Şeyhül İslam Musa Kâzım vb.)

³ Kara'ya göre İslâmcıların temel hedefleri şunlardır: "1. Müslümanları saf bir inanç sahibi kılmak, 2. Eğitim ve öğretimin ıslahı ve cehaletle, bilgisizlikle taklitle mücadele, 3. Tasavvufun ıslahı, 4. İslâm dünyasında yaygın olan ahlak anlayışını değiştirmek, 5. İslâm'ın ilk devrelerinde olduğu gibi cihadın çok geniş ve kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktır."(age., LWIV-LXVIII)

⁴ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ülken Yayınları, 1966, s.443.

c. Doğrudan doğruya modernizme karşı olanlar(Mustafa Sabri vb.)

Ülken, İslâm modernistleri arasında, Ziya Gökalp'in teşebbüsünü Türkiye'deki en ileri ve orijinal teşebbüs olarak değerlendirir. Yine İslâm modernistleri arasında, üzerinde ciddiyetle durulması gereken simalardan birinin de Musa Carrullah olduğuna dikkat çeker.

Hilmi Ziya, modernist ve Türkçü İslâmcılar arasında M. Şemsettin Günaltay, Şerafeddin Yaltkaya, Halim Sabit ve Hüseyin Hüsamettin'i zikreder; bunların ayrıca, ileri seviyede Türkçü olduklarını belirtir.⁵

Mehmed Akif'in de içinde yer aldığı İslâmcı gruba "reformistler" adı verilmiştir. Bunlar "Asr-ı Saadet"teki İslâm'ı çağdaş bir yorumlayışla zamanın ihtiyaçlarına uygun tarzda takdim etmeye çalışmışlardır. Meselenin tefekkür ve iman cephesi kadar, siyasi çehresine de önem vermişlerdir. İslâm birliği vücuda getirmek suretiyle Hristiyan Avrupa'ya karşı ezilmemek ve sömürülmemek bakımından, panislamizm siyasetini takip etmişlerdir.⁶

İslâmcılık akımının İkinci Meşrutiyet'te ortaya çıkan hâkim siyasal ve ideolojik akımların en tesirlisi ve kuvvetlisi olduğunu söyleyen Tunaya, bu akımın "Garpcılık, Türkçülük, Adem-i Merkeziyetçilik" ve fikir alanında ikinci planda kalmış olan "Sosyalizm" akımları gibi ideolojik ve siyasal bir karaktere sahip olduğunu da belirtir.⁷

Tunaya, İslâmcılık akımının Meşrutiyetle başlayan ve biten bir fikir akımı olmadığını belirterek bu akımı: Meşrutiyet İslâmcıları ve Cumhuriyet Rejimi İçinde Gelenekçi Çevre olarak iki kısımda değerlendirir. Meşrutiyet İslâmcıları teokratik bir saltanat formülü etrafında çevrenmişlerdir. Bütün çabaları Osmanlı İmparatorluğu'nun ihyası gayesinde toplanmıştır. Fakat akım Saltanat'ın yıkılışından sonra da devam etmiştir.

İslamlaşmak fikrinin savunuculuğunu önce *Sırat-ı Müstakim*, sonra da *Sebil'ür-reşad* adlı dergiler yapar. Ayrıca *Beyânü'l-Hak*, *Dârülfünûn İlâhiyat Fakültesi Mecmuası* İslâmcı yazarların yazdıkları kıymetli yazıların neşredildiği mec-

⁵ Ülken, ae., s.649.

⁶ Hüseyin Tuncer, "İslâmî Görüş Etrafında Toplanış", *Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi*, C.8, , Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2007.

⁷ Tarık Zafer Tunaya, *İslâmcılık Akımı*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s.2.

mualardır. Cumhuriyet döneminde ise *Babiâli'de Sabah, Yeni İstiklâl, Bugün, Yeni Asya, Bayrak, İttihad, Ufuk, Milli Gazete, Yeni Devir, Tevhid, Hicret, İslâmî Hareket, Tebliğ, Akıncılar, Yeniden Millî Mücadele* vb. gibi günlük gazeteler; *Köprü, Sızıntı, Sur, Hareket, Diriliş, Edebiyat, Maveria, Gerçek, Pınar, Nesil, Oku, Hakses, İslâm, Hilâl, Düşünce, Kıyam, Yeni sanat, Sedir, Deneme, Gelişme, Milli Gençlik, Şûra, Vesika, Muştı, Tohum, Diyanet Dergisi, İslâm Medeniyeti,* vb. gibi aylık dergiler yayımlanır.

İslâmcılık akımının tarihi seyrine bakacak olursak XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı aydınları tarafından dile getirilmeye ve tartışılmaya başlandığını, ilk defa Yeni Osmanlılar arasında gündeme gelen bu ideolojinin II. Abdülhamid döneminde faydacı bir politika unsuru olarak değerlendirildiğini, II. Meşrutiyet'ten sonra ihya ve ıslah çizgisinde bir İslâm düşüncesi şeklinde takdim edilmesinin yanında alternatif ve modernist bir toplum ve devlet yönetimi projesi olarak Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar varlığını sürdürdüğünü görürüz. 1960'lardan itibaren de adlandırma aynı kalsa da mahiyet değişimine uğrayarak yeni bir nitelik ve popüler kimlik kazandığı görülür. Yeni Osmanlılardan itibaren İslâmcılık hareketi içerisinde yer alan aydınların ilmî ve fikrî faaliyetleri hukuktan sanat ve edebiyata kadar birçok alanda farklı bir çizgi oluşmasına yol açmıştır.⁸

Necdet Subaşı, "*Türkiye'de İslâmcılığın Seyr-ü Seferi*"ni anlattığı yazısında, İslâmcı söylemin Cumhuriyet öncesinden devrolunan mirası laik Türkiye'de sadece Kemalist öncüler tarafından değil İslâmî birikime sık sık atıfta bulunan yeni nesil İslâmcılar tarafından da ihmal edildiğini söyler.

Subaşı, söylemin geleneksel vurgusuna en çok yaklaşanın Necmettin Erbakan önderliğindeki "Millî Görüş"çü partiler olduğunu, bunun için de öncelikle siyasal bağımsızlığı hedeflediklerini ifade eder. Ona göre Türk İslâmcılığı ana damar söylemle aynı diskuru sürdürme gereği duymamış, toplumun Müslüman kökleriyle sağlıklı irtibatlar kurabilmesinin yolunu öncelikle siyasal bağımsızlık dilinin berraklaşmasında bulmuştur. Hareketin takip ettiği yöntem ve strateji sık sık İslâm'ın siyasallaştırıldığı suçlamalarına yol açmış, bu bağlamda dinî siyaset-

---

⁸Mümtaz'er Türköne, "İslâmcılık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.III, s.60.

ten tecrit edilmiş bir çerçevede ancak kabul edilebilir bulan Cumhuriyetçiler nezdinde Milli Görüş sıklıkla takibata uğramıştır.⁹

İslâmcı zihniyetin yetiştirdiği İslâmî roman yazarlarını anlamak için bu zihniyetin tanımına ve tarihsel seyrine kısaca değindikten sonra din ve edebiyat arasındaki ilişkiye bir açıklık getirmeye çalışacağız. İslâmî romanları anlamak için din ve edebiyat arasındaki ilişkiyi kavramak gerekir. İnsanlık tarihine baktığımızda, en ilkel kabilelerden bu yana her toplum ve toplulukta bir varlığa ya da Tanrı'ya inanma ihtiyacı hissedilmiştir.¹⁰

Din duygusu, yalnız sosyal bir olay değildir. O aynı zamanda ferdî bir olaydır. Hatta bütün dinî inançlardan kurtulmuş olan kimselerde dahi aynı iz bulunur. İnsan yaratılış itibarıyla dinî bir yaratıktır. Bu nokta yeryüzünde gelmiş geçmiş bütün dinlerin kabul ettiği bir gerçektir. İnsan her çağda kutsal bir şey bulmuş, ona inanmış ve bağlanmışır.¹¹

Din duygusu, tabiatüstü kutsal bir varlığa sevgi ve saygı ile bağlanmaktadır. Bu duygu diğer duygular gibi insanda tabii ve *laşuuridir*.¹²

İnsan, anlayamadığı, çözemediği bir takım tabiat olayları karşısında bir inanma ve sığınma ihtiyacı içindedir. İnsanların kendi iç meseleleri ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde çoğu zaman din duygusu etkili olmuştur.¹³

Güzel sanatların başlangıcı hakkında araştırma yapan ilim adamları ve estetik zevkin ortaya çıkışını ve gelişimini araştıran uzmanlar, mûsikînin, raksın, şiir ve edebiyatın menşeinin din olduğu kanaatine sahiptirler.¹⁴

Bilal Kemikli, edebiyat ve din arasındaki ilişkiden bahsederken şu hususlara değinir:

---

⁹Necdet Subaşı, "İslamcılığın Seyr-ü Seferi", *Star Açık Görüş*, 23.07.2012.

¹⁰ Kemal Timur, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar*, Ankara: Elips Kitap, 2006, s.17.

¹¹ Osman Pazarlı, *Din Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1972, s.42.

¹² Timur, ae.,s.19.

¹³ Bu konuda geniş bilgi için; Joseph Fichter, "*Sosyoloji Nedir*", Çev. Nilgün Çelebi, Konya: S. Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1992; Emile Durkheim, "*İntihar Toplumbilimsel İnceleme*", çev. Prof. Dr. Özer Ozankaya, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1986; Lord Northbourne, "*Modern Dünyada Din*", çev. Şahabettin Yalçın, İstanbul: İnsan Yayınları, 1995; Yümni Sezen, "*İslam Sosyolojisine Giriş*", İstanbul: Turan Kültür Vakfı Yayını, 1994; Mehmet Taplamacıoğlu, *Din Sosyolojisi*, Ankara: A.Ü.İ. Fak. Yayınları, 1986; Roland Robertson, "*Din Sosyolojisinin Gelişimi*", çev. Abdullah Topçuoğlu, Ankara: Vadi Yayınları, 1996, yayınlarına bakılabilir.

¹⁴ Fuat Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları I*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1989, s.49.

Edebiyat sanatının yegâne malzemesi sözdür, kelimedir. Din, bu söz varlığını zenginleştiren, değiştirip dönüştüren bir özelliğe sahiptir. Diğer bir ifadeyle din, kendi tefekkürünün ifadesini kendi dilinde taşır. Daha doğrusu, dinî inanç, duygu, düşünce ve tecrübenin oluşturduğu sembollerden oluşan bir din dili vardır. Bu dil, o medeniyet dairesine giren toplumun dili üzerinde etkili olur. Toplumların geçirdiği tarihî süreç ve içine girilen kültürel ortamlar, sanatı, sahip olunan dili ve edebî duyguyu geliştirir. Edebiyat ve din öylesine iç içedir ki “dinsiz edebiyat, edebiyatsız din olmaz” düşüncesini temel ilke olarak benimseyenler olmuştur.¹⁵

Fuat Köprülü sanat ve edebiyatın din ile olan bağlantısı hakkında şunları dile getirir:

Dinî mahiyeti hakkında yapılan tetkikler açıkça ortaya koymuştur ki, günlük hayatın dayanılmaz meşakkatleri ile yorulan fikri eğlendirecek ve dinlendirecek oyun ve sanat gibi şeylere serbest bir saha bırakmak, dinî aslî tabiatında mevcuttur. Sanatı her ne şekilde ve mahiyette olursa olsun, bütün ayinlerde mevcut bir zarurî unsur gibi telâkkî etmeli, her dinde mutlaka şîir olduğunu bilmeliyiz... Manevî varlığın muntazam bir surette işlemesi için ona olan ihtiyaç, maddî hayatın devamı için gıdalara olan ihtiyaçtan daha kuvvetsiz değildir, bir toplum ancak onunla varlığını devam ettirip kuvvetlendirebilir.¹⁶

T.S. Eliot’un “din ve edebiyat” hakkındaki düşüncelerine baktığımızda din, ahlak ve edebî değer arasında bir bağ olduğunu savunduğunu görürüz. Ona göre bu üçü birbirinden soyutlanamaz. Bu fikrini büyük insan kitlelerine hitap eden bir edebiyat türü olan romanın gelişmesini takip ederek açıklıyor. Son üç yüz yıl içinde, edebiyatın dinî şuurdan nasıl kopup uzaklaştığını, en iyi bir şekilde bu süre içinde yazılmış romanlarda görebileceğimizi söyleyen Eliot, Bunyan ve Defoe’nun bir ölçüde belli bir din ve ahlâk şuru içinde yazdıklarını, Defoe’dan sonra ise romanın kendi çağının inancının herkesçe bilindiğini varsayarak devrinin din ve ahlak şuurunu vermediğini belirtir. George Eliot, George Meredith ve Thomas Hardy ise zaten bu şura inanmamışlar ve eserlerinde bu şurla yaptıkları mücadeleyi anlatmışlardır. Şu soruya cevap arayan T.S. Eliot, din ile edebiyat arasındaki bağı da açıklamıştır:

İnsanlar edebî eserleri değerlendirirken, dimağlarında hiç kullanmadıkları ayrı bir bölmeyi mi kullanırlar? Din, kendisinden kaynaklanan bir ahlak düzenini savunur, insanların kendileri hakkındaki değer hükümlerini ve başkalarına karşı olan davranışlarını şekillendirir. Edebi eserler de, belli bir hayat görüşünün savunucusu olarak başkalarına karşı olan davranışlarımıza, hayatımıza yön vermeye çalışırlar. Yazar, eserindeki bazı kahramanlara duyduğu hayranlığı ifade ederken, okuyucusunu etki-

¹⁵ Bilal Kemikli, “Edebiyat ve Din”, *Türk İslâm Edebiyatı*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2010, s.4.

¹⁶Köprülü, age. , ss.50-51.

lemeyi amaçlar. Çağdaş bir romancı, düşünen ve öğrenmeye hazır olan kişilere aktaracak bir dünya görüşü olan kişidir.¹⁷

Bu cevaptan da anlayabileceğimiz gibi dinin yapmaya çalıştığı ile edebiyatın yapmaya çalıştığı arasında ortak bir bağ vardır. İkisi de insanları etkilemeyi, ortak bir yaşam biçimi ve ahlak düzeni kurmayı hedefler. T.S. Eliot, aynı yazısında çağdaş edebiyatı “*din ve ona dayalı bir ahlak şuurundan yoksun*” olduğu için eksik bulur. Çağdaş edebiyatın maddeci ve kendisini dünyevî bir ahlak felsefesiyle sınırlamış olduğunu, bunun için de okuyucusunu yaşadığı sürece bu dünya nimetlerinden faydalanmaya teşvik ettiğini belirtir.¹⁸ Ona göre edebiyatçıların da din ve ahlak şuuruna sahip olması ve eserlerini bu şuurla yazması gerekir.

Mehmet S. Aydın, dinle sanat arasındaki ilişkinin, dinle bilim ya da dinle ahlak arasındaki ilişkilere nazaran tahlil edilmesi çok daha zor olan bir mesele olduğunu söyler. Dinî hayatın estetik boyutunu anlatırken, şöyle bir sanat tanımı yapar: “*Sanat, insanın derûnî âlemini görülebilir, duyulabilir şeylere yansıtan böyle bir âlemi mümkün olduğu ölçüde objektifleştiren mesajlar iletebilecek forma kavuşturan beşerî bir faaliyettir.*”¹⁹

Sanatın iletmediği mesajı başka hiçbir şey iletmez diyen Aydın, ayrıca her dinin, büyük çapta kendi tesiriyle oluşmuş bir kültür çevresinde doğup büyüyen sanatkar üzerinde de etkili olduğunu ifade eder.

Mehmet S. Aydın’ın Müslüman sanatkar için söyledikleri de edebiyat ile din ilişkisi açısından önemlidir:

Müslüman sanatkar, güzeli yarattığına değil, keşfettiğine inanır. Allah’ın cemel sıfatının eseri olarak var olan her türlü güzellik, sanatkarın faaliyeti sayesinde görülebilir, duyulabilir hâle gelmektedir. Müslüman sanatkar var olan her şeyin Allah ile bağlantılı olduğuna inanır; çünkü Kur’an ‘Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O’nu tesbih eder; O’nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur... (17, İsrâ, 44) buyurur. Yine Kur’an “*Allah göklerin ve yerlerin nûrudur.*” (24, Nûr,35) der. İşte sanatkarın, bir mü’min olarak görevi sadece estetik zevki tatmin etmek değil, birliğin ve nûrun perdesini aralayarak hakikatin bilinmesine yardımcı olmaktır.²⁰

Erol Güngör, “*İslâm’ın Bugünkü Meseleleri*” adlı eserinde edebiyat ve din hususuna değinirken konuyu Batı kültüründe Hristiyanlığın etkisi ile açıklar. Batı kültürünün bir taraftan Yunan-Latin, bir taraftan Hristiyan olmak üzere iki ana

¹⁷T.S. Eliot, “Edebiyat ve Din”, *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983, ss. 109-110.

¹⁸ Eliot, ae. , s.116.

¹⁹ Mehmet S. Aydın, *Din Felsefesi*, İstanbul: Selçuk Yayınları,1992, s.288.

²⁰ Aydın, ae.,s. 293.

kaynağı vardır. Avrupa’da aydın tabakayı din adamları teşkil ettiği ve eğitimin kilisenin tekelinde bulunduğu yıllarda Hristiyanlık Batı insanının en büyük ilham kaynağı olmuştur.

Hristiyan dünyasında yazılan eserlerin başlıca kaynağı Kutsal Kitap idi. Sonraları ilimlerin doğuşu ve gelişmesiyle birlikte Kutsal Kitap’ın bilgi bakımından referans kıymeti kalmamış, ancak insan anlayışından başlayarak demokrasi anlayışına kadar Batı dünyası Hristiyan’ca düşünmeye devam etmiştir.”²¹

Erol Güngör, Türk kültürünün de tıpkı batı kültüründe olduğu gibi dinden beslendiğini, onlar nasıl Hristiyanlıktan besleniyorsa bizim de İslâmiyet’ten beslendiğimizi belirtir.

Türklerin onuncu asırdan itibaren ortaya çıkardıkları her eseri, İslâm kültürü içinde bir yere oturtmak, o kültür içinde izah etmek mümkündür. Bizde en ileri gitmiş edebiyat formu olan şiirimizde dikkat edilirse buradaki mazmunların pek çoğunun başta Kur’an ve Peygamber sözleri olmak üzere İslâm medeniyet dairesinin ortak kaynaklarına dayandığı görülür. İslâm’a müracaat edilmeksizin bu eserleri anlamaya imkân yoktur.²²

Kemal Timur, Türklerin Müslüman olduktan sonra Arap ve Fars edebiyatlarının etkisiyle dinî muhtevalı şiirler ve edebî mahsuller vermelerinin yanında, “ladinî” diye adlandırılan şiirlerde de pek çok dinî motiflere yer vermişlerdir diyor. İslâm devrede bütünüyle dine bağlı yeni şiir kollarının da teşekkül ettiğini ekler. İslâmî devir edebiyatımızın ilk mahsullerinden olan Kutadgu Bilig’de pek çok ayet ve hadisin şiirleştiğini, Atabetü’l- Hakayık’ta ise dinî nasihatlerin olduğunu belirtir.

Anadolu’da teşekkül eden Divan Şiirinin özünde din, İslâmiyet vardır. Şairlerimiz divanlarına çok defa tevhit, münacat ve naatla başlar. Klasik edebiyatımıza baktığımızda mevlit, naat, siyer, miraciye, hilye gibi tamamen dinî muhtevalı; Tanrı’nın varlığını ve birliğini anlatan, O’na yakarışları ihtiva eden, peygamberi öven, onun şekil ve şemalini, doğumunu, miracı anlatan müstakil türler oluşmuştur. Ayrıca kaynağı doğruya Kur’an olan “Yusuf ve Zeliha” mesnevileri kalem alınmıştır. Bunun dışında, klasik şairlerimiz, mazmun sistemi içerisinde ya bir ayete ya bir hadise işaret etmekte veya İslâmî bir menkıbeye, peygamberler tarihine telmihte bulunmaktadır. İslâm’ın beş şartından olan ve hayatımızda önemli değişiklikler yapan oruç tutulan ay için “ramazâniye”ler yazılmıştır. Kemal Timur, bütün bunlardan yola çıkarak “yeterli veya gerekli bir dinî kültüre

²¹ Erol Güngör, *İslâm’ın Bugünkü Meseleleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1990, s. 113.

²²Güngör, ae.,s.118.

sahip olmadan klasik edebiyatımızı anlamak mümkün değildir”²³ diyor. Buna gerekçe olarak da Klasik şairlerimizin hemen büyük kısmının büyük ölçüde dinî bir eğitim veren medreselerde yetiştiklerini ve bu sayede yüksek bir dinî kültüre sahip olduklarını gösterir.²⁴

Kavramsal çerçeveyi oluşturmak adına önce İslâmî Edebiyat kavramına ve onun Türk Edebiyatındaki yerine kısaca değineceğiz.

İslâmî edebiyat nedir? Bu konuda “*İslâmî Edebiyata Giriş*” adlı kitabında Necip el-Keylani şunları söyler:

İslâmî Edebiyat, hayatı bütün unsurlarıyla kuşatır. Onun her problemini, mesele ve görüntülerini ele alır. Bunu, İslâm’ın hayata bakışına uygun şekilde işler, gerçeği örtmez, bozguncu şüpheler icat etmez, sapıklığa düşmez, fitneye saptırılmaz. Mazlumların problemlerine yardımcı olur. Çile çekenlerin hüznünü azaltmaya, onları hayır, sevgi, hak ve güzellikle müjdeleyip ferahlatmaya çalışır.²⁵

Ebubekir Eroğlu, İslâmî edebiyatı “*Müslüman muhayyileden doğmuş edebiyat*” olarak tanımlamanın mümkün olduğunu, ancak içeriğini ve içeriğindeki bilgi birimlerinin kullanılış tarzlarını tayin edici bir kavrama için geçmişteki edebiyat ürünlerinin değerlendirilmesinden bir sonuç çıkarmaya çalışmanın zorluğunu dile getirmiştir. Bu noktada şu hususlara değinir:

Dinî edebiyat- din dışı edebiyat ikileminin yanlıcılığına dikkat etmek gerektiğini önceden belirtmek isterim. Laik düşünmenin bir yorumundan ortaya çıktığını düşündüğüm bu ikilemin mantığına göre dinî edebiyat ‘dinle ilgili’ konularla sınırlanmış bir çerçeve içindedir. Buradaki din kelimesinin anlamı da o yorumla ortaya çıktığı biçimdedir elbet. Buna göre bir kentteki hayatı konu edinmiş bir şiir (örneğin şehrengizler) din-dışıdır. Bir şiirin ya da başka bir edebi eserin dinî sayılabilmesi için ‘dinî konulardan’ birini işlemesi gerekmektedir. Bu yanlıştır. Çünkü: Nasıl ki bir ağacın büyümesi, bir ırmağın akması, rüzgârın esmesi İslâm-dışı değilse konusunda bu ya da benzeri olguları barındıran bir edebi ürün de İslâm-dışı değildir.²⁶

Riyad Muhammed bin Suud Üniversitesi Öğr. Üyesi ve Dünya İslâm Edebiyatçıları Birliği üyesi Abdülkuddüs Ebu Salih de İslâmî edebiyatın “*softa*” bir

²³Kemal Timur, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar*, Ankara: Elips Kitap, 2006, s.22.

²⁴Bu konularda daha geniş bilgi için; Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: 1976; Mehmet Çavuşoğlu, “Divan Şiiri”, *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II*, (414-416), 1986, ss. 1-77 eserlerine bakılabilir.

²⁵ Necip el-Keylani, *İslâmî Edebiyata Giriş*, çev: Ali Nar, İstanbul: Risale Basın-Yayın, 1988, s.29.

²⁶ Ebubekir Eroğlu, “İslâmî Edebiyat Terimi”, *Suffe Kültür Sanat Yıllığı 1982*, İstanbul: Suffe Yayınları, 1982, s.218.

edebiyat olmadığını ve “her konuyu” hem de “hiç çekinmeden”²⁷ ele alabileceğini ortaya koymuştur.

Aynı söyleşide Coşkun Çokyigit’in sorularına cevap veren ‘Dünya İslâm Edebiyatçıları Birliği Genel Sekreteri’ Abdülbedr Bedr, İslâmî edebiyat dendiği zaman “mümin kişinin hayatla karşılıklı etkileşmesi sonucu ortaya koyduğu edebî ürünleri” anladığını belirtmiştir. Ayrıca her şeyden önce İslâmî bir edebiyat ürününün “İslâmî bir platformdan” çıktığını söyler. Ancak İslâmî edebiyatın çoğunlukla sanıldığı gibi bir “cihat ilanı” olmadığını, bütün bir cemiyeti kuşatıcı, yaşayışı, yaşanılan İslâmî görüşle değerlendiren eserler bütünü olduğunu ifade eder.

Eroğlu, İslâmî edebiyatın kapsamını şöyle açıklar:

İslâmî edebiyat deyince çok kimsenin aklına İslâm tarihinin olaylarını ve insanlarını ele alan edebiyat eserleri veya din konularında eğitici, öğretici eserler gelmektedir. Hiç şüphesiz, Peygamberimizin veya bir din ulusunun hayatını anlatan bir roman da İslâmî edebiyat içine girer; ancak İslâmiyet kitaplarda okunan değil, yaşanan bir hakikat olduğu ölçüde kıymet kazanacaktır. Biz onu bir sahabenin, bir velinin veya geçmişteki herhangi bir kahramanın hayatından ziyade kendi hayatımızda görmeliyiz. Bugünün insanı bugünün problemleri karşısında İslâm’la yüz yüze gelmelidir.²⁸

Görüldüğü gibi İslâmî Edebiyat kavramı İslâmî yaşamı ve dünya görüşünü kapsayan, hayata dair bütün konuları içine alan zengin bir muhtevayı barındıran çok yönlü bir alandır. Onun sadece konusunu İslâm tarihinden ve menkıbelerden alan, din büyüklerinin hayatlarını anlatan edebî ürünlerle sınırlı olduğunu düşünmek çok yanlıştır.

Hidayet romanı kavramını açıklamadan önce roman türü ve tarihi gelişimi hakkında kısaca bilgi vereceğiz. ‘Roman’ kelimesi, ‘romanice’den gelir. ‘Romanice’, halk dili olan Latince ‘Romalıların tarzında ve Latince, Latin dilinde, Latinceye göre’ anlamlarındadır.

“Roman” kelimesi, 12. yüzyıldan itibaren bir dil adı olmaktan çıkıp yavaş yavaş edebî bir türe ad olmaya başlar. Bu yüzyılda Latince Romancaya (halkın konuşma dili) çevrilen eserlere ‘roman’ deniyordu. ‘Roman’ adlı ilk metinler, önceleri manzum, sonra mensur yazılan Latince metinlerin halk diline uyarlanmış şekilleriydi.

²⁷ Coşkun Çokyigit, “İslâmî Edebiyat Ne Cihad İlâmı Ne De Softalıktır!”, *Suffe Kültür Sanat Yıllığı*, 1987-1988, İstanbul: Suffe Yayınları, 1988, s. 391.

²⁸ Ebubekir Eroğlu, “İslâmî Edebiyat Terimi”, *Suffe Kültür Sanat Yıllığı* 1982, İstanbul: Suffe Yayınları, 1982, s.249.

‘Roman’ kelimesi, 14. yüzyılda manzum serüven romanlarından oluşan saray edebiyatının karşılığı olmuştur. 15. yüzyılda ise mensur olarak kaleme alınan şövalye romanları görülüyor. Bu yüzyılda yazarın, töreleri, serüvenleri ya da tutkuları tasvir ederek okuyucuların ilgisini çekmeye çalıştığı mensur olarak kaleme alınmış uydurma hikâyelere roman deniyordu.

Bugünkü anlamda edebi türün adı olarak roman 17. Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu yüzyılda romanın bazı dillerdeki karşılığı şöyledir: Fransızca: roman, Almanca: roman, İtalyanca: romanzo, Rusça: pomah, İngilizce: novel, İspanyolca: novela.”²⁹

Romanın tarifini yapmak zordur. Roman kavramı üzerine pek çok eleştirmen ve kuramcının değişik tanımlar ürettiklerini görmekteyiz. M. Kayahan Özgül bu duruma şöyle dikkat çekmektedir:

Roman, edebiyatın en köklü âilesinin küçük çocuğu... Her çocuk gibi, henüz karakterinin değişmez özellikleri belirmiş değil. O sebeple de hangi türe yanaşsa, onun özelliklerinden bir kısmını alıyor. Böylece, bir taraftan roman bütün türleri kapsar bir genişlik kazanıyor; diğer taraftan da tarifi gittikçe zorlaşarak körlerin fil tarifine benzemeye başlıyor.³⁰

Romanın kapsayıcı ve kuşatıcı bir tanımının yapılamamasının sebebi romanın zaman süreci içinde sürekli değişmesi, gelişmesi ve yeni örneklerinin ve-tilmesinden kaynaklanmaktadır. Her yeni roman, yeni bir teknik, yeni bir üslup, yeni bir anlayışla yazılmaktadır.

Romanın tanımını yapmanın zor olduğunu belirtmiştik. Fakat biz gene belli başlı tanımları herhangi bir sıralamaya tabi tutmadan burada vermek istiyoruz:

Romancının beş duyusu yoluyla doğrudan doğruya veya dolaylı olarak hayatında yankı bulmuş yaşantı, bilinç, zekâ, hayal, düşünce, duygu gibi öğeleri sanatsal bir bağlam içinde yeniden kurduğu yapay bir âlemdir.³¹

Bir hikâyenin, yani ‘belli bir başlangıçtan belli bir sona kadar, belli bir zaman içerisinde ardı ardına sıralanan olayların’ anlatıma bağlı olarak yazılmış şekline roman denir. Anlatılan böyle bir hikâye ‘fiktif’ tir. Romanı biyografiden, otobiyografiden, yaşanan olaydan, tarihe dayalı eserlerden ayıran işte bu ‘fiktif’ unsurdur.³²

Demek ki dikkat edilirse, bir roman, içinde her şeyin konuşup hareket ettiği bir tiyatro oyunu değildir; bir iç, yani bireysel yaşamın tablosudur. Öyle ki, doğal olarak

²⁹ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Öncü Kitap, 2009, ss. 64-65.

³⁰ M. Kayahan Özgül, *Kandille İskandil*, Ankara: Hece Yayınları, 2003, s.119.

³¹ Çetin, ae., s. 65.

³² Hüseyin Gümüş, “Önsöz”, Ronald Bourneur - Réal Quillet, *Roman Dünyası ve İncelemesi*, trc. Hüseyin Gümüş, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, s. 21.

orada herkes yalnızca kendi tablosunu tanır. Olaylarda bildiğinden ya da dinlediğinden fazla bir şey yoktur.³³

“Romanın tarifi üzerinde bir birlik görülemiyor; devirler, konuları ve konuları ele alış tarzı ile üslupları –şiir kadar olmasa da- romanın tarifini çeşitlendirmiştir. Yaygın bir ifade ile roman, olmuş veya olması mümkün olan karakterler yardımıyla anlatmadır.³⁴

...romandan maksat; geçmemişse bile geçmesi imkân dâhilinde olan bir olayı ahlak, adetler, hisler ve ihtimallere dayanan her türlü tafsilatıyla beraber tasvir etmektir.³⁵

Roman, hayatı anlatan tek başarılı kitaptır. Kitaplar, hayatın kendisi değildirler. Onlar, havadaki titreşimler gibidirler. Fakat roman, yaşayan bütün bir insanı harekete geçiren bir titreşimdir ve şiirden, felsefeden, bilimden veya herhangi bir kitaptan çok daha etkilidir.³⁶

Romanın tarifi konusunda faydalandığımız yazarların bu konudaki birleştikleri husus, romanın fiktif bir yapısı olsa da hayatı yansıttığıdır.

Rönesans, Reform, Aydınlanma hareketleri gibi atılımlar sonucunda Batıda yeni bir dünya görüşü ortaya çıktı. Ortaçağ'ın bozulmuş Hristiyanlığında ilâhîlik adına beşerîliğin; hatta insanîliğin ezildiği, bastırıldığı, yok sayıldığı skolastik din anlayışı egemendi. Aydınlanma döneminde ise bu sefer tam tersine beşerî olan ilâhlaştırıldı. Salt beşer aklının ürünü olan bilim yüceltildi. Seküler bir dünya anlayışına doğru adım adım geçildi. Beş duyumuzla algılayabildiğimiz bu dünya varlığı tek gerçeklik olarak kabul ediliyor, bunun dışındaki her şey beş duyuyla test edilmeyen bütün manevi, ruhanî değerler yok sayılıyordu. Nurullah Çetin, roman dediğimiz anlatı türünün, büyük oranda bu dünya görüşünün üzerine temellendiğini söylemiştir. “*Romanda gerçek dışılıklar bırakılıp gerçek dünya, gerçek kişi ve olaylar anlatılmaya başlanmış oldu. 1960'lı yıllara kadar roman, genel olarak bu anlayışa bağlı olarak kurgulanıyordu.*”³⁷

Araştırmacılar, genellikle romanın 1789 Fransız İhtilâli sonrasında burjuva sınıfının feodal sınıfa karşı sürdürdüğü mücadeleden ve elde ettiği üstünlük sonrası havadan doğduğu üzerinde dururlar. Bildiğimiz anlamda romanın 17. yüzyılda ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Nurullah Çetin'e göre “*roman, 17. yüzyılda faz-*

³³ Alain, *Edebiyat Üzerine Söyleşiler*, çev. Asım Bezirci, İstanbul: Yazko Edebiyat, 1981, s.88.

³⁴ Sadık Kemal Tural, “Tarihi Roman ve Atsız'ın Tarihi Romanları Üzerine Düşünceler”, *Atsız Armağanı*, İst.1976; *Zamanın Elinden Tutmak*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1982 içinde s.221.

³⁵ Namık Kemal, “*Mukaddime-i Celal*” *Celâledin Harzemşah*, Haz. Hüseyin Ayan, İstanbul: Der-gah Yayınları,1975, s.12.

³⁶ Davit Herbert Lavrence, *Roman Teorisi*, Philip Stevick, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1988 s.369.

³⁷ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Öncü Kitap, 2009, s.67.

la gelişmemiş, 18. yüzyılda kısmen gelişmiş; asıl olarak da 19. ve 20. yüzyıllarda büyük bir atılım gerçekleştirmiştir.”³⁸

Jale Parla da romanın gelişimi hususunda hemen hemen aynı bilgileri verir:

Aristoteles’den on dokuzuncu yüzyıla kadar yazın türleri sınıflandırıldı. Bu sınıflandırmaların geniş ölçekli bir biçimde ilk ortaya konusu Rönesans’da gerçekleşti. Bunu 18. yüzyılda yazın türlerine olan yoğun ilgi izledi.(...)ne idüğü belirsiz bir tür olan roman, on sekizinci yüzyılda çok popüler bir yazın türü olmasına rağmen ‘edebiyat’tan sayılmamıştır.³⁹

Türünün özelliklerini taşıyan ilk roman örneği, Miguel De Cervantes Saavedra’nın Don Quixote (Mahir Şövalye Manchalı Don Quijote. 1. cilt: 1605, 2. cilt: 1614)’udur. Daniel Defoe’nun Robinson Crusoe (1719)’u da öncü romanlar arasında sayılır.

“Cervantes uzun yıllar öykü, oyun ve romans türünde eserlerle şöhreti aradıktan sonra, elli bir yaşında, ‘hayal edilebilecek en güzel, en zeki kitap’ olmasını dilediği Don Quijote’yi yazarak hem şöhreti yakaladı hem de hayal edilebilecek en güzel, en zeki ve en ‘yeni’ kitabı yazdı.”⁴⁰ diyen Jale Parla “Don Quijote”un basit bir parodi ya da paroditik hiciv olmadığını, bütün Rönesans türleriyle (şövalye romansları, epik, pastoral romanslar, pikaresk, halk mizahı, doğu öyküleri, orta çağ ibret oyunları...) diyaloga girdiğini ve “Rönesans’taki tür sınıflandırma hiyerarşisini bozmak üzere karşısına almış bir tarz”⁴¹ olduğunu belirtmiştir.

İlk romanlar arasında ayrıca şunlar sayılabilir: Fransa’da Honoré d’Urfé, Astrée, Madam de La Fayette, La Princesse de Clèves (Clèves Prensesi, 1678), İngiltere’de Nashe’in The Unfortunate Traveller (Talihsiz Seyyah, 1594).

Türk edebiyatına romanın girişi konusunda Tanpınar, bizde ilk roman olarak Namık Kemal’in *İntibah* adlı eserini görür ve bundan evvelki bazı eserlerin “garp eserlerinin tercüme ve hülâsaları” olduğunu ifade eder.

Türk romanı mutalâa edilirken göz önünde tutulması lâzım gelen ilk hakikat, bu romanın memlekette öteden beri mevcut hikâye şekillerinin tabii bir gelişmesiyle doğmadığı bir an’nenin olduğu yerde bırakılıp yerine yenisinin kurulması şeklinde

³⁸Çetin, age., s.69.

³⁹Jale Parla, *Don Kişot’tan, Bugüne Roman*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s.36.

⁴⁰Parla, ae., s.53.

⁴¹Parla, ae., s.58.

başladığı keyfiyettir. Roman bize dışarıdan gelir. Bunu söylerken nev'i doğuran evölüsyonun cemiyetimiz içinde tamamlanmış olmadığını hatırlatmak istiyoruz...⁴²

İntibah'ta her şey “*ibda değilse bile, şahsî icadıdır*” diyerek Namık Kemal'i garba en yakın romancımız sayar. Ancak Ahmet Mithat Efendi ve Emin Nihad Bey'in romanlarını “*dıştan almadan ileri gidemez*” diye nitelendirse de ilk roman yazma çabasındakiler, ona göre, eksikleriyle de olsa bu üç yazardır.

Ahmet Cüneyt İssı, Tanpınar'ın bu görüşüne katılmaz, dikkatli bir gözün ilk Türk romanlarının yalnızca işlenen konular, anlatım biçemi vs. bakımlarından değil, yazarın yazma niyeti çerçevesinde de ister istemez klâsik hikâye geleneğinden etkilendiklerini göreceğini söyler. Bu görüşünü de Pertev Naili Boratav'ın “*Türk romanı, sadece Avrupa romanını taklitle kalamamıştır. Onun eski Türk hikâyeciliğinde kökleri vardır. Modern Avrupa romanı da bu hikâyecilik üzerine bir aşî vazifesi görmüştür.*” ve P. Robert Finn'in “*İlk Türkçe romanlar Fransız örneklerinden yola çıksalar da hem şekil, hem gelişme açısından yakın doğu hikâyeye geleneği ile Klasik Osmanlı şiirinin, yani Divan geleneğinin zengin entelektüel içeriğinden kaynaklanan birtakım örnekleri de barındırırlar.*” sözleri ile destekler.⁴³

Roman türünün Türk Edebiyatına girişi Tanzimat dönemindedir. Her alanda Batı'yı örnek alan Osmanlı'nın edebiyat alanında da Batıdan etkilenmesi kaçınılmazdır. Bugünkü anlamda roman türü ile tanışmamız Batı'dan yapılan roman tercümeleriyle başlar. Türkçeye tercüme edilen ilk roman, Fenelon'un *Telemaque*'dir (1862). *Telemak*'ta sonra Victor Hugo'nun *Sefiller*'i önce adı bilinmeyen biri tarafından *Hikâye-i Mağdurîn*, daha sonra Yusuf Kâmil Paşa tarafından *Sefiller* adıyla; Daniel De Foe'nun *Robenson Crusoe*'su ise Ahmet Lütfi Efendi tarafından *Tercüme-i Hikâye-i Robenson* (1864) adıyla Türkçe'ye aktarılmıştır.⁴⁴

Türk edebiyatında tarihî anlamda ilk Türk romanı Şemsettin Sami'nin *Taşşuk-ı Talat ve Fitnat* (1872)'dir. Edebî anlamda yetkinliğe ulaşmış ve türünün

⁴² A. Hamdi Tanpınar, “Roman ve Romancıya Dair Notlar”, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2000, ss.59.

⁴³ Ahmet Cüneyt İssı, “Türk Edebiyatının Romanla Tanışması”, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, (S. 65/66/67), 2002, s. 20.

⁴⁴ İssı, agm., s.21.

gerçek özelliklerini yansıtan ilk Türk romanı ise Halit Ziya Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnu* (1900) adlı eseridir.⁴⁵

Tanzimat döneminde Batılı anlamda romana geçiş birdenbire olmaz. Bu geçiş sürecinde yazılan ilk Türk romanlarında Türk anlatı metinlerinin, yani halk hikâyesi ve orta oyununun kurgusal yapısı ve diyalog örgüsünün izleri görülür. Ancak zamanla Türk romanı geleneksel anlatı özelliklerinden sıyrılarak özgün bir yapıya kavuşur.

Roman türleri konusunda araştırmacılar ve edebiyat tarihçileri çeşitli bakımlardan sınıflandırmalar yapmışlardır. Kayahan Özgül, "*romanın hikâyesi*"ni anlatırken romanın vazgeçilmezleri olan yazar, tema, kitap, okur gibi temel unsurların her birine göre tür adlandırmaları yapılarak aslında romanın anlaşılmaya çalışıldığını söyler. İç içe geçmiş, kimisi aslî, kimisi tâlî, büyükçe bir kısmı gereksiz olan bu adlandırmaların çok bir şey söylemediğini ifade ettikten sonra başlıca türleri şöyle sıralar:

Romanı, yazıldığı dönemin fikrî ve edebî cereyanlarına göre 'klâsik', 'romantik', 'realist', 'natüralist', 'egzistansiyalist' gibi sıfatlarla değerlendirmek mümkündür. Yazarı bir roman figürü gibi öne çıkararak 'otobiyografik' ve onun bir alt başlığı diye St. Augustine'den beri var olan 'confessional' (itiraflara dayalı) roman yahut yazarın ustalık derecesini önemseyerek 'apprenticesip' (çıraklık dönemi) adlandırmasını kullanabiliriz. Romanın niceliğini öne çıkararak 'nouvelle', 'novelte', 'short novel' gibi isimlerle kısa romanı (ABD'de 'kısa roman' diye 15-50 bin kelime arasında olanına denir), yine hacmine bakarak 'uzun roman'ı bir parça tematik yapısını da dikkate alarak 'nehir romanı' veya tefrika edilmesini, cüz cüz yayımlanmasını, içinde resimler bulunmasını, hattâ hepten resimlerle/fotoğraflarla anlatılışını (çizgi roman/fotoroman) temsili özelliği sayıp romanı adlandırabiliriz. Romanın okuyucu karşısındaki duruşunu önemseyerek 'çocuk romanı', 'ilk gençlik romanı', 'bildungsroman' (yetişme dönemi romanı), 'yetişkin romanı' veya 'halk romanı', 'popüler roman', 'burjuva romanı', 'aydın romanı', 'genç kız romanı', 'delikanlı romanı' diye ayırabiliriz. Teknik özelliklerine bakarak romanı vak'a romanı, 'karakter romanı', dramatik roman, 'şuurakışı romanı', 'documental roman', 'mektup' (epistolary roman gibi isimlerle tasnif edebiliriz. Tematik tercihlerine göre 'psikolojik roman', 'erziehungsroman' (terbiyevî) roman, 'didactique' roman (öğretici) roman, 'felsefi' roman, 'mâcerâ' romanı, 'töre' romanı, 'satirique' roman, 'mizah' romanı, 'tarih' roman (Fransızların 'le roman de cape et d'épée' dedikleri romanı ayırarak) 'hard' roman gibi adlar bulunabilir. Romanda işlenen konuya göre 'fantastik' roman- ki, içine 'mystery' (esrarengiz) romanların hepsini, 'gothic' romanı da, 'detective' romanını da (cinayet, gerilim, gangster, casus romanları da dahil), 'utopian' ve 'distopian' romanı da, hattâ 'science-fiction' ro-

---

⁴⁵ Çetin, age., s.69.

manı da (bilim-kurguyu ilmî temellerden uzağa düşmüş gördüklerinde rahatsızlık duyanlar, bu terimi ‘hayal-kurgu’ mânâsında kullanır ve aklı ‘bilim-kurgu’larda da ‘scientific science fiction’ demeyi tercih ederler.) alır- ‘problem romanı’, -ki içine ‘sosyolojik’ romanı da, ‘politik’ romanı da, ‘propaganda’ romanını da, ‘sınıf’ romanını da (‘ploroterian’ roman gibi), ‘soil’ ve ‘reginol’ (mahallî) roman da, ‘köy’ romanı da girer- ‘künstlerroman’ (sanatkâr romanı, Joyce’un A Portrait of the Artist as a Young Man’i gibi), ‘sentimental’ roman (‘realistic’ romanın zıddı olarak) benzeri türler de üretilebilir.⁴⁶

Kayahan Özgül’ün sıraladığı bunca roman türü, aslında başta dediği gibi romanı târif etmek içindir. Fakat bu türlerin genel özelliklerini tarif etmek “roman”ın tarifi olmayacaktır. Bu tezde ortaya koyacağımız “İslâmî roman” türünü de tarif etmek, roman türünü anlamak için sadece cüzî bir çabadır. Ancak küllünü anlayabilmek için önce cüz’ünü kavramak gerekir.

Din, sanat ve edebiyat arasındaki ilişki insanlık tarihinin ilk yıllarına kadar gider. İnsanlık tarihi boyunca dinî edebiyata ya da edebiyatın dine müdahalesi her zaman görülmüştür. İslam dünyasında hikâye türünü Kur’an’daki ‘kıssa’lara bağlamak kaçınılmaz gibi görünmektedir. Ancak, “İslâm’ın bu konuda kesin, çerçevesi belli emir ve yasakları, onu öteki dinlerden ve kültürlerden ayrı düşünmemizi gerektirmektedir. İslâm’da din dindir, edebiyat da edebiyattır.”⁴⁷

Ahmet Hamdi Tanpınar, Müslüman edebiyatlarının ortaçağ hikâyesinden romana geçemeyişinin başlıca sebebi olarak “insanın reel hayata inanarak sahip olamaması”nı görür. Bunun sebebi de İslâmiyet’teki ahiret inancı ve bu dünya hayatının geçiciliği düşüncesidir.

Ayrıca psikolojik tecessüsün yokluğunu da söyleyebiliriz. Dinde günah çıkarmamanın bulunmaması ferdin kendi içine eğilmesini daima men eder. Medeniyetimizin gözü önüne gelişen Rus romanının büyük hususiyetlerinin Ortodoks kilisesindeki aleni itiraf müessesesine neler borçlu olduğunu biliyoruz. Bizce Müslüman hikâyesinin romana istihale edememesinin saydıklarımızdan başka bir sebebi de tenkit fikrinin yokluğudur. (...) Nihayet bu sebeplere kadın ve erkek münasebetlerinin yokluğunu da ilave etmek lazım gelir. Müslüman hikâyeleri, Dekameron’u çok andıran entrikalarla gizli münasebetlerin, kıyafet değiştirmek suretiyle satılığa çıkma buluşuyla ve diğer entrikalarla esirlik müessesesinin, ani tesadüflerle ve onların türlü şekilleriyle sevgililer arasında içtimaî seviye ve mevki farkının hikâyesini yapmıştı. Bütün bu hikâyeler iyi okunursa esas çatının daima aynı hususiyetin, yani devamlı ve tabîî kadın erkek münasebetinin yokluğu üzerine kurulduğu gö-

⁴⁶ Kayahan Özgül, “Romanın Hikâyesi”, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, ss.17-18.

⁴⁷ Adem Çalışkan, *Cumhuriyet devri İslâmî Türk Edebiyatı(1960-2000)*, (Basılmamış Doktora Tezi), c.I, Samsun, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, 2000, s.564.

rülür. Tanzimat'tan sonraki ilk romanın bocalayışı bunun vazih misalini verir.⁴⁸

Roman türünün edebiyatımıza tartışmasıyla girmiş bir tür olduğunu, yüzyıllı aşkın tarihi boyunca, dönem dönem kâh romanın ne olup olmadığı, kâh neyin roman olabileceği tartışılmış durmuş diyen Mehmet Maraşlıoğlu, *Romanın Koşulları* adlı yazısında romanın doğuşu ve bize intikali konusunda hemen hemen Tanpınar'la aynı doğrultuda şunları söyler:

... roman, Batı toplumlarının Rönesanstan itibaren geçirdiği büyük kültürel ve toplumsal dönüşüm sürecinde doğmuş bir edebiyat türüdür. Sınıflı batı toplumunun tarihi açısından, feodal değerlerin çözülmeye ve burjuva değerlerinin yerleşmeye başladığı dönemde ortaya çıkmış Hristiyanlığın itiraf psikolojisinden ve günah çıkarma kurumundan kaynaklanmış. Bizde geleneği yok. Rönesansın yarattığı zihni değişim sonucu olarak batı sanatında epik form, keşif ve icraatların daralttığı düş dünyası ve yükselen sınıfın zevkleriyle uzlaşma sağlayacak biçime destandan romana doğru bir evrim geçirmiştir. Oysa, böyle bir süreç, doğu sanatında masadan romana doğru oluşamamıştır. Doğuda ne sınıf vardır, ne de birbirinin yerini almaya çalışan farklı sınıfsal değerler. İslâm toplumu kültürel açıdan bir bütündür, değerler ortaktır. Müslüman hayatı mahremdir, düş dünyası edeple sınırlanmıştır. İslâm mahremiyetin teşhirine izin vermez. Müslüman cemaatin bir üyesidir. Oysa roman 'birey'i, bireysel bir dünyayı, ifrad halindeki insanı gerektiriyor. Rönesans'ın, Katolik düşüncenin yasaklarından sıyrılarak sınırsız özgürlük tanıdığı akıl, İslâm düşüncesinde ancak ikincil bir öneme sahipti. Bir çeşit edebiyatta Protestanlık olan roman elbette oluşamazdı bu koşullarda. Çoğu kez dendiği gibi romanın halk öykülerinden, kıssalardan hareketle oluşması mümkün değildi. Zira romanın isterleri ile geleneksel türlerin epik imkânları arasında kolay uzlaşamayacak zıtlıklar vardır. Doğuşunu gerektiren kültürel ve toplumsal koşullara sahip olmayan bu tür, edebiyatımıza ancak bir yolla girebilirdi: Öykünmeyle. Önce çeviriler, adaptasyonlar yapıldı. Sonra kendisi yazılmaya, geldiği dünyanın iklimini, kültürel ve entelektüel dilini tercümeyle başladı. Batılılaşmamız konusunda belki de hiçbir şey roman kadar etkili olmamıştır. Zira roman batıyı düşünce olarak değil, bir yaşam biçimi olarak getiriyordu.⁴⁹

Bu koşullar altında İslâmî Edebiyatın romana kucak açması kolay olmamıştır. Muhakkak ki bu edebiyat, kendi koşulları içine alıp sarmaladığı romanı yine kendi formuna uygun bir hale sokarak dinin hizmetine sunmuştur.

Tanzimat döneminde Türk Edebiyatında ilk örnekleri görülen roman türünde eserler vermiş olan yazarlarımızın dine bakışı farklılıklar göstermektedir.

⁴⁸Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 2003, ss. 31-32.

⁴⁹Mehmet Maraşlıoğlu, "Romanın Koşulları", *Suffe Kültür Sanat Yıllığı 1982*, İstanbul: Suffe Yayınları, 1982, ss.233-234.

Osmanlı Devleti'nin Batı'nın üstünlüğünü kabul ettiği ilk yenilgi olarak tarih kitapları 1699'daki Karlofça Antlaşması'nı gösterirler. Bu antlaşma ile artık toprak kaybetmeye başlamış olan Osmanlı, mağlubiyetin ardından gelen Batılılaşma, Batı'ya özenme, Batı'yı taklit etme psikolojisine girmiştir. Bu her alanda olduğu gibi edebiyatımızda da bir krize yol açmıştır. Batı'dan alınan her edebî faaliyet “yeni” olarak kabul görmüş, kendi kültürümüzün mahsulü olan ürünler ise “eski” olarak nitelendirilmiştir.

Peş peşe alınan yenilgiler, aydınların yeni arayışlar içine girmesine sebep olmuştur. Batı'nın üstünlüğünü kabul eden bazı aydınlar, batılı sayılan hemen her değeri koşulsuz kabul etmek gerektiğini savunmuş ve yüzyıllar içinde oluşmuş kültürümüze sırt çevirmişlerdir. Bazı aydınlar ise Batı'nın gelişmesinin arkasında İslâm medeniyeti olduğunu ileri sürmüşlerdir. Giderek gelişen bu anlayış İslâmcılık olarak anılmaya başlamıştır. Türk tarihini bir bütün olarak düşünen ve Türk kültürüne öncelik veren anlayışı benimseyen fikir hareketi Türkçülük olarak fikir hayatımızda yer almıştır. Osmanlı Devleti'ni bir imparatorluk olarak değerlendiren ve devletin içindeki gayri Türk unsurları ayrılmaz birer parça olarak görenler ise Osmanlıcılığı savunacaklardır. Bütün bunlar mevcut olan devleti yaşatmak veya varlığını, gücünü idame ettirmek düşüncesinin tezahürleridir.

Bu dönemde, her Osmanlı aydını ve devlet adamı, ister bu düşüncelerden herhangi birisine meyletsin, isterse bunlardan hiçbirini dikkate almasın, bir yaşama mücadelesinin içine girmiştir. Kemal Timur, bu aydınların, Batı'nın üstünlüğü karşısında bir kompleksin içine düştüklerini belirtir. Yani medeniyet krizine düşmüş olan aydınlarımız yüzyıllardır yaşattıkları birtakım değerlerini kaybetmeye başlamışlardır. İstanbul'un özellikle Beyoğlu penceresinden gelen batılı yaşayış şekli ailelerin içine kadar girerek krizin derinleşmesine sebep olmuştur.

Kemal Timur, “*Türk Romanında Dinler ve İnançlar*” adlı çalışmasında bu dönemde yazılmaya başlanan ilk romanlardan itibaren romanımızda dine ne kadar yer verildiğine de değinmiştir. Taaşuk-ı Talat ve Fıtnat, İntibah, Cezmi, Hasan Mellah yahut Sır İçinde Esrar, Karıkoca Masalı, Hüseyin Fellah, Felatun Bey ile Rakım Efendi, Paris'te Bir Türk, Çengi, Kafkas, Süleyman Muslî, Yeryüzünde Bir Melek, Henüz 17 Yaşında, Karnaval, Dürdane Hanım, Acayib-i Âlem, Cellat,

Esrar-ı Cinâyat, Cinli Han, Bahtiyarlık, Hayret, Arnavutlar Solyotlar, Demir Bey yahut İnkişâf-ı Esrar, Fennî Bir Roman yahut Amerika Doktorları... gibi bir çok romanda yer alan dinî unsurları incelemiştir. Çoğu Ahmet Mithat Efendi'ye ait olan bu romanlarda “*dinî hayatın tezahürlerini yeterince ve gereğince göremeyiz*”⁵⁰ diyen Timur, Ahmet Mithat'ın Karıkoca Masalı, Mustafa Reşit'in, Neyyir, Lorans ve Pembe Ferace romanlarında hemen hiçbir din duygusu ve inanca rastlanmadığını belirtmiştir. Ayrıca romanlarda din duygusunun giderek azaldığını vurgulamıştır. Ona göre bu dönem romanlarında din çok yüzeysel işlenmiştir: “*Roman kahramanlarının çoğunda din, inanç ve din duygusu ya bir motif, temas ya da fikir olarak karşımıza çıkar. Ramazan, kandil, namaz ve benzeri dinî yaşayış şekillerine ya hiç ya da pek az rastlarız.*”⁵¹

İslâm medeniyetinin bir temsilcisi olarak, Tanzimat'tan sonra, farklı oranlarda da olsa diğer İslâm toplumları gibi, Batı medeniyetinin tesirine kapıldık ve onun çekim alanına girdik. Tanzimat'la ekilen tohumlar, Meşrutiyet yıllarından itibaren meyvelerini vermeye başladı. Sıkça dile getirildiği gibi, bu etkileşim ilk önce aydınları etkiledi, ilk tepki ve yenilgi onlarda görüldü, çözümler aramaya da yine onlar gayret ettiler. Cumhuriyet dönemi bu tesirin en yoğun olduğu dönemlerden biri olmuştur. Şairler gibi, din konusunda soğukluk ve ona karşı tavır gösteren yazarlar ortaya çıktı.

Esasen din daima hayatın merkezinde yer almıştır; onu benimseyenler yaymak istemişler, karşı çıkanlar eleştirmiştir, her iki tavrıdan da ayrı olarak dışta kalıp insanî / sosyal meselelerle uğraşmak isteyenler de farkında olmadan onun topluma mâlolan kültürel formlarını, motiflerini, imajlarını kullanmışlardır...⁵²

Yani İslâm dinî, yerilirken ve methedilirken edebî eserlerin demirbaş konusu ve teması olarak daima var olmuştur.

Türk toplumunda sosyal hayatı düzenleyici role sahip olan unsurlardan biri olan dinî ve onun temsilcilerinin (din adamlarının) veya yaşantısını ona göre düzenlemeye çalışan dindar insanların, Türk romanında nasıl yer aldığı incelendiğinde çoğunlukla gerçekleri yansıtmayacak şekilde bu unsurların ele alınıp işlendiği görülmüştür. Bu konuda Ramazan Gülendam, “*özellikle köy romanları ve*

⁵⁰ Kemal Timur, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar*, Ankara: Elips Kitap, 2006, s.517.

⁵¹ Timur, ae., s.52

⁵² Muhammed Sarıtaş, “İslâm Medeniyetinde İslâmî ve Tasavvufî Edebiyatın Çağdaş Konumu”, *Kültürler Savaşı*, (Haz.: Mehmet Arslan), İstanbul: Akabe Yayınları, 1986, s. 248.

Milli Mücadele’yi konu edinen romanlarda” dine, din adamına veya dindar insana ve dinî değerlere saldırma, onları kötüleme ve aşağılamanın ortak bir tutum olarak göze çarptığını belirtir.⁵³

Genel olarak, köy romanlarında haksızlığa ve zulme uğrayan kişiler dine önem vermeyen kişiler iken; sömürü, zulüm ve haksızlığı yapanlar daima dindar kimselerdir. Bu kimseler dinî kendi çıkarlarına alet eden kimseler şahıslar olsalar bile, işin bu yönü, köy romanlarında hiç vurgulanmaz... Kurtuluş savaşı yıllarını anlatan romanlarda da, Küçük Ağa gibi birkaç istisnası olsa da, din adamları ve dindarlar, gelen düşmanla iş birliği yapan ve kurtuluş mücadelesinin önüne taş koymaya çalışan tipler olarak çizilmişler...⁵⁴

Gülendam, bu romanlara örnek olarak Halide Edip’in *Vurun Kahpeye* romanının gösterir. Bu romandaki dindar görünümlü, çıkarıcı ve yobaz tip Hacı Fetah Efendi, yazar tarafından şöyle çizilmiştir:

(...) romanı okuyanlar ondan daha aşağılık, daha çıkarıcı ve daha din simsarı bir insan olamayacağı yargısına varır. Bu kimse, çıkarıcılığının ve dinî kullanmasının yanında, Milli Mücadele’ye ve Kuva-yı Milliye’ye de karşıdır ve düşmanla (Yunanlılarla) iş birliği yapar. Aynı zamanda düşmanın gözüne girebilmek için kasabadaki fahişeleri kullanır ve onları düşmana peşkeş çeker.⁵⁵

Gülendam,Edip’in çizdiği bu sahte dindar tipinin kendisinden sonra gelen ve köy romanı geleneğinde yer alan olumsuz din adamı tipinin başlangıcı olduğunu ve hepsini de etkilediğini belirtmiştir.

Köy romanı okuyanlar bilirler. Bu romanların hepsinde ağa vardır; fakirin kanını emdiği gibi gözüne kestirdiği güzel kızıyla birlikte ekmeğini de elinden alır. Çözüm bu ağa denilen insanlık düşmanı alçağın karşısına bir Memo, bir Şemo, bir Habip çikarmaktır. Ancak henüz dekor tamamlanmış değildir. Bir de bu romanlarda yeri her zaman ve her durumda ağanın yanı olan çok ucube bir molla veya hoca bulunmaktadır. Çünkü değişmez mutlak şablona göre din bir sömürü aracı ve bir afyondur. Hoca aynı zamanda ahlaksız, Hanımın Çiftliğinde Hafız’ı gördük, iflah olmaz bir uçkur düşkündür; muska yazar, üfürük üfler. Çünkü hocanın başka hiçbir işi yoktur!⁵⁶

M. Orhan Okay’ın Cumhuriyet dönemi romanlarında dine bakış hususunda şunları tespit etmiştir:

(...)edebiyat tarihlerinde ve küçük monografi makalelerde bu dönemin edebiyatında yazarları ikna ve teşvik suretiyle devrimlerin halka ulaştırılması, köhneleşmiş Osmanlı zihniyeti, sanatı, dünya görüşü yerine zinde, akılcı, pozitivist fikirlerin benimsenmesi, hurafe, irtica, bâtil inanış gibi olumsuz motiflerin bertaraf edilmesi ve bu vesileyle profan bir sanat ve edebiyatın yaygınlaştırılması gibi tavsiyelerin mevcudiyeti anlaşılmaktadır. Bu tutum devrin romanlarında hemen tamamen

⁵³Ramazan Gülendam, “Türk Romanında Dine ve Din Adamına Bakış”, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, S.VI (65/66/67), 2006, s.310.

⁵⁴Ramazan Gülendam, “Türk Romanında Dine ve Din Adamına Bakış”, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, S.6(2006), s.310.

⁵⁵ Gülendam, *agm.*, s.311.

⁵⁶Adem Çalışkan, *Cumhuriyet devri İslâmî Türk Edebiyatı(1960-2000)*, (Basılmamış Doktora Tezi), c.I, Samsun, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, 2000, s. 573.

olumsuz, yobaz, hatta vatana ihanet eden din adamı tiplerinin ortaya çıkışı şeklinde tezahür eder.⁵⁷

Okay, bu romanlara örnek olarak Reşat Nuri Güntekin'in 1928'de yayınladığı *Yeşil Gece* romanını gösterir. Bu romanda softalıkla devrimciliğin çatışması dile getirilmiştir.

Romanda dindar tiplerin hepsi, cahil, riyâkâr, menfaatçi hatta düşmanla işbirliği içinde gösterilir. İnandırıcı olmaktan çok uzak ve adetâ bir propaganda havası taşıyan eserin, Atatürk'ün "yobazlığı tenkit eden bir roman yazması" direktifi üzerine kaleme almış olduğu, yaygın bir kanaattir. Nitekim Yeşil Gece'nin yayınlanmasından çok sonra Reşat Nuri bir mülakatında o romanın devamını yazmayı düşündüğünü, bunda kahramanıyla çok yaşlanmış olarak karşılaşacağını ve ona "ikimiz de o zaman çok gençtik, toyduk, bir çok şeyleri yanlış gördük" diyeceğini ifade etmiştir.⁵⁸

Aynı dönem edebiyatının, arkasında *Yeşil Gece*'deki gibi bir direktifin sezilmediği, yazarın kendi iradesi ve arzusuyla kurduğu belli olan diğer bir örnek Yakup Kadri'nin *Yaban* romanıdır.

Cumhuriyet'in bu ilk köy romanı, kendinden önceki ve sonraki örneklerine benzemeyen seviyede bütün kötülüklerin ve olumsuzlukların toplandığı bir metin kurgusuna sahiptir. Bu kadar ahlaksız, sıhatsız, duygusuz; çocuklarına karşı bile sevgisiz, merhametsiz, yobaz, asker kaçağı insanı bir köyde toplayabilmek için realist bir müşahede ve muhayyele kâfi gelmez. Kitabın seneler sonra ikinci basımı yapıldığında yazarın, köylüdeki bu kusurları aydınlara yüklemeye şeklindeki açıklamaları da tatmin edici değildir. Nitekim romanla aynı yıl yayınlanmaya başlayan Kadro dergisinde Yakup Kadri, her şeyi bozuk olan bu milleti, başta köylü olmak üzere zecrî ve radikal metotlarla değiştirmek, adeta yeniden yaratmak gerektiğini ifade eden makaleler kaleme almaktadır.⁵⁹

Ramazan Gülendam, din adamlarının ve dindar insanların Millî Mücadele'deki gerçek fonksiyonlarının romana yansımaları görebilmek için Tarık Buğra'ya kadar beklemek gerektiğini söyler.

Buğra bu romanda bir din adamının samimi duygularla nasıl önceden Kuva-yı Milliye'ye karşıyken sonradan geçirdiği değişim sonucu gerçekleri görerek bu hareketi destekleyip bizzat mücadelenin içine katıldığını ve çevresindekileri de bu mücadelede yer almaları için teşvik ettiğini, gerçekçi ve inandırıcı bir şekilde romanlaştırmıştır. Romanda baskın olan bu olumlu tipin yanına, yine samimi duygularla ve bu hareketine karşı asılan Müftü Mustafa'yı da katarak o dönemdeki din adamlarının durumlarını gerçekçi bir şekilde yansıtmayı başaran Buğra, din adamlarının halk üzerindeki olumlu etkisini ve halk arasındaki saygınlığını da vermeyi ihmal etmemiştir.⁶⁰

⁵⁷M. Orhan Okay, "Cumhuriyet Devri Edebiyatı Üzerine Bazı Dikkatler", *Yeni Türkiye Cumhuriyet Özel Sayısı IV*, S.23-24,(Eylül, Aralık) 1998, s.2896.

⁵⁸M. Orhan Okay, "Cumhuriyet Devri Edebiyatı Üzerine Bazı Dikkatler", *Yeni Türkiye Cumhuriyet Özel Sayısı IV*, S.23-24,(Eylül, Aralık) 1998,s.2896.

⁵⁹Okay, *agm.*, s.2897.

⁶⁰Ramazan Gülendam, "Türk Romanında Dine ve Din Adamına Bakış", *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, S.VI (65/66/67), 2006, s.314.

Dinîn, yani İslâm'ın hikâye ve romanda izleri konusu, yukarıda da ifade edildiği gibi, lehteki ve aleyhteki tutumlara paralel olarak ele alınıp incelenebilir. Bu yıllar içerisinde kaleme alınan hikâye ve romanlarda değer sisteminde meydana gelen değişikliklerin bir izdüşümü sayılabilecek tarzda kutsal değerler ve onlarla ilişkili olan çoğu şey, önceki devirlerdekinden çok farklı bir biçimde konu olmuştur.

Genel anlamda Cumhuriyet devri Türk romanında, sosyal yaşamda olduğu gibi, tavırlar dine göre belirlenmeye çalışılmıştır, denilebilir. Bu devir Türk romanında, genelde din olayına, özelde İslâm'a çarpık ve yanlış bir bakışın adeta bir tem halinde yerini koruduğu görülür.

Bir edebî tür olan romanın tanımını yapmanın ne kadar güç olduğundan bahsetmiştik. Bu türün bir tanımının yapılamamasının sebebi romanın zaman süreci içinde sürekli değişmesi, gelişmesi ve yeni örneklerinin verilmesinden kaynaklanmaktadır. Her yeni roman, yeni bir teknik, yeni bir üslup, yeni bir anlayışla yazılmaktadır. Araştırmamızın merkezi olan İslâmî romanlar da, 1960'lardan itibaren edebiyatımızda ilk örneklerini görmeye başladığımız, İslâm'ı bir imge olarak romanında kullanan yazarların değil; romanın omurgasını bu dinin eksenine oturtmuş yazarların eserleridir. Bu, Türk romanında yeni bir üslup ve yeni bir anlayıştır.

İslâmî Edebiyat, yaşanan hayatı yansıttığı sürece etkili olacaktır. Hayatı en iyi yansıtan edebî türlerden biri olan roman da bu açıdan İslâmî Edebiyatta ayrı bir yere sahiptir.

Hiç şüphesiz, Peygamberimizin veya bir din ulusunun hayatını anlatan bir roman da İslâmî edebiyat içine girer; ancak İslâmiyet kitaplarında okunan değil, yaşanan bir hakikat olduğu ölçüde kıymet kazanacaktır. Biz onu bir sahabenin, bir velinin veya geçmişteki herhangi bir kahramanın hayatından ziyade kendi hayatımızda görmeliyiz. Bugün insanı bugünün problemleri karşısında İslâm'la yüz yüze gelmelidir.⁶¹

Klâsik ahlâk kitaplarıyla romanlarda işlenen ahlâk temaları birbirinden çok farklı tesir gücüne sahiptir. Ahlâk kitapları bir çeşit kanun kitabı gibidir; insanlara hangi işleri nasıl yapmaları veya yapmamaları gerektiğini söylerler, ancak insanlara hukuk ve adalet duygusu ve şuuru veren şey kanun kitapları değildir.⁶²

⁶¹ Erol Güngör, *İslâm'ın Bugünkü Meseleleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1990, s.121.

⁶² Güngör, ae.,s.123.

İslâmî roman yazarlarından Mustafa Miyasoğlu bu konu hakkında şunları söyler:

(...)bu türün geçmişinde bütün insanlık mirası vardır. Adının batıdan alınması; 19. yüzyılda yaygınlaşan tarzının itibar görmesi bizi şaşırtmasın. Bugün artık birbirinden çok farklı tarzda romanlar yazılmaktadır. Belki de dünyanın en sosyal, kültürlerle göre en değişken edebiyat türü/ türleri romanlardır. Eğer ‘anlatı’ tarzını bir kıtaya mahsus görmüyorsak, herkes bu türü/ türleri kendince geliştirebilir. Müslümanlar da bu anlatı türünü kendilerince geliştirmişlerdir. Gönüllere sanat yoluyla ulaşmaya, Allah inancını yerleştirmeye çalışmışlardır.⁶³

Bu çeşit romanlar sanat endişesi göstermekten öte, İslâm’ın güzelliğini, yüceliğini anlatarak özelde gençliğin ve genelde milletin o yolda yükselmesini ve olgunlaşmasını hedef almış eserlerdir.

Bu eserlerin sadece din, ahlak ve fazilet telkini ile kaldıklarını/ yetindiklerini söylemek de doğru olamaz. Zamanımızın “Doğu- Batı çatışması, İslâmî terbiye, serbest aşk, evlilik, çocuk, çok çocukluluk, kadın, kadının çalışması, örtünme, memleket, sanat, hac, dindarların samimiyeti, aşk-ı hakîkî, platonik aşk, sevgi, sevdâ, ilim, toplum ıslahı, rüya yorumu, yolculuk... vb.” gibi daha sayılabilecek kadar çok İslâmî veya gayri İslâmî, tarihî, geleceğe dönük felsefî meselelerin de bu hikâyeye ve romanlarda canlandırıldığı, tartışıldığı ve değerlendirildiğini görmekteyiz.⁶⁴

İslâmî romanların yazarlarından Hekimoğlu İsmail’in şu sözleri aslında bu akıma mensup olan romancıların asıl amacını açıklar niteliktedir.

Sanat sanat içindir, yok cemiyet içindir tartışmalarına hiç katılmam. Ben Müslüman’ım, her şey İslâmiyet içindir. Erişilmez edebî örnek Kuran-ı Kerim’dir. Sonra hadisler gelir. Yeni edebiyat ismiyle, cismiyle İslâm’ın malıdır. Müslümanların bu sahayı ihmal etmeleri, kendi hatalarıdır.

Romanın meşruiyetini, Kur’an’daki, hadislerdeki kıssalardan çıkarıyorum. Haramı reklâm etmeyen roman, İslâm’ın hizmetindedir. Masal dâhil, edebî türlerin bütünü, İslâm’ı anlatmak için seferber edilmelidir.⁶⁵

Müslüman yazarların çoğu, ‘klasik’ tarzda bilinen, geleneksel hikâyeye ve romanı aşarak ‘modern hikâyeye ve romanın bütün anlatım-söylem tarzlarını kullanmış ve kullanmaktadırlar.

İslâm’a saygılı ve İslâmî temaları kullanan çoğu yazarımız da solcu yenilikçi diğer romancılar gibi çağdaş Batı ve Güney Amerika... vb. hikâyeye ve ro-

⁶³ Hayri Bostan, “Mustafa Miyasoğlu ile Roman Üzerine Bir Söyleşi”, *Türk Edebiyatı*, S.226, s.43.

⁶⁴ Ahmet Kabaklı, “Yeni İslâmî Akım”, *Türk Edebiyatı (Hikaye ve Roman)*, c.5, s.705.

⁶⁵ Ahmet Kabaklı, “Hekimoğlu İsmail(1932)”, *Türk Edebiyatı (Hikaye ve Roman)*, c.5, ss.711-712.

mancularından ilham almışlardır. ‘Simge, örüntü, anlatı, tem, imge ve mitoslar’ la modern hikâye ve romanı adım adım takip etmişlerdir.

Nitekim, Nobakov, R. Musil, Kundera, Sartre, Camus, Kafka, Octavio Paz, J. Joyce, G. Marcel, Bachmann, Cabrera İnfante, V. Wolf, V. Faulkner, M. Duras, S. Beckett, Marquez gibi yenilikçi dünya hikâye ve romancıları, İslâm’ı ‘motif’ yahut ‘altyapı’ olarak alan romancılarımızın dillerinden düşmemektedir.⁶⁶

Bir yanıyla İslâmî ve yerli kaynağa dayanan, diğer yanıyla da Batılı yazarların tesirine açık olan İslâmî roman, görünürde bir ikilem içinde gözükse bile, yakından bakıldığında bunun diğer Türk romanı ve romancılarında olduğu gibi olmadığı hemen anlaşılır. Batılı sanat ve edebiyat anlayışında olduğu kadar, batılı değer yargılarına karşı yaklaşımları ve yorumları Batılılaşmayı kendilerine amaç edinmiş yazarlarından bütünüyle farklıdır.

Müslüman hikâyeci ve romancı, her şeyden önce içinde bulunduğu şartlarla ve çağıyla bir hesaplaşma içindedir. Bunu gerçekleştirirken özellikle başlangıç yıllarında olumsuz bir bakışı aksettiren yazar, şartlara göre kendini konumlandığı için, ta-kınmış olduğu tavır göreceli bir eleştiriyi içermektedir. Çünkü o, kendini kabul ettir-diği nispette şartların normalleştirdiği düzeyde bu tavrın dozunu ayarlamaktadır.⁶⁷

Değerler sisteminde meydana gelen değişiklikler ve farklılıklar, günümüz Müslüman yazarlarının karşılaştıkları sorunların başında gelmektedir. Onlar ters-yüz olmuş değerler sisteminin mümkün olduğu ölçüde tekrar aslına irca edilmesi için çaba sarf ederler. Onlar dağılan toplumsal dokuyu inşa etmeye, yerlerinden edilen değerleri tekrar yerlerine koymaya çalışırlar.

1990’lı yıllara kadar İslâmî romanın seyrettiği safhaları görmeden doksanlı yılları anlamak mümkün olmadığından önce İslâmî romanların nasıl bir gelişim izlediğine kısaca değineceğiz.

Türkiye’de kimlik değişimi sancılı süreçlerden geçmiştir. Öyle ki; yeni bir bakış kazandırılmak istenen halk, dinî inançları ve devletin kuralları arasında bı-rakılmıştır. Muhalefetin olmadığı dönemlerde başlayan bu zorlayıcı tutum, çok partili hayat ile büyük ölçüde gevşeklik kazanmıştır.

⁶⁶ Kabaklı, “Yeni İslâmî Akım”, ae., s.699.

⁶⁷ Adem Çalışkan, *Cumhuriyet devri İslâmî Türk Edebiyat ı(1960-2000)*, (Basılmamış Doktora Tezi), I. Cilt, Samsun, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, s.590.

Yönünü Doğu kültüründen Batı'ya çeviren yeni devlet yönetimi için, Doğu'nun temsili olan İslâmî hareketlilik her zaman engel teşkil etmiştir. 1923'te Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte kademeli olarak dinin Türk toplumu içindeki konumu yüksek düzeyde tartışılmaya başlanmış, İslâm'ın daha çok Osmanlı aidiyetiyle bütünleşmiş yapısı silinmeye çalışılmıştır. Ayrıca laiklik karşıtı her türlü siyasi kültürel hareketin düşman ilan edildiği görülür.

Tek parti döneminde dine bakışın mevcut durumunu ve eğilimlerini yansıtan sözler, 1937'de dönemin İç İşleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından sarf edilir:

Laiklikten kastımız dinin memleket işlerinde müessir olmamasını temin etmektir. Bizce laikliğin çerçevesi ve hududu budur. Biz diyoruz ki dinler, vicdanlarda ve mabetlerde kalsın, maddi hayat ve dünya işlerine karışmasın. Karıştırmıyoruz ve karıştırmayacağız.⁶⁸

Bu sözler, çok partili yönetime geçildiğinde kısmen gevşetilmiştir. Tek parti iktidarının içinde dinî hayatın kontrolü ve buna bağlı olarak da söz konusu alanı yeniden canlandırmayı amaçlayan İslâmî neşriyat karşısında ortaya koyduğu sıkı tavır 1945'ten itibaren değişen politik koşullarda kısmen sarsıntıya uğramıştır.

Tüm bu siyasî gelişmeler İslâmî görüş ve buna dayalı olan İslâmî edebiyatın da gelişimini etkilemiştir. Cumhuriyet devri İslâmî Türk Edebiyatı'nda roman, önceki yıllardan süzülüp gelen bir öz ve damar olmasına rağmen ancak 1960'lı yıllardan sonra sanat ve edebiyat gündemine girmiştir.

İslâmî romanlar yozlaşmakta olan toplumu kurtarmak, kaybolmakta olan İslâmî duyguları uyandırmak için bir savunma dürtüsüyle ortaya çıkar. Bu adeta bir karşı taarruzdur.

Bugüne kadar tercüme, adapte ve taklit olarak sunulan roman, biçim ve tür olarak temelde bize yabancıdır. Yüz yıl boyunca yabancı ile içli dışlı olmuşuz. Zihniyetimizin çarpıtılmasında önemli ve sanat-edebiyat içinde başrolü oynayan bu yabancıyı içimizden atmak pek kolay değil. Yine okuyucunun zihniyet oluşumunda en büyük rol romanındır. Bu yabancılaşmanın hayatımızda oynadığı olumsuz etkinin uzun zaman farkında olmamışız. Temele ve öz değerlere inildikçe yanlışlığın farkına varılmış, çarpıklığın önünü almak için yeni bir tavır, zinde bir güçle kimi yerde savunma, kimi yerde de taarruz durumu almışız.

Şimdi romana karşı romanla taarruzdayız. Romana karşı roman, çocuk düştüğü yerden kalkar ve de kalkıyor. Romana karşı romanla kuşanıyoruz. Romanın yıkımını romanla onarıyoruz.

Son yıllarda Müslüman sanatçıların yoğun biçimde romanla hesaplaşmaya girmeleri ve peşi peşine roman çıkarmaları bu durumun açık belgeleri olarak ortadadır. Nitelik

⁶⁸ Necdet Subaşı, *Ara Dönem Din Politikaları*, İstanbul: Küre Yayınları, 2005, s.59.

yönünden eksik ve kusurlu olmaları tümüyle görmezlikten gelmemize sebep olmaz.⁶⁹

Roman türünün edebiyatımızdaki ilk örneklerinde olduğu gibi, acemilikler ve hatalarla dolu olan bu ilk örnekler üslup kaygısı olmadan yazılmıştır. Çünkü onlar bir amaca hizmet etmektedirler.

(...) Müslüman hikâyeciden bahsetmek İslâm'ı, hikâyelerine (ve romanlarına) geçirebilmiş yazarların varlığından bahsetmek demektir. Biz, hikâyeyi (ve romanı) tür olarak Batı'dan ve onun programlamasına göre aldığımızdan, hikâyemizde (ve romanımızda) her çeşit Batı usulü yorumlar, dünya görüşleri yer aldı. Yani kendi insanımıza Hümanizma'dan Marksizm'e kadar yelpazenin her kanadından baktık. Bir İslâmî bakış ihmal edildi. Bu bakışı getirme çabaları yoğun biçimde 1960'tan sonra görüldü.

Müslüman yazarlar, hikâyelerine (romanlarına), şiirlerine İslâm'ı geçirebilmek için çaba gösteriyorlar. Bu şüphesiz hikâye ve roman ile İslâm'ın propagandasını yapıyorlar demek değil. Çok başka bir şey. Hayata, insana, İslâm'ın emrettiği gibi bakıyorlar. Hadiseye sömürenler ve sömürülenler diye bakmakla müminler ve kafirler diye bakmak arasında derin bir fark var. Bu bakış farklılığının her türlü sonuçları Müslüman yazarların eserlerine yansımaktır elbet. O bakımdan Müslüman hikâyeci (ve romancı) yazılarını basit bir ekol diye nitelemek daraltıcı bir anlam taşır. Ekol, belki aynı kültür ortamı içindeki farklılaşmayı ifade eder. Oysa Müslümanlar, çok ayrı bir kültürün hikâyesini (ve romanını) yazmak istiyorlar...⁷⁰

Galip Boztoprak,İslâmî hikâyenin 1960'tan günümüze iki koldan ilerlediğini, bunlardan birinin “*Tebliğci İslâmî Edebiyat*”, diğerinin ise “*Entelektüel İslâmî Edebiyat*” olduğunu söyler.

İslâmî hikâye ve roman konusunda eleştiri yapanlar genellikle değerlendirmeleri belli bir örnekten hareketle yapmışlar ve o örnekten genellemelere gitmişlerdir. Cümle aralarına sıkıştırılmış küçük istisna kelimeleri işlevsiz kalmış ve genellikle bu alanda kaleme alınmış hikâye ve romanlar toptan infaz edilmeye çalışılmıştır. Bunda eleştirmenin veya incelemesinin kendini yerleştirmiş olduğu düşünce veya yelpazenin de hayli rolü olmuştur. Örnek vermek gerekirse, bizde 1960 sonrası ilk İslâmî roman örnekleri İslâmî tebliğ kategorisinde ve sanatı ikinci planda gören, hatta bazen hiç sanat endişesi taşımayan bir anlayışla verilmiş olduğundan kıstas olarak bunlar alınarak bu bağlamda kaleme alınan ürünlerin tümünün yargılanmasına gidilmiştir. Oysa inceleme ve değerlendirmelerde bazı tasniflere gidilmelidir. Ölçüler ve kıstaslar bunlara göre tespit edilmelidir.

⁶⁹ Galip Boztoprak, “Romanımıza Doğru”,*Suffe Kültür Sanat Yıllığı 1982*, ss.231-232.

⁷⁰Rasim Özdenören, “Hikâye Üstüne Oturum”,(Yöneten: Mehmet Maraşoğlu. Katılımcılar: Alim Kahraman, Rasim Özdenören, Necmettin Turinay, Aleaddin Özdenören), *Mavera*, S.46, s.59'dan naklen Adem Çalışkan, “*Cumhuriyet Devri İslami Türk Edebiyatı(1960-2000)*”,s.574.

Roman adıyla neşredilen, ancak roman olmayan bu kitaplara ne demek lazımdır, bilemiyorum. Bunlara belki alt-roman, roman-altı veya roman öncesi metinler denebilir. Çünkü bu romanlarda kurgu endişesi, edebîlik endişesi yoktur. Pratik bazı sonuçlara ulaşmak için piyasaya sürülen bu kitapları roman olarak kabul etmeye imkân yoktur.

Türk romanı için diğer bir mesele ise ülkemizde neşredilen dizi romanlardır. Bu diziler renk adlarıyla anılmaktadır. Mesela pembe dizi, beyaz dizi, sarı dizi v.s. Bunlarda da edebîlik endişesi yoktur.⁷¹

M. Emin Ağar, İslâmî romanları da böyle bir dizi içinde değerlendirir ve onları da “yeşil dizi” diye adlandırır.

Bu diziye dâhil edebileceğimiz bütün kitaplar kurgu endişesi, sanat endişesi, edebiyat endişesi taşımayan, sadece evvelden kötü yolda olup daha sonra İslâm’ı hakkıyla yaşayan insanların, Bin Bir Gece Masallarında bile bulamayacağımız tesadüflerle, hayatını- sözünü ona- anlatan yayınlardır. Bir kısmı da gündemde olan konuları, gazetadaki haberleri şişirerek apar topar bir roman diye çıkaran kitaplardır.⁷²

Bu eleştirileri tüm İslâmî romanlar için geçerli saymak büyük bir hata olur. ‘Hidayet romanı’ kavramı ve kategorisindeki romanlar sanat özelliğinden mahrumdur gibi bir ön kabul vardır. Gerçekten bu doğru mudur? Yerinde ve önyargılardan arındırılmış bir eleştiri anlayışıyla İslâmî romanlara yaklaşıp neticede bu adlandırmada karar mı kılınmıştır? Bu alanda verilmiş ilk ürünler üzerinde yapılan değerlendirmeler günümüz ürünleri için de geçerli midir? Geçerli ise, zaman faktörü ve gelişme ve olgunlaşma gibi sanatçılar ve sanat eserleri için kaçınılmaz hususlar ne olacaktır?

Kenan Çayır, bu ilk İslâmî romanlar için şunları söyler:

İslâmî çevrelerde genelde edebiyata ve özelde romana karşı bu eleştirel duruşa rağmen 1970’li yıllarda Hekimoğlu İsmail ve Ahmet Günbay Yıldız gibi edebiyatçılar, romanın kitlelere İslâm’ı anlatmak için bir araç olabileceğini vurgulamaya başladılar. Dolayısıyla 1970’li yıllarda İslâmî çevrelerde roman yazımı bir sanatsal faaliyet olarak görülmez. İslâmî çevreler romanı fikirlerini yaymak için kullandıkları bir araç olarak görmüşlerdir.⁷³

1980’lerin İslâmî edebiyat alanına gerek basılan roman sayısı, gerekse satış rakamları açısından damgasını vuran eserler olarak “*hidayet romanları*”nı gören Kenan Çayır, bu romanların prototipi olarak iki romandan söz eder: “*Heki-*

⁷¹ M. Emin Ağar, “Son İki Yılda Roman ve Hikâye”, *Suffe Kültür Sanat Yıllığı 1987-1988*, s.75.

⁷² Ağar, ae., s.76.

⁷³ Kenan Çayır, *Türkiye’de İslâmcılık ve İslâmî Edebiyat*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 31.

moğlu İsmail'in Minyeli Abdullah (1968), ve Şule Yüksel Şenler'in Huzur Sokağı (1970) romanları.”⁷⁴

Hidayet romanlarının temel özelliği olarak Kenan Çayır, “İslâm'ın modern çağın ahlaki dejenerasyonuna karşı tek çözüm olarak sunulduğu mesaj yüklü anlatılar” olmalarını görür ve bu romanların konularını şöyle özetler:

Bu romanların öyküleri genellikle 1980'li yıllarda ve üniversiteler gibi modern kent- sel mekânlarda geçer. Romanlar üniversitelerden dışlanan tesettürlü kızların müca- delelerini ya da faziletli/ ahlâklı erkek karakterlerin, (içki içme, flört etme ve örtülü olmama şeklinde tasvir edilen) modern bir hayat yaşayan mutsuz kızları hidayete er- dirme öykülerini anlatır. İslâmî karakterler aracılığıyla romancılar, İslâm'da kadının rolü, İslâm ahlâkının gerektirdikleri, Batılılaşmanın olumsuz etkileri, modern çağın problemleri ve bu problemlere karşı İslâmî çözümler hakkındaki mesajlar iletirler.⁷⁵

Hidayet romanlarında başlangıçlar ve sonlar her zaman bellidir. Sürprizle- re yer yoktur. Bu romanların İslâmî çevrelerde hidayet romanı olarak adlandırıl- masının sebebi de Kenan Çayır'ın dediği gibi “romancıların sadece kahramanı değil, son sahnede hemen her karakteri hidayete erdirmeleridir.”⁷⁶ Toplu hidayet, İslâmî aktörlerin toplumda toptan bir dönüşüm yaratma arzularını simgeler.

1980'lerin İslâmî hidayet romanları dönemin tarihsel ve toplumsal süreçle- ri sonucunda ortaya çıkmış metinlerdir.

İslâmî ve Batılılaşmış karakterlerle temsil edilen iki dünya görüşünün mücadelesinin sahnelendiği bu romanlar, İslâmcılığın kültürel siyasetinin önemli bir parçasıdır. Hi- dayet romanlarının temel tezi, Batıcı Cumhuriyet modernleşmesinin, Müslümanların dışlanmasına ve toplumsal yozlaşmaya sebep olduğudur. Bu açıdan hidayet roman- ları, Kemalist/ Batıcı modernleşme anlatısının edebiyat yoluyla sorgulandığı metin- lerdir.⁷⁷

İslâmî dünya görüşünü roman formunda sunma şeklindeki bu ilk deneme- lere 1970 ve 1980'li yıllarda başka romancılar da katılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: “Şerife Katırcı Turhal, Mevrure İnal, Raif Cilasun, Emine Şenlikoğlu, Şerif Benekçi, Mehmet Zeren, Sevim Asımgil, Üstün İnanç, İsmail Yılmaz, Hurşit İlbeyi...”

Tarihi arka planı asr-ı saadet'e kadar giden ve Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı içinde kalın bir damarı teşkil eden İslâmî Türk Edebiyatı'nda, şiirde olduğu gibi, hikâye ve romanda da Tanzimat'la başlayan Batı'ya doğru olan hare-

⁷⁴Kenan Çayır, *Türkiye'de İslâmcılık ve İslâmî Edebiyat*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008,s.35.

⁷⁵Çayır, ae.,s.8.

⁷⁶Çayır, ae.,s. 101.

⁷⁷Çayır, ae., s. 102.

ketin yönü, 1960'lı yıllardan sonra gelişmeye ve serpilmeye başlayan edebiyat hareketiyle tam tersine dönerek Batılılaşmanın ulaştığı noktadan İslâm'a doğru yönelmiştir. Hiç şüphesiz bunda, yaşanan olaylar ve deneyimlerin, kaybedilen ve kazanılan değerlerin muhasebesinin yanında insanoğlunun zaman içerisinde ulaşmış olduğu zihinsel olgunluk ve bilincin de etkili olduğu bir gerçektir.

İslâmî romanlar, bir yandan başlangıcından günümüze İslâm dünyasının, diğer yandan da bu toprağın ve insanımızın sesini yansıtmakta, kendisine has hayati ve değer yargılarıyla birlikte imkânı dâhilinde ifade etmektedir.

1960'lı yıllardan itibaren gelişen İslâmî romanların yazarlarının çoğu 1940, 1950 ve 1960'lı yıllarda doğmuşlardır. Bu yazarların çoğu, kırk yıllık süreç içerisinde, burada adlarını sayamadığımız gazete ve dergilerin dışında, '*Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat, Hareket, Türk Edebiyatı, Düşünce, Maveria, Yönelişler, Kayıtlar, İslâm, Dergâh, Yedi İklim, İslâmî Edebiyat, Düş Çınarı, Hece... vb.*' dergiler ile '*Yeni Devri, Milli Gazete, Zaman, Beklenen Vakit, Akit, Yeni Şafak... vb.*' gazetelerde yazmış ve yazmaya devam etmektedirler.

Bu dönemde yayımlanan eserlerin bir kısmı, gerçekten İslâmî hatta İslâmcı roman ve hikâyelerdir. Diğer kısmı İslâmî nakış ve motifleri de ele alan, İslâm'ın inanç, rumuz ve kaynaklarına geniş yer ayıran, hatta sadece ima ve göndermeler yapan romanlardır.

“İslâm'a hizmet konusunu hikâye ve romanlarıyla ifade etme konusunda günümüz yazarlarının önde gelenleri şunlardır:

Hekimoğlu İsmail (Ömer Okçu, d.1932), Ahmet Lütfi Kazancı (d.1936), Üstün İnanç (d.1937), Hüseyin Karatay (d.1937), Afet Ilgaz (d.1937), Şule Yüksel Şenler (d. 1938), Dr. Sevim Asımgil (d. 1939), Ahmet Günbay Yıldız (d. 1941), M. Yaşar Kandemir (d.1941), İbrahim Ulvi Yavuz (d.1942), Mehmet Niyazi Özdemir (d. 1942), Hasan Nail Canat (d. 1944), Saadettin Kaplan (d. 1944), Niyazi Birinci/ Yavuz Bahadıroğlu (d.1945), Mustafa Özdamar (d.1946), İsmail Yılmaz (d. 1952), Edip Gönenç (d.1952), Şerif Benekçi (d.1952), Ali Erkan Kavaklı (d. 1952), İslâm Yaşar/ Selahattin Yaşar (d.1953), Muzaffer Günay (d.1956), Perihan Akçay (Öz) (d.1958), Nurullah Genç (d.1960), Mehmet Uyar (d.1960), Mecbure İnal (d.1963), Hurşit İlbeyi (d.1963), Esmâ Yakar (d.1971)... vb.

İslâmi bir sanat endişesiyle, modernlikle İslâmi bakış ve temaları bir arada yürütmek isteyen sanatkârlara örnek olarak, başta Rasim Özdenören (d.1940) olmak üzere şu isimleri sayabiliriz: Mustafa Miyasoğlu (d.1946), Mustafa Kutlu (d.1947), Ali Haydar Aksal (d.1951), Yaşar Kaplan (d.1952), Arif Ay (d.1953), A. Vahap Akbaş (d.1954), Şükrü Karaca (d. 1956), Ramazan Dikmen (1956-1997), Hüseyin K. Ece (d.1958), Kâmil Doruk (d.1958), Mehmet Ay (d.1960), Ali Karaçalı (d.1960), Halime Toros (d. 1960), Ahmet Kekeç (d.1961), Sadık Yalsızuçanlar (d.1961), Cemal Şakar (d.1962), Müştehir Karakaya (d.1962), Fatma Karabıyık Barbarosoğlu (d.1962), Kâmil Yeşil (d. 1963), Melek Paşalı (d.1969), Münire Daniş (d.1972)... vb.

İslâmî duyarlığı, İslâm'ın estetik, ahlâk, insan, kâinat ve hayat hakkındaki telakkilerini ürünlerine geçirerek eser veren bu yazarlar, günümüz Türk edebiyatında müstakil bir damar oluşmasına yol açmışlar ve 1990'lı yıllarda da belli başlı bir ağırlık merkezi haline gelmişlerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ROMANLARIN YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

1.1. İnsanlık Ayağa Kalk

İnsanlık Ayağa Kalk, Ali Erkan Kavaklı'nın üçüncü romanıdır. Eser, ilk olarak, Timaş Yayınları tarafından, 1995 yılında basılmıştır.

Son baskısı (8. Baskı), 2012'de Nesil Yayınları tarafından yapılmıştır.⁷⁸

Ali Erkan Kavaklı, Postmodernizmi Almanya'da kaldığı yıllarda tanımıştır. "*İnsanlık Ayağa Kalk*", "*İhtilal Yapan Adam ve Sandra*", "*Mafya Kıskaçında Vurgun*", "*İtiraf ediyorum*" isimli romanlarındaki sanat anlayışı kısmen öncekilerden farklıdır. Bu romanlarda dil ve anlatımın daha sade, kurgunun ise daha gerilimli ve heyecanlı olduğunu görürüz. Postmodernizmi tanıdıktan sonra "*Güzelliği romanın parçalarında değil, bütününde aramaya başladım*"⁷⁹ diyen yazar, incelememize konu olan romanlarını da "*Toplum ve çevreyi daha fazla etkilemeyi amaçlayan, eleştirel yönü ağır basan romanlar*" olarak tanımlar.

"*Mafya Kıskaçında Vurgun*", "*İtiraf Ediyorum*" isimli romanlar da doksanlı yıllarda yayınlanmasına rağmen İslami roman olmaktan çok polisiye roman olma özellikleri ağır bastığı için bu eserleri, bu çalışmanın kapsamının dışında tuttuk.

Ali Erkan Kavaklı, eserlerindeki asıl amacını şu cümlelerle özetler:

İslam medeniyetinin sunduğu insan, sanat ve medeniyet anlayışı, dünya kültürüne kazandırılmalı ve insan merkezli, insan mutluluğunu esas alan yeni bir dünya kurmalıyız.

Eserlerimde okuyucularımı kültür ihtilali yapmaya çağırıyorum. Kötüden iyiye, çirkinden günele, cahillikten bilgiye, tembellikten çalışkanlığa, yalandan doğruya, zulümden ve haksızlıktan adalete ve dürüstlüğe doğru bir kültür ihtilali gerçekleştirilmelidir.⁸⁰

Yazar, romanlarını şöyle tanıtır: "*sanat kalitesinden taviz vermeden, sade ve yalın bir dille, heyecanlı ve gerilimli romanlar yazıyorum*" (a.g.m.)

⁷⁸ Ali Erkan Kavaklı, *İnsanlık Ayağa Kalk*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2012. (Çalışmamızdaki sayfa numaraları bu baskıya göredir.)

⁷⁹ Mehmet Nuri Yardım, *Romancılar Konuşuyor*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2000, s.248.

⁸⁰ Yardım, ae., s.249.

Sanat anlayışını ise şu şekilde açıklar: “İnsanlara hizmet etmeyi, onlara faydalı olmayı, onları yüceltmeyi, esas alan bir sanat anlayışına sahibim. Herkesin kültür ihtilali yapmasından yanayım, bu manada revaulasyonerist bir yazarım.” (a.g.m.)

İnsanlık Ayağa Kalk romanında dokuz bölüm vardır. Birinci bölüm: “Bosnalı Kız’dan Mektup Var” şu alt başlıklardan oluşmuştur:

“Köşe Bucak Ölüm Arıyorum, Alçak Roberto!, Süngülenen Kadınların Yakılması İçin Odun Topladık, İnsan Güzeli Bir Yüz ve Bir Ay Yıldız, Evse, Evimize Döndüm, Beni Hastaneye Bağlayan Sır: Seveda, İntihar, Ve İntikam!, Aşka İnanırdım, Ziyaretçi Değil, Bir müjde... Gönüllü Kıta Kuruyoruz ve Namazı Öğreniyoruz, Cephedeki Saatler, Tanya’nın Hikâyesi ve Şehadeti, Evleniyorum”.

Olay halkalarını özetleyen alt başlıklar kullanılması, okuyucunun heyecanını tetiklemek ve merak duygusu uyandırmak içindir. İkinci Bölüm: “Cihad Yıldızları Parladı Işık Işık” , Üçüncü Bölüm: “Ben Zaten Çoktan Ölmüşüm!” Dördüncü Bölüm: “Yarma Harekâtı” Beşinci Bölüm: “Travnik Yolları Şehidlik Kapısı”, Altıncı Bölüm: “Biz Seni Kurtaracağız”, Yedinci Bölüm: “Cepheleleri ve Mehmet’i Özlediğim Günler” , Sekizinci Bölüm: “Katliamın Belgeleri ve Hasret Günleri” , Dokuzuncu Bölüm: “Hande’ye Veda” adlarını taşımaktadır.

Biyografik bir roman olma özelliği taşıyan bu romanda, Bosna’da yaşanan katliamları, Hande adlı kahramanın hatıralarını yazması sayesinde öğreniriz. Bu hatıraların, yazarın eline ulaşma süreci de romana konu edilmiş, böylece hikâyenin gerçekliğine okuyucu inandırılmaya çalışılmıştır. Postmodern romanlarda karşımıza çıkan, romanın yazılış sürecinin romana yansıtılması, yazarın diğer romanlarında olduğu gibi burada da karşımıza çıkar.

Hastanede, tek kolunu kaybeden bir kadının bunca sayfayı yazmayı nasıl başardığı onca ağır olay yaşamış olmasına rağmen, hiçbir ayrıntıyı atlamayan bu kadının sahip olduğu hafıza akıllara takılsa da başarılı bir kurgu sağlanmıştır.

Birinci bölümde yazar, Bosna hakkında bir hikâye yazmak istediğini, oraya gitmeyi kaç defa istediye de muvaffak olamadığını, bu yüzden Bosna’da gönüllü olarak çalışan İslami Yardımlaşma Teşkilatı üyesi Cemalettin Bey’den bir hikâye istediğini anlatır. Cemalettin Bey’den gelen bir mektupta Bosna’da yaşa-

nan bir hikâye ve bu hikâyenin kahramanının hatıratı yer alır. Cemalettin Bey'e bu hikâyeyi mektupla yollayan ise Zenica Hastanesinde gönüllü olarak çalışan Ali Muykiç'tir. Mektup içinde mektup romana çift boyut kazandırır. Bu açıklama romanın bünyesinde verildiği için kurgunun bir parçasıdır.

1.1.1. Konu

İnsanlık Ayağa Kalk romanı, doksanlı yıllarda Bosna katliamlarında Müslümanlara yapılan eziyetleri ve onlara yardıma giden bir grup Müslüman gencin gösterdiği kahramanlıkları anlatır.

1.1.2. Özet

Bosna'da, 1992'de, Ali İzzet Begoviç yönetimi ele geçirince, Sırp Müslümanlara saldırır. Müslüman bir ailenin kızı olan Hande de, ailesiyle birlikte, işkence edilmek üzere Sırp kamplarından birine götürülür. Burada ailesi öldürülen ve tecavüze uğrayan Hande, İslâm ülkelerinden gelen bir grup gönüllü gencin kampı basması sayesinde kurtulur. Bu mücahitlerin kurduğu gönüllüler taburuna katılan Hande, taburun başkanı Mehmet'e âşık olur. Mehmet ve Hande, Sırp'lar'a karşı birlikte savaşır. Mehmet, cephede "sözde Müslüman" olan bu gençlere İslâm'ı öğretir. Hande de, Müslüman bir ailenin kızı olmasına rağmen İslâm'ı iyi tanımaz. Mehmet sayesinde İslâm'ı öğrenir ve namaza başlar. Cephede çok zor şartlarda örtünmeye çalışır. En zorlu şartlarda İslâm'ı yaşama ve anlatma çabasında olan Müslüman gençler hem İslâm'ı anlatarak hem de Müslümanlar için savaşarak cihat ederler. Romanın sonunda Hande de Mehmet de arzu ettikleri mertebeye ulaşır, şehit olurlar.

1.1.3. Ana fikir

İnsanlık Ayağa Kalk romanda ana fikir, İslâm birliğidir.

1.1.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Anlatma esasına bağlı metinlerde kurguyu belirleyen ve şekillendiren yapı unsurlarından biri de anlatıcıdır. Yazarın metin içindeki görüntüsü olan anlatıcı, imgesel bir kimliktir ve anlatı, onun bakış açısına göre kurgulanır. Anlatıcının eserdeki konumunu/ yerini işaret eden bu yapı unsuru, metnin kurgusu ve söylem düzeyindeki anlatım evrenine aittir. Bakış açısı ve anlatıcının görünümleri ile sanatkarın bireysel miti arasındaki derin bağlantı, kurmaca metnin imge düzeyindeki açılımlarını da belirleyici niteliktedir.

Entrik kurguyu belirleyen ve şekillendiren bu yapı unsuru, metnin temel belirleyicileri olan kişi, mekân ve zaman öğelerinin anlatım ve aktarım düzeylerini şekillendirir. “*Anlatma esasına bağlı metinlerde, vaka zincirinin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevap*”⁸¹ niteliğindeki bakış açısı ve anlatıcı, yazarın olaylara etki düzeyini ve bu etkinin sınırlarına ait çizgiyi gösterir.

Anlatıcı, temel belirteçleri de düzenler. Metnin kurgusu ve söylem düzeyindeki anlatım evrenine ait olan anlatıcı, “*romanın kaderini, dıştan ve içten (yani hem yazara, hem de seçilen figürün konumuna göre) etkileyen bir gu*”⁸² olarak metnin temel izleklerinin söylem seviyelerinde etken rol oynar. Anlatma esasına bağlı edebi metinlerde bakış açısı ve anlatıcının görünümleri dört şekilde karşımıza çıkar: 1.Kahraman (Ben) bakış açısı ve anlatıcı (İç odaklayım): Anlatıcı ve anlatıcının sınırları, başkişi konumundaki kahramanın bakış açısı etrafında şekillenir. Romandaki kişi/ler, zaman, mekân ve olaylara ait bütün veriler bu kahramanın beni merkezli olarak aktarılır. 2.Tanık (Müşahit) bakış açısı ve anlatıcı (Dış odaklayım): Anlatıcının tanık/ gözlemci durumunda olduğu bu bakış açısında tüm anlatı ve betimlemeler, tam bir objektif perspektiften yansıtılır. Anlatıcı bu sınırlı/ sınırlandırılmış açıdan görmek ve göstermek zorundadır; kendi duygularını, düşüncelerini belirtmez/ belirtemez. 3. Tanrısal (Hâkim) bakış açısı ve anlatıcı (Sıfır odaklayım): Bu bakış açısında her şeyi bilme ve görme ayrıcalığına sahip olan anlatıcı, ilahi bir varlık misyonuna sahiptir, yetkileri sınırsızdır ve geniş

⁸¹ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1998, s.84.

⁸² Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002, s.47.

bir hareket alanına sahiptir. Tanrısal bakış açısı kullanıldığı metinlerde anlatıcının kendini saklama, tarafsızlık, ayrıntıları kullanma, rol benimsetme ve politize ya da angaje olmama ilkelerine bağlı kalması gereklidir. 4. Karma bakış açısı ve anlatıcı: Söz konusu üç bakış açısının (iki ya da üçünün) birlikte kullanıldığı bakış açısı ve anlatıcı çeşididir.

Kahraman bakış açısı ve anlatıcı, “*özü gereği dar ve sınırlı imkânlar sun(an)*”⁸³ bir işleve sahiptir. Kahraman dünyası ile birleştiren bu bakış açısı ile öz yaşam öyküsel bir metnin genel karakteristiğini de netleştirir. Böylece kahraman anlatıcı, hem olayları yaşayan hem de anlatan olarak entrik kurguyu şekillendirir. Yaşadığı olumlu- olumsuz gelgitleri, kültürel alt yapısı ile anlatıcının öykü zamanına ait karakterlerden birisi oluşu, bakış açısının duygusal nitelikli olmasını zorunlu kılar.

İncelediğimiz romanlardan sadece, *İnsanlık Ayağa Kalk* adlı eserin büyük bir bölümü öz yaşam öyküsü şeklinde kahraman anlatıcının bakış açısıyla okura sunulmuştur. Romanın başında ve sonunda yazar, müşahit olarak bu günceyi nereden bulduğunu anlatarak kurguya katılır ve romanın parçası olur. Romanda kahraman bakış açısı, kahramanın yaşadığı olayları, insanlık dışı işkenceleri onun gözünden görmemizi, onun hislerini ve psikolojisini anlamamızı sağlar. Hande Hacıbegoviç’in anılarını yazmaya başladığı şu bölümden itibaren kahraman anlatıcının bakış açısı kullanılır:

Esselâmü aleyküm sevgili dindaşlarım ve bacılarım.

Bu hatıraları Islamic Reelif’teki kardeşlerimin aşırı ısrarı üzerine yazmak zorunda kaldım. Yazacaklarım, benim için ağır bir bunalımın başlangıcı olacak, biliyorum. Zira övünülecek bir destan anlatmayacağım. Destanlar kahramanı aziz Osmanlı’nın torunlarına lâyık bir hikâyem yok. (s.6)

Modern hikâyelerde kullanılan anlatım teknikleri konusunda Şaban Sağlık, şu tespitleri yapar.

(...)Bu teknikler arasında tasvir, psikolojik tahlil, zaman atlama, zaman özetleme, geri kırılma, ileri kırılma, açıklama, çerçeve öykü, leitmotiv, oyun, rüya, sürpriz kurgusu (teknîği), iç konuşma gibi kurgu unsurları ile diyalog (tiyatral) hatıra, mektup, iktibas (alıntı), ve montaj gibi metin türlerine dayana anlatım tekniklerini sayabiliriz. Buna bir de “metinlerarasılık”, “çok anlatıcılı öykü”, meddah tazı öykü anlatma”, “şive taklidi” ve “fantastik anlatım” tekniklerini ve “sembolik dil kullanı-

⁸³Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002, s.47.

mi” gibi dilsel teknikleri ekleyebiliriz. Hikâyelerde gerçek olgu ve objelere yer verme de bir anlatım tekniğidir.⁸⁴

Mehmet Tekin, anlatım teknikleri konusunda daha seçici davranır. Anlatım tekniklerini, “*Roman, bir dil sanatı ise, roman dilini yoğuran, biçimlendiren de anlatım teknikleridir kuşkusuz. Çünkü anlatım teknikleri, aradaki renk ve iklim farklılıklarına rağmen, dilin, şu veya bu şekilde kullanımından başka bir şey değildir.*”⁸⁵ şeklinde tanımlayıp, çeşitlerini şöyle sıralar:

- I. Anlatma – Gösterme Teknikleri
- II. Tasvir (Betimleme) Tekniği
- III. Mektup Tekniği
- IV. Özetleme Tekniği
- V. Geriye Dönüş Tekniği
- VI. Montaj Tekniği
- VII. Otobiyografik Anlatım Tekniği
- VIII. Leit-motiv Tekniği
- IX. Diyalog Tekniği
- X. İç diyalog Tekniği
- XI. İç Çözümleme Tekniği
- XII. İç monolog Tekniği
- XIII. Bilinç Akımı Tekniği

İnsanlık Ayağa Kalk romanında; anlatma- gösterme, tasvir, hatıra, günlük, mektup, şiir, montaj, iç monolog gibi anlatma teknikleri kullanılmıştır. Romanın anlatımındaki bu çeşitlilik, oldukça ağır olan bir konuyu okuyucunun sıkılmadan okumasını sağlar.

Romanda en çok kullanılan teknik anlatma-gösterme teknikleridir. Olayları gözümüzde canlandırmak için kısa ve net ifadeler seçen yazar savaş sahnelerini şu satırlarda olduğu gibi gayet açık bir şekilde gösterir:

O gün de yeni bir işkence metodu bulunmuştu. Otuz beş yaşın üzerindeki kadınları bir tarafa ayırdılar. Çırıçlıplak soydular. Elleri arkadan bağlandı. Üç kişilik bir cani gurubu güya teftiş ediyorlardı. Etrafımız her zamanki gibi eli tomsonlu çetniklerle çevriliydi. Emre karşı gelen dipçiği yerd. İhtiyarlamış buldukları kadınları bir tarafa ayırdılar. Anlaşılan “ayıklama” vardı.(s.15)

---

⁸⁴ Ş. Sağlık, *Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Hece Yayınları 2003, s. 252.

⁸⁵ Tekin, Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002, s.s. 187–188.

Romanda kullanılan bir diğer teknik tasvir tekniğidir. Dış mekân tasvirleri şu örnekte olduğu gibi kahramanın psikolojisine göre şekillenir:

Ağaç köklerinin kuzey tarafı yosun bağlamış olacak ki daha siyah... Hortlak gibi!.. Kimi zaman karşımda bir Sırp canisi var vehmine kapılıyorum. Silah elimde, içimden hemen nişan alıp tetiğe dokunmak geçiyor, sonradan yanıldığımı anlıyorum. Korkuyla iyice sarmaş dolaş olmuştuk. (s.204)

Romanda yer alan mektuplardan ilki, Hande'nin hatıratını Cemal Bey'e gönderen arkadaşının mektubudur:

Esselâmü Aleyküm.

Kardeşim Cemal,

Son Bosna'ya geldiğinde benden bir mücahidin hayat hikâyesini istemiştin. Bildiğin gibi günde en az seksen mültecinin hikâyesini dinliyorum. Görev icabı... Gönül komutanından alınan görev... Benden istediğin bu röportaj Zenica Hastahanesi'nde yatan bir mücahideye ait... Metni Boşnakçadan Türkçe'ye ben çevirdim. Tercüme kusurları bana ait... (s.6)

Hande'nin bulduğu ve okuduğu günlükte de, kahraman anlatıcı kullanılır. Bu günlük 2 Mayıs 1992'de yazılmaya başlanmıştır. Başka bir kadın anlatıcı devreye girer böylece ve savaşa çok daha geniş bir çerçeveden bakmamızı sağlar. Bu kadın adeta bir savaş günlüğü tutmuştur. Haberlerde duyduklarını, dünyanın bu savaşa ve burada yaşanan vahşete nasıl sessiz kaldığını günü gününe yazar.

Bu romanda birçok yerde de montaj tekniği uygulanmıştır. Mehmet'in, Hande'ye okuduğu; Necip Fazıl'dan, Yunus Emre'den, Yahya Kemal'den seçilmiş şiirler herkesin çok iyi bildiği ve sevdiği şiirlerdir. Bosnalı bir Türk olan Hande bu şiirleri ilk kez Mehmet'ten duyar. Romanın anlatımına değişik bir renk katan şiirler, savaş sahnelerini yumuşatır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Neylersin ölüm herkesin başında
Uyudun uyanmadın olacak
Kim bilir nerde, nasıl, kaç yaşında?
Bir namazlık saltanatın olacak,
Taht misali, o musalla taşında. (s.105)

Artık demir almak günü gelmişse zamandan,
Meçhûle giden bir gemi kalkar bu limandan.

Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol.
Sallanmaz o kalkışta ne mendil; ne de bir kol. (s.109)

İç diyalog “*Roman kahramanının, doğal olarak içinde bulunduğu psikolojik durumuna göre, kendi kendisiyle -sanki karşısında birisi varmış gibi- konuşması, tartışmasıdır.*”⁸⁶

İnsanlık Ayağa Kalk romanından kahramanın düşünce akışını içeren şu cümlelere bakabiliriz:

Karmakarışık cümleler beynimi kazana çevirdi. Sanki din düşüncesi taşımayan Sırp- lar, dünyayı zindana çevirmemişler miydi? Bizim içinde yaşadığımız vahşeti İslâm mı hazırlamıştı? Hepimiz ateist değil miydik? (s.112)

Öylesine sevinmiştim ki... Hem içimden geçenleri nereden biliyordu? Biliyor, üstelik cevap da veriyor. Onu her dakika daha çok seviyordum. Ona daha çok bağlanıyor, erdemli kişiliğini daha iyi tanyordum. Tanidikça da sevdiğim kadar hayranlığım da artıyordu. (s.104)

Kahraman anlatıcı öykü zamanı ile ilgili anlattıklarını öyküleme zamanına ait yorumu ile bütünleştirerek sunar. Anlatıcı böylece, “*edindiği tecrübenin sonucu olarak bir karakterin şahsiyetindeki gelişme*” (Stevick 1988, 126) çizgisini de netleştirmiş olur.

Öylesine sevinmiştim ki... Hem içimden geçenleri nereden biliyordu? Biliyor, üstelik cevap da veriyor. Onu her dakika daha çok seviyordum. Ona daha çok bağlanıyor, erdemli kişiliğini daha iyi tanyordum. Tanidikça da sevdiğim kadar hayranlığım da artıyordu. (s.104)

Hande'nin hatıratına iki mektup ekleyerek yollayan Ali Bey, ilk mektupta Hande'nin bir hafta önce cepheye döndüğünü, Mehmet'in gelip onu ve gönüllüleri olarak cihada döndüğünü anlatır. İkinci mektup birincisini henüz göndermeden ona eklenmiştir ve Hande ile Mehmet'in şehit olduğunu haber verir.

1.1.5. Olay Örgüsü

Olay örgüsü, romanın hikâyesinde yer alan olayların sıralanış ve düzenleniş sistemidir. Nurullah Çetin olay örgüsünü şöyle açıklar:

Olay örgüsü, kişiler, şeyler, durumlar ve olgular arası ilişki ağlarından, organik anlamda sağlam bağlantılardan oluşur. İlişkiler ağı ya olumlu biçimde seyreden olaylar biçiminde ya da çatışmaya dayalı olarak gelişir.

Roman olayı, ya kişilerin soyut duygularının somutlaşmış biçimlerinin ya da dış gerçekliğin karşılığıdır. Ancak bu dış gerçekliğin de roman kişilerinin de duygu ve düşünceleriyle yani onların soyut ruh evrenleriyle az çok ilişkisi vardır. Olay, olup bitenleri salt anlatmaktan ibarettir.⁸⁷

⁸⁶ Tekin, Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002, s. 259.

⁸⁷ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Öncü Kitap, 2009, s.187.

İncelediğimiz romanın olay örgüsü, merkezi kişi olan Hande'nin yazdığı mektupta aktardığı olayların bütününden oluşur. Görevi icabı birçok mültecinin hikâyesini dinleyen Zenica kalesindeki bir gönüllü, Hande'ye hikâyesini yazması için ısrar eder. Romanın başkahramanı olan Hande'nin hatıralarını anlattığı bölüm böylece başlar.

Tito'nun ölümünden sonra Hırvat- Sırp savaşı çıkar. Müslümanlar iki devin arasında kalan ve ezilen taraf olurlar. 1992'de Ali İzzet Begoviç bağımsızlık ilan edince, Sırp'lar Müslümanlara saldırır. Birçok Müslüman vahşice öldürülür. Camiler bombalanır.

Hande, ailesi ile birlikte teslim olmak zorunda kalır ve toplama kampına götürülür. Bu kampta yaşadıklarını ve insanların gördükleri işkenceleri anlatır. Ailesi işkenceler ile gözleri önünde öldürülmüştür. Annesi ve kız kardeşi gibi o da tecavüze uğrar. Babası, kulakları ve burnu kesilerek, gözleri çıkarılarak öldürülür. Annesi de bir ağaç gibi budanmıştır gözlerinin önünde. Bu vahşetin ortasında ölmek tek kaçış yoludur. Ama bir silahla ölüm bile onlara büyük bir ödül olacağından yavaş yavaş işkence çekerek öldürülürler.

İslâm ülkelerinden gelen gönüllülerden oluşan bir fedai birliği, kampı basar ve kalan birkaç kişi ile birlikte Hande'yi kurtarırlar. Şehre döndüklerinde evlerin yağmalanmış olduğunu görürler. Hande hastanede gönüllü olarak çalışmaya başlar. Onu kurtaran mücahit Mehmet de yaralanmıştır. Hastanede ona bakar ve onun yaralarını pansuman eder.

Hamile olduğunu anlayan Hande, intihar etmek ister ama mücahitlerden öğrendiğine göre bu dinimizde yasaktır. Bundan sonra en zor işlerde görev almaya başlar. Bir gün yaralıları hastaneye getirirken sürdüğü arabaya pusu kuran iki Sırp'ı ezer ve öldürür. Kendisi de ağır yaralanır. Üç gün baygın kaldıktan sonra kendine gelen Hande gazi olmuştur. Ancak bebeği hala sağdır. Hayranı olduğu mücahit Mehmet ise iyileşmiş ve onun durumunu sormuştur.

Mehmet cihat için Türkiye'den gelen bir mücahittir. Hande'ye de İslâm'ı anlatmak ister. Cihadın sadece savaşarak değil İslâm'ı anlatarak, yayarak, yaşayarak yapılacağını bilen Mehmet, şehit olmak için ve cenneti kazanmak için cihat gerektiğini ona anlatır.

Mehmet, tamamen iyileşince gönüllülerden oluşan bir ekip kurar. Hande de kadınlar kolunun başına geçer. Hande, Allah'a inanmayı ve onun için savaşmayı, namaz kılmayı ve silah kullanmayı burada öğrenir.

Önce cephe kurmakla işe başlayan gönüllü ekibi, Sırplarla çetin bir savaşa girer. Büyük bir güç dengesizliği vardır. Gönüllüler birçok kayıp verirler. Yaralanan Besima adlı arkadaşlarının anlattığı hikâye hepsini derinden etkiler. Besima, vahşet kamplarında ailesini kaybetmiş ve birçok işkenceye maruz kalmıştır. Sırp'ların her gün yeni bir işkence yöntemi belirlediklerini yapılanların insanlık dışı olduğunu anlatır.

Mehmet'e tek taraflı bir hayranlık besleyen Hande, ummadığı bir anda ondan evlenme teklifi alır. Mehmet, cephede onunla yakın olmak zorunda kaldığı ve bunun da dinimize uygun olmadığı düşüncesiyle ona bunu teklif etmiştir. Dinî bakımdan sakıncalı olduğu için, aralarındaki yakınlığı helal kılmak adına cephede imam nikâhı ile evlenirler.

Karı-koca artık birlikte koşmaktadırlar şehitlik için. Cephede birlikte nöbet tutarlar, birlikte çarpışırlar. Namazını asla ihmal etmeyen Mehmet, herkese örnek bir Müslüman olmanın gereklerini öğretmiştir. Mehmet, savaştan fırsat bulduğu sürece cephedekilere İslâm'ı anlatır. Bediüzzaman'ın sözlerinden örnekler vererek çıkmaza düşen arkadaşlarının ruhunu ve aklını aydınlatır.

Bir gece Sırp'ların baskın düzenleyen gönüllü taburu, birçok Sırp'ı öldürür; silah cephaneliklerini ve erzak ele geçirirler. Geri çekilirken bir eve sığınan kadınlar bir soba bulup ısınırlar. O evde bir günlük bulan Hande, onu okumaya başlar. Bugünkü 2 Mayıs 1992'de yazılmaya başlanmıştır. Haberlerde duyduklarını, dünyanın bu savaşa ve burada yaşanan vahşete nasıl sessiz kaldığını günü gününe yazan Bosnalı kadın, bir Sırp ile evli olduğu için ya evinde ya da sığınaklarda kalmıştır savaş süresince. Hırvatların bu arada ticaretle uğraştığını ve Sırp'ların yaptığı zulümleri anlatır. 30 Eylül'de biten günlük savaş süresince geçen beş ayı özetler.

Günlük okumayı bir kenara bırakan Hande, savaşa geri döner. Jaice şehri artık ele geçmiştir. Sırp cephesini yararak oradan kurtulmayı planlarlar. Travnik'e ulaşmak ise zordur. Gönüllü taburu ümitsizliğe düştükçe Mehmet onla-

ra Allah'ın rahmetini, cemalini, kemalini ve ahireti anlatır. Umutsuzluğa düşen gönüllere yeniden azim ve cesaret aşılar bu sayede. Hande, doğup büyüdüğü şehri terk ederken yepyeni bir dünya keşfetmenin huzuru içindedir. Cenneti kazanmak için dinîni nasıl yaşaması gerektiğini öğrenmiştir.

Hande dizinden yaralanır. Diğer arkadaşlarından da gazi ve şehit olanlar olur. Travnik'e ulaşmak için, karlarla kaplı dağları aşmak ve buz gibi sulardan geçmek gereklidir. Bu zorlu yolculuğa dizi yaralı olarak çok zor şartlarda devam eden Hande'ye güç veren ise Mehmet'in onu sevdiğini söylemesi olmuştur. Sırp- larla yaşanan çarpışmada Hande, iki Sırp askerini daha el bombasıyla öldürür. Bir siperi ele geçirirler, ancak diğer siperlerden onların üzerine mermi yağmaya baş- lar. Allah'a sığınıp dua ederek yola devam ederler.

Yollarına çıkan Sırp- lar, kolundan ve bacağından onu ağır yaralayınca Hande baygınlık geçirir. Rüyasında ilk İslâm mücahidesi Sümeyye hanımı ve da- ha önce kaybettiği silah arkadaşlarını görür. Onların koluna girerek bulutların üs- tüne yükselen Hande, orada anne- babasını ve kardeşlerini görür. Ailesi orada çok mutludur. Daha önce hiç görmediği kadar güzel bahçeler içinde enfes sofralarda oturmaktadırlar. Onlarla birlikte yemek yer. Ama Mehmet'i sorup durmaktadır. Ardından Mehmet'i getirmek için geri dönmek ister.

Hande, gözlerini açtığında hastanededir. Bir kolunu kaybetmiş, bacağı da sarılmıştır. Luisa adlı Bosnalı bir kadın ona yardım eder. Yemeğini yedirir. Zag- reb'deki bu hastanede anılarını yazmaya başlar. Luisa yatağının altına bırakılan zarfı ona verir. Zarfın içinden çıkan defterin son sayfasında, Mehmet'in mektubu vardır. Bu mektupta nasıl yaralandığını ve Mehmet'in onu sırtında hastaneye nasıl taşıdığını anlatır.

Zarftan bir de Travnikli bir doktorun mektubu çıkar. Meslektaşlarına ulaşması ve sesinin duyulması için yazdığı bu mektupta cephe gerisinde neler ya- şandığını anlatmaktadır doktor. Hastanede günlüğü okumaya devam eden Hande, cephede olduğu sıralarda tutulan bu günlükte ülkenin genel durumunu öğrenmiş olur. Luisa, Hande'nin elindeki günlüğü görünce hemen tanır. Bu onun günlüğü- dür.

Handenin tek isteği, hastaneden çıkıp cepheye dönmektir. Biraz iyi olsa, silah kullanabilse ilk işi cepheye, Mehmet'in yanına koşmak olacaktır. Luisa da onunla birlikte gitmek ister ama kocasına haber yollamak zorundadır. Bu sırada hastaneye gelen Caridas (Katolik kilisesinin yardım teşkilatı) görevlisi, Luisa'nın kocasına mektup yollamalarına yardım eder. Aynı zamanda sırt çantasından çıkardığı Alman gazetesi Allegemeine Zeitung'dan haberler okuyarak onlara çevirir. Bu haberlerde de Müslümanlara neden yardım edilmediği kamuoyuna duyurulmaya alışılıyordur.

Hastanede yazdığı hatıralarına bu bölümde son veren Hande, cihat meydanlarına geri döneceği günleri iple çekmektedir. Onun akıbetini ise Cemalettin Bey'e bu hatıratı yollayan Ali Mukyi'in mektuplarından öğreniriz. Bu hatırata iki mektup ekleyerek yollayan Ali Bey, Hande'nin bir hafta önce cepheye dndğn, Mehmet'in gelip onu ve gönüllüleri alarak cihada dndğn anlatır. Birinci mektup yazıldıktan sonra ikinci mektup yazılıp birinciye eklenmiştir. Ali Muiyi bu mektupta, Hande ve Mehmet'in şehit olduğunu haber verir.

Romanın sonunda yazarın birinci ağızdan anlattığı bir olay vardır ki o da yazarın Nrnmberg'e gelen Travnik cephesi komutanı Asım Karaci ile karşılaşması ve sohbetidir. Bu bölüm savaşın hala devam ettiğini, gönüllü ekibinin inancını kaybetmediğini, kazanmak için ellerinden geleni yaptıklarını anlatır. Müslümanların bir birliğe ihtiyacı olduğu, Müslüman ülkelerin ittifak etmesi ve birbirlerine yardım etmesi gerektiği; bu sayede kendi aralarındaki barışı sağlamakla kalmayıp bütün dünyada barışa yardımcı olacakları vurgulanır.

1.1.6. şahıslar

İnsanlık ayağa kalk romanında şahıs sayısı azdır. Başkahraman Hande'nin başından geçen olayları anlattığı, anı biçiminde yazılan bölümlerde kahramanları Hande'nin bakış açısıyla görür ve tanırız. Mücahit Mehmet ve arkadaşlarını, Sırp Mikro ve diğer Sırp'lar hep onun gözünden anlatılır. Bedensel yönden bu kişiler çok ayrıntılı tasvir edilmediği gibi, ruhsal boyutları da Hande'nin gözlemleyebildiği kadarıyla okura sunulur.

1.1.6.1.Hande (Bosnalı Kız)

1.1.6.1.1. Bedensel Boyut

Romanın merkezî kişisi olan Hande, fiziksel özelliklerini şöyle tasvir eder:

“Gençtim, güzeldim. On yedisinde bir kızdım. Belime kadar dökülen kestane rengi saçlarım, iri siyah gözlerim, yay gibi gergin siyah kaşlarım, beyaz lale gibi tenim ve iri dalyan vücudum...” (s.8)

Burada kahramanın kendini algılayışı, fiziksel özelliklerinin çekiciliğinin farkında oluşu dikkat çeker. Kendini oldukça güzel ve alımlı bulur.

1.1.6.1.2. Ruhsal Boyut

1974’te Bosna’da Jaice şehrinde doğan Hande, Müslüman bir ailenin kızıdır. Hatıratını yazarken kendisini şöyle tanıtır:

“Babamın adı Mustafa, annemin ise Esra. İki küçük kardeşim daha var. Biri yedi yaşındaki Hatice, öteki dört yaşındaki Senad. Üç kardeş mutlu bir yuvanın çocuklarıydık.” (s.7)

Hande Müslüman bir ailede doğup büyüdüğünü ancak din konusunda bir şey bilmediğini şöyle anlatır:

“Dinim mi? Bana küçükken anlatılan masalımsı şeylerden, senede bir gün kutladığımız mevlitten başka din adına bir şey bilmiyordum.” (s.7)

Sadece adının Müslüman olduğunu, Müslümanlığın üstlerinde bir markadan ibaret olduğunu söyleyen Hande, bu savaşta Müslümanlığı öğrendiğini söyler.

Genç kız, İslam adına kimsenin bir şey bilmediği, Müslümanlığın sadece sünnet düğünleri ve mevlitlerde hatırlandığı bir toplum yapısında büyümüştür. Böylece Hande, bir Sırp’a aşık oluşunu şöyle anlatır:

“Sevgilim de Banja Luka doğumlu bir Sırp’tı. Adı Mikro... Benimle evlenmek istiyordu; ben ise henüz karar vermemiştim. Hem evlenip de şimdiden kafese tıklmaktansa hayatın çıkarmalıydım. Mikro’yu seviyordum. Ona güvenim sonsuzdu.”(s.8)

Sevdiği adamın da kamplarda kendisine tecavüz edenlerin içinde olması genç kızı büyük bir yıkıma uğratmıştır.

Vahşet kamplarında hamile kalan Hande ölmek ister. Yaşadıkları yüzünden ruh halini şöyle anlatır:

Ölümden beter kahrolmak... Çölde vahaya hasret kalmışçasına, suya sevdalanmışçasına ölüme sevdalanmak... Gecede gündüzde, akşamda sabahta onu aramak... Ne feci bir hasret! Ne dinmez bir acı!.. Aman Allah'ım! Kimseye böylesine ölümü aratma ya Rabbi!.. (s.11)

Türkiye'den gelen mücahit Mehmet sayesinde bu kamptan kurtulur. Savaşmayı ve Müslümanlığı öğrenen Hande, artık gerçek bir mücahide olmuştur.

Namaz kılmayı öğrendiğinde hissettiklerini şöyle anlatır:

Cemaatle namazı eda ettik. Öylesine mutluyduk ki tarif edemem. İlk defa namaz kıyor ve ilk defa Müslüman olmanın zevkini tadıyordum. O zamana kadarki Müslümanlığım bir iddiadan ibaretti ve ispatı yoktu. Namaz ve başımdaki şal, Müslümanlığımın ilk işareti oldular. (s.67)

Karnındaki Sırp çocuğu yüzünden intihar etmeyi düşünürken içindeki intikam ateşini şehitlik kazanmak için kullanır. Hande yaşadıkları sayesinde İslâm'ı öğrenmiş ve sonunda şehit olarak cenneti kazanmıştır.

Romanda gelişimci bir kişilik olan Hande, yaşadığı çevre, yetiştiği okullar yüzünden ateist olarak büyümüştür. Başına gelen kötülükler, onu intihara kadar sürükler. Ancak karşısına Mehmet'in çıkması onun kişiliğindeki kırılma noktasıdır. Mehmet sayesinde İslâm'ı, cenneti, cihat yaparak cennete ulaşabileceğini öğrenir. İslâm için, şehitlik için savaşmaya başlar. Savaş şartlarında çok zor olmasına rağmen örtünmeye çalışır, namaz kılar. Hidayete eren Hande, sonunda şehitlik mertebesini kazanır.

1.1.6.2.Mehmet

1.1.6.2.1. Bedensel Boyut

Romanın yardımcı kişisi olan Mehmet, idealize edilmiş bir tiptir ve romanda fiziksel özellikleri ile şu cümlelerde yüceltilir:

“... alnına düşen siyah perçemini elimle tarıyor; iri kanatlı güzel burnunu, güzel yanaklarını, enli çenesini, siyah gözlerini, nur yüzlü simasını doya doya seyrediyor; yumuşacık yanaklarını okşayıp ayrılıyordum.” (s.33)

“Kendime geldiğimde Mehmet’i başucumda buldum. İri siyah gözleriyle bana bakıyor, gülümsüyordu. Siyah ve güzel saçları pırıl pırıl...” (s.46)

İdeal bir Müslüman, yakışıklı bir genç olan Mehmet, sadece Hande’nin değil, Bosna’da maneviyatını kaybetmiş, perişan haldeki birçok insanın da kalbine iman tohumları eker.

1.1.6.2.2. Ruhsal Boyut

İnsanlık Ayağa Kalk romanında, Mehmet, Türkiye’den Bosna’ya Müslüman kardeşlerine yardım için, cihat için gelen bir mücahittir. İbadeti sadece cennet için değil Allah sevgisi için yapan, kulluğu seven, ideal bir Müslüman’dır. Bosna’da yaptıkları şöyle anlatılır:

Mehmet, sadece askerlik dersleri vermiyordu. Bir gün yanıma geldiği sırada Besima, ‘Bize namazı öğret.’ dedi. Çünkü onu koridorda yatıp kalkarken görmüş ve ne yaptığını sormuştu. Tabi ki namaz kılıyordu. Niçin namaz kıldığını, namazın ne zaman kılındığını sorduk, anlattı. Sıkça dinle ilgili bilgiler veriyordu. (s.65)

Dinî konuda bilgisi oldukça fazladır. Cihadın sadece savaşarak değil, dinîni anlatarak ve yaşayarak da yapılacağını bildiği için İslâm’ı anlatmaya ve yaşamaya kendini adanmıştır. Onun cihat anlayışı şöyledir:

“İslâmiyet’i anlamak, anlatmak ve yaşamak cihattır.” (s.57)

Mehmet, gençleri bir araya getirerek, savaşmayı, direnmeyi öğretir. Cep-hede bile namaz kılmayı ihmal etmeyen Mehmet, karların içinde, buz gibi sularda abdest alır; namaz kılar. Ondaki ibadet aşkı cehennem korkusundan kaynaklanmaz. Şu cümleler onun ideal bir Müslüman olduğunu kanıtlar:

“Benimkisi cehennem korkusundan öte bir kulluk tutkusu... Ona ibadet etmeyi seviyorum. Sonra karşılıksız da kalmaz.” (s.115)

Sonunda bu yaptıklarının ödülünü alır, amacına ulaşarak şehit olur.

1.1.6.3. Diğer Kişiler

Romanda adı geçen kişilerden biri de Hande'nin sevgilisidir. Kamplarda kendisine tecavüz edenlerden biri olan bu adamı Hande başta şöyle anlatır:

“Sevgilim de Banja Luka doğumlu bir Sırp’tı. Adı Mikro... Benimle evlenmek istiyordu; ben ise henüz karar vermemiştim. Hem evlenip de şimdiden kafese tıklmaktansa hayatın tadını çıkarmalıydım. Mikro’yu seviyordum. Ona güvenim sonsuzdu.”(s.8)

Hande'nin savaş sırasında bir harabede bulduğu günlük, daha sonra hastanede tesadüfen karşılaşacağı Luisa adlı bir kadına aittir. Hastanede Hande'ye bakan, yemeğini yediren bu kadının günlüğünden savaşın farklı bir bakış açısından sunumunu görürüz.

Hande'nin hatıratını yazarımıza gönderen Cemaleddin Bey'in sadece gönüllü bir hizmet adamı olduğundan bahsedilir. Ali Muykiç, Cemaleddin Bey'e iki mektup ekleyerek Hande'nin hatıratını ve şehit olduğu haberini ulaştıran kişidir.

1.1.7. Zaman

Geleneksel anlatıda olayların ne zaman başlayıp ne zaman bittiği, hangi zaman diliminde gerçekleştiği belirgin değilken romanda zaman unsuru daha kesindir. Nurullah Çetin, romanda üç ayrı zaman kavramından söz eder. Bunlar; *nesnel zaman, vaka zamanı, anlatma zamanı*. Nesnel zamanı şöyle açıklar:

Dış dünyanın, evrenin, toplumların yaşamış oldukları, insan bilincinin bir bakıma dışında kalan genel zamandır. Romanın dışında da var olan herkesin paylaştığı ortak zaman dilimi. Romanda nesnel zaman, roman göre canlı olan, gerçek olan ya da yüzey yapıda ön planda yer alan zaman dilimidir.⁸⁸

M. Butor, *“Roman dünyasına adım attığımız andan itibaren, en azından üç türlü zaman anlayışını bir arada düşünmek gerekir: Maceranın kendi zamanı, yazıya geçirme zamanı ve ‘Lecture’(okuma) zamanı.”*der.⁸⁹

Maceranın kendi zamanı: Zamanın tarihi boyutudur. Anlatılan macera tarihin hangi boyutunda yer almakta ve ne kadar sürmektedir; bir ailenin kırk yıllık

⁸⁸Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Öncü Kitap, 2009, s.127.

⁸⁹ Bourneur, Roland - Quellet, Real, *Roman Dünyası ve İncelemesi*, trc. Hüseyin Gümüüş, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, s.120.

hikâyesi mi, bir adım süresi veya trafik lambası ışığının değişim süresi kadar bir zamanla mı sınırlıdır ve bu süre tamamen dış âleme ve kronolojiye mi bağlıdır yoksa takvim ve saat ile ölçme imkânı olmayan hayatın özüne bağlı psikolojik bir süre arkasında yok mu olur?⁹⁰

Romanın yapısı, kompozisyonu irdelenirken zaman ögesi terimsel anlamıyla bu bağlamda düşünülür. Anlatılanlar nasıl bir zaman dilimi içinde geçmiştir? Süresi nedir? Bunlar ve bunlara benzer sorular zamanı romanın bir boyutu olarak algılamaya götürür bizi. Özellikle romandaki tarihsel ve nesnel zaman ögesi romanın içeriğini anlamada, kişilerini yönlendiren etkenleri tanımada romandaki süreli (olayın başlama ve bitim) zamandan daha önemli bir unsur olarak karşımıza çıkar.⁹¹

Nurullah Çetin bu zamana “*vaka zamanı*” der ve bunu şöyle açıklar:

Nesnel zamanın tamamını kapsamayan, sadece olayların cereyan ettiği zaman süresidir. Diyelim ki nesnel zaman üç yıldır ama olaylar bu üç yılın her günü ve her saatinde geçmeyebilir. Bazı olaylar üç ay, beş ay, bir yıl gibi zaman dilimleri atlanarak geçebilir. Yani nesnel zaman akıp gider ama roman olayları nesnel zamanın bazı dönemlerinde karşımıza çıkabilir. Vaka zamanı, sadece olayların geçtiği zaman dilimlerini ifade eder.⁹²

Vaka zamanı; aynen aktarma, özetleme ve genişletme gibi yöntemlerle olayların anlatılma biçimine göre sunulur. Bazı olaylar gerçek zamana uygun olarak aktarılır. Bazen yıllar süren olaylar bir paragrafta özetlenir, bazen de aslında çok kısa süren bir olay sayfalarca uzatılarak genişletilmiş anlatımla sunulabilir.

Romanda zamanın üçüncü boyutu anlatma zamanıdır. Anlatma zamanını anında aktarma, sonradan aktarma olarak iki bölümde inceleyen Nurullah Çetin, anında aktarmanın olaylar olup biterken okuyucunun gözü önünde oluyormuş gibi cereyan ederken hemen kaydedildiğini; sonradan aktarmanın romandaki olaylar olup bittikten sonra ileriki bir zaman diliminden hatırlamalarla ya da tutulan kayıtlara göre aktarıldığını söyler.⁹³

İnsanlık Ayağa Kalk romanında bu üç zaman dilimi de belirgindir. Ali Erkan Kavaklı, Bosna katliamını anlatan bir roman yazmak isterken, bir dostu Bos-

⁹⁰ Bourneur, Quellet, age., ss.120-122.

⁹¹ Özdemir Emin, *Yazınsal Türler*, Ankara: Ümit Yayıncılık,1994, s.264.

⁹²Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Öncü Kitap, 2009, s.129.

⁹³Çetin, age., s.131.

na'da yaşayan bir mücahidenin savaş sırasında yaşadıklarını anlattığı bir metin gönderir. Çerçeve öykü yazara bu mektubun ulaşmasıdır. Asıl öykü ise Hande adlı bu Bosnalı kızın anılarından oluşur.

Romanda nesnel zamana dair şu ifadeler yer verilmiştir:

Tito'nun ölümünden sonra Hırvat-Sırp savaşı çıktı. (s.7)

Sırpları zaten Birleşmiş Milletler besliyor. Güya ambargo var. Zaten Fransızlar ve İngilizler onlardan yana... Hastanedeyken radyodan dinlemiştim Alman gazeteleri yazmış. Ruslar, Bulgarlar, Romenler, Tuna Nehri üzerinden Sırbistan'a her türlü yardımı yapıyormuş. Yunanistan da Makedonya üzerinden.(s.160)

Ayrıca Hande'nin hatıralarını yazdığı hastanede ona bir Alman gazetesinden bölümler okuyan Magdalena'nın okuduğu satırlar da nesnel zamanı şöyle gösterir:

"Bugüne kadar Sarayova'da 1.894 çocuk öldürüldü. 83.767 insan korkunç bir şekilde yaralandı. Amerikalı yetkililerin açıklamasına göre 1993 sonu itibariyle 350 bin insan canice katledildi, 1,5 milyon insan vatanından kovuldu." (s.272)

Vaka zamanı Hande'nin yaralanarak Zenica Hastanesi'nde kaldığı ve burada hatıralarını kaleme aldığı zaman dilimidir. Hande'nin yaralanması ve Mehmet'in onu hastaneye yatırması tarihine kadar sürer bu hatıralar. Vakanın başlangıcı şu şekilde verilir:

"Ne oldu ise 1992 Ramazan Bayramı'nda oldu. Cumhurbaşkanı Ali İzzet Begoviç bağımsızlık ilan etmişti." (s.8)

Mehmet'in onu bırakırken yazdığı mektubun tarihi Şubat 1993'ü gösterir ki, bu da hatıraların yaklaşık bir yıl sürdüğüne işaret eder. Onları çevirerek yazanın arkadaşı Celal Bey'e gönderen Ali Muykiç'in aralara eklediği özetlenmiş zaman dilimlerinde bazı olaylar şöyle aktarılır:

Hande tedavi edilmek üzere Zagreb'e getirilir; orada ameliyat olur. Bir kolunu kaybetmiştir, ama yavaş yavaş iyileşir. Orada hastanede Luisa ile tanışır. Birlikte gönüllüler takımı kurup yeniden cepheye dönmek için çaba harcarlar.(244)

Hande'nin harabeye dönmüş Jaice şehrinde sığındığı bir evde bulunduğu günlük 2 Mayıs 1992 tarihiyle başlar. Yani vaka zamanı ile aynıdır. Günlükte şu

tarihler vardır: “10 Mayıs, 15 Haziran, 16 Haziran, 23 Temmuz, 30 Temmuz, 13 Eylül, 19 Eylül, 24 Eylül, 30 Eylül.” Bu günlük beş aylık bir dönemi anlatır.

Roman bir anı metni olduğu için anlatma zamanı sonradan aktarmadır. Bu, romanda şu şekilde açıklanır:

Esselâmü Aleyküm.

Kardeşim Cemal,

Son Bosna’ya geldiğinde benden bir mücahidin hayat hikâyesini istemiştin. Bildiğin gibi günde en az seksen mültecinin hikâyesini dinliyorum. Görev icabı... Gönül komutanından alınan görev... Benden istediğin bu röportaj Zenica Hastahanesi’nde yatan bir mücahideye ait... Metni Boşnakçadan Türkçe’ye ben çevirdim. Tercüme kusurları bana ait... (s.6)

Vakanın tamamı Hande’nin anılarını yazdığı metinle sınırlı değildir. Hande ve Mehmet’in şehit olduğu haberi de bu anı metni ile birlikte gelen mektupta yazara söylenmiş dolayısıyla okuyucuya sunulmuştur.

1.1.8. Mekân

Mekân romanda geçen olayların gerçekleştiği yerdir. Nurullah Çetin, mekân unsuruyla ilgili şu soruları sormak gerektiğini söyler:

Roman kişilerinin kişilik ve kimliklerinin, sosyal, kültürel, ekonomik konumların sunulduğunda ve hissettirilmesinde, sosyal yaşantıların sergilenmesinde ne oranda işlevseldir? Mekâna yüklenen işlev ve değerler ortaya konmalıdır. Mekân ne ölçüde ortaya çıkarılıyor ya da geri planda bırakılıyor?⁹⁴

Romanda somut mekânları *açık* ve *kapalı* mekânlar olarak ikiye ayıran Çetin, açık mekânların ‘geniş mekân’, ‘dış mekân’ olduğunu ve olayın cereyan ettiği köy, kasaba, şehir, ülke, ova, deniz, dağ gibi açık alanlar olduğunu söyler. Kapalı mekânlar ise ‘dar mekân’ veya ‘iç mekân’ olarak da adlandırılabilir ve bunlar da ev, oda, daire, iş yeri gibi kapalı yerlerdir.⁹⁵

1.1.8.1. Açık Mekânlar

İnsanlık Ayağa Kalk romanında hikâye, Yugoslavya’nın Jaice şehrinde başlar Zagreb’de biter.

⁹⁴Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Öncü Kitap, 2009, s.133.

⁹⁵Çetin, age., 134.

Hande Bosna'daki Janice şehrinde doğmuştur. (s.7) Sırp katliamında ailesiyle birlikte işkence gören Hande “vahşet kampından” kurtularak döndüğü Janice'nin önceki hali ile şimdiki halini şöyle kıyaslar:

Şehir... Şehir demek adet olmuş. Aklınıza geniş ve güzel caddeleri olan, sokak lambaları ile aydınlatılan, bulvarları ağaçlarla donatılmış, caddelerin kenarları büyük ve süslü vitrinleri bulunan dükkânlarla bezenmiş, sokak ve parklarında cıvıl cıvıl çocukların oynadığı şehir gelmesin. Gerçi Jaice, savaş öncesi böyle bir yerdi. Şimdi ise bombalanmış, yakılmış ve yıkılmış bir virane... Bütün dükkânlar yağmalanmış; Müslümanların evleri ateşe verilmiş, sokaktaki elektrik direklerine varıncaya kadar top mermileriyle dövülmüş... (s.26)

Jaice'den ayrılmak zorunda kalınca Travnik'e gitmeye karar veren Hande ve diğer mücahitler çetin kış şartlarıyla karşı karşıya kalırlar. Bu yolculuk sırasında dış mekânlar şöyle sunulur:

Kar ve buzdan ayaklarımız kayarak yürüyorduk. İkiye bir yere düşüyorduk. Yamaç da düşmemize yardım ediyordu. Ağaçların arasından gidiyorduk. İrili ufaklı ağaçlar... Kiminin başı göklere değiyordu, kimi küçücük... Hepsinin dalları karlarla örtülüydü. Yerler bembeyaz. Ağaç köklerinin kuzey tarafı yosun bağlamış olacak ki daha siyah... Hortlak gibi!.. Kimi zaman karşımda bir Sırp canisi var vehmine kapılıyorum. Silah elimde, içimden hemen nişan alıp tetiğe dokunmak geçiyor, sonradan yanıldığımı anlıyorum. Korkuyla iyice sarmaş dolaş olmuştuk. (s.204)

Dış mekânlar kahramanın psikolojisini etkiler. Ağaçları düşman askeri olarak gören Hande'nin korkudan halüsinasyon görmeye başladığını anlatır.

Romanda bir başka dış mekân da savaş cephesidir. Vakanın büyük bir bölümü burada geçtiği için şu şekilde, oldukça ayrıntılı tasvir edilir:

Cephede kalmanın cepheye gidip gelmek kadar kolay olmadığını o gün yaşayarak öğrendik. Soğuk müthişti...

Mücahitler güzel ve mükemmel siperler kazmışlardı. Soğukta ısınmanın en iyi yolu kazma kürek çalışmaktı. Siperlere rağmen cephe tehlikeliydi. Yer yer bir metre kimi yerde bir buçuk metreya ulaşan siperler.

Kimi yerlerde, toprağın içine doğru mağaralar kazılmıştı. Etrafı battaniyelerle kapatılmış. Soğukta oraya sığınılıyordu. (s.69)

Romanda kullanılan dış mekânlar bunlardır. Örneklerde de görüldüğü gibi sanatsal betimlemelerden uzak, kahramanın ruh halini etkileyen, gerçekçi mekân tasvirleri yapılmıştır.

1.1.8.2.Kapalı Mekânlar

İnsanlık Ayağa Kalk romanında savaşın izlerini apaçık bir şekilde anlatan satırlar, şehrin durumuna bakarak vahşeti anlamamızı sağlar. Savaşta talan edilen evler oldukça ayrıntılı anlatılır:

Evin ev denecek hali kalmamıştı. Kapılar kırılmış, içerisi yağmalanmış, işe yarar ne varsa götürülmüş. Hatta giyecek, yatak, yorgan, yastık gibi şeylere varıncaya kadar... Götürülemeyen şeyler de tahrip edilmişti. Bütün camlar kırık, mutfak rafları yerde, ev içindeki dolap hurdahaş... Halı, kilim zaten yürütülmüş. Sadece duvarlar ve virane birkaç oda... (s.24)

Komşuların evlerini de dolaşan Hande, onları da aynı halde görür. Mekânlar da insanlar gibi talan edilmiş ve harabeye dönmüşlerdir.

Hande'nin gönüllü olarak çalıştığı hastane şöyle tasvir edilir:

Hastanedeki durum içler acısıydı. Ne doğru dürüst yatak, yorgan, battaniye; ne yiyecek ne ilaç... Birçok yatakta iki hasta yatıyordu. Hastaların yarısı yatak yokluğundan yere serdiğimiz battaniyelerin üzerindeydi. Yüz kişilik hastanede beş yüz kişi vardı. Sırp topçusu bombaladığı için su kanalları kırılmıştı, su akmıyordu. (s.29)

Son kapalı mekân da Zagreb'de Hande'nin kolunu kaybettiği hastanedir. Bu hastane de diğerinden iyi durumda değildir. Hande gözlerini açtığında şöyle bir mekânla karşılaşır:

Genişçe bir salon... Yüksekliği üç, uzunluğu dört, genişliği iki buçuk metre filan... İçerisi tika basa hasta dolu... Kimileri bir yatakta iki kişi... Küçük pencereler; yerden iki metre yükseklikte... Belli ki hastane olarak yapılmamış. Zaruretten hastane gibi kullanılıyor. Tavan ve duvarların badanası dökülmüş, yerlerin betonu Arnavut kaldırımı gibi. (s.244)

Romanda tasvir edilen iç mekânlar bu kadardır. Savaşın izleri iç mekânlarda da bütün çıplaklığıyla sunulmuştur.

1.1.9. Dil ve Üslup

Edebiyatın malzemesi dildir ve her edebi üründe dilin özellikleri o eserin üslubunu oluşturur. Ancak üslubu dilden ayrı düşünmemek, *“bir metnin dilbilimin ortaya koyduğu metot ve prensiplerden hareketle incelenmesi”*⁹⁶ anlamına gelmez. *“Dil incelemesinde üzerinde durulacak en küçük birim kelimedir. Bir romanda karşılaştığımız kelimelerin düzeyi, üslup düzeyini belirler.”*⁹⁷ Üslup, *“dilin mecazi gücünü, renk ve eylem zenginliğini, kısacası dilin anlatım dağarcığını kişisel becerileriyle söze veya yazıya dökmek, dile hayatıyet kazandırmak demektir.”*⁹⁸ Eserin dilinin döneme, kahramanların sosyal ve toplumsal düzeylerine göre seçilip seçilmediği, akıcı bir üslubun tercih edilip edilmediği, terminolojik dile

⁹⁶ Şerif Aktaş, *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Ankara: Akçağ, 1986, s.11.

⁹⁷ Gürsel Aytaç, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Ankara: Gündoğan Yayıncılık, 1990, s.26.

⁹⁸ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002, s.168.

başvurulup başvurulmadığı, yabancı kelimelerin ve halka ait dilin bulunup bulunmadığı ve söz sanatlarından (retorik figürler) hangilerinin kullanıldığı... gibi birçok ayrıntıyı içinde barındırır.

Üslup konusu, 19.yy.da, yüksek (high), orta (middle) ve basit (low) olarak üç türde tasnif edilmiştir. Bir başka tasnifse gazete üslubu, bilimsel üslup ve edebi üsluptur. Gazete ve bilimsel üslupta, anlaşılacak esas olduğu için, üslup açıktır. Edebi üslupta ise, mesajı dolaylı vermek amaç olduğu için, üslup imajlı ve simgesel bir yapıyla ortaya çıkar ve metnin özelliğine göre hareketlilik, renk kazanır. Romanda üslup, çokluk içinde birlik anlamına gelir ve bu yüzden hareketin olduğu bölümlerde sade, müşahhas ve canlı; alt bölümlerde imajlı; tahlile ait yerlerde mücerret bir hâl arz edebilir ve bu durum, üslupta bir bütün olarak karşımıza çıkar.⁹⁹ Üslup incelemesinde bir metinde “*devre ve edebi türe*” ait olan ifade biçimleriyle “*ferdi*” olanların iç içe girdiğini gözden uzak tutmamak gerekir.

Üslup ferdîdir, kaynağını yazarın mizacından ve tecrübesinden alır... Bütün bunlar, temelde iki türlü üslup incelemesinin olabileceğini düşündürmektedir: Birincisi dil malzemesinin metinde kullanılışı ve tanzim tarzını esas alır... İfade esastır ve buna *Tasviri Üslup İncelemesi* adı verilir. İkincisi ferdiyetle ifade arasındaki ilişkileri incelemeyi hedef alır. Metinde karşımıza çıkan ifade şekil ve kalıplarının ferdi planda, yani yazan ve konuşan insan seviyesinde sebepleri üzerinde durmak ister. Bu bakımdan da edebi tenkide yakındır. İşte bu ikincisine de *Tekevvüni (oluşuma ait) Üslup İncelemesi* adı verilmektedir.¹⁰⁰

İnsanlık Ayağa Kalk romanında kısa, fiil cümleleriyle; betimlemeden uzak, sanatsal söyleyişten kaçınılan dil yapılarıyla romanın konusu uyumludur. Romanın büyük bir bölümü Hande'nin hatıratından oluştuğu için diyalog cümleleri yok denecek kadar azdır. Bu diyaloglar şu örnekte olduğu gibi tırnak içinde verilir:

“İyi.” Dedi Mehmet. “Bundan daha güzeli olamaz. Şimdi sıra tanklarda.”
“Ne yapacağız?” diye sordum .
“”Tepesine dikilip çıkkanı vuracağız.”dedi. “Daha kolay bir çaresi var. Dur hele...”
(s.73)

Romanda uzun ve devrik cümlelere rastlanmaz. Aşağıdaki parçada olduğu gibi kısa fiil cümleleriyle olaylar heyecan uyandıracak şekilde aktarılır.

⁹⁹ Tekin, ae., ss.169-173.

¹⁰⁰ Aktaş, age., s.58-60.

Hemen koştı, sipere gitti. Bir şişe benzinle döndü. Tankın arka tarafındaki zırha vurup tutuşturdu. Tank yanmaya başladı. Mehmet çoktan geri çekilmişti. Tankın benzinliği birden bire alev aldı ve müthiş bir infilak oldu.

Tankta canlı namına bir şey kalmamıştı. Bunun üzerine öteki tanklardakiler hemen dışarı çıkıp kurtulmayı denediler. Hepsini de keklük avlar gibi indirdik.(s.74)

Romanda herhangi bir dil sapmasına rastlanmaz. Kısa ve kurallı cümlelerin sağladığı kolaylıkla yazar oldukça yalın ve açık bir dil kullanır.

İnsanlık AyağaKalk romanında oldukça sade ve açık bir üslup dikkat çeker. Kahraman anlatıcı ağzından öğrendiğimiz olaylarda diyalog cümleleri çok azdır. Başından geçenleri şu örneklerde olduğu gibi hatırat üslubuyla anlatmıştır:

Karmakarışık cümleler beynimi kazana çevirdi. Sanki din düşüncesi taşımayan Sırplar, dünyayı zindana çevirmemişler miydi? Bizim içinde yaşadığımız vahşeti İslâm mı hazırlamıştı? Hepimiz ateist değil miydik? (s.112)

Öylesine sevinmiştim ki... Hem içimden geçenleri nereden biliyordu? Biliyor, üstelik cevap da veriyor. Onu her dakika daha çok seviyordum. Ona daha çok bağlanıyor, erdemli kişiliğini daha iyi taniyordum. Tanidikça da sevdiğim kadar hayranlığım da artıyordu. (s.104)

Boğazıma hıçkırıklar düğümlendi. Bunca acıya bir yürek nasıl katlanır? Allah'ım! diyerek inlemekten kendimi alamadım. (s.195)

Kendi iç dünyasından çok, yaşadığı olayları anlatan kahramanımız, çevresindekilerden dinlediği, gördüğü hikâyeleri veya bir günlükten okuduklarını da öyküleyici üslûpla anlatır. Bu yaşananları bir başkasından dinlemek yerine, yaşayan kişinin ağzından dinlemek, üslubun daha etkileyici olmasını sağlamıştır.

“Dinim mi?.. Bana küçükken anlatılan masalımsı şeylerden, senede bir gün kutladığımız mevlitten başka din adına bir şey bilmiyordum. Sadece ben mi? İslâm adına kimse bir şey bilmiyordu. Tâ son kıyamete kadar... Sanki bu savaş, bize İslâm dersi vermeye geldi.” (s.8)

Bosna'da yaşayan Türklerin dinî konudaki bilgisizliklerini anlattığı bu cümleler eleştirel üslûba örnek gösterilebilir.

1.2.Mavi Gözyaşı

Ahmet Günbay Yıldız'ın *Mavi Gözyaşı* romanı ilk olarak, 1995'te Timaş Yayınları tarafından basılmıştır. Son baskısı, 2012 yılında (31. Baskı) yapılan roman, toplam 246 sayfadır.¹⁰¹

¹⁰¹ Ahmet Günbay Yıldız, *Mavi Gözyaşı*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012 (Çalışmamızdaki sayfa numaraları bu baskıya göredir.)

Mavi Gözyaşı romanı on beş bölümden oluşur. Bölümlerden üçü Ahmet Günbay Yıldız'ın kendi şiirlerinden seçtiği epigraflarla ile başlar. Diğer bölümler ise: “*Bursa, Yamaklık, Tavuk ve Cıvcıvler, Hatıra Defteri, Geleneğin Türküsü, Kaderin Oyuncakları, Bekleyiş, Cezaevi, Yaşanmamış Sevgiler, Yol, Gönül Bahçesi*” başlıklarını alır.

Romanın adı, romanın içinde geçmektedir. Vali Bey, huzurevinde kalmaya başladığında bir gazetede köşe yazıları yazar ve köşesinde *Mavi Gözyaşı* adını kullanır. Köşesinde yazdıklarını torunu şöyle tarif eder:

“Şu gördüğün küpürlerde dizilmiş her harf, bir gözyaşı. Mavi, masmavi bir gözyaşının matbuat haline gelişi bunlar. Bir babanın, terkedilmiş, horlanmış bir babanın samimi itirafları ile dolu bunlar...” (s.155)

Vali Bey'in oğlu Erkam'la olan ilişkisi zamanla bozulur. Baba ve oğul arasındaki çatışmanın sebebi Vali Bey'in çocuklarına iyi bir dinî eğitim verememesi olarak gösterilir. Yaşadıkları sonucu ders çıkararak Erkam, sonunda doğru yolu bulur. Babasından af diler. İslâmî yaşamdan uzaklaşanların düşebilecekleri hatalar Erkam karakteri ile okuyucuya sunulur.

1.2.1. Konu

Vali Arif Bey'in ve çocuklarının hayatı çerçevesinde, aile kurumundaki yozlaşma işlenmiştir. Aile kurumundaki çözümlerin sebebi İslam'dan uzak yetişen gençlerin inanç yoksunluğuna bağlanır.

1.2.2. Özet

Arif Bey'in büyük oğlu Serdar'ın ölümüyle başlayan çözümler bütün ailenin dağılmasıyla son bulur. Serdar, daha iyi imkânlarla sahip olabilmek için yeni bir iş bulduğunu söyleyerek evden ayrılmış ve izini kaybettirmiştir. Anne ve babası aylarca onu arasalar da izine rastlayan olmaz. Beş ay sonra, Vali Bey'e gelen bir telefonda kaçakçılık olayına karışan Serdar'ın yaralandığı ve hastanede olduğu haber verilir. Yaptıklarından pişman olan Serdar, babasından af dileyerek vefat eder. Oğlunun ölümünden kendisini sorumlu tutan Vali Bey, işinden istifa eder.

Karısını da kalp krizi sonucu kaybeden Vali, küçük oğlu Erkam ile baş başa kalır. Erkam okulunu bitirip Senem adlı inançsız bir kızla evlenir. Yalnız kalan Vali Bey, önce yanlış bir evlilik yapar. Evlendiği kadın bütün parasını ve evini aldıktan sonra Vali Bey'i terk eder. Dolandırıldığını anlayınca felç geçiren Vali, önce büyük oğlunun yanından sonra küçük oğlunun yanından kovulur. Sonunda huzurevine yerleşir. Erkam, babasını ne kadar arasa da bulamaz. Babası, iftiraya uğradığı için hapse düşen Erkam'ı görmeye gider ve onun yanından ayrıldıktan sonra vefat eder. Hapisten çıkınca, karısının gerçek yüzünü gören Erkam, inançsız biriyle evlendiği için nasıl bir hata yaptığını anlar ve pişman olur. Kahramanların yaptıkları hatalar, hep İslâm'dan uzaklaşmaları ve İslâmî kurallara göre yaşamamaları sebebiyledir.

1.2.3. Ana fikir

Mavi Gözyaşı romanının ana fikri, İslâmî yaşamın güzel düzen olduğu ve aile hayatımızı buna göre şekillendirmemizdir.

1.2.3.1. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Mavi Gözyaşı romanında iki farklı anlatıcı vardır. Bunlardan birincisi Vali Bey'in günlüğünden alınan parçalarda kullanılan kahraman anlatıcıdır. Kahramanın iç dünyasını daha iyi anlamamızı sağlayan bu bakış açısı romanın başında şöyle kullanılmıştır:

Sana uçmayı öğretemedim çocuk... Anaç bir kuş kadar olamadım doğrusu. Kendini nasıl koruyacak, nasıl beslenecek, nerelerde gezip dolaşacak, nerede ve nasıl kanat çırpacaktın?..

Niçin dünyaya geldiğini, nelere karşı sorumlu olduğunu, neyi nasıl yapabileceğini, neye nasıl inanabileceğini veremedim sana.(s.5)

Romanda kullanılan diğer anlatıcı ise hâkim anlatıcıdır. Aşağıdaki bölümde hâkim anlatıcı kullanılmıştır:

Yaşıyordu ama hayattan tat almıyordu eskisi gibi. Kendisini suçluyordu, görevlerini yapmamış adamın ıstırapıyla kıvrılırken. Makamı, kıyafeti ve eski ihtişamı yerinde dura adam, eskisinden çok değişik bir manzara sergiliyordu şimdi... Hayat onu acımasız bir şekilde hırpalamıştı... (s.9)

Bu paragrafta da görüldüğü gibi anlatıcı, hâkim bakış açısının gereği kahramanın içinden geçenleri ve psikolojik yapısını bilmektedir. Kahramanın geçmişini anlatan şu satırlarda da hâkim anlatıcı kullanılmıştır:

Dört çocuğu vardı, bir kız, üç oğlan. Büyük oğlu Ekrem ile küçüğü olan Belkız'ı evlendirmiş, oturacakları dairelerini bile almıştı. İki oğlu kalmıştı yanında. Küçüğü Erkam, Ankara ODTÜ'de inşaat bölümünde okuyordu. Serdar, liseden sonra okumak istememişti gömlek değiştirir gibi iş değiştirmişti beğenmemişti babasının nüfuzunu kullanarak bulduğu işleri. (s.6)

Hâkim anlatıcının romanın kahramanları hakkında bu şekilde genel bilgi vermesi anlatma tekniğine de örnektir.

Mavi Gözyaşı romanında Vali Bey'in günlüğünden alınan parçalarda kahramanın iç dünyasını daha iyi anlamamızı sağlayan iç diyalog yöntemi şöyle kullanılmıştır:

Horlanışım, belki varlığımdan tiksinti duyuşun, fikir uyuşmazlığı yüzünden terk edilmiş bir yana, kem yerler de basit işlerin adamı oluşun; hatta yaşadığın toplumun bile baş belası oluşun, yanlış bir dünya görüşünün macera seline kapılıp tersine akışın, o yasak hayatın zehirini içip çıldırışın, yüz karası bir suçla kurşunlanıp kimliğinden dolayı seni buluşum... daha neler neler olabilir düşünceleri ile kararttığın dünyamı bir görsen... (s.6)

Romanda diyalog cümleleri kısa ve gerçekçidir. Gösterme tekniği anlatma tekniğinden daha çok kullanılmıştır. Olaylar ve kahramanlar anlatıcı tarafından yorumlanmadan gösterme tekniği ile şu şekilde verilir:

Dönüp baktığında bir nefes kadar yakınında bekliyordu Senem:

-Gazetelerden öğrendim. Geç oldu ama kusura bakma. Başın sağ olsun.

-Sizler sağ olun.

-Yemeğe birlikte gidelim diyecektim.

Yeniden baktı saatine:

-Memnun olurdum, yalnız biraz geç gideceğim ben.

-Birisini mi bekliyordun?

-Yo, hayır. Burhan gelir birazdan. Vakit yakın, öğlen namazını kılar gideriz biz.

-Namaz mı?

-Evet.

-Sürekli yapar mısın bunu?

-Dinîn kuralları süreklilik arz eder.

-Hayret bu çağda! (s.28)

Senem ile Erkam arasındaki bu diyalog bize şahısların inanışları ve düşünce yapıları konusunda oldukça açık fikir verir.

Geriye dönüş tekniği romanda bir defa kullanılmıştır. O da Valinin, hasta yatağında yıllar öncesini hatırladığı şu satırlardadır:

Erkam henüz altı-yedi yaşlarındaydı. Trafik kazası geçirmiş, kazayı yapan şoför onu aynı arabayla Hacettepe Hastanesi acil servisine yetiştirmişti.

O günü, o içlerinin parçalandığı, yüreğinde tarih olan o kara günü hatırladı.

Yoğun bakımdaki odasına nüfuzunu kullanarak girebilmişti. Daha çiçeği burnunda kaymakamdı o günlerde...(s.92)

Vali Bey'in tuttuğu anı defterini bulan Erkam, onu okur. Defterde çocuklarının dünyaya gelişlerinden bu yana hayatlarındaki bütün önemli olayları anlatmıştır vali. Günlüğün sonuna da bir şiir yazmıştır. Şiir şöyle başlar:

Hayatı bir pula sattığım günler,
Dünyayı elimde tuttuğum günler,
Doğruyu yanlışla kattığım günler,
Şimdi çoluk çocuk halime güler... (s.128)

Valinin huzurevinde kaldığı günlerde bir gazetede *Mavi Gözyaşı* adıyla köşe yazıları yazdığını torunundan öğreniriz ancak bu köşe yazılarına romanda yer verilmez.

1.2.4. Olay Örgüsü

Arif beyin oğlu Serdar,babasınaişinden atıldığını fakat daha iyi bir iş bulunduğunu ve gideceğini söyler. Anne ve babası ne kadar karşı çıksa da onları dinlemez ve nereye gideceğini söylemeden evi terk eder. Asıl amacı özgür olmak, hayatını dilediği gibi yaşamaktır. Annesi onun gidişine dayanamaz ve zaten rahatsız olan kalbi geçirdiği bir krizle durur. Vali ve küçük oğlu Erkam baş başa kalırlar. Vali ne kadar arasa da Serdar'ı bulamaz. Beş ay sonra her yerde arattığı oğlundan sonra haber alan Arif Bey, bir çatışmada yaralanan oğlunun hastanede yattığını öğrenir ve hemen yanına gider. Oğlu ölmek üzeredir ve kötü bir hayat yaşadığı için pişmandır. Babasından af diler. Arif Bey ise yetiştiremediğimiz, doğruyu öğretilmediğimiz için sen affetmelisin bizi der. Vali, oğlu ölünce hep kendisini suçlar. Çocuklarıyla yeterince meşgul olmadığı için vicdan azabı çeker. Dünya hırslı ve rahatlığın verdiği vurdumduymazlıkla çocuklarına yazık ettiğini düşünür.

Erkam abisinin ölümü ile büyük bir üzüntü duyar. Okula devam etmeyi hiç istemese de kendini buna zorlar. Okula giderken bir büfede gördüğü gazeteden babasının istifa ettiğini öğrenir. Okula gittiğinde en yakın arkadaşı Burhan'ı görür. İnançlı bir genç olan Burhan, onu teselli eder. Nişanlısı Esra'nın teyzesinin kızı ile

evlenmesini isteyen Burhan, ona Bahar'ı anlatır. Tesettürlü bir kız olan Bahar da mimarlık bölümünde ikinci sınıfta okumaktadır. Erkam ise Senem adında bir kıza âşıktır. Bahar ile aynı sınıfta olan bu kızın inançsız oluşu Burhan'ı endişelendirir. Arkadaşına bu evliliğin huzurlu olamayacağını söyler. Erkam ise Senem'e âşıktır, ona İslam'ı anlatacağını, bir gün onun da tesettürlü olacağını hayal eder.

O akşam babası ile dertleşen Erkam ertesi gün okulda Senem ile karşılaşır. Namaz vakti olduğu için Senem'in yemek davetini reddeder ve Burhan ile birlikte namaza gider.

Burhan iki akşam üst üste Erkam'ı yemeğe davet eder. İlkinde onu kendi evine götürür. Evde kimse yoktur. Birlikte makarna yaparlar pek güzel olmasa da karınlarını doyururlar. İkinci gün ise onu nişanlısı Esra'nın evine götürür. Bu evde onlar için hazırlanmış mükemmel bir sofradır. İtinalı ve zengin bir sofraya otururlar. Yemekten sonra arkadaşının amacını ve ona neyi anlatmaya çalıştığını anlayan Erkam bu iki sofranın tıpkı Senem ile Bahar gibi farklı olduğunu söyler. Erkam ise Senem'i o yanlış dünyadan çekip alacak kadar kendini güçlü hisseder.

Okullarını başarılı bir şekilde bitiren Burhan ve Erkam bir inşaat şirketi kurarlar. Bir yıl sonra Bahar ve Esra da okullarını bitirip bu şirkete katılacaklardır. Burhan evleneceği için, önce Erkam Bursa'ya askere gider. Esra Bahar'a söylerken Senem de Erkam'ın Bursa'ya gittiğini öğrenir ve memleketine gittiğinde onu ziyaret eder. Bursalı olduğu için izinlerinde Erkam'a Bursa'yı gezdirir. Erkam'ı ziyarete gelen Senem duygularını ona açıkça ifade eder. Her şey çok hızlı gelişir. Askerlik bitmeden söz yüzüğü takılır, nikâh tarihi alınır. Erkam Ankara'ya döndüğünde babasına sözlendiğini haber verir. İş yerine gittiğinde onu heyecanla bekleyen Bahar parmağındaki yüzüğü görünce fenalaşır. Esra onu odasına götürür. Kalbi kırılmış olan genç kız, Allah'a sığınır ve kavuşamadığı bir arzu için hırpaladığı kalp ile tövbe eder.

Vali bey oğlunu geleneklere göre evlendirmek ister. Oysa Erkam ve Senem kendi aralarında çoktan sözlenmiş ve nikâh tarihi almışlardır. Ne kız isteme ne de düğün yapılır. Senem'in oğlu için uygun biri olmadığını nazikçe anlatmaya çalışan Vali, evlendikten sonra Senem'in kapanacağına söz verdiğini öğrenir. Er-

kam'ın düğün hazırlıkları hızlanmışken diğer çocuklarına ev almış olan vali oturdukları evin tapusunu da Erkam'a verir. Kendisi de kiraya çıkar.

Altmış yedi yaşına gelen Arif beyin yalnız kalmaması kendilerine de yük olmaması için evlenmesi gerektiğini karar veren çocukları ona dul bir kadın bulurlar. Çocuklarının isteği ile Sıdika hanımla evlenen Arif Bey çok mutludur. Kapanacağına namaza başlayacağına söz veren kadın aylar geçmesine rağmen sözü tutmaz. Kapanmak için kocasından iki burma bilezik bir de tesettür kıyafeti alacak para ister. O gün arkadaşlarıyla toplanacak olan Arif Bey eşini yeni kıyafetleriyle göreceği için sabırsızlanır. Komşusuyla alışverişe çıkacağını söyleyen kadın bütün evin eşyasını boşaltmış ve kaçmıştır. Eve gelen Arif Bey şok geçirir. Fenalaştığı için hastaneye kaldırılır. Yapılan tetkik sonucunda kısmî felç geçirdiği anlaşılır.

Belkız, “eloğlu yanındayım” diyerek babasını evine götürmeyince Ekrem ve Erkam aralarında anlaşır ve birer ay arayla babalarına bakmaya karar verirler. Daha ikinci gelişinde büyük oğlanın evinde huzursuzluklar başlar. Ekrem ve eşi Ayten tartışırlar. Ayten hanım kayın pederinin evde olmasından rahatsızdır. Özgürlükleri kısıtlandığı için asabının bozulduğunu rahat rahat arkadaşlarıyla çıkıp gezemediğini ve eve kimseyi davet edemediğini bahane ederek kocasıyla tartışır. Ekrem'i boşanmakla ve oğlunu alıp gitmekle tehdit eder. Çaresiz kalan adam babasını evden göndermeye razı olur. Kavgaları duyan Arif Bey zaten valizini hazırlamıştır. Erkam'ın yanına gittiğinde aniden babasını karşısında gören oğlu “bir ay oldu mu gideli?” diye sorunca gücenir. Zamanla Erkam ve Senem de tartışmalara başlarlar. Sebep hep aynıdır. Kızı Burcu'yu da alıp Bursa'ya gitmekle tehdit etse de Erkam abisinin yaptığını yapmaz. Evdeki tartışmaları duydukça kahrolan yaşlı adam oğlunun üzülmesini ve onun zor durumda kalmasını istemez. Oğlu evde yokken Senem'in onu kaç kez kovduğunu onunla tartıştığını oğluna anlatmaz çaresizlik içinde odasına kapanıp gözyaşı döker. Bu kadar üzüntüye dayanamayan kalbi artık zayıflar. Eve getirilen doktor, hastaya iyi bakılması ve hastanın yerinden kıpırdatılmaması gerektiğini söyler. Senem'in kardeşi Ekrem de onlarla aynı evde kalmaktadır. İşsiz güçsüz içkici bir genç olan Ekrem ablasını dolduruşa getirir. Bursa'ya gitmeyi bu evi terk etmeyi onun kafasına yerleştirir. Kayınpederine baktığı için hayatının zehir olduğunu düşünen Senem, kocasını çok sevdiği için kardeşine karşı çıkar. Ama kayınpederi ile konuşup ona bu evden gitmesini istedi-

ğini söyler. Yaşlı adam gelininin sözleri üstüne evi terk etmeye karar verir. Huzur evinde bir oda tutar.

Erkam, akşam eve geldiğinde kapıya sokuşturulmuş bir not bulmuştur. Karısı kızını da alıp babasının evine gitmiştir. Babası ise bu notu görünce altına şunları eklemiş ve kapıya asmıştır: artık kendisini aramamasını ve merak etmemesini Bursa'ya gidip karısını geri getirmesini söyler.

Erkam önce abisinin evine gidip babasını arar. Aynı şeyleri yaşayan abisi Erkam'a babasının mutlaka bir huzur evine yerleştiğini ve onu merak etmemesini söyler. Ailesini babasına tercih eden Ekrem, kardeşinin de kendisi gibi davranması gerektiğini söyler.

Abisinin vicdansızlığına şaşırarak Erkam, onları büyütüp en kötü günlerinde yanlarında olan babalarını bulmaları gerektiğini düşünür. Abisi ise babasını hiç merak etmez.

Erkam, ailesi ve babası gideli iki gün olmasına rağmen hiçbiri ile iletişime geçemez. Karısının kendisini sevmediğini düşünür. Babasına bakamadığı için vicdan azabı çeker. Babasının günlüğünü bulan Erkam, üç çocuk içinde ayrı ayrı bölümler tutan babasının doğduklarından itibaren hayatlarındaki önemli olayları yazdığını görür. Kendisini anlatan bölümü okur. Defterinin arasında katlanıp koyulmuş bir şiir bulur. Babasının yalnızlığını ve çaresizliğini anlattığı bu şiir Erkam'ı çok üzer. Ekrem'in telefon ettiği ve kayınpederinin gittiğini söylediği Senem eve döner. Kocasının ne kadar üzgün olduğunu görüp pişman olur. Babası olmadan rahatça hayatlarını yaşayabileceklerini söyler. Erkam ise rahatça yaşamış bir hayat değil, Allah ve peygamber buyruğunun izinde bir hayat yaşamak ister. Babasının duasını kaybetmiştir. Günlüğü okuyup bitiren Erkam, abisinin oğlu Sezer'i çağırır ve defteri ona verir.

Sezer günlüğü okuduktan sonra çok mutsuz bir çehreye bürünür. Ailesi onun günlerdir süren muzdarip halini görünce üzürlü. Annesinin ısrarları ve Sezer ile konuşmaya çalışması delikanlıyı usandırır. Sezer okuduklarından sonra derin bir bunalıma sürüklenir. Annesini onların kendisi için yaptıkları bütün fedakârlıklara rağmen bir gün evlenip onlardan kopacağına üzüntüsünü yaşadığını

söyler. Kadın, oğlundan bir gün ayrılabilceğini hiç aklına getirmemiştir. Sezer, dedesine yapılanları hazmedemediğini söyler.

Huzur evine yerleşen Arif Bey, Mansur lakabını kullanır. Sakal bırakır. Odasından pek çıkmaz. Günlük bir gazeteye köşe yazıları yazıp gönderilir. Zamanla buraya alışır. Diğer insanların arasına karışıp onları dinlemeye başlar. Kendinden bahsetmese de başkalarını dinlemek onu rahatlatır. Huzur evinde tanıdığı ilginç simaların hayatlarını birleştirerek roman yapmaya karar verir. Burada kaldığı günlerde kendini ve hayatı sorgulayan Arif Bey kendinde de hatalar olduğunu anlar. Çocuklarını iyi yetiştirememiş, bütün imkânlarını tüketip kendini güçsüz bırakmıştır.

Bir sabah işe gitmek için erkenden çıkıp arabasına binen Erkam, arabasının önüne atlayan temizlikçi kadının kızını işe geç kaldığı için arabaya alır. Bu kız polis arabasını görünce imdat diye bağırmaya başlar. Polisler arabayı durdurunca Erkam'ın onun namusunu kirlettiğini ve kaçırdığını söyler. Karakola götürülen Erkam'ın ifadesi alınır. Kendisini iftial ettiğini iddia eden Beyza adli tıpa gönderilir. Adli tıptan gelen rapor kızın iddiasını doğrular niteliktedir. Erkam hapse atılır. Kız ise evine bırakılır.

Beyza eve geldiğinde annesine de aynı yalanları söyler. Fatma Hanım önce inanmaz, karısını boşayıp Beyza ile evleneceğini, sonrada dost hayatı yaşamak istediğini söyleyerek kendisini kandırdığını söyler. Fatma Hanım Senem'in evine gider ve Erkam'ın kızını kirlettiğini ve hapse girdiğini söyler. Buna inanamayan Senem önce iş yerini arar Burhan'ın ses tonundan olanların doğru olduğunu düşünür.

Cezaevindeki mahkûmlar Erkam ile alay ederler. Namus suçu işlediği için orada da hor görülür. Ziyaretine gelen karısı ona boşanma davası açtığını söyler. Bu iftiraya inanmış ve ona öfkelenmiştir.

Dedesini bulmakta kararlı olan Sezer amcasını ziyarete gelir. Amcasının da isteği ile dedesinin yazı yazdığı gazeteye gidip adresini vermeleri için yalvarır. Sonunda kaldığı huzurevini bulur. Oradakiler dedesinin adını bilmedikleri için saatlerce dolaşp bahçede onu bekler. Sonunda dedesi yanına gelir. Amcasına ne-

ler olduğunu dedesine anlatır. Oğluna atılan iftirayı ve cezaevinde olduğunu öğrenen Arif bey hemen oğlunu ziyarete gider.

Babasını gören Erkam çok mutlu olur. Erkam'ın suçu sabit görülür. Karısı onu tek celsede boşar. Boşanma celbini alınca Erkam çok üzülür. Avukatı diğer kızla evlenmesi halinde hapisten çıkabileceğini söylese de o reddeder.

Beyza, Edip'in yanına gider. Yaptıkları oyuna artık dayanamadığını ve onunla evlenmek istediğini söyler. Edip, eniştesini hapse attırmak ve ablasıyla ayrılmasını sağlamak için böyle bir komplo kurmuştur. Beyza kandırıldığını anlatınca Erkam'ı ziyaret eder. Ve suçunu itiraf eder. Olaydan sonra ikinci bir rapor aldığını daha ayrıntılı olan bu rapor onun suçsuzluğunu ortaya çıkaracağını söyler. Hapisten çıkıp evine giden Erkam, evini bomboş görür. Önce arkadaşı Burhan'ı arar. Ardından Sezer'i arayıp çağırır. Sezerle birlikte babasının yanına gitmek ister. Sezer geldiğinde ağlayarak amcasına sarılır. Babasını görmek isteyen Erkam'a dedesinin öldüğünü söyler. Onu ziyarete geldiği günden iki gün sonra kalp krizinden ölmüştür. Evlatlık görevini yerine getiremediği için üzülen Erkam Allah'ın takdirine boyun eğmek gerektiğini bilir.

Akşam yemeğini arkadaşında yiyen Erkam, Burhan'ın onu tekrar Baharla bir araya getirme çabasını reddeder. Babasının vasiyeti üzerine çocuğu için yuvasını tekrar bir araya getirmek ister.

Bursa'ya gittiğinde önce karakola uğrayıp kayını tutuklattırır. Ardından Senem'in evine gider. Evin önünde eski karısını bir başka adamın kolunda görür. Nikâh dairesinden gelen çift düğün tarihlerini belirlemişlerdir. Polislerin kolunda eve getirilen Edip, yaptıklarını ablasına anlatır. Kocasına inanmadığı için çok pişman olan Senem eve dönmek istese de artık mümkün değildir. Kızını alan Erkam, Ankara'ya döner. Yolda yeni, bir hayatı yaşamaya başlamanın hayalini kurar, Bahar'ı düşünür, yaptığı hatayı anlar. Bir buket çiçek alıp iş yerine gider. Çiçeği Esra'ya verip kendisi adına Bahar ile konuşmasını ister.

Bahar yedekte bekletilen biri olmayı reddeder ve onun teklifini kabul etmez. Erkam Bahar'ın bu tavrını gayet mantıklı bulur. Fakat zayıf da olsa adını koyamadığı bir ümit vardır içinde.

1.2.5. Şahıslar

Vali Arif Bey ve çocukları arasındaki çatışmadan doğan olay örgüsü, kahramanlar arasındaki ilişki üzerine kurulur. Vali Arif Bey'in çocuklarına dinî eğitimi iyi verememiş olması hem kendi hem de çocuklarının hayatının mahvolmasına sebep olur. Kahramanların bedensel boyutları hakkında tasvir yapılmamıştır. Ruhsal yönden gelişim çizgileri takip edilir.

1.2.5.1.Vali Arif Bey

1.2.5.1.1. Bedensel Boyut

Romanın merkezî kişisi konumunda olan Arif Bey'in fiziksel özellikleri ile ilgili hiçbir bilgi yoktur. Sadece karısının ölümünden beş yıl sonra altmış yedi yaşında olduğunu, yani vaka zamanı süresince altmış iki- altmış yedi yaşlarında yaşlı bir adam olduğunu belirtilir.

1.2.5.1.2. Ruhsal Boyut

Mavi Gözyaşı romanının başkahramanı Vali Arif Bey, “*Bürokrasinin doruk noktalarında bir adamdı... Her imkânı vererek büyütmişti çocuklarını...*

Dört çocuğu vardı, bir kız üç oğlan. Büyük oğlu Ekrem ile onun küçüğü olan kızı Belkız'ı evlendirmiş, oturacakları daireleri bile almıştı.”(s.6)

Oğlunu ve karısını kaybettikten sonra Erkam ile baş başa kalan vali çok yıpranmıştır. Onun ruh hali şöyle tasvir edilir:

...yaşıyordu ama hayattan tat alamıyordu eskisi gibi. Kendisini suçluyordu, görevlerini yapamamış olmanın ıstırabı ile kıvranırdı. Makamı, kıyafeti ve eski ihtişamı yerinde duran adam, eskisinden çok değişik bir manzara sergiliyordu şimdi... hayat onu acımasız bir şekilde hırpalamıştı...(s.9)

Oğlunun evden kaçması ve kaçakçılık yaparken vurularak ölmesi valinin istifa etmesine sebep olur. Kendisini suçlu hisseder. Hissettikleri şöyle ifade edilir:

Bürokrasinin doruğuna tırmanırken, onlarla yeterince meşgul olamamanın sonucunu almıştı şimdi... Dünya hırsı ve rahatlığın verdiği vurdumduymazlıkla yazık etmişti çocuklarına...(s.10)

Erkam'ın askere gitmesi ve ardından evlenmesi ile iyice yalnızlığa düşer. Çocukları onu evlendirmeye karar verirler. Vali çocuklarının isteği ile evlendiği Sıdika hanımdan da bir darbe yer. Valiyle Parası için evlenen bu kadın bütün eş-yasını da alarak kaçar. Vali, bu üzüntü ile kısmi bir felç geçirir. Önce büyük oğlunun yanında kalır. Onun ruh hali şöyle tasvir edilir:

“Kendisini tam anlamıyla boşlukta hissettiği günleri yaşıyordu. Kapanık kaldığı odanın değişmeyen havası içinde, bir tutsak, istenilmeyen bir sığıntı durumunda görüyordu kendisini.” (s.69)

Büyük oğlunun evindeki tartışmalar sonucu küçük oğlunun yanına yerleşir. Ama çok geçmeden Erkam'ın eşi de onu evde istemez. Her zaman anlayışlı bir baba olarak çizilir: *“Oğlunu daha fazla üzmemek, onu zor durumda bırakmak istemiyordu. Senem ile ettiği münakaşaların ve bilmem kaçınıcı defa evden kovuluşunun hiçbirinden haberdar etmemiştii Erkam'ı.”(s.91)*

Kaymakamın hayatının akışını, şeklini, biçimsizliğini değiştiren olay ise Erkam'ın henüz 6-7 yaşlarında geçirdiği trafik kazası sonucu ölüm ile burun buruna gelmesi onun Allah'a yönelmesini sağlamıştır. Onun İslam'a dönüşü şöyle tarif edilir:

“ Evet acı bir hadise, çaplı bir çizgi çekiyordu kaymakamın geleceğine. Babanın İslam'a dönüşü zor anlarda kalbin sahibine gösterdiği tek kapıyı çalışı, ona “Allah” dedirttişi, idrakini başka iklimlere götürmüştü.”(s.94)

İslâm'a döndükten sonra, çocuklarına iyi bir İslâmî eğitim verememiş olmanın vicdan azabını hep hisseder.

1.2.5.2.Erkam

1.2.5.2.1. Bedensel Boyut

Merkezi kişi konumunda olan Erkam'ın fiziksel özellikleri hakkında hiçbir bilgi yoktur. Üniversite son sınıf öğrencisi olduğu için yirmi bir- yirmi iki yaşlarında bir gençtir. Okulu bitirip askere gitmesi, evliliği ve çocuğunun iki buçuk yaşına gelmesi vaka zincirinden en fazla yirmi beş yaşında olduğu tahmin edilir.

1.2.5.2.2. Ruhsal Boyut

Valinin diğerk çocuklarının aksine Erkam inançlı ve merhametli bir çocuktur. Bunu şu cümlelerden anlarız:

“ içlerinde sadece Erkam vardı manevi değerklere meyilli. Diğerkleri, içinde yaşadıkları toplumun değerklerini unutmuş cemiyetlerin acımasız kurbanlarıydı, yaşadıkları ölçüsüz hayat anlayışlarıyla...” (s.16)

Erkam, Hacettepe üniversitesinde mimarlık okumaktadır. Annesi ve kardeşi öldüğünde son sınıftadır. Yine aynı bölümde okuyan Burhan ile çok samimi arkadaşdır. Burhan ona *inançlı, iyi huylu, tesettürlü* bir genç kız olan Baharla evlenmesini önerse de Erkam Senem’e gönlünü kaptırır. Okulu bitirip Burhan’la şirket kuran Erkam askere gittiğinde Senem ile iyice yakınlaşır. İnançsız bir kadın olan Senem’i değıştirmesi mümkün olmaz. Babasından habersiz söz kesen ve nikâh tarihi alan Erkam, ilk taviz olarak Bursa’da İslami kurallara uygun olmayan bir düğün yapar. Babası onu şöyle eleştirir:

İşte, inanç yapısına göre bir icraat bu. Sen inanan bir delikanlısın diye söyledi bunu. Yapıp yapmamak senin iradende, bu, bir babanın arzusundan ibaret.

İnanıyorsan kurallarını da yaşamalısın diye söylüyorum. Amentüsünü soyunan insan İslam’a yabancılaşır... inancın şuurunu da üzerinde bulundurarak yaşamalısın.(s.53)

Fakat babasının bu telkinlerine rağmen kız tarafını düşünerek onların isteği gibi bir düğün yapar.

Erkam her zaman iyi bir evlat olmaya çalışır. Kendisini onun yerine koyarak söylediği şu cümleler onu örnek bir evlat olarak gösterir:

Yarın ben babamın yerini alabilirim, sizler benim durumuma düşebilirsiniz. Hayat bütün yaşayanların üzerine aynı şeyleri tekrarlayıp duracak...

Hep haksızlıklar olacak yine. Bugün terk edenler yarın aynı şartlar altında terk edilecek. (s.83)

Babası ve eşi arasında bir tercih yapmak zorunda bırakılan Erkam açıkça söylemese de babasını seçtiğini belli eder.

Ben inanan bir insanım. Yaşadığım hayatın hesabını Allah’a götüreceğim bir günün olduğunu bilmekteyim... Bizleri yaratan, anne ve baba hakları için çetin yükümlülükler taşıyan hükümler koymuş. İncitmeyin onları demekte “ öf bile demeyin. Duymakta mısın beni iki cihanın efendisi ne demekte “babasının ve annesinin yaşlılığında bulunan evlatlar cenneti kazanamazsa, onlara yazıklar olsun, burunları yerde sürünsün, sürünsün, sürünsün.(98)

Erkam, iftiraya uğrayarak hapse düşse de sonun da gerçekler ortaya çıkar. Kendisini terk eden karısının gerçek yüzünü görüp hatasını anlar. Sonunda da başından beri kendisini seven ve kimse ile evlenmeyen Bahar'la olmak ister.

1.2.5.3. Diğer Kişiler

Romanda yardımcı karakterlerinden en önemlisi Erkam'ın yakın dostu Burhan'dır. Erkam'a doğru yolu göstermeye çalışan bu genç hem fiziksel özellikleri hem de inançlı kişiliğiyle idealize edilmiş bir tiptir. Romanda fiziksel özellikleri şöyle verilir: *“Kumral, düz saçlı, atletik yapılı gençti Burhan.”* (s.21)

Fiziksel özellikleri gibi zengin olması da özellikle vurgulanır şu cümle ile: *“Burhan zengin bir ailenin çocuğuydu. Son model Mercedes arabası vardı altında.”* (s.29)

Burhan'ın nişanlısı Esra ve onun teyzesinin kızı Bahar da ideal Müslüman kadın tipi olarak karşımıza çıkarlar. Onlar hakkında romanda geçen şu ilk cümle hangi yönlerinin vurgulandığını gösterir: *“Bahar ve Esra tesettürlü iki genç kızdırlar. İkisi de aynı üniversitenin Mimarlık bölümü üçüncü sınıfında okuyorlardı.”* (s.21)

Bahar ve Erkam'ın evlenmesini isteyen Burhan, Bahar hakkında şunları söyler: *“İnançlı, iyi huylu, aradığın bütün vasıflar var onda.”* (s.29)

Erkam ise Bahar ile aynı sınıfta okuyan Senem'den hoşlanmaktadır. Burhan Senem hakkında şunları söyler: *“Fakat Erkam, o senin dünyana çok yabancı bir kız. Bahar ve Esra çok ilgilendiler onunla. Allah'a bile inanmadığını söylüyormuş.”* (s.23)

Burhan'ın bu söylediklerine rağmen Erkam yine Senem ile evlenir. Bu onun hayatında kötüye ve inançsızlığa doğru giden bir yolun başlangıcı olur. Bu yüzden romandaki olumsuz karakter olarak Senem görülür.

1.2.6. Zaman

Romanın nesnel zamanı yaklaşık altı yıllık bir süredir. Vaka zamanı ise bu süre içinde kronolojik olarak ileri sıçrama ve özetleme yöntemi ile ilerler.

İlk vaka Serdar'ın evden ayrılarak yeni bir iş için uzaklara gitmek istediğini ailesine söylemesidir. Vali Bey, oğlunu aramak için bütün nüfuzunu kullanır. Bu arada geçen süre şu şekilde özetlenir: *“Tam beş ay olmuştu aralarından ayrılalı. Bütün imkânlarına rağmen izine rastlayan olmamıştı.”* (s.9)

Nüfuzunu kullanarak her yere haber salan Vali, bir gün makamındayken bir operasyonda oğlunun vurulduğu haberini alır. Hastanede baba oğlun helalleşmesinden sonra iki gün sonrasına şöyle geçilir: *“Her biri yıldan uzun koskoca iki gün o sonsuz acıların potasında eriyip tükendi. İki gündür göreve gitmemişti. Gelenler, gidenler, hatıralar ve kederlerle dolu, zaman içinde zaman olan iki gün.”* (s.17)

Oğlunun ölümünden sonra karısını da kalp krizinden kaybeden Vali, oğlu Erkam ile başbaşa kalır. Bundan sonra olaylar Erkam etrafında geliştiği için zaman da onun okulu, askere gitmesi, evlenmesi ve çocuğunun olması gibi olay hallerinin birleştirdiği bir yapıda ilerler. Çoğunlukla şu örnekte olduğu gibi özet zaman ifadeleri kullanılır:

Bahar, yoğun bir ders çalışma temposuyla eriyip gitti. Burhan ve Erkam talebelik yıllarına olumlu bir nokta koyarak tamamladılar.

Vaad edilen şirket kuruldu, inşaat başladı. Tecrübeli bir kalfaları vardı. İki arkadaş şevkle sarıldılar işlerine. (s.32)

Erkam'ın askere gidişi vakasına sıçrayan romanda Bursa'da Senem'in Erkam'ı ziyaret etmesi ve aralarında başlayan gönül ilişkisi ile devam eder. Askerden dönen Erkam babasına evlilikten söz ederken şu ifadeyi kullanır: *“Annem öleli iki yıl oldu, evlenmek sözcüğünü ilk defa duyuyordum ağzından.”* (s.48)

Erkam evlenmiştir artık. Aradan geçen zamanı hâkim anlatıcı şöyle verir: *“Aradan kaç yıl geçmişti kadını dünyadan göç edeli... Tam beşinci yılındaydı şimdi.”* (s.58)

Romanın anlatma zamanı, olaylar o anda oluyormuş gibi hâkim anlatıcı tarafından okuyucuya sunulur.

“Yaşıyordu ama hayattan tat almıyordu eskisi gibi. Kendisini suçluyordu, görevini yapamamış olmanın ıstırabıyla kıvranırken. Makamı, kıyafeti ve eski ihtişamı yerinde duran adam, eskisinden çok değişik bir manzara sergiliyordu şimdi... (s.9)

Anında aktarma dediğimiz bu yöntemde, zaman vaka ile birlikte sunulur.

1.2.7. Mekân

1.2.7.1. Açık Mekânlar

Erkam, cenazeden günler sonra okula gitmek için evden çıkar. Dış mekânın ilk tasviri buradadır. Kahramanın psikolojisi ile birlikte şu şekilde sunulur:

“Bahar kocadı... Nefis bir hava vardı dışarda... İçerisinin sıkıntısına karşılık, dışarının albenili manzarası onu kendine çekmeye başlamıştı. Okula gitmeyi canı çekmedi yine. Kararsız bir düşünceyle evden ayrıldı.” (s.18)

Erkam’ın psikolojisi kötü olmasına ve günler sonra evden çıkmasına rağmen dışarda nefis bir bahar havası tasviri yapılması bir tezat oluşturmuştur. Bu da mekâna kahramanın değil hâkim anlatıcının gözünden bakıldığını gösterir.

Otobüse binen Erkam Kızılay (Ankara)’da iner. Romanın Ankara’da geçtiğini buradan anlarız. Kızılay şöyle tasvir edilir: *“Kızılay korkunç bir insan seiliyle çağlıyordu. Şaşalı akan insan selinin arasında nihayetsiz bir yalnızlık hissediyordu.” (s.19)*

Bu bölüm dışında romanda bir daha Ankara’nın herhangi bir semtinin adı geçmez. Dış mekân olarak kahramanın doğup büyüdüğü yerler ve yaşantısını sürdürdüğü şehirden bahsedilmemesi romandaki mekânın iyi işlenmediğini gösterir. Kahramanı daha yakından tanımamızda bir araç olarak mekân kullanılmaz.

Günler peş peşe eriyip gider ve Erkam’ın dağıtım kurasında askerliği Bursa’ya çıkar. Sonbaharda Bursa şöyle tasvir edilir:

“Tabiat küf yeşilinden, uçuk bir sarıya meyletti. Çok geçmeden hüznü notalı rüzgarlar esmeye başladı. Dallarında titreşen yapraklar gamlı savrulularla diplerine düştü ağaçların. Kimisi zaman zaman yağın yağmurların çamurlaştırdığı toprağa çakılıp

kaldı, kimileri hoyrat bir rüzgârın hırpalayarak önüne kattığı meçhul yönlere sürük-
lendiler...(s.34)

Bursa hakkında yapılan tek tasvir budur. Bu tasvirin de realist olmadığını görürüz. Kahramanın ruh halini yansıtmakla hiç alakası olmayan bu tasvir de romana şiirsellik katmak için yapılmıştır.

Romanda Kızılay ve Bursa'dan başka yer adı yoktur.

1.2.7.2.Kapalı Mekânlar

Romanda Vali'nin evi, Erkam'ın evi adı geçen kapalı mekânlar olmasına rağmen hiçbir şekilde tasvir edilmez. Vali'nin son çare olarak sığındığı huzurevi ise şu şekilde tasvir edilir:

Huzurevinin bahçesi bahardan nasibini almıştı. Yeşilin her tonuyla bezenmişti etrafı. Çiçekler envai çeşit renkleriyle açmıştı. Kıyılarda iğde dallarından yayılan koku insanın ciğerlerine ziyafet verecek kadar nefisti.

Huzurevi bir bekleme yeri. Buruk gönüllerle, sığamadıkları evlerden ziyaretçi beklemek... Oğul, kız, damat, torun...(s.199)

Romanda geçen bir diğer iç mekân da iftira sonucu hapse düşen Erkam'ın gözünden cezaevi manzarasıdır. Kısaca şu şekilde bahsedilir: “Zor bir geceyi sabaha güçlkle bağladı. Cezaevinin dar penceresinden sabahın ışıkları koğuşa vurunca, biraz olsun rahatlamıştır.” (s.205)

Bunların dışında romanda iç mekân tasviri yoktur. Açık mekânlarda olduğu gibi kapalı mekânlarda da mekânın kahramanların üzerindeki etkisinden yararlanılmaz. Kahramanın psikolojisini yansıtmada mekân bir araç olarak kullanılmaz, kahramanların ruhsal durumu sadece hâkim anlatıcı tarafından anlatılarak okuyucuya sunulur.

1.2.8. Dil ve Üslup

Romanda süslü ve sanatlı bir dil kullanılmıştır. Özellikle anlatma tekniğinin kullanıldığı şu gibi bölümlerde bu üslubun yoğunluğu dikkat çeker:

Baygın bakışlarında anlamsız bir parlama meydana geldi. İnsafsız bir şimşek çaktı beyinde. Tunçtan bir heykel gibi hareketsiz bir şekilde nefes almadan bekledi çakılıp kaldığı yerde... Alevden bir el dolaştı bedeninde. Sıkıntı terleri döküldü yüzünden...(s.100)

Romanda büyük bir yer kaplayan diyalog cümleleri kahramanların yaşına ve konumuna uygun değildir. Şairane bir dille gerçeklikten uzak şu diyaloglar dikkat çeker:

“-Sezer, amcanım ben. Küskünlük yaraşmaz bize. Aynı kan dolaşmakta damarlarımızda. O tokat, bir kinin, bir düşmanlığın neticesi değil be çocuk. Benim yediğim tokadın hışmı, senin yüzünü okşayan o ellerin şefkati gibi değil.”
(s.139)

İslâmî yaşamdan ayrılmayan Burhan ve eşi Esra arasında geçen şu diyalog da Müslümanların kullandığı, *“Günah, İnşallah, Amin!”* sözleri dikkat çekerken, konuşma dilinden uzak kitap cümleleri romanın gerçekçiliğini bozar:

-Çok temiz kalpliymiş doğrusu. Bekledi ama dediği oldu galiba.

-Dış dünyasına açamadığı, kendisine yıllardır ıstırap olan bir gizli aşkı yaşadığı. Arada bir gizli aşkı yaşadığı. Arada bir, bir kez hayalen böyle düşünse, günah olur mu diye sık sık sorardı. Seviyordu, inançlarına aykırı gördüğü o saf, temiz aşkın bir de vicdan azabını yaşıyordu. Sanırım hiç de kolay değildi bu.

-Neyse onun çilesi de Erkam’la birlikte bitmiştir inşallah.

-Âmin!(s.216)

Henüz lisede olan Erkam’ın yeğeni, dedesinin ölümünü ona haber verirken yaşına göre oldukça olgun ve İslâmî terminolojiye oldukça hâkim biri olarak şu şekilde konuşur:

-Amca, Büyükbabam artık yok!

Omuzlarından tuttu, kararsız bir kuvvetle sarstı delikanlıyı:

-Sezeeeeer!..

-Sakin olmalısın amca. Takdir-i İlahî’yi sen benden iyi bilirsin ve onu sabırlı bir gönülle ve tevekkülle karşılamalısın bence.(s.217)

Yazar, babasının ölüm haberini almanın ilk şokunu atlatan Erkam’ın mırıldandığı şu ayeti, okuyucuyu düşünerek, açıklaması ile birlikte verir:

-İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn...

Böyle mırıldandı Erkam. “Senden geldik yine sana döneceğiz Rabbim” diyordu.(s.218)

Romanda anlatım bozukluğu olan cümleler şunlardır:

“Niyeti civcivlerinden birini kabaran iştahına yem etmek istiyordu.”
(s.112)

“Külfet olur, eziyet olur mazeretleri ve kendi göbeğini kendi elleriyle kesme yolculuğunu tek başına sürdürdü.” (s.127)

İlk cümlede özne-yüklem uyumsuzluğu vardır. “yem etmek istiyordu” yerine “yem etmeyi” getirilerek cümle düzeltilir.

İkinci cümlede “mazeretleri” kelimesinden sonra “ve” bağlacı yerine “ile” edatı getirilirse cümle düzeltilmiş olur.

Kahramanların ruh hâlleri de hâkim anlatıcı tarafından sanatkârane bir üslupla anlatılır. Bunu şu cümlelerde en açık şekilde görmekteyiz:

“Huzursuzdu. Bugün, her zamankinden daha çok ihtiyacı vardı buna. Sükûtin nabzını dinleyen odanın sessizliğinde efkârlı bir gönlü vardı... Çocuğunun cıvıldaşması duyulmuyordu bugün.” (s.113)

Romanın genelinde bu şekilde süslü ve sanatlı bir dil kullanmayı tercih eden yazar, hidayet romanlarında olmayan farklı bir çizgi ortaya koymuştur.

1.3.Sabıkalı ve Dul

Sabıkalı ve Dul, Emine Özkan Şenlikoğlu'nun “İnsanlığa Çağrı” serisi adını verdiği roman serisinin on ikinci kitabıdır.

İlk baskısı, Mektup Yayınlarından, 1995'te yapılan romanın son baskısı 2011'de yapılmıştır.¹⁰²

Yazar, romanı yazma serüvenini şu şekilde anlatır:

On yıl cezaevinde yatan Hülya Tekel'in üzerinden, başkalarının da yaşadığı olayları monte ettiğim, Dul ve Sabıkalı bir kadının çilesini dile getirmeye çalıştım. Gerçi sabıkalı erkekler de çekiyor ama kadın iki misli çektiği inkar edilemez. Hele de kadın dulsu.

Bu romanın yazılış hikâyesi, tanıdığım bir kadın vardı. Cezaevinde yatmış diye hizmetçiliğe bile almadılar onu. Bir gün bana şöyle bir soru sordu: “Beni hizmetçiliğe bile almıyorlar. Bu durumda, ya hırsızlık yapacağım, ya da dilenci olacağım. Sabıkam var diye bana kimse güvenmiyor. Hangisini yapayım?” dedi. Ben de ona, “sen ev işi bul ben sana kefil olacağım,” dedim, dedim çünkü tanıyordum onu. O asla ve asla çalmazdı. İzzet ve şerefli bir insandı. Aç kalınca dostlarına açım der ama şerefini ayaklar altına alacak işler yapmazdı.

Sonra fark ettim ki, cezaevinden çıkan mahkûmlar asıl cezayı cezaevinden çıkınca çekiyorlar.

¹⁰² Emine Özkan Şenlikoğlu, *Sabıkalı ve Dul*, İstanbul: Mektup Yayınları, 2011 (Çalışmamızdaki sayfa numaraları bu baskıya göredir.)

Karar verdim onun romanını yazacaktım.Fakat engeller çıktı yazamadım.Hülya Tekel'in Ben Kimin Kurbanıyım isimli romanında hayatından bazı kesitleri yazamamıştım.Onunla başladım romana, bahsettiğim hanımın hayatıyla bütünleştirdim ve yazmak istediklerimi yazdım.Biraz karışık mı anlattım.İdare edin.¹⁰³

Görüldüğü gibi yazar, gerçek hayat hikâyelerinden yola çıkarak bu romanı yazar. Toplumsal bir sorun olarak gördüğü bir olaya dikkat çekmek ister.

1.3.1. Konu

Haksız yere hapis yatanların, hapisten çıktıklarında toplum tarafından nasıl dışlandıkları, özellikle bu mahkûmlar dul kadınlarsa sorunlarının kat kat arttığı, sosyal bir sorun olarak anlatılır.

1.3.2. Özet

Hülya isimli kahramanımızın, sabıkalı ve dul olmanın yanında başı örtülü bir Müslüman kadın olması da toplumun belli kesimleri tarafından itilmesinensebep olur. Hapiste tanıdığı Emine Ablası (Emine Şenlikoğlu) sayesinde “*gerçek Müslümanlığı*” öğrenen Hülya, hapisten çıkınca İslâm'dan uzaklaşan halkın arasına karışır ve onlardan etkilenir. İş imkânı bulamaması, bulduğu işlerden de ya sabıkalı ya da başörtülü olduğu için olumsuz cevap alması Hülya'yı kötü yola düşmüş bir arkadaşıyla aynı evde kalmak zorunda bırakır. Bu evden kurtulmak için evlenmeye karar veren Hülya, gazinoda çalışan bir arkadaşının tanıştırdığı bir gazino sahibi ile evlenir. Adam aynı zamanda kadın pazarlamaktadır. Sosyal yaşantısında çok zor durumlara düşen Hülya'nın düştüğü hatalar romandaki temel çatışmadır. Emine Ablası hapisten çıkınca, onu düştüğü kötü durumlardan kurtarır ve tekrar doğru yolu bulmasını sağlar. Hidayete eren Hülya, kocasını da doğru yola davet eder. Gazinoyu kapatan Ali Bey de Hülya sayesinde tövbe eder. Bu romanda sosyal bir problemle birlikte hidayete erme teması işlenmiştir.

1.3.3. Ana fikir

Sabıkalı ve Dul romanının ana fikri, doğru yola İslâm dinine bağlanarak ulaşılacağıdır.

¹⁰³Emine Şenlikoğlu, *Sabıkalı ve Dul*, <http://www.eminesenlikoglu.org/13785> [30/04/2007].

1.3.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Romanda kullanılan anlatıcı hâkim anlatıcıdır. Kahramanın ruhî durumunu anlatan şu satırlarda hâkim anlatıcı kahramanın da çevresindekilerin de iç dünyalarını bilir:

Hülya ne kendine, ne etrafına huzur veriyordu. Asiye çocuklara bağırса alınıyor, gitmeye kalkıyor, Asiye onu ikna edinceye kadar uğraşıyordu.

Ama bu ilgi Hülya'ya yetmiyordu. Hülya, yavru ceylan gibi dünyada kimsesiz kalınca, bu kimsesizliğin verdiği hırçınlığı yaşıyordu. Ayrıca ruhsal yönden sıhatini kaybetmişti. Fakat bunun kimse farkında olmadan, herkes Hülya'yı mutlu edememenin üzüntüsünü yaşıyordu. (s.26)

Romanda kullanılan anlatım tekniklerinden biri mektup tekniğidir. Hülya'nın babasına yazdığı fakat göndermediği mektup şu şekilde başlar:

Sevgili biricik babacığım.

Merhaba. Nasılsın canım babam, iyi misin? Annem nasıl, iyiler mi?

Allah size uzun ömür versin babacığım, versin de sizi doyasıya göreyim. Seni doya doya öpeyim babacığım.(s.94)

Romanda iç konuşma tekniği daha çok Hülya'nın ruh halini yansıtmak için şu örnekte olduğu gibi kullanılır:

Duydukları aklından çıkmıyordu. Birden şeytan aklına bir şey sokmuştu.

-Acaba başımı açsam mı?

Sonra böyle düşündüğü için ürperdi.

-Aman Allah korusun ben ne saçmalıyorum.(s.94)

Bu iç konuşmayı hâkim anlatıcı araya girerek şöyle açıklar:

Aslında Hülya'nın bedbahtlığı, İslâm'ı hiçbir söz duymaması, devamlı baş örtüsünden dolayı hakaret görmesi değil, Hülya'nın iradesini kalacak yeri olmaması ve bunalımı zayıflatıyordu. İç savaş başlamıştı Hülya'da.(s.94)

Romanda Emine Şenlikoğlu şiirlerine yer verilerek montaj tekniği uygulanır. Bu şiirlerden biri şudur:

ÇAĞRI

İnsan bazen yıldırım bazen köpüktür

Bazen bilgisayar bazen kütüktür

Bakmazsa kendine kalp gözü ile

O insan mutlak ruhundan çürüktür.

Selvi ağacı gibi insanlar da var.
Balta vurulsa da mı yıkılmaz dağlar?
Yaban aşısı yok edilmezse eğer
Çağlar boyu bu millet kendine ağlar.

Ey insan! Yine insan, kendine gel.
Bir gün sana da uğrar görünmez ecel
Versen de kendini karanlık geceye
Sanma seni bulmaz, emanetçi el!

(E.Ş) (s.164)

Sanatlı söyleyişten uzak, mesaj kaygısıyla yazılan bu şiirler ile hidayet romanlarının yazılış amacı uyumludur.

1.3.5. Olay Örgüsü

Hikâye, Hülya'nın hapisane kapısından çıkışıyla başlar. Kapıdaki polis ona, Taştan'ın akşam onu ailesinden istemeye geleceğini söyler. Hülya'yı kapıda hapis arkadaşının tanıdıkları olan Asiye ve onun ailesi karşılar. Kendi ailesi ve akrabaları onu istemezler. Taştan'ın ailesi akşam geldiğinde Hülya, adamın annesinin bakışlarından, istenmediğini anlar. Taştan, sabıkalı bir dulla oğlunu evlendirmek istemeyen annesini ikna edeceğini söylese de Hülya, anne ve oğlun arasına girmek istemez. Taştan günlerce onu ikna etmeye çalışsa da bu işin oluru yoktur Hülya'ya göre. Bunalıma düşen kadın, evdekilerin davranışlarını sürekli yanlış anlar. Bu eve gelen misafirler Hülya'ya hapiste neler yaşadığını, nasıl hapse düştüğünü sorar. Hülya, iftiraya uğramıştır. Kocasını sevgililerine öldürttüğü yalanını işkencelere dayanamayıp kabul etmek zorunda kalmıştır. On yıl hapis yatan Hülya, “*bu sistemin*” kurbanıdır.

Cezaevinde tanıdığı Emine ablası, Hülyanın hayatını değiştirmiştir. Onun sayesinde dinîni doğru yaşamaya, tesettüre girip namaz kılmaya başlamıştır. Bu ülkede İslâm'ın yanlış tanıtıldığını, Emine ablasının gerçek Müslümanlığı anlattığını söyler. Kendisi gibi birçok kişi de ondan etkilenmiş ve hapiste namaza başlamışlardır.

Asiye'nin evine iyice alışan Hülya'nın düzeni eve gelen fitneci bir kadın yüzünden bozulur. Kadın herkesin Hülya ile ilgilenmesini kıskanmıştır. Bir gün onu kimse yokken yakalar ve ona bu evde istenmediğini söyler. Hülya'nın içine kurt düşmüştür bir kere. İş aramaya başlar.

Nişantaşı'nda bir daireye gider önce. Evin hanımı hizmetçisinin kapalı çalışmasını istememektedir. Hülya bunu reddedince de onu yobazlıkla suçlar. Kendisinin de Müslüman olduğunu söyleyen bu kadın, kapanmanın çağdışı olduğunu düşünmektedir.

Yine zengin bir muhitte bir hizmetçilik ilanı vardır. Bu kez gittiği dairede yaşlı bir kadın onu karşılar. Bu çok ılımlı bir kadındır. Hülya'nın yüzündeki temizliği ve onun dinine bağlılığını çok sever. Kendisi açık olsa da kapalılığa karşı değildir. Ama Hülya'nın Kürt olduğunu duyunca çok şaşırır. Yine de kızı ile görüşmesi için birkaç saat beklemesi gerekir. Sonunda eve gelen Jale Hanım da annesi gibi anlayışlı bir kadındır. Ancak çocuğuna dincilik aşılammamasını tembih eder. Hülya, yatılı olarak bu evde kalmaya başlar. Hem Jale Hanım'ın kızına bakıcılık yapar, hem de evin işlerini görür.

Birkaç gün sonra Jale Hanım sosyeteden arkadaşlarına içkili bir yemek düzenler. İçkileri de Hülya'ya aldirtmak ister. Hülya bunu reddedince Jale Hanım çok kızar. Kocasından boşanmak üzere olan bu kadının Şirin adında bir kızı vardır. Hülya bu kıza çok üzülür. İsmet hanımdan kızın babasının telefonunu alarak bu yuvayı kurtarmayı düşünür. Bekir Bey, karısını aldatmıştı ama bundan çok pişmandır. Hülya, Jale Hanım ile konuşup kocasını affetmesi için ona diller döker. Ama Jale Hanım ona, bu işe karışmamasını söyler. Zamanla Jale Hanım da Hülya'ya alışır hatta kocasıyla barışmayı bile düşünür.

Jale Hanım'ın evine gelen misafirlerden bir muhabir, Hülya'yı tanır. Tam kocasının eve gelip Jale Hanım'dan af dilediği ve aralarının düzeldiği akşam, bu gazeteci elinde Hülya'nın mahkûmiyet haberini veren gazete ile kapıyı çalar. Hülya'nın sabıkalı olduğunu duyan aile onu kovar. Sokakta kalan Hülya cezaevinden arkadaşı Songül'ün yanına gider.

Songül, bir pavyonda konsomatrislik yapmaktadır. Evine gelen erkeğin haddi hesabı yoktur. Ama Hülya'ya bu evde güvende olduğunu, kimsenin ona bir

şey yapamayacağını söyler. Bu ev Hülya'nın maneviyatını zayıflatır. Önce namazı bırakan Hülya, zamanla başındaki örtüyü de takmaz. Mahallenin gözü onların üstündedir. Hülya, dul bir kadın olduğu için erkekler onun kolay elde edilir biri olduğunu düşünüp sürekli sarkıntılık ederler. Bu bölümde evli olan hatta hacı olan adamların bile Hülya'ya ahlaksız teklifler ettiği görülür. Zamanla burada kalamayacağını da anlar ve iş aramaya başlar.

Gittiği her yerde sabıkalı ve dul olması karşısına çıkar ve işe alınmaz. Hülya, iş bulamayacağını anlayınca kendisini affetmesi umuduyla babasına mektup yazar. Ardından mektubun cevabını beklemeden yola koyulup köyüne gider. Köyü bıraktığı gibi değildir. Her şey gözüne bir farklı gelir. Ama babası umduğu gibi kızarak değil bağına basarak onu karşılar.

Ertesi gün anne ve babasıyla kahvaltı sofrasına oturan Hülya, neden babasının kendisine inanmayıp, yıllarca kendisini arayıp sormadığını sorar. Babası toplumun etkisi yüzünden kızına atılan iftiraya inandığını, bu yüzden arayıp sormadığını söyler. Ailesi ona istediği ilgiyi göstermez. Mahkeme için İstanbul'a dönmek zorunda olan Hülya'ya ailesi veda ederken tekrar gel demezler. Zaten köydeki kimse onun yüzüne bakmamıştır.

İstanbul'a dönen Hülya, önce yaşlı bir kadının yanında işe girer. Ancak kadın onun cama çıkmasına bile izin vermez. Dul olduğu için sürekli onun davranışlarını kontrol altında tutmak ister. Hülya bu baskıya dayanamaz yine Songül'ün yanına gider.

Songül'ün evine girip çıkan adamlar Hülya'ya sarkıntılık etmeye başlarlar. Hülya yardım için Ankara'ya Adalet Bakanlığı'na bile gider. Ancak hiçbir yardım görmez. Sonra Kızılay'a gider. Kızılay yetkilileri de afetzedelere yardım ettikleri cevabını verirler. Hülya, devletin bu ilgisizliğine isyan etmektedir.

Tekrar İstanbul'a dönen Hülya, Beyoğlu'nda hapishaneden arkadaşı Ebru'yla karşılaşır. Ebru bir meyhane işletmecisiyle evlenmiştir. Ertesi gün buluşup onun evine giderler. Ebru hapisten çıkınca hiçbir iş tutturamamış, ailesi de ona sahip çıkmamıştır. Son çare olarak bu adamla evlenmiştir. Aileler kızlarına sahip çıkmadıkları için kadınlar böyle kötü durumlara düşerler.

Hülya da yaşlı bir adamla evlenip namusunu kurtarmayı düşünür. Bir arkadaşını onu yaşlı bir adamla tanıştırır. Adam apar topar onunla evlenir. İki özürsüz çocuğu olan bu adamın çocuklarına bakmayı üstlenen Hülya, zamanla bu adamın işinde bir tuhaflık olduğunu anlar.

Hülya'nın kocası Ali Ertürk, pavyon işletmekte ve kadın pazarlamaktadır. Hülya, bunu eve gelen bir genç kızdan öğrenir. Artık eve birçok kadın gelip gitmeye başlar. Türkiye'nin dört bir yanından gelen bu kadınların farklı farklı hikâyeleri vardır. Artık başını örtmeyen Hülya, kocasının zinadan kazandığı o pis parayı yediği için kendini çok kötü hissetmektedir. Bunun için sokakta kaset satmaya başlar. Bir gün abisiyle karşılaşır. Kocasını onu yabancı bir adamla sarılırken görünce dayaktan hastanelik eder. Bir yakınının evine sığınan Hülya, hamile olduğunu anlayınca kocasına dönmek zorunda kalır.

Aradan dört beş yıl geçer. Hülya'nın bir oğlu olmuştur. Agah ismini verdiği oğlu doğdu doğalı kocası eve daha ilgisizdir. Onlara ekmek bile getirmez. Evi otel gibi kullanır.

Hülya, yardım istemek için hapisten çoktan çıkmış olan Emine ablasının yanına gider. Ablası ona yiyecek ve kömür yardımı yapar. Ama dergiye haciz geldiği için onun da maddi durumu kötüdür. O kadar ihlâsla imana dönen, başını örten Hülya'nın nasıl bu hale geldiğini merak eder ablası. Hülya, önce imanının eskidiğini, Müslümanlardan ilgi görmediğini, çevrenin onu bozduğunu söyler.

Emine ablasının tesiriyle tekrar namaza başlayan Hülya, kocasını da doğru yola çağırmaya karar verir. Onun da bir zamanlar hafız ve müezzin olduğunu öğrenen Hülya bu duruma nasıl düştüğünü sorar. Kocasını da bir yanlış anlaşılardan ötürü hapse düşmüş, çıktığında intikam alıp tekrar hapse gitmiştir. Çıktığında da İstanbul'da meyhane işleten bir akrabasının yanına gider. Kimse elinden tutmayınca bir sürü pis işe bulaşır.

Hülya, oğlunu çok güzel eğitmek ister. Onun babasına uymasından çok korkar. Ona dinini öğretir. Asmalımescit'te herkes Agah'ı tanımaktadır. Hülya'nın azimle yaptığı telkinler sonucu kocası da düzelir. Tövbe ederek namaza başlar ve meyhaneyi kapatır.

Emine ablası Hüllya'nın romanını yazmaya başlar. Adını da “*Ben Kimin Kurbanıyım*” koyar.

Hüllya amansız bir hastalığa yakalanmıştır. İlaç alacak para bulamaz. Gazetelere ilan vererek yardım toplamaya çalışırlar onun için. Beyoğlu Belediyesi onun durumunu öğrenince ona yardım etmeye karar verir. Agâh'a bir sünnet düğünü organize eden belediye başkanı, davetiye bile bastırır. Bu düğüne birçok tanınmış kişi ile Hüllya'nın tanıdıkları ve akrabaları da gelir.

Hüllya, kötü yola düşmüş Klara adlı Rus kıza yardım etmek ister. Hristiyan olan bu kadın kendi dinini de yaşamazken bir başka dinî kabul etmesi ona çok saçma gelir. Hüllya, Klara'nın sorularına cevap veremeyince Emine ablasını arar ve onunla konuşmasını sağlar. Klara, Müslüman ülkelerin geri kalmışlığını Kur'an'a, Avrupa'nın ilerleyişini ise İncil'e bağlar. İncil'in İsa'dan sonra yazılmış ve değiştirilmiş bir kitap olduğunu öğrenince çok şaşırır. Kur'an ve peygamberimiz hakkında Emine ablasının anlattıkları Klara'nın aklını karıştırmıştır. Hüllya'nın etkisiyle bu kötü işleri bırakıp memleketine dönmeye karar verir.

Eşi de hastalanan Hüllya çok zor günler yaşar. Yardım paraları bitmiştir. Bu kez yardım için büyükşehir belediyesine gider. Ancak Tayyip Erdoğan çok yoğun olduğu için onunla ilgilenemez.

Ummadığı bir anda TGRT televizyonundan Hüllya'yı ararlar. Yankı programı yapımcısı Ali Gıdık onun hayatını program yapar. Cumhurbaşkanı baş danışmanı Mustafa Başoğlu arayarak Hüllya'yı sigortalı yapacaklarını söyler.

Hüllya bir komşusuna iftara gittiği bir akşam tüp patlar ve evi yanar. İtfaiye yetişse de bütün eşyaları kullanılamaz hale gelmiştir. Fevzi Bayraktar ve arkadaşları evinin bütün eşyalarını alırlar. Hüllya, Kanal 7'de bir yardım programına katılır. Bir hayırsever ona yeni bir ev verir. Bütün bu yardımlar ona göre Allah'ın lütfudur.

Hüllya'nın kanı değişmezse ölmek üzeredir. Milli Gazete'ye verilen ilan sayesinde birçok yardımsever hastane önünde kuyruk olur ona kan vermek için. Hüllya, insanların bu yardım severliği karşısında çok mutludur. Sevinç gözyaşlarını tutamaz.

1.3.6. Şahıslar

Sabıkalı ve Dul romanı Hülya'nın hayat hikâyesini anlattığı için onun etrafında gelişen vakalar aracılığıyla kişiliğindeki gelişim çizgisi verilir. Roman, sosyal bir konuyu anlattığı için psikolojik tahlillere ve fiziksel betimlemelere yer verilmaz. Vakalar karşısındaki tavır ve davranışları ile kahramanın ruhsal durumu verilir.

1.3.6.1.Hülya

1.3.6.1.1. Bedensel Boyut

Romanın merkezî kişisi olan Hülya, fiziksel özellikleri ile tasvir edilmez. Hapisten çıktığında genç ve dul bir kadın olduğu vurgulanır. Tesettürlü olması yüzünden başvurduğu birçok işe alınmaz. Bazı kesimlerin kadınların tesettürlü giyim tarzına bakışını, işveren kadının şu sözlerinde görmekteyiz:

-Söyle bakalım sen bu örtünle mi çalışacaksın?

Hülya ürpermişti.

-Tabii.

-Canım ne gerek var böyle kapanmaya. Senin için temiz olsun. Ben açığım ama kalbim temiz.

-Örtünmek önce Allah'ın emridir efendim. Bu bir kalp işi değildir. Ben Müslümanım. İnancımın gereğini yapıyorum.(s.36)

Hülya, gittiği ikinci evde de aynı tepki ile karşılaşır:

-Başındaki örtü hep kalacak mı?

-Evet efendim.

-Çıkarsan olmaz mı?

Yaşlı teyze cevap vermişti:

-Canım bizim yanımızda açar.

-Erkek misafirlerin yanında açmaz mı? (s.43)

Hülya'nın manevi yönden çökmeye başlaması ve imanının zayıflaması sonucunda önce namazı, ardından örtünmeyi bıraktığı şu satırlarda anlatılır:

“Hülya eve geldiğine hıçkırma hıçkırma ağlamış, “zaten üzerimde bir abaya bile yok, bu örtüde olmasın” diye düşünmüş, başörtüsünü hızla çıkarıp yere fırlatmış, sonra da hem ağlıyor hem söyleniyordu.” (s.123)

Kadın azarlayan bir adam olan Ali Ertürk, Hülya'nın imanlı biri olduğunu başındaki örtüden anlamış ve onunla bir gün içinde evlenmek istemiştir. Bu durum şöyle anlatılır:

“Hülya başörtüyü atmasına rağmen, yine de hiç başörtüsüz sokağa çıkmadığından, yarım olarak örtüsünü başına almış, o gün Ali Bey'in evine öyle gitmişti. Ali Bey, yarım da olsa Hülya'nın dindar ruhlu olduğunu öğrenmişti.” (s.127)

Hülya'nın bedensel olarak görünüşündeki bu değişiklik ruhî durumunu da etkiler. Başörtüsünü kullanmadığı için içten içe üzülmemektedir. Hapisten çıkan Emine ablası sayesinde hidayete eren Hülya, tekrar namaza başlar ve örtünür. Bedensel boyut hakkında roman içerisinde verilen ayrıntılar bu bilgilerle sınırlıdır.

1.3.6.1.2. Ruhsal Boyut

Büyük bir iftiraya uğrayarak hapse giren Hülya, tam 9 yıl 9 ay 9 gün sonra hapisten çıkar. Hapiste tanıştığı Emine ablası sayesinde İslâm'ı tanıyan, iyi bir Müslüman olarak hapisten çıkan Hülya'nın dışarda yaşadıkları yüzünden ruhsal durumu gittikçe kötüleşir. Ruhsal durumundaki kötüleşme şu şekilde anlatılır:

“Yemekten içmekten kesilmişti Hülya. Aradan geçen her gün Hülya'ya daha karanlık geliyordu. Hülya, her geçen gün ruhen hasta oluyor, bir dediği bir dediğini tutmuyordu. Hülya tam bir depresyon geçiriyordu.” (s.21)

Hülya sabıkalı yada dul olduğu için girdiği her işten kovulunca ruhi durumu iyice bozulur. Hâkim anlatıcı bunu şöyle ifade eder:

“Zaten, Hülya'nın dengesi iyice bozulmuş ne yaptığını kendisi de bilmiyordu.” (s.81)

Gidecek yeri kalmayan Hülya köyüne döner. Bir süre anne ve babası ile yaşar. Buradan ayrılışı ise şu şekilde anlatılır:

“Hasret dolu günler bitmiş, Hülya iyice bunalmıştı. İnsanların Hülya’yı gördüğünde kıyı bucağın kaçmasına dayanamamış, geçirdiği depresyonla kendisini İstanbul’a atmıştı.” (s.104)

İstanbul’da bir gece kulübünde çalışan, hapisten arkadaşı Songül’ün evine sığınan Hülya bu evin ortamından etkilenir. Eve giren erkeklerin ve kötü yola düşmüş kadınların haddi hesabı yoktur. Hülya’nın ruhi durumunun iyice kötüye gittiği şöyle anlatılır:

“Bu arada manevi yapısı iyice bozulmuş, ruhu manevi gıda alamadığı için bunalyordu. Dinî duyguları nasıl yok olmuştu? Bu hale nasıl gelmişti? Düşündükçe kahroluyordu.” (s.106)

Hülya’nın manevi dünyası, iman dolu ruhu yıpranmış ama yine de imanı yerindedir. Songül’ün evinde iyice rahatsız olan Hülya, evlenmek ister. Fakat bir gün içinde tanışıp evlendiği adamın gerçek yüzünü görünce büyük hayal kırıklığına uğrar. Pavyon işletmecisi olan Ali Bey, eve sarhoş ve kötü yola düşmüş kadınlarla birlikte gelmeye başlar. Hülya, namazı da örtünmeyi de bırakır. Ama pişmanlık içinde olduğunu şu satırlardan anlarız:

“Vicdanı sızlıyordu. İlk kapandığı günleri düşündü Hülya. O gün ne kadar mutlu olmuş manevi bir haz duymuştu. Kendisini melek gibi hissetmişti. Ne oldu o günler diye düşündü. Ah Emine abla ah görersen Hülya’ni ne yaparsın acaba.” (s.123)

Ali Bey’den bir oğlu olan Hülya, haram para ile geçinip çocuğunu büyütmektedir. İçindeki duygular hâkim anlatıcı tarafından şöyle anlatılır:

“İslami ruhu ölmüştü. Başörtüsünü artık kullanmıyor, ama kahrından da ölecek gibi oluyordu. Kendisi de şaşıyordu buna bu işi nasıl yapmıştı, nasıl bozmuştu onu olaylar? (s.137)

Emine ablası onun da hapisten çıkar. Hülya psikolojik olarak çöktüğü bir anda onu bulur. Tekrar kapanmasını, namaz kılmasını, yani Allah’a dönmesini isteyen ablasına Hülya şunları söyler:

“Allah her zaman aklımda ama ona dönecek yüzüm yok ki? O kadar günah işledim ki beni Allah affeder mi abla? Günah çamuruna battım.” (s.154)

Ablasının söylediklerinden etkilenen Hülya, yeniden doğru yolu bulur. Tekrar hidayete erdiğini şu satırlardan anlarız:

“Her gün Allah’a dönmeyi düşünüyorum. Fakat bu gün kararımı kesin olarak verdim. Mademki Allah her günahı affeder hemen bu gece namaza başlayacağım. İnşallah artık bırakmam abla çok büyük acılar yaşadım her ezan sesinde titriyordum.” (s.155)

Hülya’nın ruhi durumu tamamen iyiye dönmüştür. Ölümçül bir hastalığa yakalanmasına rağmen manevi yönden kendini güçlü hisseder. Ruhi durumu şöyle anlatılır:

“Hülya artık çok mutluydu Allah’a dönmek onu kuş gibi hafifletmişti. Artık dünyaya meydan okuyordu Hülya. Allah’a dönmüştü, aç kalsa da gam değildi.” (s.158)

Çevresinin etkisiyle dinden uzaklaşıp önce namazı sonra örtünmeyi bırakan Hülya, Emine ablasının hapisten çıkması ve onunla tekrar karşılaşması sonucunda tekrar doğru yolu bulur ve hidayete erer.

1.3.6.2. Diğer Kişiler

Hülya’nın evlendiği Ali Ertürk, tıpkı Hülya gibi hapse girmiş, çıkınca da bir pavyonda çalışmaya başlamıştır. Hapse girmeden önce çok dindar bir insan olmasına rağmen, çevresinin de etkisiyle bataklığa saplanmıştır. Hülya’ya, kötü yola düşmeden önceki halini şöyle anlatır:

“Ben Kur’an’ın her tarafını ezber bilirdim. Sabah namazında uyanır, benden önce kimse gelip sıramı kapmasın diye herkesten önce ezan okumaya koşardım. Yağmur, yaz, kış dinlemezdim.”(s.160)

Köyde haksızlığa uğradığı için birini öldüren Ali Ertürk, hapse girer. Çıkınca köyüne dönemez. Pavyon işleten bir akrabasının yanında işe giren Ali, zamanla bu işlere alışır. Pavyon işleten, kadın pazarlayan bu adamın iki tane de özürlü çocuğu vardır. Çocuklarına bakması için Hülya ile evlenir. Pazarladığı kadınları bazen evine de getirmektedir. Zamanla Hülya sayesinde tekrar doğru yolu bularak, pavyonu kapatır ve namaza başlar.

Romandaki kahramanlardan biri de yazarın kendisidir. Hülya'yı hapiste tanıyan Emine abla, hapiste sadece Hülya'ya değil birçok kadına İslâm'ı anlatır. Müslümanlığı doğru anlatması sayesinde birçok kişi doğru yolu bulup dinine sarılmıştır. Hapisten çıkınca, dergide çalışmaya başlayan Emine abla, Hülya'ya maddi ve manevi destek olur. Gazete ve dergilerde Hülya'nın hikâyesini yazarak ona yardım toplar, belediye başkanları ve bakanların ondan haberdar olmasını sağlar. Yaşadıklarının yazılmasını isteyen Hülya, Emine ablasına hayatını anlatır. Önce, *Ben Kimin Kurbanıyım* adlı romanı yazan Emine ablası, bu romanın devamı olarak *Sabıkalı ve Dul*'u yazar.

1.3.7. Zaman

Sabıkalı ve Dul romanının nesnel zamanı, Hülya'nın yardım istemek için gittiği "Büyükşehir Belediye Başkanı'nın Tayyib Erdoğan ve Beyoğlu Belediye Başkanının Nusret Bayraktar olduğu dönem" yani 1994- 1998 yılları arasındadır. Bu dönem Hülya'nın çocuğunu büyüttüğü dönemdir. Ağâh 4-5 yaşlarında olduğuna göre hapisten çıkması en az beş yıl öncedir ve seksenli yılların sonuna denk gelir. Ayrıca Hülya'nın hapisten çıktığı yıl Ankara'ya Adalet Bakanlığı'na gitmesi ve o dönemin Adalet Bakanının Altan Sungurlu olması da hapisten çıktığı dönemde Özal'ın başbakan olduğunu ve nesnel zamanın seksenli yılların ikinci yarısı olduğunu gösterir.

Romanda kronolojik zaman kullanılmıştır. Vaka zamanı Hülya'nın hapisten çıkması ile başlar. "*9 yıl, 9 ay ve 9 gün sonra çıktığı cezaevine tekrar dönmek istemiyordu.*" (s.11)

Vaka zincirinde, bazen geriye dönüşler yapılarak hatıra zaman dilimleri kullanılır ve kendi hapse düşüş hikâyesi gibi yine kocasının ve hapis arkadaşı Ebru ve Songül'ün de düştükleri kötü durumların sebebi geriye dönüş yapılarak verilir.

Yediği dayaktan iki ay sonra kocasının evine dönen Hülya'nın hikâyesine birden dört beş yıl sonrasına sıçrama yapılarak devam edilir. Romanda bunun gibi birçok yerde özet zaman dilimleri kullanılmış bu şekilde çok uzun yıllara yayılan olaylar özetlenerek sadece Hülya'nın değil onun etrafında kötü işler yapan birçok

kişinin de ibretlik hikâyeleri anlatılmış olur. Olay ağırlıklı bu romanda genişletilmiş zamana dilimi pek kullanılmaz. Hülya'nın Emine Şenlikoğlu'nun hapisten tanıdığı ve yardım ettiği, doğru yola ulaştırdığı bir kişi olduğu, kullanılan gerçek mekân ve kişiler sayesinde anlaşılır.

Romanın anlatma zamanı sonradan aktarma yöntemiyle sunulur. Şu satırlarda olduğu gibi vakanın geçmişte gerçekleştiği, sonradan okuyucuya aktarıldığı anlaşılır:

Nihayet, dokuz yıl, dokuz ay, dokuz gün gibi kafiye sitili günleri geride kalmış, Bayrampaşa cezaevinin dış kapısından caddeye çıkmıştı.

Kendisini karşılayan Asiye Eracun, eşi ve çocukları, bir de Recep abisi vardı.

Hülya, duygularını tahlil bile edemiyordu. Ne olmuştu, ne düşünüyordu, bilemiyor, gözyaşları içinde Asiye'ye sarılıyordu.(s14)

Hâkim anlatıcı, Hülya'nın geçmişinde olanları bilen bir konumda olduğu için, onun anılarını sonradan aktarma yöntemi ile sunar.

1.3.8. Mekân

1.3.8.1. Açık Mekânlar

Romanda adı geçen ilk mekân Bayrampaşa cezaevinin dış kapısının önüdür. Bu kapıdan caddeye çıkan Hülya için bu mekânın önemi şu satırlarda anlatılır:

“Yıllarca bu kapıdan çıkışının hayalini kurmuştu. Çok sevdiği yeğeni onu karşılıyordu hayalinde. “-Teyzeciğim biz annemle seni karşılamaya geldik diyor,” diyor, Hülya'nın boynuna sarılıyordu.”(s.13)

Cezaevinden çıkan Hülya, Asiye Eracun'un *Fatih Beyceğiz* mahallesindeki evine gider.

Hülya, iş bulamayınca köyüne döner. Gümüşhane'nin Övünce köyünü de bıraktığı gibi bulamaz. Köy, ona çok değişmiş, soğuk ve yabancı görünür. Ruh hali şu şekilde anlatılır:

“Dört yol Hülya'yı çok etkilemişti. Neleri değişmişti köyünün. Ona huzur veren ağaçların bir kısmı yoktu. Havası, suyu bile değişik gelmişti ona.” (s.98)

Köyünden ayrılışı ise şu sebebe bağlanır:

“Hasret dolu günler bitmiş, Hülya iyice bunalmıştı. İnsanların Hülya’yı gördüğünde kıyı-bucak kaşmasına dayanamamış, geçirdiği depresyonla kendisini İstanbul’a atmıştı.” (s.104)

Bir kez Ankara’ya, bir kez de köyüne giden Hülya, bunun dışında hep İstanbul’da kalır.

1.3.8.2.Kapalı Mekânlar

Romanda genellikle kapalı mekânlar kullanılmıştır. İstanbul’da yaşadığı olaylar ise hep kaldığı evler çevresinde gelişir: *“Hapis, Asiye’nin evi, Jale Hanım’ın zengin bir muhitteki evi, Songül’ün evi, kocası Ali Ertürk’ün evi.”*

Hapisten çıkınca önce Asiye’nin evine yerleşir. Bu ev şöyle tasvir edilir:

*“İki odalı daracık evin bir odasını Hülya’ya gösteren Asiye mırıldandı:
-İşte bizim fakirane. Evimiz dar ama gönlümüz geniş Hülya Bacı.” (s.15)*

İş başvurusu için gittiği ilk ev, Nişantaşı’nda bir dairedir. Zengin bir muhit olarak tanıtılan semt, batılı ve sosyetik yaşam tarzını da temsil eder. *“debdebeli salon”* Hülya’yı ürkütür. (s.35)

İkinci gittiği yer de zengin bir ailenin evidir. Geniş, modern eşyalarla döşeli bu evde, dolaptaki içki şişeleri dikkati çeker.

Hapisten arkadaşı Songül’ün evine giden Hülya, bu evde de rahat edemez. İstanbul’un kenar mahallelerinden birinde olan bu eve, Songül’ün erkek arkadaşları girip çıkmaktadır. Bu ev, Hülya’nın kişiliğinde değişikliklere yol açar. İş bulamadığı için bu evde kalmak zorunda olan Hülya, bu evde yaşamaya başlayınca namazı bırakır. Bu ev, ahlaksız ilişkilerin yaşandığı pis bir evdir.

Çok geçmeden evlenen Hülya, kocasının evinde iyice dinden uzaklaşır. Başını örtmemeye başlar. Bu ev de Hülya’nın ahlakında bozulmaya sebep olur. Artık başını örtmeyen Hülya, pavyondan gelen haram para giren bu evde çok huzursuzdur. Bu evin içi betimlenmez, ancak romanın inandırıcılığını arttırmak için adres şöyle verilir:

Asmalı Mescit, Gönül Sokaktaki 41 numaralı binanın ikinci katından oğluna bakıyordu. (s.168)

Romanda hep iç mekânlar kullanılmış, ancak bu mekânlar tasvir edilmiştir. Mekânlar kahramanın ruh halini anlatmada bir araç olarak kullanılmaz. Kahramanın gözünden göremediğimiz, hâkim anlatıcının anlattığı bu mekânlar romandaki sosyal mesajı vermeye yöneliktir. Hülya'nın hapisten çıktığında gittiği Emine Şenlikoğlu'nun kardeşi Asiye Eracun'un evi iki odalı küçük bir ev iken, Nişantaşı'nda ve İstanbul'un diğer zengin muhitlerinde gittiği apartman daireleri lüks içinde döşenmiştir. Ancak bu evlerde içkili ve erkek- kadın karışık toplantılar yapılır. Başörtülü olduğu için Hülya horlanır. Mekânlar arasındaki bu farklılık da iki kutup arasındaki uçurumu gösterir.

1.3.9. Dil ve Üslup

Sabıkalı Ve Dul adlı eserde, en çok diyalog yöntemi tercih edilmiştir. Diyalogları kullanırken kahramanların iç dünyasını yansıtmaktan çok, sosyal hayatla çekişmelerini yansıtır. Cezaevinde, Emine ablasından İslâm'ı öğrenen başkahramanımız Hülya, diyaloglarda İslâmî terminolojiyi şöyle kullanır:

“-Eee Hülya baci, nasılsın bakalım?

-Allah'a şükür abi. Bilemiyorum ama galiba iyiyim.

Taksinin arkasında, Asiye'nin yanında oturan Hülya huçkırıklarını tutamıyordu.

-Allah sizden razı olsun. Başka ne söyleyeyim?” (s.14)

Kahramanın zihninden geçenleri, iç konuşmalarını tırnak içinde veren anlatıcı, kısa ve kurallı cümleler kullanmıştır. Devrik cümlelerle, sanatlı söyleyişlere yer vermemiş, bir kişinin etrafında gelişen hayat hikâyesi ile sosyal bir olaya parmak basmaya çalışmıştır. Cezaevi anılarını anlatırken kullanılan cümleler, eleştirel üsluba örnektir:

Daha ne anlatayım. Cezaevi işte. Birisi bana demişti ki dışarda öyle hayatlar yaşıyor ki, bu rejim insanların çoğuna cezaevlerini aratır.

-Allah düşürmesin.

-Kötü yola zaten Allah düşürmez insanı. Kullar düşürür.(s.31)

Hülya'nın iş başvurusu için gittiği evde başörtüsü yüzünden işe alınmaması üzerine ev sahibesi Jale Hanım ile aralarında geçen şu diyalog da eleştirel üsluba örnektir:

-Hadi hadi, senin zırvalıklarımı dinleyemem. Sen iş bulmak için Arabistan'a git kızım. Sizin gibileri orası paklar.

Hülya kapıya giderken dönüp mırıldandı;

-Tabii. Bu ülke sadece size ait, babanızın malı. Bizim ülkemiz değil. Sonra siz Fransızlar gibi düşünürken Fransa'ya gitmiştiniz, bi dde Müslümanca düşündüğümüzde bir İslâm ülkesine gitmeliyiz öyle değil mi? Anlamadığım bir şey daha var. Bu ülke gavur ülkesi mi ki, bizi hep İslâm ülkesi zannettiğiniz ülkelere gönderiyorsunuz?(45)

Diyaloglarda da genellikle kısa, fiil cümleleri kullanılır. Şu örneklerde olduğu gibi konuşma dilinden uzak üslup dikkat çeker. Doğulu olmasına rağmen ne Hülya ne de köyde yaşayan babası yöresel ağızları ile konuşturulmazlar. Aralarında geçen şu diyalogda da görüldüğü gibi konuşma dilinden uzak bir yazı dili tercih edilir.

-Ağlama kızım, beni de ağlatma. Yıllardır gizli gizli ağladığım bana yeter.

-Haklısın af edersin babacığım. İçim içime sığmadığı için. Aslında ben biraz dışarı çıkayım babacığım şöyle bir hava alayım.

-Yavrum, burasının her yeri hava. Dışarıda ne yapacaksın, dışarısoğuk oğul soğuk, donarsın.

-Olsun, baba ben çıkıp şöyle bir dolaşayım. (s.102)

Diyaloglardaki üslup romanı gerçekçi olmaktan uzaklaştırmıştır.

Romanda yer alan on şiirden üçü, başkahraman Hülya Tekel, yedisi ise E.Ş. imzalıdır. Hülya Tekel'in şiirlerinden biri şudur:

İSTİYORUM

Bir dünya istiyorum,

Parmaklıksız, kilitsiz, gardiyansız.

Bir dünya istiyorum,

Nemsiz ve rutubetsiz.

Bir dünya istiyorum,

Özlemsiz, hasretsiz.

Öyle bir dünya olmalı ki bu,

Özgür ve kelepçesiz. (H.T.)

Emine Şenlikoğlu imzalı Şiirlerden biri ise Şudur:

Karla kaplanmış güzel dağlarım.
Tanıdınız mı ben geldim.
Yıllar var ki hasretimden ağlarım
Huzurunuzda pek bitkin geldim.

Ey gözümün nuru dağlarım
Size yazdım gamlı Őiirlerimi
Bensiz ürün vermez derdim, benim bağlarım
Yoksa sildiniz mi ayak izlerimi.
(E.Ő.)

Alıntı yapılan Őiirlerin yanında, kullanılan dilde de ahenk ve sanatlı söyleyiş yoktur. Olduğça basit ve anlaşılır sözcüklerle örölü dil, çağrışımdan değeri bakımından zengin değildir.

1.4.Benim Çiçeklerim Ateşte Açar

Benim Çiçeklerim Ateşte Açar, ilk olarak, Timaş Yayınları tarafından, 1996 yılında basılmıştır. En son yani 24. Baskısı ise 2011 yılında yapılır. ¹⁰⁴

Benim Çiçeklerim Ateşte Açar romanında, ilk bölüm Ahmet Günbay Yıldız'ın *Leyla* adlı Şiirinden aldığı bir epigrafla başlar, diğer bölümler ise olay hallerini özetleyen Şu başlıklarla birbirinden ayrılır:

“*Bir Bakış İçin, Kırlangıç Fırtınası, Gülün Kokusu, Çileye Arzunun Manası Başka!*” başlıklı bölümlerde epigraf kullanan yazar diğer bölümlere epigraf koymamıştır. “*Edebiyat, Makrome, Kavak Yelleri, Gece, Bir Vatan Kaybettim, Yeni Dünyaya AçılıŐ, Veda, Dönemeç, Yalan, Pembe Akşam, Őemsi Paşa, Hayat Devam Ediyor, Vefa Borcu, Düğün, Misafir, Hastane*”

Romanın adı, İbrahim Peygamber'in hayatını okuyup ondan çok etkilenen Senem'in yaşadığı duyguları ve ruh halini ona benzetmesi sonucu ortaya çıkar. Romanın içinde, romanın adı Şöyle geçer:

---

¹⁰⁴ Ahmet Günbay Yıldız, *Benim Çiçeklerim Ateşte Açar*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011 (Çalışmamızdaki sayfa numaraları bu baskıya göre dir.)

“Şu an içinde tutuşan, daha önceden okuyup etkisi altında kaldığı İbrahim ateşi miydi yoksa?... Evet, evet başkası olamazdı. Dayanılmaz acılarla, en ihtişamlı alevlerin arasında açıyordu Senem’in çiçekleri...” (s.112)

“Üzülme, Benim çiçeklerim ateşte açar...” (s.256)

Romanın başkişisi Senem’in acılar ve ateşler içinde çiçeklerinin açması motifi, kahramanın çektiği sıkıntılara gönderme yapar. Bu sıkıntıların içinde açan çiçek de onun hidayete erişini temsil eder.

1.4.1. Konu

İstanbul’da yaşayan bir din görevlisinin kızı olan Senem’in İslâmî hayata uygun olmayan davranışlarının bedelini nasıl ödediği ve başına gelen bir musibet sayesinde nasıl hidayete erdiği anlatılır.

1.4.2. Özet

Babası, din görevlisi olan Senem, buna ters olarak İslâmî kurallardan uzak bir yaşam sürmektedir. Bir gün üniversiteden eve dönerken Hikmet adında bir gençle çarpışır ve aralarındaki bir anlık bakışma Senem’in hayatını değiştirecek olaylar zincirinin başlamasına sebep olur. Senem’in abisi, kızın peşini bırakmayan bu gence iyi bir ders vermek ister. Abisi hapse girince Senem, mahalleden taşınır ve başını örtüp, namaz kılmaya başlar. Yazar olmak isteyen Senem’in Bilal Hoca’sı ve arkadaşı Gülşen’in hikâyeleri ile de zenginleşen romanda Senem, kendisi ile evlenebilmek için namaza başlayan Bünyamin ile evlenir. Hem Senem’in hem de Bünyamin’in hidayete erişi anlatılır bu romanda.

1.4.3. Ana fikir

Benim Çiçeklerim Ateşte Açar romanının ana fikri İslâmî yaşamın hayatın bütününe hâkim olması gerektiğidir.

1.4.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Benim Çiçeklerim Ateşte Açar adlı eserde hâkim anlatıcı kullanılmıştır. Aşağıdaki bölümde romanın merkezî kişisi Senem'in neler düşünüp neler hissettiğini hâkim bakış açısı ile şöyle aktarır:

Her şeyi unuttu birden, değişik bir ruh ikliminin içinde buldu kendisini... Hocası düştü aklına. Bugün yazdığı denemelerden örnekler sunacaktı ona... Sahi, cesareti var mıydı buna?.. Romandı, fakat yazdıkları otobiyografik özellik taşıyordu...

Umursamadı. Vapur iskeleye çoktan yaklaşmıştı bile. Acele etti, o amansız selin arasına kanaatsiz bir çabuklukla katıldı... Daha iner inmez etrafını kâbuslu bakışlarla araştırdı... (s.29)

Burada da görüldüğü gibi, hâkim anlatıcı kahramanın aklından geçenleri ve bunun bakışlarına yansımaları bilen bir konumdadır. Aşağıdaki bölümde de hâkim anlatıcı, Senem'in neler yaptığını anlatırken aynı zamanda iç dünyasını da yansıtır:

Güvercinlere yem satan çocuklar ve ihtiyar kadının kavgası, etraf, öldüresiye çekti dikkatini... Vakit oldukça erkendi ona göre, saatine bakıp rahatlamıştı... Oturabilmek için müsait bir kanepeye yaklaştı, oturup çantasından ajandasını çıkardı.. Kalemini aldı, defterini açıp dizinin üstüne koydu. Arasındaki bir kâğıt parçası çekti dikkatini. Babasının yazısıydı. Hiç okumak canı istemedi. Düşüncelerini dağıtabilirdi. (s.30)

Şu cümlelerde, Senem ve Gülşen'in ne yaptıkları ve aralarında geçen kısa konuşma gösterme tekniğiyle sunulur:

Kendisinden çok emindi konuşurken:

-En yakın arkadaşından.

Neşesi söndü:

-Sen ne kadar meraklı bir kızsın. Unutma dostça bir tembih bu. Aşırı merak insanın başını sık sık derde sokabilir.(s.131)

Kahramanların iç dünyası genellikle anlatma tekniğiyle sunulur. Kahramanın davranışları ve konuşmaları sayesinde onun neler düşünüp hissettiğini anlamak için çaba sarf etmeden hâkim anlatıcının ağzından bunları şu şekilde öğreniriz:

“Genç kız, derinlik kazanan duygularının ezici yükü altında herkes güverteyi terk ettikten nice sonra, oturduğu kanepeden buruk bir gönül yorgunluğu içinde kalktı...” (s.16)

Romanda anlatıcı olaylar ve durumlar karşısında yorumlayıcı bir anlatım kullanmaz. Ancak aktarılan olayların gelişim çizgisi yazarın görüşünü bize sezdirir.

Benim Çiçeklerim Ateşte Açar adlı eserde yazarın yaptığı epigraflar ve bazı bölümlerde yer alan şiirler de romana estetik bir boyut katar. İlk bölümde yer alan şu epigraf, romanın ilerleyen bölümlerinde tamamı verilecek olan *Leyla* adlı şiirin bir bölümüdür:

Mona Rosa

**Öter güle karşı bakıp bülbüller,
Vardır, her yaralı yürekte gurur.
Pençesin en zayıf dalıma takmış,
Şu yaşlı ağacı, salları da durur...
Öter, güle karşı bakıp bülbüller.**

**Ulur aya karşı kirli çakallar
Ürkek ürkek bakar tavşanlar dağa
Mona Roza, bugün bende bir hal var
Yağmur iğri iğri düşer toprağa
Ulur aya karşı kirli çakallar**

(...)

Zambaklar en ıssız yerlerde açar
Ve vardır her vahşi çiçekte gurur
Bir mumun ardında bekleyen rüzgar
Işıksız ruhumu salları da durur
Zambaklar en ıssız yerlerde açar

Bu şiirin, Sezai Karakoç'un *Mona Roza* isimli eseriyle olan benzerliği dikkat çekicidir. Koyu renkle yazdığımız yerler iki şiirde tamamen örtüşmektedir.

Benim Çiçeklerim Ateşte Açar adlı eserde diyalog tekniğinin kullanıldığı bölümlerde günlük konuşma dili yerine şairane bir üslup seçilir; bu da gerçekçi olmaktan uzaklaştırır. Şu cümlelerde olduğu gibi diyaloglar konuşma dilinden çok uzaktır:

-Düşüncelerimi bozma. İlgilenme benimle. Ben bu yakınlıkların duygu alanına gireceğini hesaplayacak bir yaştaım.

-Tamam tamam. Dışarıdaki bahçeye oturup birer çay içmeye ne dersin?

-Tamam, fakat bir umut basamağı olarak kullanmamalısın bunu. (s.72)

Serseri Hikmet dışında kimse konuşma dili kullanmaz. Özellikle Senem, vurulduğunda bile eşine, şu şiirsel cümlelerle hitap etmektedir:

"-Acele et biraz, çek beni şu kalabalığın ortasından. Gözyaşlarının problemleri çözdüğüne hiç rastlanmamıştır. Düğümleri kördüğüm eder..." (s255)

Romanda kullanılan anlatım teknikleri bunlarla sınırlıdır.

1.4.5. Olay Örgüsü

Senem, üniversiteden ayrılıp eve dönerken yolda genç bir delikanlı ile karşılaşır. Ajandasına yazı yazarak yürüdüğü için önünü göremeyen Senem, kafasını kaldırdığında gençle göz göze gelir. Bu bakışma, ilk anda gençlerin aralarında bir etkileşim doğurur. Tesadüf odur ki karşı apartmanda oturmakta olan bu genç Senem'in evini öğrenince pencereden ayrılmaz ve kızı sürekli taciz eder. Okula gidip gelirken Senem'i takip etmeye ve yoluna çıkıp onu sevdiğini söylemeye başlar. Senem bir anda oluşan bu bakışmadan etkilenmişse de Hikmet'in peşinde doluşmasından hoşlanmaz. Abisinden, okula gidip gelirken kendisine eşlik etmesini ister.

Yazarlığa özel bir ilgisi olan Senem, kitap yazmaya başlar. Yazdığı her bölümü, Bilal hocasına danışır. Bilal Hoca, Senem'in daha faydacı eserler yazmasını önerir. Geçici, beşeri duyguları anlatan bu yazıların yavan olduğunu anlatmaya çalışır; hayat tecrübesinden ve maneviyattan yoksun olan bu yazılarla kalıcı olamayacağını söyler.

Abisi, Senem'i birinin rahatsız ettiğinden şüphelenir ve bir gün ona okula yalnız gitmesini söyler. Senem okula giderken Hikmet, Senem'in yanına gelerek onu rahatsız eder. Kendisini takip eden abisi Erdem, olayı görünce hemen Hikmet'i hırpalır. Hikmet, yanında bulunan silahı Erdem'e yöneltir ve kavga çıkar. Hikmet vurulur ama ölmez. Her ikisi de cezaevine girer.

Senem, bu olaydan çok etkilenir. Başına gelen bu olayların tek sebebi, bir anlık etkileyici bir bakıştır. Bir kadının kendisini korumasının ve örtünmesinin ne kadar önemli olduğunu anlar. Kapanmaya karar veren Senem'in bu kararına ailesi çok sevinir. Babası ile birlikte tesettür kıyafetleri almak için alışverişe çıkarlar.

Dedikodular yüzünden artık mahallede duramayan Senem, bir öğrenci yurduna yerleşir. Burada kendisiyle daha çok baş başa kalır. Bol bol dinî kitaplar okur ve yazarlığını geliştirir. Sonunda Senem'in yazdığı kitabı Bilal Hoca beğenir ve ona devam etmesini söyler. Bu arada Senem, üniversiteye başörtüsüyle alınmadığı için sınavına giremez ve bir dersten kalarak okulunu uzatır. Senem'deki bu gelişmeleri kıskanan Gülşen de kapanmaya ve kitap yazmaya başlar. O da, ta-

nınmış bir yazardan alıntılar yaparak Bilal Hoca'ya götürür fakat Bilal Hoca bunun farkına varır ve ona kızar.

Gülşen, Bilal Hoca'yı elde etmek için ona şantaj yapar. Kendisiyle evlenmezse hakkında dedikodu çıkaracağını, üniversitedeki görevinden de yazarlık kariyerinden de olmaması için kendisiyle evlenmesi gerektiğini söyler. Bilal Hoca çok sevdiği karısından gizli bir şekilde Gülşen'le imam nikâhıyla evlenir. Ona bir ev tutar. Bir süre onunla kalır. Karısına, bir iş için seyahate çıkıyorum, diyerek evden çıkıp onun yanına gitmektedir. Bunu daha sonra Bilal Hoca'nın karısı duyar ve boşanmak ister.

Bu arada Senem, bütün sıkıntılar içinde kitabını yazmaya devam etmektedir. Kitabın adı da "*Çiçekler Güneş'e Doğrulacaktı*" dır. Senem, bir gün Bilal Hoca ile karşılaşır. Bilal Hoca, ona boşanmak üzere olduğunu ve ev aradığını söyler. Senem, kendi yurdunun karşısındaki boş bir daireyi Bilal Hoca'ya tutar. Bir gün camdan bakarken, sabah namazından sonra, Bilal Hoca'nın evden çıktığını ve sahile doğru yürüdüğünü görür. Onu takip eder. Bilal Hoca, elindeki günlüğü kayalıklardan aşağı atar. Senem, inerek günlüğü alır ve Bilal Hoca'nın eşi Cemile Hanım'a götürür. Cemile Hanım günlüğü okuyunca kocasını affeder ve onu eve çağırır.

Senem ile kendi sınıflarından Bünyamin adlı birisi daha ilgilenmektedir. Zengin bir ailenin tek oğlu olan Bünyamin, Senem'in babasının imamlık yaptığı camiye sürekli giderek namaz kılar ve kendisini Hasan Hoca'ya sevdirebilir. Annesi açık olan Bünyamin, Senem'i istemeye giderken annesinden kapanmasını ister. Annesinin, tek oğlu için yapamayacağı şey yoktur. Sadece istemeye giderken değil bundan böyle hep İslâm'a uygun bir yaşam süreceğini söyler. Bünyamin, ailesinden Senem'i ister. Babası Hasan Hoca, Bünyamin'i sevdiği için kabul eder.

Senem, mehir olarak Bünyamin'den Yasin-i Şerif'i ezberlemesini ister. Evlerine gittikleri ilk gece Bünyamin, Yasin-i Şerif'i okur. Daha sonra da Senem'e ateist olduğunu söyler. Senem şok geçirir. Bünyamin, Senem'le evlenebilmek için onun hayatını araştırmıştır. Babasının imam olduğunu öğrenince onu takip etmiş ve onun gözüne girebilmek için neredeyse beş vakit namazını camide kılmaya başlamıştır. Camiye ilk gittiğinde nasıl namaz kılacağını bile bilmeyen

Bünyamin, abdestsiz bir şekilde saf tutmuş ve cemaate uymuştur. Senem ondan Yasin-i Şerif'i ezberlemesini isteyince bu duanın anlamını okumuş ve çok etkilenmiş sonuçta Senem'in vesilesiyle doğru yolu bulup İslâm'a inanmış ve Müslüman olmuştur.

Gülşen, yaptıklarından pişman olur ve memlekete dönerek bir zamanlar beğenmediği, alay ettiği amcasının oğlu ile evlenir.

Hikmet, cezaevinden çıkar. Bir gün Bünyamin ile Senem, Hasan Hoca'nın evine giderken Hikmet intikam almak için Senem'e ateş eder ve Senem yaralanır. Hastanede gözlerini açtığı anda bütün olup biteni kocasına anlatır. Bu kurşun bir anlık etkileyici bakışın bedelidir.

Son bölümde ise aradan üç yıl geçmiştir, Senem kızı Şeyma'yı oyun parkına götürür. Orada annesinin yanında genç bir kız görür. Genç kızın bir delikanlı ile bakıştığını gören annesi ona bir tokat patlatır. Senem de onların yanına giderek kıza öğüt verir. "*Seni yaratana yönel ve onun koyduğu kurallara uygun olarak yaşa.*"

1.4.6. Şahıslar

Benim Çiçeklerim Ateşte açar romanında Senem, ailesinden iyi bir dinî eğitim almış olmasına rağmen yaptığı küçük bir hata sonucu başına büyük belalar açan bir kızdır. Senem'in yaşadığı olay ve sonrasında ödediği bedeller, okuyucunun ders çıkarması için gerçekçi bir biçimde sunulur. Senem'in bedensel boyutu da ruhsal boyutu da yaşadıklarından çıkardığı dersler sonucu değişir.

1.4.6.1.Senem

1.4.6.1.1. Bedensel Boyut

Senem, bir imamın kızı olup İstanbul'da, bir üniversitede edebiyat bölümünde okumaktadır. Genç kızın dış görünüşü şöyle tarif edilir:

“Güzeldi, kalabalıkların arasında bile çok çabuk farkedilecek bir fiziğe sahipti. Sık sık üzerinde buluşan anlamlı bakışların muhatabı olur, sıkılırdı...”(s.18)

Babası imam olduğu için ailesi dinine son derece bağlı ve hoşgörülü insanlardır. Senem ise onlara uymayan rahat bir yaşam sürer. Başını örtmez ve namaz kılmaz. Babası bu duruma çok üzülmemektedir, Bilal Hoca'ya kızı hakkındaki üzüntülerini şöyle itiraf eder:

“-Mahalleye bir delikanlı taşındı. Birlikte görenler olmuş vapurda. Penceyeden el hareketleri işmarlar başlamış...”

Başının açıklığını söz edenler vardı? Şimdi bu fısıltılar?...”(s.13)

Bedensel boyutundaki değişme ruhsal değişiminin bir tezahürüdür. Hidayete erdikten sonra, babası ile birlikte tesettür kıyafet satan mağazalara girerek sevinç içinde alışveriş yaparlar.

1.4.6.1.2. Ruhsal Boyut

Senem'in karakteristik özellikleri romanın ilk bölümünde Bilal Hoca ile Senem'in babasının arasında geçen konuşmalarda ortaya çıkar. Bilal Hoca onun hakkında şunları söyler:

-Senem benim talebem. Üstelik özel ilgilenmekteyim onunla. Üniversitenin en olgun simalarından bir tanesi Senem. Elinde bir ajanda, Gülşen diye taşralı bir kız arkadaşından mada kimseyle ilgilenmeyen bir kızdır o...

Güzel bir kız. Dolaştığı yerlerde rastlayanlar laf atar, iltifat eder muhakkak, fakat, ciddi ve aldırış etmeyen bir tip...(s.12)

Ciddi, ağırbaşlı, iltifatlara aldırış etmeyen bu genç kızın kafasındaki karışıklıklar, kişiliğindeki değişmeler şöyle anlatılır:

“Her gün kulaklarını tırmalayan iltifat fısıltıları, artık eskisi kadar rahatsız etmemeye başlamıştı onu... Hatta, haz duyuyor, kasılıyor, hareketleri havahav yapısını biraz daha ön plana çıkarıyordu...” (s.57)

Bir geçiş döneminin sıkıntılarını yaşayan genç kız, kendisini sorgulamaktadır. Ailesinin koyduğu kurallar, her gün yolunu kesen delikanlı ve hiç beklemediği bir anda gönül kapısını zorlayan Bünyamin kafasını karıştırır. Düşünceleri

şekillenmemiş, tam olarak kendine nasıl bir yol çizeceğini bilememiş, ortada kalmış bir kızdır.

Senem, Bilal Hocasına özenmekte, onun gibi iyi bir yazar olmak istemektedir. Onu çok iyi tanıyan Bilal Hoca ile yaptığı bir görüşmeden sonra edebiyat dünyasına girmek için kafasının karışık olduğunu şu cümlelerden anlarız:

“Edebiyat dünyasındaki ilk adımlarını tartışmıştı onunla... Neler yazacaktı, nelerden bahsedecekti?.. Edebiyatın gayesi, yazının kitaplaşmasındaki anlam neydi?.. “(s.15)

Peşini bırakmayan Hikmet adındaki genç, onu çok rahatsız eder. Onun küstahlığı, laftan anlamayışı Senem’i bezdirir. Sokakta dalgın yürürken çarpıştığı bu gencin bakışlarında bir dakika takılı kalması, onun ümitlenmesini sağlamıştır ve artık ne kadar reddetse de genç adam onun kendisini sevdiğine inanmaktadır. Bir bakışın bedelinin bu kadar ağır olabileceğini gören Senem, kendisindeki bu başıbozuk ve isyancı tavrın hata olduğunu anlar. Yazar olmak için de düşüncelerine şekil vermek zorundadır ve sonunda şöyle bir karar alır:

Yazarlığa soyunan insanlar çok vebal altındalar... Çok düşündüm, bu tutarsız, henüz şekil almamış düşüncelerimi müsbetle şekillendirip, önder insanların hazırladıkları, kalbe ayar nakışları döken eserlerinden esinlenerek hazırlayacağım. İşte geldiğim son nokta şu... “Ahlak çirkinliklere tutulan bir perhizdir” Ahlaksızlığa sıkı perhiz tutarak yazmalıyım... (s.65)

Buna karar verdikten sonra, peygamberlerin hayatlarını okumaya başlar ve bir akşam evlerine ziyarete gelen Cemile Hanım’dan İslâmî ahlak konusunda çok şey öğrenir. Artık sözde Müslümanlıktan kurtulur. Ondaki hidayete eriş de bir sabah ezanı ile uyanması sonucu olur:

Ezan sesleri yayılmaya başladı semalarda (...) Her vakit, kinleştiği, uykusunu böldüğü için düşman kesildiği sesler değildi sanki... Bu gün barışık, dost bir gönülle dinliyordu onu... Yatağından kalkıp kendisini lavoboya doğru götüren duygunun idaresindeydi şimdi... Abdest aldı, annesinin beyaz tülbentini alıp titiz bir itina içinde başını kapadı. (s.93)

Önceden uykusunu böldüğü için düşman olduğu ezan seslerine barışmıştır artık ve namaza böylece başlar. *“Fitratın perdelerini aralamış ve teslim olmuştu”* genç kız.

Romanın merkezi kişisi olan Senem, *zihinsel* bir tiptir. Dinî değerleri temsil etmesi, edebiyatla meşgul olması, zihinsel faaliyetlerinin romanda ayrıntılı bir

şekilde aktarılması, bize bunu gösterir. Şu cümleler, onun hayal dünyasında yaşayan biri olduğunu ve zihin dünyasını bize açıklar:

Ajandasını araladı, kalemını sıkı sıkı tuttu parmaklarının arasında. Yeniden hayal dünyasına döndü... Yazdığı romandaki, kaldığı sahifeyi araladı yürürken... Romandaki olayın, ele avuca sığmayan kahramanını biçimlendirmek, ona gönlünde şekillenen bir kalıbı giydirmek için düşünüyordu... (s.17)

Romanın sonunda vurulan genç kızın, o acı içinde bile kurduğu cümleler onun zihinsel bir tip olduğunu gösterir:

Kısık bir fısıltı halindeydi sesi. Anamlı baktı Bünyamin'in gözlerine:

-Ne fark ederdi sanki yakalasan? En mükemmel heykellerin bile göğsünde bir kalbin atışlarına, hiç kimse raslayamamıştır daha.

Onlar duygusuz, ruhsuz ve boş bir kalıptan ibarettirler.(s.255)

Senem de yaşadıklarının sonucunda doğru yolu bularak başını örter ve İslâm'ı hayatının her alanına hâkim kılar. Bu da bize merkezi kişinin gelişimci kişiliği temsil ettiğini gösterir.

1.4.6.2.Diğer Kişiler

Romandaki yardımcı karakterlerden biri Bilal Hoca'dır. "*Biraz otoriter, sert bakışları vardı. Üniversitede vakarlı ve babacan olarak tanınmıştı...* Bilal, üniversitede edebiyat profesörü ve tanınmış bir yazardır. Bilal Hoca'nın karakteri hakkında en iyi bilgi veren şu satırlardır:

Zaman zaman yazdıklarını talebeleriyle tartışır, onların eleştirilerini hoşgörülle dinlerdi...

Yazmak hevesinde olanlara vakit ayırır, ciddi bir şekilde ilgilenirdi.

Ünlü, adı sınırları bile aşan bir yazardı... O hiçbir zaman unvan ve şöhretini halkın arasında gezdirmeyen babacan, kalender bir mizaca sahipti." (s.34)

Cemile Hanım ile mutlu bir evlilikleri vardır ancak tek üzüntüleri çocuklarının olmamasıdır.

Eserlerinde İslâm'ı doğru yaşayan insanları anlatır ve edebiyatın belli bir amaca hizmet etmesi gerektiğini savunur. Senem'in yazmaya çalıştığı romanı incelemek üzere ona vermesi ve Bilal Hoca'nın bu eser hakkındaki yorumları onun edebiyata bakışını bize anlatır:

"Yıllardır edebiyat adına ter döken profesör, anlaşılın okuduklarından memnun değildi... (...)

-Burada bir karmaşa var... Aşk ve hevesin ön planda olduğu, sadece koskoca tutarsızlıklar ve kopuklukların bir birine eklendiği bölük pörçük kesitlerden ibaret...” (s.41)

“*Kelimelerle istediği gibi oynamak yazarın hakkı değil*” diyen Bilal Hoca, “*yaratıcısını inkâr eden, ahlak, edep tanımayan insanlara*” aydın denemeyeceğini söyler. İnsanın sadece yaratıcının bildirdiği doğrulara göre hayatını tanzim etmesi gerektiğini düşünen Bilal Hoca’nın Senem’in sorduğu soruya verdiği şu cevap edebiyata ve hayata bakışını özetler:

-Sizce hayatta her şey inanç için mi olmalı. Hatta edebiyat bile?...

-Evet. Çünkü, din sevgidir. Haklara riayettir... Gönüllerin birleştiği ilahî pınardan, katıksız olarak içebilmektir...

İnsan iman demektir... Allah inancı ortadan kaldırırsa, bütün mukaddesler iflas eder... Hiçbir doğru değer kalmaz yeryüzünde... (s.45)

İdeal bir yazar ve dindar olarak sunulan Bilal Hoca, ayrıca Senem’in babası Hasan Hoca’nın da arkadaşı ve sırdaşıdır. Aile hayatında da örnek bir eş ve örnek bir Müslüman’dır. Ancak itibarını ve eşi ile olan mutluluğunu kaybetmemek için Gülşen ile evlenir. Karısı durumu öğrenip onunla boşanmak isteyince ne kadar büyük bir hata yaptığını anlar.

1.4.7. Zaman

Benim Çiçeklerim Ateşte Açar romanında nesnel zaman aralığı dört yıldır. Bunlardan ilk yıl sonbaharda başlar. Sonbahar ve kış vaka zamanı olarak romanda genişletilmiştir. Son bölümde ise birden üç yıl sonrasına geçiş yapılır. Nesnel zamana ait bir tarih belirtilmez. Ancak üniversitede başörtüsü yasağının yeni çıktığını, Senem’in kapandıktan sonra sınavlara kadar derslere tesettürlü katılıp son sınavına alınmayışından anlaşılır.

Nesnel zamana ait unsurları Bilal Hoca’nın Senem’e hitaben söylediği şu sözlerden çıkarabiliriz:

Yarın senden inandığın dava, kalıbına girdiğin kimlik için, taviz isteyenler olacak... Hatta, şu çatısı altında bulunduğun üniversitenin kapıları kapatılacak yüzüne, belki içeriye alınmayacaksın. Sırf inancının gereğini, üzerinde kıyafet olarak taşıdığın için... İnsan hakları senin için işlemeyecek, çünkü sen Müslümansın...

O vakit, horlanacak, hakir görüleceksin... Hasımların olacak... Gericilik, örümcek kafalılık, yobazlık yaftası sarılacak sırtına, nasıl bunca eziyete, hücuma tahammül edip bunları taşıyabilecek misin? (s.127)

Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi dinî özgürlüklerin kısıtlandığı bir dönemde geçmektedir roman.

Vaka zamanı çoğu yerde aynen aktarma olarak sunulur. Romanda başlığı olmayan tek bölüm Bilal Hoca ile Hasan Hoca'nın diyaloglarını içeren ilk bölümdür. Bu bölümde Hasan Hoca'nın bir derdi vardır ve bunu arkadaşının ısrarlarına dayanamayıp sonunda anlatır. Kızı Senem'in mahallede bir çocukla görüldüğü söylentisi canını sıkmıştır. Bu zamanda ileriye sıçrama tekniğidir. Çünkü romanın geri kalan bütün bölümleri kronolojik sırayı takip eder ve *Bir Bakış* için adlı ikinci bölümden itibaren Senem'in ilk bölümde bahsi geçen gençle nasıl karşılaştığı ve sonrasında başına gelenler anlatılır.

Senem'in hikâyesi sonbaharda başlar. “*Ağaçların keyfi kaçmış, dallardaki yapraklar kehribar sarısıydı... Havalar soğudu.*” Hikmetle çarpıştığı gün Cuma günüdür çünkü o günden sonra Senem “*cumartesi ve pazar günü*” hiç dışarı çıkmadığı söylenir.

Rahatsız edilmeye başladıktan sonra da abisiyle okula gitmeye başlar ve “*tam üçüncü günün akşamı*”(s.81) hocası Bilal ve eşi Cemile onların evine gelir. Cemile hanımla yaptığı dinî sohbetten sonra o gece ilk defa namaza kalkar Senem. O gün abisi onu takip eder ve Hikmet'i yanlışlıkla onun silahıyla yaralar. Bu olaydan sonra zamanda ileriye sıçrama yaşanır. Senem mahalleden ayrılmış, Samatya'da bir yurda yerleşmiş, bu kez Üsküdar manzarasını değil Zeytinburnu sahillerini seyretmektedir.

Abisinin Hikmet'i vurmasından sonra yurda yerleşmesine kadarki dönemi sonradan aktarma yöntemiyle anlatır. Olayın üzerinden tam bir hafta geçtiğini Senem'in bir haftadır okula gitmediğini söylemesinden anlaşılır. Sonra Senem kapanmaya karar verir ve okula gider. Aradan geçen zamanı “*yılın ilk karı yağdı*” ifadesinden anlaşılır.

Bünyamin'in Senem'i babasından istetmesi ve ondan sonra gelişen düğün hazırlıkları “*ışık hızıyla*” gelişir. Yazar bu bölümde hızlandırılmış zamanı kullanarak bir sayfada bütün düğün hazırlıklarını, kiralık evin tutulup döşenmesini ve çiftin düğününün olup evlerine yerleşmelerini anlatır. Bu kısımlar önemli görülmediği için hızlandırılır ancak evlerinde geçirdikleri ilk gece; Bünyamin'in Se-

nem’i ve babasını ikna etmek için yaptıklarını sonradan aktarma yöntemiyle zaman genişletilerek aktarılır.

Düğünden bir hafta sonra abisi cezaevinden çıkar. Mahalleye gelen yeni evli çifti takip eden Hikmet, Senem’i vurur.

Romanın son bölümünde ise bu olayın üzerinden tam üç yıl geçmiştir. Zamandaki ilerleyiş ve bu süreçte yaşananlar şu cümlelerle anlatılır:

Duyguları yaralı, yanaklarında anlatamadığı hadisenin utanç çiçekleri açtı sık sık...

Ve on beş gün sonra taburcu edildi...

Zaman, yine su gibi akacaktı elbet. Daha neleri yaşayacağını bilmeden...

O titizlikle kurulan yuva bir kız çocuğuna kavuştu. Adını Şeyma koymuşlardı...

Tam üç yaşındaydı şimdi...(s. 253)

Romandaki en önemli zaman ifadeleri de namaz vakitleridir. “*Sabah namazı vakti, ikindi, yatsı...*” sık sık tekrarlanan namaz vakitleridir.

1.4.8. Mekân

1.4.8.1. Açık Mekânlar

Benim Çiçeklerim Ateşte Açar bir İstanbul manzarası tasviri ile başlar. Beylerbeyi İskelesi, Boğaz, vapurlar şiirsel bir üslupla tasvir edilir. Romanın diğer bölümlerinde de İstanbul’un çeşitli manzaraları (Beyazıt Cami, Eminönü İskelesi, Üsküdar’daki evlerinin manzarası...) şiirsel bir üslupla, Senem’in, romantik bir yazar adayının, bakış açısından anlatılır. Yani açık alan tasvirleri öznelidir.

Benim Çiçeklerim Ateşte Açar romanında Çembertaş’tan Beyazıt camiiinin geniş meydanına doğru yürüyen Senem’in gördüğü şu manzara onun yazarlık serüvenini besler:

Kuşlara yem satan çocuklar, onlarla ölümüne yarış eden hırçın yürekli kadın, etrafında sergilenen envayi çeşit işportacı tezgâhları ve koyu güürültülerin uğultusuyla kaynaşan kalabalıklar, kafasındaki kurgunun dekorlarını oluşturuyordu...” (s.30)

Görüldüğü gibi mekân tasvirleri oldukça öznel ve kahramanın iç dünyasını beslemektedir. Bir diğer öznel dış mekân tasvirini de şu satırlarda daha çarpıcı bir şekilde görmek mümkündür:

“Zümrüt saçaklı bir güneş tüllendi Üsküdar sularının üzerinde... Vapurun kalkarken çıkardığı beyaz dalgalar, martı kuşlarını kızdırdı... Öfkeli kanat çırpışlarıyla süsüldüler etrafta...” (s.61)

Dış mekân olarak İstanbul seçilmiştir.

1.4.8.2.Kapalı Mekânlar

Romanda Senem’in evi, yazarlık serüveninde onu besleyen bir manzaraya sahiptir ve şöyle tasvir edilir:

Salonun penceresinden güneşin batışını seyretmek, geceleri, kıyılara demir atan, dev tankerleri ve ihtişamlı vapurların renk cümbüşüyle tutuşan ışıklarını, denizin koyu çarşafında gamze gamze batıp çıkışını seyretmek... Biraz ileride elini uzatsan degecekmiş gibi duran Kız Kulesi’ni seyrederken, adına düzölmüş efsaneleri düşlemek, bir başkadır bu pencereden... (s.49)

Evin dekorasyonu ile ilgili ise tasvir yoktur.

Bilal Hoca’nın Gülşen için tuttuğu, Fatih’in kenar mahallelerinden birinde “küçük bir ev”, Senem’in taşındığı yurt, Senem ve Bünyamin’in evlendikten sonra oturacakları ev... Bunlar tasvir edilmeyen kapalı mekânlardır.

Kapalı mekânlar kahramanların psikolojisini anlatmak için kullanılmazlar. Hasan Hoca’nın evinin çok sade döşenmiş, cami ve boğaz manzaralı bir ev olduğunu, Gülşen’in Bilal Hoca ile kaldığı evin de ucuz mobilyalarla döşenmiş, kenar mahallede, giriş katta, çok küçük bir ev olduğunu öğreniriz o kadar.

1.4.9. Dil ve Üslup

Benim Çiçeklerim Ateşte Açar adlı eserde yazar, genellikle devrik cümleler kullanmıştır. Göstermeye dayalı anlatımın kullanıldığı şu bölümde, peş peşe sıralanmış devrik cümleler dikkat çeker:

Derin bir sorgulama havası vardı bakışlarında:

-Geciktin?

-Dersim vardı.

İnanmadı. Sabrın memesini emiyordu kısık bir ses:

-Sofradalar!

-Tamam.

Ağabeyisi vardı sofrada ve babası... Hoşnutsuz bakışlar dolaştı üzerinde. Erdem, ezici bir seyirle bekledi ufkunda. (s.759)

Yazarın söz dağarcığının zengin olduğu, romanda kullandığı dilden anlaşılmaktadır. Uzun ve devrik cümleler yer yer romanın inandırıcılığını azaltsa da hidayet romanlarında genellikle görülen basit ifadeler ve konuşma dilindeki sapsmalar bu romanda yoktur. Ancak uzun cümlelerin cilvesi bazı dil bilgisi ve sözcük sapsmaları olsa da bu romanın geneline yayılmış değildir.

“Ve, belki de, bir kabahatin başlangıcı, yahut vesile olduğu olayın karşısındakine faturayı çok dehşetli ödettiğini, bilmiyordu bunları...” (s.197)

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun giderilmesi için cümle şöyle düzeltilmelidir:

Ve, belki de, bir kabahatin başlangıcının, yahut vesile olduğu bir olayın karşısındakine faturayı çok dehşetli ödettiğini bilmiyordu.

Aşağıdaki cümlede iki bağlacın bir arada kullanılması anlatım bozukluğuna yol açmıştır. İkisinden birinin çıkartılması gereklidir.

Hayatta her şeye inanırdım da, fakat senin o bulutların üzerinde dolaşan, kural tanımayan gönlünün, imtiyaz ve taviz tanımayan kalıplar içine sığabileceğine asla inanmazdım. (s.117)

Bu, üzerinde taşıdığı kıyafetin yeni yeni edinmek için çırpınışlar verdiği kişiliğin, da hareketlerini nasıl ayarlayabileceğini, nasıl davranması gerektiğini bile net ve kesin çizgilerle bilmiyordu... (s.116)

Bu cümle şu şekilde düzeltilebilir:

Üzerinde taşıdığı bu kıyafetin içinde, hareketlerini nasıl ayarlayabileceğini; yeni yeni edinmek için çırpındığı kişiliğine uygun nasıl davranması gerektiğini net ve kesin çizgilerle bilmiyordu.

Eskiden, yüzünü buruşturur, kulaklarını tıkayarak bitmesini beklediği bu deruni sedaya kızmıyordu bugün... (s.93)

Bu cümlede *“buruşturur”* kelimesindeki eki *“buruşturup”* şeklinde değiştirirsek anlatımdaki bozukluğu gidermiş oluruz.

Aşağıdaki uzun cümlede anlatım bozukluğu “yasaklanması” kelimesinin yerine “yasaklanan” filimsisini kullanarak ve ardından virgül kullanmayarak giderilebilir.

“Artık düşüncelerini sığağı sığağına yazıyor, geçmişte beyninin girdaplarında hapsedilen, gün ışığına çıkması yasaklanması, düşüncelerini, o amansız karanlıklardan çekip alıyor, yeniden değerlendirerek onları gamlı bir gönülle inceliyordu.” (s.111)

Uzun cümlelerde karşımıza çıkan bu anlatım bozukluklarının dışında birkaç yazım yanlışı ve bazı sözcüklerin yapısında yapılan bozukluklar dikkat çeker.

Devrik cümleler ve sanatlı söyleyişler romanın üslûbunu dramatik bir noktaya çekse de yavanlıktan uzaklaşmayı sağlar.

1.5.Bitmeyen Zulmet

Bitmeyen Zulmet, Raif Cilasun’un son romanıdır. Eser ilk olarak Çelik Yayınevi tarafından 1996’da basılmıştır.

Günümüze kadar başka baskısı yapılmadığı gibi, eser hakkında, herhangi bir çalışma da yoktur.

Bitmeyen Zulmet, romanında toplam 65 bölüm vardır. Bu bölümler, olay halkalarını özetleyen şu tür başlıklarla birbirinden ayrılmıştır:

“Bitmeyen Zulmet, Hayallerin Çöküşü, Yeni Bir Ufuk, Kararsız Bir Hava, Nereden Nereye, Ayrılmalar, Okulda Sürtüşme, Mustafa Kemal’e Suikast Olayı, Mustafa Kemal Tartışılır mı? , Şeyh Sait İsyanı, Apayrı Gaile, İnkılap Öncüleri, Köyün Öğretmeni, Zeyneb’in Vaadi, Halil Efendi Baskına Uğradı, Ramazan Köyüne Dönüyor...”

“Bitmeyen Zulmet” adını taşıyan bu roman 1922’den 1960 tarihine kadar yaşanan otuz sekiz senelik trajik olayları anlatır. Romanın başına *“Romana Ön bilgi”* başlığıyla bir bölüm ekleyen yazar, *“Zulmet”*i şöyle açıklar: *“Zulmet, mâna itibariyle karanlık ifade eden bir kelimedir. Işık, huzurun; karanlık mutsuzluğun*

simgesidir.” Romanın adı da bitmeyen bir mutsuzluğu anlatan bu romanın konusuna uygun olarak belirlenir.

Tanzimat döneminde başlayan Batı’ya yönelişin Kurtuluş Savaşı’ndan sonra ne şekilde devam ettiğini gözler önüne seren bu romanda, örf ve inancımızın nasıl yozlaştığı anlatılır. İlahî destekle kazanılan Sakarya Savaşı’ndan sonraki süreçte dinin gericiğe sebep olan bir unsur olarak kabul edilip, milletin yaşamından çıkartılmaya çalışılmasının yol açtığı zulmü anlatan yazar, taraflı bir tutum izler. İslâmcı pencereden Cumhuriyet’in ilk yıllarında yaşanan olaylara ışık tutan anlatıcı, başkahramanlar Ramazan ve Zeynep’in yanında, yardımcı kahramanlarla da sosyal hayata yansıyan bozuklukları çarpıcı bir şekilde ortaya koyar. Sosyal ve siyasi bir hiciv olma özelliği romanın başından itibaren hissedilir.

1.5.1. Konu

Bitmeyen Zulmet romanının konusu, Ramazan, Zeynep ve oğulları Yusuf’un yaşantısı çevresinde 1920- 1960 yıllarında çağdaşlaşma adına kültüründen ve İslâm’dan kopan halktır.

1.5.2. Özet

Sakarya Savaşı manzarasıyla başlayan roman, iman gücü sayesinde bu savaşın kazanıldığını vurgular. Savaşta, Müslüman Türk halkının dinî duygularını destekleyen komutanların, savaştan sonra kurdukları devlette bunu bir kenara bıraktıkları anlatılır. “*Türk milleti Müslüman kaldığı sürece ilerlemesi mümkün değildir.*” diyen devlet adamları, halka bir dizi zulüm uygularlar.

İzmir’in Bayındır ilçesine bağlı bir köyde yaşayan Ramazan ortaokula başlar. Ancak Tevhid-i Tedrisat kanunu ile okuduğu okul kapatılınca köyüne döner. Ardından başka bir okula devam eder. Köyüne döndüğünde babasını kaybettiğini öğrenen Ramazan, imam olan babasının görevini devralır. Hulusi Ağa’nın kızı Zeynep ile evlenen Ramazan, Zeynep’in anne ve babası ölünce onu da alarak Çeşme’ye gider. Bir çocukları olmuştur. Çeşme’deki modern yaşama ayak durmaya çalışan Zeynep’le arası açılan Ramazan, Türkçe ezan okuduğu için hapse

atılır. Zeynep, oğlunu bir çocuk yuvasına bırakarak, Adnan Bey diye bir adamla yurt dışına çıkar ve dönüşte de İstanbul'a yerleşerek oğlunu hiç arayıp sormaz. Zevk ve eğlence hayatına kendisini kaptıran Zeynep, Adnan Bey'i de aldatır ve geneleve düşer. Bu arada Yusuf, çok iyi bir aile tarafından evlat edinilir. Çok akıllı bir çocuk olan Yusuf'u okutan aile ona çok geniş imkânlar sağlar. Zeynep, bir doktorun metresi iken, onun hizmetçisinin yardımıyla bu hayattan kurtulur. Kimliği çalındığı için, hizmetçi kadının annesinin kimliği ile işe girer ve Bursa'ya gider. Kimliğini çalan şahıs bir trafik kazasında ölür. Ramazan, karısının öldüğünü öğrenir, oğlundan da hiçbir haber alamaz. Bu yüzden hapis süresi dolduğu halde Tokat cezaevinde kalır ve oradaki mahkûmlara İslâm'ı anlatır. Bu durum anlaşılınca Bursa'ya sürgün edilir. Bursa'da, yüzü yandığı için tanınmaz hale gelen Zeynep'le karşılaşır. Hatice adını kullanan eski karısı ile tekrar evlenir. Ramazan'ın hapisten arkadaşı Hamza, Yusuf'u evlat edinen adamın fabrikasında çalışmaktadır. Onun yanına gittiklerinde Yusuf'un kendi oğlu olduğunu öğrenen Ramazan, bunu oğluna söyleyemez. Evlatlık olarak aldıkları ve çok sevdikleri Yusuf'u kızları ile evlendirmek isteyen aile, düğüne Ramazan ve karısını da davet eder. Ramazan bu düğünde söylediği ilahi ile Yusuf'a babası olduğunu anlatmak ister. Yusuf ise onunla konuşmaz. Hamza'dan babasının hikâyesini öğrenen Yusuf, babasına karşı öfkesini yener ve onun yanına Bursa'ya gider. Bu arada Zeynep çok hastadır. Ölüm döşeginde, kocası ve oğlu onun kim olduğunu öğrenirler. Ramazan, Zeynep'i affeder. Zeynep ölür ve köyüne gömülür.

1.5.3. Ana fikir

Bitmeyen Zulmet romanının ana fikri; çağdaşlık, Batılılık adına Müslüman Türk dünyası dininden ve kültüründen uzaklaştırılmıştır.

1.5.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Bitmeyen Zulmet romanında hâkim anlatıcı kullanılır. Aşağıdaki paragrafta bunu açıkça görmekteyiz:

Karısına laf anlatamayacağını biliyordu. Fazlaca ısrar ederse büsbütün zıvanadan çıkacaktı. Kedi gibi üzerine atılabilirdi de. Alık alık sadece bakındı karısına. Sustu konuşmadı. Evden kaçır gibi uzaklaştı. Soluğu müftülükte aldı. İçi alev alev yanıyordu. Gözlerinden lavlar akıyordu.(s.144)

Ramazan'ın neler düşündüğü ve nasıl davrandığı bu satırlarda sunulur. Aşağıda ise Emine'nin pişmanlığı ve içinde bulunduğu ruh hali hâkim anlatıcı tarafından şöyle anlatılmıştır:

Başına koca bir dağ yıkılmıştı. Altından nasıl kalkarım endişesi zehir olmuştu. Çok korkunç bir rüyadan uyanmış gibi kalbi çarpıyor, başı uğulduyordu. Bu öyle bir rüyaydı ki hayatını ankebut gibi dolanmış, kanını emiyordu. (s.233)

Şu cümlelerde anlatıcı, Zeynep ve Çeşme otelinin sahibinin karısı Huriye Hanım arasında geçen diyalogu ve Zeynep'in yaptıklarını gösterme yöntemiyle sunar:

-Zeynep. Uyandın mı, nasılsın?

-Evet abla uyandım ama her tarafım körkütük.

-Kalk giyin. Seni restoranda bekliyoruz çaya. Seslenen Huriye Hanım'dı. Zeynep, kendini zorladı, kalktı. Elini yüzünü yıkadı. Hâlâ sallanıyordu. Sarhoştı.(s.156)

Kahramanların düşüncelerini ve duygularını bilen anlatıcı şu örnekte olduğu gibi bunları anlatma tekniği ile sunar.

Yusuf bir aile yuvasına kavuşmuştu, memnundu. Çocuk yuvası, ıslah evi gibi yasalar uygulanmıyordu. Evin oğlu gibi muamele görüyordu. Talat Bey ve eşi Münevver Hanım öz çocuklarıymış gibi seviyor ve kolluyorlardı. Buna rağmen anası Zeynep'e, babası Ramazan'a olan hasreti içini yakıyordu, gözü hâlâ gelip beni ararlar diye yollarını bekliyordu.(s.266)

Anlatıcı, kişileri ve olaylar belli bir görüş açısından yargılayarak, yorumlayarak verir. Yorumlayıcı anlatım içeren şu cümleleri buna örnek gösterebiliriz:

İsmet inatçı paşa, dinler mi hiç gönlünde merhamet, acıma girmemiş ki insan değerini tanı-sın, acısın, bağışlasın. Ne gezer, Cavit Bey asıldı içi rahat etti. Şimdi de elinde kalem başta Menderes, Celal Bayar ve ötesi. Sorma soruşturma yok. Altı ok gönderde. Tertemiz vicdan-ların ciğergahına batmış her okun ucu, kan kan diye haykırıyor. (s.409)

Yazarın hâkim bakış açısını kullanması, kişiler ve olaylar karşısında belli bir tutumu ve tavrı ortaya koymasına sebep olur. Anlatma tekniğinin kullanıldığı bölümlerde bunun gibi yazarın görüşünü ele veren satırlara rastlarız. Aşağıda da bunun bir örneğini görmekteyiz:

Zeyneb'in nefsinin devam eden bu telkinler okşuyordu. Ne de olsa kadındı. Söylenenlerin etkisini silkip atamıyor. Muhakemesi, onlara hak verir gibi baş salıdığı oluyordu.(s.129)

Bu satırlarda da görüldüğü gibi yazar, “Ne de olsa kadındı.” diyerek kişisel bir yargı verir.

Romanda iç diyalog, montaj, mektup tekniği gibi modern romanda karşımıza çıkan anlatım teknikleri kullanılmaz. Anlatma, gösterme ve diyalog tekniği dışında herhangi bir anlatım tekniğine rastlanmaz.

1.5.5. Olay Örgüsü

Romanın başkahramanı Ramazan, İzmir'in Bayındır ilçesine bağlı bir köyden, Darülhilafetil Aliye ismini taşıyan okula tahsil yapmaya gider. Burada, İzmir'in Ödemiş ilçesinde dedesinin yanında kalan Raif ile tanışır. Ramazan, İslâm âlimi olmak istemektedir. Atatürk, bu okulu ziyarete geldiğinde, okulun verdiği eğitimi çok beğenir. Ama dönem sonu yaklaştığında okulun öğrencileri kötü bir haber alırlar: Okulları kapatılmıştır. Hocalar da öğrenciler de çok üzgündür. Dinî eğitim verdiği için kapatılan okullarını dağıtmak zorunda kalırlar. Trene binen iki arkadaş memleketlerine dönerler.

Ramazan'ı, babası Halil Efendi ve teyzesinin kocası Hulusi Ağa karşılar. Ramazan ve Raif'in birbirinden kopuşu çok zor olur. Köylerinin yozlaşmasından korkan Hulusi Ağa, kızı Zeynep'i dinî konularda çok iyi eğitir.

Ramazan'a durmadan haber gönderen hocası Sadık Bey, Ödemiş'te bir okula devam etmesini ister. Böylece Tevhidi Tedrisat kanunu ile okulu kapatılan Ramazan, Ödemiş'e ortaokul okumaya gider. Tarih dersinde, Kemalizm'in dinsizlik olduğunu düşünen hocası, şeriatı kötüleyince ona karşı çıkan Ramazan şeriatın Allah'ın emirleri olduğunu söyler. Sınıf arkadaşları da onu destekler ve alkışlar. Disipline verilen Ramazan, yılsonunda tasdiknamesini alıp okuldan ayrılır. Abdüllatif Hoca efendinin medresesinde kalır, camide müezzinlik yapar. Bu dönemde Mustafa Kemal'e İzmir'de suikast teşebbüsü olur. Dedesinin yanına Öde-

miş'e gelen Raif, Ramazan'ı kaldığı medresede bulur. Bildiği kadarıyla ona suikast olayını anlatır.

Hocasından izin alan Ramazan, Raif'i de alarak Bayındır ilçesine, ailesinin yanına götürür. Burada Raif'le uzun uzun sohbet eden köy halkı ona tahsilini sorar. Raif, dil öğrenmek için Robert Kolej'ine gitmiştir. Bu okulda, Müslüman Türk öğrencileri dinden uzaklaştırmak için yapılanları anlatır. Allah demenin yasak olduğu bu okullarda, öğrencilerin kiliseye götürüldüğünü, kızlı erkekli eğlenceler düzenlendiğini anlatır.

Ramazan'ın babası imam Halil Efendi, köyünde çocuklara din eğitimi vermektedir. Köyün ilkokulunda görev yapan Mine Öğretmen, onu ihbar eder. Jandarmalar, camiye basarlar. Kur'an'ı yere atan jandarmaya karşı çıkan Halil Efendi, oracıkta şehit edilir. Köy halkı bunu okulun öğretmeni Mine'nin yaptığını anlar. Öğrencilerine modern yaşamı, Atatürk'ün ilkelerini anlatan öğretmen, köyün düzenini bozmaktadır. Bu olaydan sonra da köyün delisi onu kaçıtır. Akıbeti belli değildir.

Hulusi Ağa, Halil Efendi'nin ölümünden sonra Halk Fırkası'na düşman kesilir. Her yerde ona muhalif konuşmalar yapar. Bu arada ortaokulu bitirip köye gelen Ramazan, babasının şehit olduğunu öğrenir. Hulusi Ağa, kızı Zeynep'i, teyzesinin oğlu Ramazan'la evlendirmek ister. Çok dindar ve namuslu bir genç olan Ramazan, kızının tam evlenebileceği adamdır. Ramazan bu teklifi kabul eder.

Ramazan ve Zeynep'in bir oğulları olur. Kulağına ezan okuyan Hulusi Ağa, çocuğun adını Yusuf koyar. Ramazan, babasından boş kalan camide müezzinlik yapmaya başlar. Onun gür ve içli sesi herkesi etkiler.

Halk partisine karşı olan Hulusi Ağa, Serbest Fırka'ya üye olur. Ömrü üç ay süren bu fırka kapatılınca Hulusi Ağa'nın da gözaltına alınması ihtimali ortaya çıkar. Menemen olayı patlak verince, hayatında hiç Menemen'e gitmemiş olan ve buradan kimseyi tanımayan Hulusi Ağa da gözaltına alınır. Savunmasında, hâkimlere karşı hiç lafını esirgemeyen Hulusi Ağa, Müslüman olduğunu ve şeriatın Allah'ın emirleri olduğunu söyler. Bunun üzerine idamına karar verilir. Şehit edilmeden bir gün önce rüyasında, Halil Efendi'yi görür. Eşi ve çocuklarına yazdığı

mektupta, üzülp ağlamamalarını vasiyet eder. Eşi Fatma Hanım, bu üzüntüye dayanamayıp kalp krizinden ölür.

Annesinin ölümü üzerine köyde kalamayan Zeynep, buralardan gitmek ister. Cenaze için gelmiş olan öğretmeni, Ramazan'a İzmir'in Çeşme İlçasına gitmelerini önerir. Deniz kıyısında şirin bir kasaba olan bu yer Zeynep'e de iyi gelecek, zamanla sınırları düzelecektir. Burada bir öğretmen arkadaşının adresini onlara verir.

Çeşme ilçasına giden Ramazan ve ailesi bir gece otelde kalırlar. Müftülüğe başvuran Ramazan, hem müezzinlik yapar, hem de otelin muhasebe işlerine bakar. Bu şehirde insanların yaşam tarzları onların köyünden çok farklıdır. Çarşaf giyen Zeynep, oradaki kadınlara uyararak kendine bir manto alır. Ramazan bu durumdan hiç memnun değildir. Yılsonunda Çeşme'ye naklini aldırır. Çeşme'ye geldiklerinde Raşit Bey'in otelinde kalan Ramazan'a ertesi gün bir ev ayarlarlar. Zeynep, her gün Yusuf'u plaja götürüp oynatır. Bu muhite çabuk alışmıştır. Sosyetik kadınlarla arkadaşlık etmeye, kadınlı erkekli düzenlenen eğlencelere katılmaya başlar. Onların sözlerinden nefsi etkilenir ve zamanla o muhafazakâr Zeynep, çağa ayak uydurmaya başlar.

Ezanın Türkçe okunması konusunda Diyanet İşleri Başkanı Rifat Börekçi, bir genelge yayımlamıştır. Bu haber Ramazan'ı ne kadar üzse de müezzinliği bırakamaz. Zeynep'in lüks yaşam tutkusu ve masrafları belini bükmektedir. İstemeye istemeye, Zeynep'in telkinleriyle otelde çalışmaya başlar. Sadece kasaya bakıp, çalışanların işe geliş gidişlerini kontrol edecek olan Ramazan, bu günah yuvasında bulunmaktan çok rahatsızdır. Otel sahibine; bir Müslüman olarak, bu içki sofralarına, kadınlı erkekli partilere, yarı çıplak kadınların ortalıkta dolaşmasına nasıl katlandığını sorar. Otel sahibi ve karısı da sözde Müslümanlardandır.

“Türkçe Ezan”ın okunuşunu, bestesini öğretmek üzere bütün din görevlileri İzmir'de bir toplantıya çağırılır. Ramazan, annesi Şerife hanımı ve ailesini de beraberinde götürüp, gitmişken köyünü de ziyaret etmek ister. Ama Zeynep, asla köye dönmeyeceğini söyler. Şerife Hanım ise köyünü çok özlemiştir. Çeşme'de, meşrebine uymayan bu insanların içinde daha fazla kalmak istemez. Ramazan ve annesini yolcu eden Zeynep, rahat bir nefes alır, arkadaşları ile eğlencelere katılır.

Onlar içki içerken, o da su dolu kadehini onlarla tokuşturur. Başını açmaz ama erkeklerle sohbet etmekten de geri kalmaz. Onlar dans ederken o da seyrederek. Ramazan döndüğünde Zeynep, on günün nasıl geçtiğini anlamamıştır.

Oteldeki işine devam eden Ramazan, karısının arkadaşlarından, Zeynep'in onlara uymasından çok korkar. Onu sürekli uyarsa da “*Ben Hulusi Ağa'nın kızıyım, yanlış bir şey yapmam.*” diyen Zeynep onu tersler. Ramazan, bu şehirde kalmanın karısını ve oğlunu kötü yola düşüreceğinden korkar, köyüne gitmek ister; ancak Zeynep'e bunu kabul ettiremez.

Yılbaşı yaklaşınca, otelde hummalı bir hazırlık başlar. Çam ağaçları süslenir, kasa kasa içki şişeleri taşınır. Daha önce böyle bir şey görmemiş olan Ramazan, Müslüman bir ülkede Hristiyan geleneğinin uygulanmasına anlam veremez. Otelden çıkıp eve vardığında, Yusuf'u komşuya bırakan Zeynep'in yılbaşı için çarşıya, alışverişe gittiğini öğrenir. Fenalaşan kocasını sakinleştirmek için yalan söyleyen Zeynep, yılbaşında giymek üzere özel elbise diktirmektedir. Ramazan, oteldeki partiye katılacağından korktuğu için karısını da alıp köye gitmek ister. Ama ne kadar dil dökse de karısını ikna edemez. Sonunda Müftü Bey'in hanımı ile birlikte kalmak koşuluyla onu Çeşme'de bırakıp, oğlu ile birlikte köye gider. Zeynep, müftünün hanımı ile kalmaz. Arkadaşlarının yanına gider. Yılbaşı partisinde başını açıp, dekolte bir kıyafet giyen Zeynep, bütün dikkatleri üzerine çeker. Adnan Bey adında ahlaksız bir adam onun etrafından ayrılmamaktadır. Bütün gece içki içip, erkeklerle dans eden Zeynep, sabah bir otel odasında sızıp kalmıştır.

Çeşme'ye dönen Ramazan, Yılbaşı gecesi çekilen fotoğrafları otelde görür ve o sinirle eve gider. Karısına hesap sorar. Zeynep, ona ahlaksızlık yapmadığını, açılıp saçılmakla fahişe olunmayacağını söyler. Karısına tokat atan Ramazan, Zeynep'in bağırışları üzerine kapılarına toplanan kalabalığa daha fazla rezil olmamak için kendini evden dışarı atar. Çılgına dönmüştür. O anda namaz vaktinin yaklaştığı aklına gelir ve camiye gider. Farkında olmadan ezanı Arapça okur. O kadar içli ve gür bir sesle okur ki, bütün Çeşme halkı camiye toplanır. Jandarma, camiye baskın yapar ve Ramazan'ı apar topar gözaltına alır. Mahkemeye çıkarılan Ramazan Türkçe ezan okuduğu için Tokat hapisanesine gönderilir.

Zeynep'i önce hastaneye kaldıran Adnan Bey, oradan da otele yerleştirir. Bu adamın ilgisi Zeynep'in hoşuna gitmektedir. Gerekirse onunla evleneceğini, kocasının hapisten kurtulması için ona avukat tutacağını söyleyerek onu kandıran Adnan Bey, hava değişikliği ve moral olur diye Zeynep'i Avrupa seyahatine çıkmaya ikna eder. Gemide aynı kamarada kalırlar. Zeynep, kendini Adnan Bey'e teslim etmiştir. Seyahate çıkmadan önce Yusuf'u çocuk bakım evine bırakan ikili, döndüklerinde onu arayıp sormazlar. İstanbul'da bir daireye yerleşen çift, her akşam içkili ve danslı partiler düzenlerler. Bu partilerden bütün apartman halkı rahatsızdır. Zeynep'in diğer erkeklerle samimi olmasına, dans etmesine karışmayan Adnan Bey, onu malı gibi görür. Bir gün eve geldiğinde Zeynep'i, en yakın arkadaşıyla yatakta yakalayan Adnan Bey, onları evden kovar. Bu adam, Zeynep'i alarak bir geneleve götürür ve bir daha arayıp sormaz. Genelev patroniçesi, Zeynep'i zengin bir doktora pazarlar. Nişantaşı'nda bir daire kiralayan doktorla metres hayatı yaşamaya başlayan Zeynep'i artık rahat bırakmayacak, doktorun eve gelmediği günlerde de onu başkalarına pazarlamak isteyecektir.

Yusuf'u ailesi arayıp sormayınca, çocuk bakımevi müdürü onu Sosyal Hizmetlere teslim eder. İslah evindeki çocuklardan çok farklı olduğunu anlayan müdür Bekir Bey, Yusuf'a ayrı bir ilgi gösterir. Hiçbir dinî bilgisi olmayan buradaki çocuklara, Allah'ı ve İslâm'ı anlatan Yusuf, piç damgası yediği için anne ve babasına çok kızgındır. Bekir Bey, ıslah evine ara sıra yardımda bulunan Talat Bey adında bir iş adamına Yusuf'tan bahseder. Talat Bey, Yusuf'u evlat edinir. Bir kızı ve iki oğlu olan Talat Bey, dinîni doğru yaşayan birisi değildir, ama Yusuf'un İzmir'in sayılı din âlimlerinden özel dersler almasını sağlar.

Ramazan, Tokat hapishanesindeki mahkûmlarla ilgilenmektedir. Onlara İslâm'dan, Allah'tan bahseder ve doğru yola ulaşmaları için çaba sarf eder. Onların hikâyelerini dinler. Kimisi Nurcu olduğu için, kimisi içki içip sarhoş olunca etrafına zarar verdiği için, kimisi rejim kurbanı olduğu için, kimisi solcu olduğu için hapidedir. Bunların içinde Canavar Hamza dedikleri bir mahkûmdan herkes korkmaktadır. Hamza ile konuşup onun derdinî öğrenen Ramazan, hapishane yönetiminden şartlı izin talep eder. Hamza'nın memleketine giderek, yıllardır haber alamadığı annesi ve kızını bulur. Onları Tokat'a getirir. Hamza, ailesine kavuştuğu için çok mutlu olmuştur. Böylece Ramazan ile aralarındaki sağlam dostluk

bağı kurulmuş olur. Aynı gün Hamza'nın şartlı tahliye olabileceği haberi gelir. Hamza çifte sevinç yaşar.

Zeynep, doktorun evine temizlik için gelen Ramise'ye, içine düştüğü çukuru anlatır. Ramise, onun durumuna üzülenek onu bu evden çıkarır, annesi ile birlikte yaşadıkları eve götürür. Zeynep'in ilk işi, camiye gidip namaz kılmak ve Allah'a tövbe etmek olur. Şimdi bir iş bulmak zorundadır. Ramise, ona İşçi Bulma Kurumu'na müracaat etmeyi önerir. Kimliği çalındığı için Ramise'nin annesi Ayşe Hanım'ın kimliğiyle iş başvurusunda bulunan Zeynep'e, Bursa'da bir kaplıcada iş bulunur. Bursa'ya gelince kendisine bir çarşaf alan Zeynep, çalıştığı otelin sahipleri tarafından çok sevilir. Herkes onu Ayşe olarak tanımaktadır. Bir gün temizlik için kaydattığı kavanoz taşınca yüzü yanan Zeynep, tanınmaz hale gelir; ama bu durumu şükürle karşılar.

Ramazan'ın cezası dolmuştur. Ama hapishaneden ayrılmak istemez. Zeynep'in bir trafik kazasında öldüğünü gazeteden okumuştur. Oğlu Yusuf hakkında ise İzmir'deki bütün dostlarına haber salmasına rağmen bir bilgi edinememiştir. Orada kalıp mahkûmlara rehberlik eder. Tek tek koğuşları gezerek mahkûmlara din dersi verir. Hapishane yönetimi de bundan memnundur. Mahkûmların davranışlarında olumlu değişimler olmuştur. Ancak hapishane teftişten geçirildiğinde Ramazan, din dersi verdiği, mahkûmlara namaz kıldırıldığı için Bursa'ya sürgün edilir. Hapishane müdürü ve yetkili Savcı da Ramazan'a bu geniş tavizi verdikleri için doğu illerine sürülürler.

Zeynep, İkinci Dünya Savaşı dönemi olduğu için, muhtarlıktan ekmek karnesini almaya çarşıya çıkar. Ramazan'ı karşısında gören Zeynep, fenalaşarak onun kollarına yığılır. Kendine geldiğinde koşarak eve gider. Ramazan onu tanımamıştır. Bursa'da bir havlu tüccarının yanında muhasip olarak işe başlayan Ramazan, Zeynep'in patronu ile camide tanışıp ahbap olmuştur.

Hamza, Bursa'ya gelerek, Ramazan'ı bulur. Birlikte camiye namaz kılmaya giderler. Tesadüfen Haşim Bey de aynı camidedir. Hamza ile Haşim Bey'i tanıştıran Ramazan, Haşim Bey'in daveti üzerine arkadaşı ile birlikte onun evine yemeğe gider. Haşim Bey, Hamza'ya Ramazan'ı, evlatlığı gibi gördüğü Ayşe Hanım ile evlendirmek istediğini söyler. Ne kadar namuslu ve temiz bir kadın oldu-

ğunu anlattığı Ayşe'nin yüzündeki yanıklardan dolayı pek çirkin olmadığını ama Ramazan'a yakışır cihette dindar olduğunu anlatır. Hamza, bu konuyu arkadaşına açar. Ramazan da evlilik işine müspet bakmaktadır. Tez zamanda bu hayırlı işi tamamına erdirmek gerektiğini düşünen Haşim Bey, nikâh hazırlıklarını yapar. Ramazan, eski karısı olduğundan habersiz, Ayşe ile evlenir.

Yusuf, Atatürk Lisesi'ni birincilikle bitirmiştir. Talat Bey'in yanına geldiğinde, oğlu Şevket'in hapisten çıkma dönemidir. Talat Bey'i ikna ederek, Çorum'a gidip, Şevket'i İzmir'e getirmek ister. Çorum'a gittiğinde, Şevket'in çoktan hapisten çıktığını öğrenir. Onu arayıp bulmayı kafasına koyan Yusuf, tesadüfen girdiği bir kitapçı dükkânında Şevket ile karşılaşır. Şevket'in namaza başladığını ve akıllandığını gören Yusuf çok sevinir. Dinîni öğretmedikleri, kötü işler yapmasına sebep oldukları için ailesini suçlayan Şevket'i; bu duruma düşmesine ailesinin değil "Halk Partisi" zihniyetinin sebep oluğuna ikna eden Yusuf, onu alarak İzmir'e götürür. Talat Bey, oğluna kavuştuğu için çok sevinçlidir.

Hamza, Ramazan'a mektup yazarak, yeni evli çifti İzmir'e davet eder. 1950 seçimlerini kazanan Demokrat Parti'nin ilk icraatı, Ezan-ı Muhammedî'nin aslına döndürülmesi olmuştur. Ramazan, Bursa Hüdavendigâr Camii şerifinden ezan okuduğunda, cami müminlerle dolup taşar. Namazdan dağılan cemaatten, Şinasi adında biri, Ramazan'ı Osman Yüksel Serdengeçti'nin sohbetine davet eder. Müslüman Türk milletinin nasıl ezildiğini, Halk Partisi'nin yaptığı yanlışları, Demokrat Parti iktidarına kavuşmalarına rağmen içlerine sinen korkuyu atamadıklarını anlatan Serdengeçti, dinleyenleri çok etkiler. Ramazan, Demokrat Parti'nin gelmesiyle köklü bir değişim olmadığını, bunun "bitmeyen bir zulmet" olduğunu düşünür. Ertesi gün karısını alarak İzmir'e gider. Köylerine giden çift, aile mezarlıklarını ziyaret ederler. Köylerinin bıraktıkları gibi olmadığını, yozlaştığını, gençlerin İslâm'dan uzaklaştığını görürler. Köy kahvesinde, babasının bir arkadaşı ile karşılaşan Ramazan, avukat beyle uzun uzun sohbet eder. Avukat, yıllardır, babasının zeytinliklerini işlettiğini, Ramazan'ın payını ise hep sakladığını söyler ve ona bir deste para verir. O gece avukatın evinde kalan çift, ertesi gün İzmir'e giderler. Garajda Hamza ile karşılaşır. Hamza, onları alarak evine götürür. Patronun oğlu Yusuf'u eğitim için Almanya'ya gönderdiklerini anlatan Hamza, onları patronu Talat Bey ile tanıştırmaya götürür. Talat Bey, Yusuf'u anlatırken Ra-

mazan'ın kalbine bir ışık doğar, "bu benim oğlum olmalı" diye düşünür ama bunu belli etmez.

Oğlu Şevket'i ortağının kızı ile nişanlamaya karar veren, Talat Bey, nişanda bir sürprizle karşılaşır. Fikret, evin yanındaki yüksekçe bir ağaca çıkmış, içeriyi seyretmektedir. Diğer oğluna da kavuşmuş olur böylece. Nazım Hikmet'in fikirlerini taşıyan oğlu bir lisede öğretmenlik yapmaktadır. Düşüncelerinden ötürü çamura yuvarlandığını itiraf eden Fikret, çok pişmandır.

Nişandan sonra, Yusuf'u ziyarete Almanya'ya gitmeye karar verirler. Yusuf'un yanlarında kaldığı Alman aile, onları sevinçle karşılar. Yusuf'un, Almanya'ya işçi olarak gelen diğer Türkler gibi kültürünü kaybedip Alman'lar gibi yaşamaya çalışmadığını, evlerine ilahî bir nur gibi doğduğunu ve onu çok sevdiklerini anlatırlar.

Ramazan ve Ayşe'nin bir çocukları olur. Adını Zeynep koyarlar. Akik kurbanı keserler. Ramazan, Bursa'da adı geçen mümtaz ve hatırı sayılan kişiler arasındadır artık. Halk dinî konularda ona danışır. Ramazan, camide vaaz verirken daha ziyade itikat ve ibadet konularına ağırlık verir. Çünkü halk bu bilgilerden yoksun kalmıştır. Müftü Efendi'nin isteğiyle Bursa Ulu Camii'nde, bir cuma öncesi konuşma yapan Ramazan, bu konuşmasından ötürü ihtar alır. Ama babası ve kayınpederi gibi o da bu uğurda canını ortaya koymaya hazırdır.

Hamza, Şevket'in düğünü için Ramazan'a davetiye getirir. Onu lojmana götüreren Ramazan, kızı Zeynep'le tanışır. Yusuf'u görme ümidiyle düğün evine giden Ramazan, onu evde bulamaz. Talat Bey, Yusuf'tan bahsederken, onu ıslah evinden aldığını, ıslah evi müdüründen, babasının adının Ramazan olduğunu öğrendiğini söyler. Ramazan'ın artık şüphesi kalmamıştır ama geç saatte eve dönen Yusuf'a babası olduğunu söyleyemez. Düğün günü geldiğinde sahneye çıkan ilahi gurubundan sonra, Ramazan bir kaside okur. "Oğlum oğlum Yusuf" diye Hz. Yakup'un dilinden bestelenmiş kaside, dinleyenlerin içini dağlar. Yusuf, bu sesin babasına ait olduğunu anlar. Ama ona kızgın olduğu için gözyaşlarını içine akıtır. Bursa'ya dönen Ramazan çok dertlidir.

Hamza ile konuşurken, Ramazan'ın hikâyesini öğrenen Yusuf, babasını affeder ve bir an önce Bursa'ya gitmek ister. Hamza da kendisini annesi ve kızına

kavuşturan Ramazan'a borcunu ödeyecek olmanın mutluluğunu yaşar. Bursa'ya geldiklerinde babasına ve kardeşine kavuşan Yusuf çok mutludur. Ama Ayşe, kimliğini saklamak zorunda olduğu için, oğluna doya doya sarılamaz. Ramazan bayramını, oğullarını alıp yetiştiren, kendi oğulları gibi bağrılarına basan Talat Bey'lerin yanında geçirmek isteyen Ramazan, ailesini de alarak İzmir'e gider. Ayşe, çok hasta olduğu için onlarla gidemez. Talat Bey, Yusuf adına çok sevinçlidir. Yusuf'u kızı Nedret'le evlendirmek ister. Babası Ramazan'ın huzurunda Yusuf'un onayını aldıktan sonra hazırlıklara girerler. Almanya'dan düğün için gelen Mösyö Alfret, düğünde okunan Kur'an, Mevlüt, naat-ı şerifler, tasavvuf musikisinin tatlı ahenginden çok etkilenir. Düğüne davetli ailelerde gördüğü bağlılık, Allah'a yakınlık, ahlak ve fazilet Alfret'in İslâm'ın en hakiki din olduğuna inanmasını sağlar. Düğünden sonra İzmir müftülüğünde eşi ve kızı ile birlikte, kelime-i şahadet getirerek Müslüman olurlar. Yusuf ve Talat Bey, böyle hayırlı bir işe vesile oldukları için Allah'a günlerce şükrederler.

Talat Bey de düğüne katılamayan Ayşe hanımı tebrik etmek için Ramazan ve Yusuf ile birlikte Bursa'ya gelir. Ayşe'nin dert ortağı Ramise de bu mutlu haberi alır almaz gelmiştir. Ayşe'nin ne kadar hasta üzgün olduğunu gören Ramise, Ramazan'a, onun hikâyesini anlatır. Ramazan, Ramise'yi dinledikçe bir hoş olur. İnsanın başına her felaketin gelebileceğini söyleyen Ramazan, karısını çoktan affettiğini söyler. Yusuf, Ayşe'nin öz annesi Zeynep olduğunu öğrenir ve ona kavuştuğu için boynuna sarılarak hüngür hüngür ağlar. Zeynep bu mutluluğun sevinci ile son nefesini verir. Bu sırada radyodan, Adnan Menderes hükümetinin devrildiği, Milli Birlik Komitesinin yönetimi devraldığı haberi duyulur. Halk Fırkası hortlamıştır.

Zeynep'in cenaze namazını kıldırın Ramazan, özel bir izin alarak, onu köyüne götürüp annesinin yanına defneder.

1.5.6. Şahıslar

Ramazanın çocukluğundan, yaşlılığına kadar hayatının büyük bir kesitinin anlatıldığı romanda, Ramazan kadar üzerinde durulan Emine ve oğulları Yusuf da önemli bir yer tutar. Tarihe şahitlik eden bu kahramanların yaşadıkları bir döne-

min panoramasıdır. Batılılaşmak adına dinden kopan halkın, zulüm gören Müslümanların yaşadıkları bu kahramanlar aracılığı ile sunulur. Bedensel boyutları üzerinde durulmayan bu kahramanların ruhsal boyutları da tahlil edilmez. Vakalar çerçevesi içinde verdikleri tepkilere göre karakterlerindeki değişim ortaya çıkar.

1.5.6.1.Ramazan

1.5.6.1.1. Bedensel Boyut

Romanın kahramanı Ramazan'ın eserde fiziki özelliği olarak sadece sesinin çok güzel olduğuna dair bir bilgi vardır. Bunun dışında başka bir bilgiyle verilmeyiz. Halk onun bu güzel sesi sayesinde camiye akın eder. Romanda bu kısım şöyle verilmektedir:

Öyle bir ezan okudu ki tevhid besteleri, nağme nağme cınlattı Çeşme'yi. Ezandan, cami bilmeyen halk şaşkına döndü. Gözler gayri ihtiyari minareye çevrildi. Gönül topraklarına sanki marifetullah fidanları fişkırıvermişti. Ses sahibini tanımak istiyorlardı. Şadırvanlara koşular. Abdest alanlarla cami doluverdi (s.110)

Bunun dışında romanda Ramazan'ın fiziki özelliklerinden bahsedilmez, onun ahlaki yönü üzerinde durulur, buna vurgu yapılır.

1.5.6.1.2. Ruhsal Boyut

Ramazan, İzmir'in Bayındır ilçesine bağlı bir köyde doğar. Bir İslâm âlimi olmak ister; ama gittiği *Darülhilafetil Aliye* okulu kapatılınca, özel hocalardan dersler alarak kendini yetiştirir. Gittiği ortaokulda kendisini şöyle tanıtan Ramazan, aslında ideal bir Müslüman'ın da portresini çizer:

Ben Bayındır ilçesinden bir köy çocuğuyum. Babam köyümde İmam ve aynı zamanda İstiklal Savaşı gazisi. Okumayı, alim olmayı istermiş ama askerlik bırakmamış. Şimdi bütün arzusu üzerimde. Ben de bir İslâm âlimi olmak azmi ile aranızdayım. Mevla'mızın "Oku!" emrine sarıldım. Kur'an, ibadet, inanç ve muamelat ilimleri yanında umumi bilgileri de sahip olmaya çalışacağım. Allah'ın biz kulları için yarattığı şu kainatı inceleyeceğim. (s.20-21)

Dinîne son derece bağlıdır ve romanın sonuna kadar, girdiği her ortamda İslâm'ı anlatmak ve çevresindekileri Müslümanlığa teşvik etmek için çalışır. Köylüler onun bu özelliğini bilerek onu şöyle karşılar:

“-Hoş geldin köyümüzün bülbülü. İnşallah gelişin temellidir. Köyümüz manen bataktadır, ancak sen kurtarısın, diye yalvarırlar.” (s.146)

Haram yemekten kaçan Ramazan, Zeynep’in masraflarına yetişemediği için otelde çalışmaya mecbur kalır. Ama çok sürmez, bu duruma katlanamayarak işten ayrılır. Şu sözleri onun haram hakkındaki titizliğini gösterir:

“-Kökü zehir olan menbada fıskıran su da zehirdir. Hırsızlıktan elde edilen bir malı bile bile satın almak ne ise, kazancı harama dayanan bir iş yerinden gelecek nafaka da harmadır. Harama ortak olmakla eşittir.” (s.102)

Halk Partisi rejiminin getirdiği ahlaki çöküşü ve İslâm’dan uzaklaşmayı sürekli eleştiren tavırları ve sözleriyle ideal bir Müslüman tipidir. Bu idealize edilmiş tip, uğradığı bütün zulümlere rağmen kişiliğinden ve inancından taviz vermez. Türkçe ezan okuduğu için tutuklandığında şunları düşünür:

“Kahroluyordu Ramazan. Elinde kelepçe takıldı, zindana tıkıldı. İzmir Ağır cezada, İslâm’ca davranışının günahını çıkaracaktı.” (s.175)

Mahkemeye çıkan Ramazan, devlete karşı isyan sebebine alet olduğu gerekçesiyle on beş yıl hapis cezası alır. Tokat hapishanesine gönderilen Ramazan, buradaki mahkûmların dertlerini dinler. İyi halini göz önünde bulundurarak gardiyanlar onun diğer koşulları da gezmesine izin verirler. Canavar Hamza diye tanınan, kimseye derdinî anlatmayan bir mahkûmla tanışır. Onunla dost olmayı başarır ve derdinî dinler.

Karısına, oğluna, hapse düştüğünde mahkûmlara, müezzinlik yaptığında bütün halka İslâm’ı anlatan Ramazan, karısı tarafından aldatılır, oğlundan ayrı kalır, Türkçe Ezan okuduğu için hapse atılır, mahkûmlara dinî telkin ettiği için sürgün edilir. Gördüğü bütün zulümlere rağmen inancından bir an olsun kopmaz. Allah’a sığınır. İdealize edilmiş bir Müslüman tipidir.

1.5.6.2.Zeynep

1.5.6.2.1. Bedensel Boyut

Zeynep, 14 yaşındadır, köyün en güzel kızı olarak verilmektedir, aynı zamanda en zekisi, en akıllısı ve kabiliyetlisidir.

Köydeyken çarşaf giyen Zeynep, şehre gidince manto giyer. Daha sonra başını açar. Dış görünüşü bu şekildedir. Çarşaftan açılmaya kadar gitmiştir. Dış görünüşü üzerindeki değişme ondaki ahlakî çöküntüyü yansıtmak için kullanılmıştır. Yılbaşı gecesi kocasını köye gönderen Zeynep, ondan habersiz eğlenceye katılır:

Zeynep, pür ihtişam, salon kapısından girmesi ile bir şakırtı koptu. Venüsleri çatlatacak kadar endamlı, sosyeteyi kışandıracak kadar giyimli kuşamlı, çıplak göğsünde ışıldayan gerdanlık, elbise yakasında mütenevvi taşlarla bezenmiş kolye, altın bilezikler kolunda, kulaklarında iri taş elmas küpe, parmaklarında pırlanta, zümrüt taşlı yüzükler bu gecenin en şatafatlı sultanı. Dinî taassubun kopmasından, kadın hürriyetine kavuşmanın realistliği apaçık görünürmesi ile bu tezahürat dakikalarca sürdü.(s.156)

Burada Zeynep, görgüsüzlük sayılacak şekilde abartılı takılar takmaktadır. Romanda Zeynep'in başka bir fiziki özelliğinden bahsedilmemektedir. Sadece bu kadar bilgi verilmektedir.

1.5.6.2.2. Ruhsal Boyut

Güzelliği konusunda sık sık vurgu yapılan Zeynep, ahlakî yönden başta mükemmelken sonra bozulur. Köy öğretmeni Mine Hanım'ın ona Avrupalıların yaşayışını ballandıra ballandıra anlatmasına, çarşaf veya çeşitli örtünmelerin gereksiz olduğuna onu inandırmaya çalışmasına rağmen Zeynep, düşüncelerinden ve inancından asla taviz vermez. Mine Hanım'a “*Allah, Kur'an-ı Kerim'de ne buyurduysa onun, kanun ve şeriat düzeni geçerlidir Müslüman'a, gayrisi değil...*” diye cevap veren Zeynep, anne ve babasını kaybettikten sonra, kocasıyla Çeşme'ye yerleşince çevresindeki bozuk ahlaklı insanların etkisinde kalır.

İslâm'ı çok iyi bilmesine ve Ramazan'a, “*Ben Hulusi Ağa'nın kızıyım, eğriyi doğruyu senin kadar bilirim*” demesine rağmen Zeynep sonunda yoldan çıkar. Ülkenin içinde bulunduğu manevi boşluğu anlatmak, düzene ayak uyduranların ne hallere düşebileceğini göstermek için bu kadar ideal bir kadını seçen ro-

mancı, nice dindarların bu şekilde dinden uzaklaştırıldığını göstermeye çalışmıştır.

Zeynep'in otelde katıldığı eğlenceler, kadın erkek münasebetleri, içki ve dans gibi İslâm'a aykırı davranışlar toplum ahlakını çökertmiş, gericilikle suçlanan dindarlar nefislerine uyararak birçok hata yapmışlardır. Zeynep'in yozlaşmaya örnek bir tip olarak çizildiğini Ramazan'ın şu sözlerinden anlıyoruz:

“Desenize Türkiye uçurumda. Zeynep ki dinî imanı gür bir kadındır. Onu ters istikamete itecek şeytan tasavvur olunmaz sanırdım. Ama demek aldanmışım. Onun ayağı inkılaplara takılırsa vay gelecek nesle.” (s.145)

Zeynep, oğlunu bile bir bakımevine bırakıp gitmeye razı olur bu çirkin hayat için. Sonunda en pis batağa saplanır, yine Allah'ın lütfuyla Ramise karşısına çıkar ve tövbe ederek bu hayattan kurtulur. Doğru yola dönen Zeynep, yine çarşaf giymeye başlar. Kahramanın iç dünyası ile giyim kuşamı birbirine bağlantılı olarak verilir. Yüzünün yanmasını bile şükürle karşılayan Zeynep, sonunda kocasına ve oğluna kavuşur; fakat hayatını kaybeder.

1.5.6.3. Diğer Kişiler

Romanda Emine ve Ramazan'ın oğlu Yusuf, yardımcı karakterdir. Fiziksel özellikleri şöyledir:

“Bıyıkları yay gibi, yaygın dudaklarında sevimli bir çehre, ışım ışım ışıldayan iki elâ göz. Babayiğit bir delikanlı.” (s.374)

Küçük yaşta anne ve babasından dinî eğitim almaya başlayan Yusuf da ideal bir Müslüman tipidir. Küçük yaşına rağmen babasına söylediği şu sözler ondaki cevheri gösterir:

“-İnşallah baba. Ben Müslümanım. Dinîmi koruyacağım. Gerekirse dedem gibi şehit olacağım.” (s.147)

İslah evine düşmesine rağmen, buradaki Allah'ı tanımayan, İslâm'ı bilmeyen çocuklara uymaz, aksine onlara bildiklerini öğretir. Anne ve babası tarafından terk edilmenin üzüntüsünü, piç damgası yemenin hüznünü yaşasa da isyan etmez.

Evlatlık olarak gittiği Talat Bey'in çocuklarına da örnek olur. Onların da yaptıkları hatalardan sonra doğru yolu bulmalarını sağlar.

Talat Bey sayesinde Bursa'nın sayılı din âlimlerinden özel dersler alarak kendini geliştiren Yusuf, liseyi de birincilikle bitirir. Çok çalışkan ve dürüst bir gençtir. Almanya'ya tahsil için gittiğinde, oraya giden diğer Türkler gibi içki içip, bir Alman gibi yaşamaya başlamaz. Yanında kaldığı Alman aile onu şöyle anlatır:

“Yusuf, peygamber gibi konuşuyor, yaşıyor, namaz kılıyor, Hz. İsa'nın ahlakı var onda.” (s.353)

Ramazan'ın yıllar sonra karşısına çıkan oğlu, babayiğit bir delikanlı olmuştur. Bir zamanlar kaldığı ıslah evinde sohbet vermeye gider. Çocuklara, Allah, iman, İslâm konularında bildiklerini anlatır. Bu konuşma, Yusuf'un sahip olduğu kültür birikimini de gösterir:

(...) Kardeşlerim! İlim, fen, teknik bilgi dediğimiz hazine ilahi inançla bağlantı kurulmuş olsaydı, cemiyet bu anlama sahip olsaydı, anasız babasız çocuk bulunmazdı. Anamız babamız dünya saltanatına kaymış, batı denilen gavurluğa özenmiş, inanç duygularını silkip atmış ise emin olun o ana ve baba bir yükür, ibresi bataklığı, dünya ve ahiret felaketinin mihrakını gösterir. (s.379)

Yusuf, anne ve babasını affedecek kadar yüce gönüllü, Allah'a bağlı, dürüst bir Müslüman'dır. Allah da onun karşısına iyi insanları çıkarır.

1.5.7. Zaman

Romanın nesnel zamanı 1922'den, 1960'a kadar olan dönemdir. Romanın birçok yerinde Halk Partisi, Atatürk, İsmet İnönü, Kazım Karabekir ve Celal Bayar bahseder ve onların politikaları açıkça eleştirilir. Romanda zaman, yıl yıl; hatta bazen ay, hafta ve güne kadar ayrıntılı bir biçimde belirtilir. Zaman ifadeleri genellikle bölümlerin başına konur ve o tarihte olan olaylar anlatılmaya başlanır.

Sakarya Savaşı, Atatürk'e suikast girişimi, Şeyh Sait İsyanı, Menemen Olayı, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, ezanın Türkçe okunmasına dair genelgenin yayınlanması, Halk Parti, Serbest Fırka ve Demokrat Parti İktidarları gibi tarihi olaylar daromanın nesnel zamanını gösterir.

Romanda geçen vaka zamanı yıl ve ay belirtilerek sunulur. Vaka zamanlarına ait şu tarihler atılmıştır:

“Sene 1922 Ağustos’un 26’sı / Sene 1923’ün ilk ayı / Yıl 1924 / Sene 1924 Haziran ayının ilk haftası / 1926 yılı / Sene 1927... / Sene 1928 Mart ayı sonu. Soğuk bir günün sabahı. / Sene 1928 Haziran ayı ortası. /1929 yılı Nisan ayının Cuma sabahı Zeynep’in bir oğlu dünyaya geldi/ Sene 1930 Mayıs Ayı./ 1930 Ağustos ayı/ 1930 yılı, buhran, iktisadi çöküntü, kriz başlangıcı. / Sene 1931 Haziran ayı Ilıcada hareket ve kaynaşma./ Sene 1933, müftülükten gelen tamim./ Sene 1938 Mustafa Kemal Paşa’nın hastalığı ülke çapında büyük yankıya neden olmuştu/ Sene 1945 Regaip gecesi Bursa Ulu Camii Şerifi omuz omuza, diz dize tıklım tıklım dolu./ Tarih 1948 takvimin son günleri. Halk Partisinin seçim yaklaşıkça sancısı artıyor. / 1950 Mayıs ayı iki parti boks eldivenlerini giymiş. / 1957 seçimlerini kaybeden Halk Partisi, olabildiğine hırçındı./ Sene 1959 huzursuzluk her tarafi sarmıştı. / Tarih 1960 Mayıs ayının yirmi yedisi.”

Romanda vaka zamanında kronolojik sıra takip edilmiştir.Tarihlerden de anlaşılacağı gibi bazı yıllar sırasıyla verilmiş ve buralarda genişletilmiş zaman dilimi kullanılmış, bazı yıllar ise atlanarak geçilmiştir.

Romanın anlatma zamanının şu şekildedir:

Zeynep’in cenazesi evde bir gün bekletildi. Merad-ı Hüdavendigâr Camisinde cenaze namazını Ramazan kıldırdı. Alınan bir müsaade il Zeynep, Bayındır’a, oradan da köyüne, anasının yanı başına defnedildi. Köylüler söylüyordu. Zeynep’in mezarı yanında filizlenen, büyüyen çam ağacı üzerinde bir bülbül her sabah uzun uzun ötüyor, her nağmesi sanki Zeynep’in tatlı dilini konuşuyordu. (s.409)

Romanda anlatma zamanı bu şekilde sonradan aktarma yöntemiyle sunulur.

1.5.8. Mekân

1.5.8.1.Açık Mekânlar

Bitmeyen Zulmet adlı eserde, İzmir’in Ödemiş, Bayındır, Çeşme ilçelerinin adı geçer. Ayrıca Bursa, Çorum, Tokat ve İstanbul, adı geçen diğer şehirlerdir. Çeşme Ilıcası şöyle tarif edilir:

“İzmir’in Çeşme ılıcası, denizi, kumu, çamuru ve sıcak suyu ile bir tabiat hazinesi, İlâhî varlığın en nadide istisnâî sayfiye beldesi.”(s.89)

Çeşme ilçesi ise şöyle tarif edilir:

“Çeşme Ilica’ya hiç benzemiyordu. Kendine has bir güzelliği vardı. Mas-mavi deniz, karşıda ışıkları görülen Sakız Adası. Etrafta çam ağaçları. Bir de kos-koca kale!” (s.106)

Açık mekânların kahramanların psikolojisine etkisi üzerinde durulmaz. Sadece yukarıda olduğu gibi doğal güzellikleri ile verilirler. Ayrıntılı betimlemeler yoktur. Betimlemeler oldukça nesneldir. Köyde başlayan romanın ilk bölümlerinde köy hakkında hiçbir betimleme yapılmamıştır.

1.5.8.2.Kapalı Mekânlar

Bitmeyen Zulmet romanında Ramazan, Çeşme’ye imam olarak gelir; fakat karısı Emine’nin lükse düşkünlüğü yüzünden ek iş bulmak zorunda kalır. Otelde işe girer. Çeşme ılıcasındaki otel de Ramazan’ın gözünden şöyle anlatılır:

“Ama otelde karşılaştığı içki sofraları, geceleri otel lokantasında caz, saz, eğlence, öğle saatlerinde çıplak kadın ve erkeklerin plaja akmalarına kahroluyordu.”(s.101)

Çeşme’deki otel ise daha ayrıntılı betimlenir:

Sahilde üç katlı otel, Çeşme’nin en gözde binalarından. Zengin bir Rum konağı imiş. Bahçesi nadide çiçeklerle bezeli. Ön balkonda koltuklar, iskemleler, mermer masa antika. Çıplak bir kadın heykeli sanki canlı, bir sanat eseri. Tek, çift, üçlü yatak odaları birbirinden farklı dekore edilmiş, yerde antika halı, duvarlarda usta ellerin yağlı-boya tabloları, billur avizeler, Ramazan’ın gözünü kamaştırdı.(s.124)

Oteller, Batılı bir yaşam tarzını yansıtan mekânlar olarak tasvir edilmiştir. Başkahraman Ramazan, imam olduğu için romanda iş yeri olarak camilerin adı sıklıkla geçer. Ancak bu camiler tarif edilmez. Önce Bayındır köyü camii, Çeşme Ilicası camii, Çeşme’de Merkez Cami, Bursa’da Ulu Cami, Murad-ı Hüdevendigâr Camii adı geçen camilerdir.

Çeşme’deki Merkez Camiinde görevine başladığı gün, sabah namazına gelen bir Alman genç, camiye ve şehri şöyle tarif eder:

“-Müslüman Türkiye cami boş... Gelen az...

-Cami yok gelen. Meyhane var. Dolu; kadınlar çıplak, haram çok, yalan çok aldatma çok. Müslüman yok.” (s.108)

Bitmeyen Zulmet'te, zulme uğrayanların toplandığı Tokat Hapishanesi, Çorum Hapishanesi; İstanbul'da bir apartman dairesi, Nişantaşı'nda bir daire, Ramise'nin kenar mahallelerden birinde annesi ile yaşadığı ev, Yusuf'un kaldığı ıslah evi gibi birçok mekânın adı geçse de bunlar hakkında betimleme yapılmaz. Çeşmedeki evin plaja yakın, küçük bir ev olduğunu, Ramise'nin evinin eski püskü bir ev olduğunu belirten yazar, iç mekânlar hakkında betimleme yapmaz.

1.5.9. Dil ve Üslup

Bitmeyen Zulmet romanında 38 yıllık uzun bir zaman dilimi kullanılmıştır. Bu uzun süreçte gerçekleşen olayları anlatmak için yazar, sıklıkla fiil cümlelerini kullanmıştır. Betimlemelerin az olması, olayların çok olması fiil cümlelerinin tercih edilmesinin diğer sebebidir.

Romanda, uzun ve devrik cümleler tercih edilmemiştir. Yazarın üslubunda en çok göze çarpan özellik kısa cümlelerdir. Uzun tutulan, birçok cümlede ise anlatım bozuklukları karşımıza çıkar. Bunlardan bazılarını şöyle verelim:

“1924 tarihinden önceleri her resmi okullarda, Kur'an ve dinî bilgiler, eğitimi olarak verilir, hatta vakit namazları cemaatla kılınırdı.” (s.19)

Bu cümledeki anlatım bozukluğu şu şekilde düzeltilebilir: “1924 tarihinden önce her resmi okulda, Ku'ân öğretimi ve dinî bilgiler verilir, hatta vakit namazları cemaatle kılınırdı.”

Cumhuriyetin ilanıyla, Sultan Abdülmecid'de kalan hilafet makamı da 3 Mart 1924'te Büyük Millet Meclisi Kararı ile hilafetin lağvı, altı yüz sene devlet nizamına İslâmî ağırlığını koyan hanedan da bu kanunla hudut dışı edilmiş, neleri varsa yoksa gasp edilmiş oluyordu: Onlardan Abdülmecid'in oğlu kızı ve karısı ile Sirkeci istasyonundan Türkiye'den kovuluş yazı ve resimlerini gazetede gören köylüler, o günü adeta üzüntülerinden gözyaşı dökmüşlerdi. (s.30)

Oldukça uzun iki cümlelik bu paragrafın anlatımını düzeltmek için en az üç cümleye ayrılması gerekir. Şöyle ki: “Cumhuriyetin ilanı ile Sultan Abdülmecid'de kalan hilafet makamı 3 Mart 1924'te Büyük Millet Meclisinin kararı ile

lağvedilmiştir./ Aynı kanunla, altı yüz sene devlet nizamına İslâmî ağırlığını koyan hanedan hudut dışı edilmiş, neleri varsa yoksa gasp edilmiş oluyordu. /Abdülmeccid'in, oğlu, kızı ve karısı ile birlikte Sirkeci istasyonundan, Türkiye'den ayrılışını anlatan haberleri gazetede gören köylüler, o gün üzüntülerinden gözyaşı dökmüşlerdi.”

“Sakarya’da, Dumlupınar’da şehit olamayan babam, kendi öz vatanında Müslüman sanılan jandarmaların kurşunu ile şehit olması çok acı.” (s.66)

Bu cümledeki anlatım bozukluğu “babam” kelimesine tamlayan eki getirilerek düzeltilir.

“Ramazan, Öğretmen Mine Hanım’ın ilçe emniyetine, Halil Efendi’nin devamlı köy çocuklarına din dersi verdiğini ihbar ile köyün basıldığını ve babasının böylece şehadetine sebep olduğuna üzüldü.” (s.68)

Bu cümle şu şekilde düzeltilebilir: “Ramazan, Öğretmen Mine Hanım’ın ilçe emniyetine, Halil Efendi’nin köy çocuklarına devamlı din dersi verdiğini ihbar ederek köyün basılmasına ve böylece babasının şehadetine sebep olmasına üzüldü.

“Zeynep’i sosyal yaşantılarına alıştırmak, bilir bilmez dinden imandan atar tutarlar, Şeriat devri geçti, bugün Atatürk ilkelerine bağlanmak zorundayız.” (s.129)

Bu cümle şöyle düzeltilebilir: “Zeynep’i sosyal yaşantılarına alıştırmak için bilir bilmez dinden imandan atar tutarlar: ‘Şeriat devri geçti, bugün Atatürk ilkelerine bağlanmak zorundayız.’ derlerdi.

“Bu cehennem ateşinde yanan tutuşan namus mefhumunu ayakları altına alan rejim, Müslüman Türk dünyasını batılılaşma tezgâhında kadınlık anlayışının iffet ve ar tellerinin koparıp cariye anlayışında bir hüviyet kazandırmanın iftiharını yaşamakta.” (s.185)

Bu cümle şu şekilde düzenlenirse anlatım bozukluğu düzeltilmiş olur: “Bu cehennem ateşinde yanan tutuşan namus mefhumunu ayakları altına alan rejim, batılılaşma tezgâhında Müslüman Türk dünyasının kadınlık anlayışının iffet ve ar

tellerini koparıp, cariye anlayışına yeni bir hüviyet kazandırmanın iftiharını yaşamakta.”

“Artık bir mahkûm olarak değil, kendisi gibi suçsuz olur olmaz töhmetlerle karşılaşmış vatandaşlarına tesellide bulunabilmenin ve onlardan gasp olunmuş iman nimetini kazandırmanın özlemini duymaktaydı.” (s. 287)

Bazı kelimelerin eklenmesi ile bu cümledeki anlatım şöyle düzeltilebilir: “Artık bir mahkûm olarak değil, kendisi gibi suçsuz olduğu halde töhmetlerle karşılaşmış vatandaşlarına tesellide bulunabilmenin ve onlardan gasp olunmuş iman nimetini kazandırmanın özlemiyle orada bulunuyordu.”

Roman’da Bayındır’ın köyünden olan Ramazan, köy halkıyla sık sık diyaloga girer. Köylülerin konuşmaları ise yöresel konuşma dili ile verilmez. Roman’daki gerçekçiliği arttırmanın en önemli unsuru olan canlı konuşma dilini kullanmaz.

Diyalog bölümlerini çok uzun tutan yazar, bu diyaloglarda adeta bir fikri savunma derdinde olan kahramanları slogan üslubuyla konuşturur. Kahramanların iç dünyasından çok birbirleri arasındaki sosyal ilişkileri anlatmaya yarayan bu diyalog bölümleri, kişileri sosyal yapı içinde değerlendirmemizi sağlar. Aşağıda bu diyaloglardan bir bölüm vardır:

-Bunun böylesi karısını çileden çıkarır. İnsanda aranması gereken tek şey kalp temizliğidir. Bir kimse ne kadar zevahire karşı kendini korur gibi görünse, kalbi bozuk olursa her haltı işler diye çeşitli laflar üretiyorlardı. Hâlbuki İslâmî bilgiden zayıf, iman duygusu kemalleşmemiş kimselerin din iman bezirgânlığı, nefis arzularının doğrultusunda, ahkâm kesen ukalalar, Zekeriya sofrası, müzikli tasavvuf âlemleri, kadınlı erkekli mevlit tertip etmekle ruhi gıdalarını tatmin edenler, şeriat kelimesinden ürkerler, uyduruk hurafeler icat ederek gönül eğlerler. Faiz, piyango, plaj kökü harama dayanacak işleri mübah sanacak kadar gafletlerini savunurlar, aksini konuşanları gericilikle, yobazlıkla suçlarlar.(s.128)

Böyle uzun diyalog cümlelerinden sonra bir de açıklama yapar anlatıcı. Anlatma tekniği diyalogu arka planda bırakacak şekilde şöyle devam eder:

Böyle bir cemiyet mensupları ile ülfetin, Zeynep’i etkilemesinden kuşkulandı Ramazan. Hele aralarından Adnan gibi tineti belirsiz kişilerin bulunması, asabını bozmakta idi.

Yazar, üslubunda söz oyunlarına kaçmamış, romanın tarihsel gerçekliğine uygun sade bir dil kullanmıştır.

Tarihsel bilgilere sık sık yer veren yazarın üslubu ister istemez kuru ve yavan kalmıştır. Buna örnek olarak şu paragrafın anlatımı gösterilebilir:

“1930 yılı, buhran, iktisadi çöküntü, kriz başlangıcı. Huzurun sarsıntıya kaydığı bir dönem. İflaslar, anarşi olaylarının baş gösterdiği bir sene. Hulusi ağa zeytin ürünlerini arzuladığı gibi değerlendiremediğinden sıkıntıdaydı.”(s.75)

Kişileri, olayları İslâmcı görüşün penceresinden değerlendiren anlatıcı, eleştirel bir üslup kullanmıştır. Bir dönem romanı olma özelliği taşıyan bu eser, olumsuzlukları, kötülükleri, çirkinlikleri ortaya koyar. Eleştirel üsluba şu cümleleri örnek gösterebiliriz:

“Mabetsiz şehirler kuracaklardı. Bu cihadın başkumandanı İsmet İnönü, bu yolun ikinci kılavuzu da Celal Bayar. Eski kurtlardan, İstiklal Savaşı'na Celal Hoca diye katılan, din mürebbisi maskesi altında münafiğin teki. Dinî istismarı da becerdiler.”(s.53)

Yargılayıcı bir tutumla, bir devrin panoramasını çizen romancı, İslâmcı kesimin sözcüsü olma konumundadır. Bu anlayışla “hiciv üslubu” diyebileceğimiz bir üslupla; Halk Partisi rejimini ve bu rejimin uygulayıcılarını şöyle eleştirir:

Fethi Okyar adında bir sivri kafa, Türk Milleti, Müslüman kaldığı sürece ilerlemesi mümkün değilmiş. Hristiyanlığın kabul edilmesinde yarar varmış, bu konuşma yeni alınmakta olan teşkilat-ı esasiyenin müzakeresi sırasında yapılmış, bu tez Mahmut Esat tarafından da onaylanmış...(s.18)

Yerleşik ortak değer ve anlayışlara ters düşen kişi ve kurumları teşhir eder. Devlet yönetiminin eksik ve aksak yönlerini; bunun halka yansımalarını eleştirel bir üslupla ortaya koyan yazar, siyasî hiciv yöntemini kullanmıştır. Bu üslupla yazar, okuyucuyu uyandırmaya, bilgilendirmeye, bilinçlendirmeye çalışır.

1.6.Düğünümde Ağlama

Düğünümde Ağlama romanının ilk baskısı Timaş yayınlarından, 1996 yılında yapılmıştır.

Lacivert Yayınları tarafından, 2010 yılında, yeniden basılır.¹⁰⁵

---

¹⁰⁵ Sevim Asımgil, *Düğünümde Ağlama*, İstanbul: Lacivert Kitap, 2010. (Çalışmamızdaki sayfa numaraları bu baskıya göredir.)

Düğünümde Ağlama, altı bölümden oluşur. Romanda bölüm başlıkları kullanılmamış, zamanda yapılan sıçramaları ayırt etmek için çiçek motifi tercih edilerek bölümler birbirinde ayrılmıştır.

Romanın adı başkahraman Serra'nın annesinin ölürken söylediği sözlerden alınmıştır. Yaşlı kadın ölümü şöyle tarif eder: “*Ölüm sevenin sevgilisine kavuşması... Uzaklar yakın oluyor... Bir düğün bu...*” (s.125) Ölümü böyle tarif eden kadın, kızına “*Tüm düğünler güzeldir, düğünümde ağlama yavrum...*”der. Bu da romanın adının ölüm temasını çağrıştırması gerektiğini gösterir.

Romanın giriş bölümü bir yılbaşı kutlaması ile başlar. Senem ve kocası Emre, görümcesinin evine yılbaşını kutlamaya gider. Ev oldukça kalabalıktır. Görümcesi, son derece açık bir kıyafet giymiştir ve bu partiyi verdiği için hayatından çok memnun gözükmektedir. Ama olan olur ve görümce ölür. Romanda işlenen iki zıt ölüm şeklinden ilkidir bu ve bu ölüm Serra'nın aklını başına getiren ilk ölümdür.

Gelişme bölümünde, Dr. Emre ve ailesinin yaşadığı Avrupaî yaşam tarzı ile Serra'nın köyünde yaşanan İslâmî yaşamın çatışması ana düğümü oluşturur. Kocasıyla boşanıp köyüne dönen Serra, buradaki yaşam biçimine çabuk uyum sağlar. Annesi sayesinde İslâmî yaşayışı daha yakından görür. Annesini kaybetmesi ise onun için ikinci bir yıkımdır. Görümcesinin ölümü ile annesinin ölümü arasında dağlar kadar fark vardır. Görümcesi öldüğünde evde Kur'an bulunamaz, ölüye dua edecek kimse yoktur, ölen kadın yarı çıplak ve sarhoştur. Ölümü hiç düşünmemiş, dünya hayatının zevk ve eğlencelerine dalıp gitmiş bu kadının ölümü ile İslâmî yaşam biçimini benimseyen ve ölümü Allah'a kavuşma yani bir düğüne benzeten Serra'nın annesinin ölümü açıkça olmasa da kıyaslanır.

Romandaki ikinci çatışma ise Serra'nın “nefsinin sevdiği” Emre'yle yaptığı evlilikle; İmam Ömer'le yaptığı ikinci evlilik arasındadır. Bu çatışmadan da okuyucuya doğru evliliğin nasıl olması gerektiği anlatılmaya çalışılmıştır.

Romanın sonunda, çocuğu olmadığı için Emre ile arası bozulmuş olan Serra'nın Ömer'den bir çocuğu olur. Bu bir mucizedir. Birçok doktora gitmesine rağmen, hep çocuk sahibi olamayacağı cevabını almış olan Serra, Ömer'in yanın-

da yaşadığı huzur ve mutluluk ortamında iyi olmuş ve mutluluğa ermiştir. Burada, doğru yolu bulan, İslâm'a yönelen kişilerin sonunda mutluluğa kavuşacağı gösterilir.

1.6.1. Konu

Düğünümde Ağlam romanının konusu, Bursa'nın İnkaya köyünde doğup büyümüş olan Serra'nın, evlenip şehre yerleştikten sonra çevresinin etkisi ile İslâm'dan uzak bir yaşam tarzı sürmeye başlaması, kocasından boşanıp köyüne döndüğünde kendi iç dünyasına yaptığı manevi yolculuk ve hidayete erişidir.

1.6.2. Özet

Yılbaşı kutlaması için görüncesinin evine giden Serra, o gece görüncesinin ölümüne şahit olur. Ölüm hakkında düşünmeye başlar ve kocası Emre'nin bu kadar inançsız olduğunu ilk kez fark eder. Doktora giden Serra, çocuğu olmayacağını öğrenir. Kocasını ile Doktor Gül'ün sıkı fıkı dostluklarını da kıskanan Serra, kocasından iyice uzaklaşır ve ona boşanmak istediğini söyler. Köyüne, annesinin yanına döner. Köy hayatına adapte olmaya çalışır. İslâmî yaşayışın hâkim olduğu köyde Serra, dinine iyice bağlanır. Annesi ile camiye vaaz dinlemeye gider. Annesi ölünce boşluğa düşen Serra, örgü örerek ve babasından kalan az bir maaşla geçimini sağlar. Caminin imamı Ömer, Serra ile evlenmek istediğini ona duyurur. Serra, Emre'den başka kimseyi sevemeyeceğini söyler. Annesi ölen Serra, yalnızlıktan kurtulmak için sonunda evlenmeye razı olur. Ömer, çok iyi ve anlayışlı bir adamdır. Evlerinde huzur ve mutluluk hâkimdir. İbadetlerini yapar, karı koca çok güzel geçinirler. Bir de çocukları olur. Bir gün çeşmeye su doldurmaya giden Serra, kocasını yeni karısı ile birlikte orada görür. Emre'ye olan sevgisinin tamamen bittiğini anlar ve Ömer'e onu sevdiğini söyler.

1.6.3. Ana fikir

Düğünümde Ağlama romanının ana fikri, İslâm'a sıkı sıkı sarılan kişilerin gerçek mutluluğu ve huzuru yakalayabileceğidir.

1.6.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Düğünümde Ağlama romanı, hâkim anlatıcı tarafından anlatılmıştır. Kahramanların düşüncelerini şu satırlarda şöyle açıklar:

“Alkol ve çeşitli yiyeceklerle donatılmış masadan gelen kokular, kaloriferin sıcaklığıyla karışınca odanın havası ağırlaşmıştı ama eğlencenin tadını çikarmaktan başka bir şey düşünmeyen misafirlerden hiç kimse bunun farkında değildi.”(s.5)

Başkahraman Serra'nın düşünceleri ve duyguları hâkim anlatıcı tarafından şu şekilde aktarılır:

Serra, Doktor Gül'ün kendi yerinde olmak istediğinden çok emindi. Kültürlü, akli başında, gerçekleri kabul eden bir kadın olduğundan bunu hiç belli etmezdi...

Onun ince uzun bedenine, bordo renkli uzun kollu, açık yakalı elbisesine, incilerle süslü bir toka içine sıkıştırılmış kahverengi saçlarına arkasından bakarken, Serra'nın damarlarında bir kıskançlık dolaştı. (s.8)

Romanda bazı garip tesadüfler karşısında okuyucunun aklına gelebilecek soruları anlatıcı kendisi sorar ve cevaplar:

Şu dünyada ne garip şeyler oluyordu...

Ayrılmalarından seneler sonra, Dr. Emre ile yan yana geliyordu. (...)

Nasıl olmuştu da burada bir araya gelmişlerdi?

Kaderin hazırladığı bir sürprizdi bu, başka bir şey değil... (s.200)

Anlatıcının açıklayıcı olma gibi bir misyonu da üstlendiğini, kurgudaki zayıf noktaları bu şekilde kapatmaya çalıştığını görülür.

Hâkim anlatıcı olay ve durumları anlatırken belli bir bakış açısından ve taraflı bir tutumla bunları sunar. Serra'nın İslâmî yaşamı özümseyişini şu şekilde anlatır:

“Kalbine durmadan hafif hafif nisan yağmurları yağıyordu... Serra, rahmet vadilerinde geziniyor mana iklimlerinin havasını teneffüs ediyordu...”(s.135)

Allah'ın kullarını çağırdığı cennete koşan Serra'nın duygularını bu şekilde anlatan yazar *“ ne güzel...”* yorumunu eklemeyi de ihmal etmez.

Serra ve görümcesinin ne yaptıkları ve aralarında geçen kısa konuşma gösterme yöntemiyle şu şekilde sunulur:

Görümcesinin sıcak sesi geldi kulağına:

-Doktor Gül'e böyle soğuk soğuk bakmayı bırakırsan senin açından doğru olur.

-Batı cephesinde bir şey yok canım!

Firuze, zayıf bir tarafından yakalanmanın Serra'nın hoşuna gitmeyeceğini düşündüğünden ona şefkat dolu gözlerle bakıyordu. Bir eliyle genç kadının dizine hafifçe vurdu. (ss.8-9)

Kahramanları tanıtırken anlatma tekniğini kullanan anlatıcı, kahramanların geçmişine ve geleceğine hâkim bir konumdadır. Şu cümlelerde kahramanların geçmişini özetler:

“Evlenele yedi sene olmuş, henüz verilen umutların hiçbiri gerçekleşmemişti. Belki de kaderinde hiç çocuğu olmamak vardı.” (s.9)

Anlatma tekniğinin kullanıldığı bir başka bölüm de şudur:

İkisi de aynı meslekten idiler, birisi çocuk doktoru, diğeri iç hastalıkları mütehassısıydı. İkisi de 35 yaşındaydı.

İstanbul Tıp Fakültesinden sınıf arkadaşlarıydılar. Cumhuriyet caddesinin bir başında kocası Emre'nin, diğeri başında Gül Hanım'ın muayenehaneleri vardı. Bazen birbirlerine hasta gönderir, telefonla sık sık görüşürlerdi.(s.8)

Romanda gösterme tekniğinden çok anlatma tekniğini tercih eden hâkim anlatıcı kullanılmıştır.

1.6.5. Olay Örgüsü

Roman, bir yılbaşı kutlaması ile başlar. Serra, yılbaşını kutlamak için kocası Emre ile birlikte görümcesi Firuze'nin evine gider. Parti çok kalabalıktır. Kocası, Doktor Gül Hanım ile yan yana olduğu için onları kıskanan Serra, uzaktan onları seyretmektedir. Yanına gelen görümcesine bu durumu belli etmemeye çalışır. Firuze bu geceyi düzenlemek için ne kadar uğraştığını ona anlatır. Yılbaşı kutlamasının çılgın eğlencesi, içki, dans herkesin başını döndürmektedir. Firuze, oğlunun beraber olduğu kızdan ve ailesinden, onlar için nasıl bir düğün hayal ettiğinden, ertesi gün bir haftalığına Uludağ'a çıkacaklarından, iki ay sonra Japonya turuna gideceklerinden söz eder. Ardından birer çay getirmek için mutfağa gider. Bu sırada camdan dışarıyı seyreden Serra, bir evin camında iki üç yaşlarında bir kız çocuğu görür. Aklına yıllarca anne olmak için çaba harcadığı, fakat bir türlü çocuk sahibi olamadığı gelir. Kocasının ne kadar çok çocuk istediğini ve ondan boşanıp onu serbest bırakması gerektiğini düşünürken bir ses duyar. Arkasını döndüğünde görümcesi Noel ağacının dibinde yatmaktadır. İlk önce bayıldığını

zannederler. Yanına gelen doktor onun nabzına bakar. Firuze ölmüştür. Biraz önce kurduğu bütün hayalleri ve planlarını geride bırakmıştır. Neşeli, kahkahalı, müzikli toplantılarını ölüm dağıtmış, onları şaşkına çevirmiştir. Kalabalık bir anda dağılır. Kalanların üzerine, en mutlu anlarında, dünyanın eğlenceden ibaret olmadığını idrak etmenin kırıklığı gelir.

Evde kalanlardan Nurten Teyze, ölünün odasına Kur'an koymak gerektiğini söyler ve bir Kur'an ister. Fakat hayattayken hiç Kur'an lafı etmeyen, onu okumayı bilmeyen Firuze'nin evinde Kur'an yoktur. Doktor Gül, Firuze'nin şeriatı sevmediğini, Avrupai yaşam biçimini özümsemiş olduğunu ve laikliğin ateşli bir savunucusu olduğunu söyler. Cenazeye ne yapacaklarını bilemezler.

Nurten Teyze, Serra'ya, Kevser Hoca'ya gidip ne yapmaları gerektiğini sormalarını söyler. Serra kocası ile birlikte Kevser Hoca'nın evine gider. İlk başta buna karşı çıkan Emre, ahirete inanmayan ablası için, bir hocadan dinî vazifeleri öğrenmenin gereksiz olduğunu söyler. Kocasının inançsız olduğunu bütün çıplaklığı ile gören Serra, öfkelenir.

Kevser Hoca'dan ölüye yapılması lazım gelen şeyleri öğrenirler. Ancak genç kadın, bunlardan bir tanesini bile görümcesine uygulama imkânı bulamaz, hiçbirini yerine getiremez.

Görümcesi öldükten üç ay sonra, kadın doğum uzmanına muayene olan Serra, bir kez daha çocuğunun olamayacağı cevabını alır. Artık ümidi kalmamıştır. Bu haberden sonra iç dünyası perişan olur. Bu haberi ancak kahvaltıda kocasına verebilir, çünkü kocası eve çok geç gelmiştir. Partiden dönerken, Dr. Gül'ü evine bırakmıştır kocası. Hem çocuğunun olmayışı hem de kocasının başka bir kadınla samimi oluşu genç kadının iç dünyasında fırtınalar estirir. Annesinin yanına İnkaya'ya gitmeyi ve kendini toparlamayı düşünür.

Serra, İslâmî konularda kocası ile ters düşer. Kocasısı gusül abdesti bile almayan, İslam'ın hiçbir şartını yerine getirmeyen inançsız birisidir. Bu durum Serra'yı çok üzmektedir. Dinî konularda çok bilgili olmasa da inançlı olan Serra, bu duruma tahammül edemez. Sonunda kocası ile ayrılmaya karar verir. Psikolojisinin bozuk olduğunu düşünene kocası, onu vazgeçirmeye çalışsa da Serra kararından vazgeçmez, çocukluğunun geçtiği yere İnkaya'ya gider. Onu gören annesi çok

şasıır. Kızının Emre'den boşanmasına sevinmiştir. Odasını bıraktığı gibi saklayan annesi Serra'yı bağırına basar. Ertesi gün köyde Zehra Nene ile karşılaşınca onunla sohbet eden Serra, Zehra nenenin hikâyesini öğrenir. Zehra Nene, köye geleli daha on gün olmuştur. Emekli ebe olan Zehra Nene, namazıyla niyazıyla alay eden çocuğunun yanında rahat edemeyip köye gelir.

Artık dul bir kadın olan Serra, yavaş yavaş köy yaşamına alışır. Emre'yi bir türlü kafasından atamaz. Telefonla Emre'nin muayenehanesini arayan Serra, kocasının Gül ile evlenip balayına çıktığını öğrenir. Artık kocasını hatırladığında üzülmez. Yaşadığı çaresizlikler ve acılar, zorlu hayat şartları Serra'yı çok anlayışlı ve hoşgörülü bir insan yapar.

Babasının mezarını ziyaret ettikten sonra, dünya ve ahiret üzerine düşünen Serra, İslam'a iyice bağlanır. Tefekkür kapıları açılmış. Köye geleli bir yıl olmuştur. Annesi ve Zehra Nene köyün imamının vaazını dinlemek için camiye giderler. Bir kış akşamı Serra da Ömer Hoca'yı dinlemek için camiye gider. Allah'a kul olmanın dinle dünyayı mecz etmenin idrakine varır. Artık sık sık camiye gider. Bir gece annesi fenalaşır. Ölürken kızına Allah'a kavuştuğunu; ölümün sevenin sevgilisine kavuşması olduğunu ve bunun bir düğün sayıldığını söyler. *"Düğünümde ağlama"* diye kızına tembih eder. Annesi öldükten sonra Serra tek başına kalmıştır. Annesinin cenazesine gelen Selma Hoca, ona Allah'a sığınarak dua etmesini söyler.

Aradan bir yıl geçer. Serra, devamlı örgü, dantel sehpa örtülerini satarak ve babasından kalan maaşla geçinmeye çalışarak yaşar. Arkadaşlarıyla birlikte, on beş günde bir Ömer Hoca'yı dinlemeye gider, ruhu arınır. Allah'a itaat etme zevkinin hiçbir şeyde olmadığını şuuruna varır.

Bir sabah erkenden onu ziyarete gelen Zehra Nene, Serra'ya şasırtıcı bir haber getirir. İmam Ömer Bey'in kendisi ile evlenmek istediğini söyler. Artık kimseyi sevemeyeceğini ve çocuğunun olmadığını söyleyerek bu teklifi reddeder. Fakat Zehra Nene onu ikna etmek için elinden geleni yapar. İmam Ömer onu olduğu gibi kabul etmektedir. Serra sonunda ikna olur.

Evliliklerinin üzerinden yedi sekiz ay geçer. Serra, kocasının teşvikiyle evlerinin bir odasını derslik yapıp mahallenin çocuklarına Kur'an harflerini öğretmeye başlar.

Kocasıyla Bursa Çarşısı'na gidip kumaş alan Serra, amcası ve yengesinin yanına uğrar. Yengesi, Serra'nın kapalılığına şaşar. İmamla evli olmasını tasvip etmez. Yengesine doğru yolu ve İslâmın emirlerini anlatmaya çalışsa da yengesi oralı olmaz.

Halsizlikten ve çok susamaktan şikâyetçi olan Serra'ya, emekli ebe Zehra Nene, hamile olduğu teşhisini koyar. Bu bir mucizedir. Allah'ın büyük bir hediyesidir bu bebek.

Serra oğlu Muhammed ile birlikte çeşmeye su doldurmaya gider. Muhammet, üç yaşındadır. Çeşme başında ilginç bir sürprizle karşılaşan Serra, Dr. Gül ve eski kocası Emre'yi görür. Çeşmeden su almak için arabalarıyla oraya gelmişlerdir. Bu manzara karşısında Emre ile geçmişi hiç yaşamamış olmayı isteyen Serra, ilk evliliğinde Kur'an adına, din adına, ahiret saadeti adına tek bir güzel günü olmadığını düşünür. Emre'yi nefsi sevmiştir. Oysa tüm gerçek sevgiler, kalbe Allah aşkı yerleştikten sonra ortaya çıkar. Anneyi babayı, kocayı, evladı, akrabayı, arkadaşını Allah için sevmek gerekir. İnsanın sınırsız hürriyeti budur. Serra çocukluğundan beri şuursuzca da olsa Rabbini hep sevdiğini o anda anlar. Serra yanına gelen Ömer'e onu sevdiğini söyler.

1.6.6. Şahıslar

Serra ve Emre'nin evliliği ile Serra'nın ikinci eşi İmam Yakup'un evliliği kıyaslanarak evlilikte İslâmî değerlerin ne kadar önemli olduğu vurgulanırken bu karakterlerin bedensel boyutlarından çok ruhsal boyutları üzerinde durulur.

1.6.6.1.Serra

1.6.6.1.1. Bedensel Boyut

Romanın merkezî kişisidir. Fizikî özellikleri şu şekilde betimlenir:

“siyah, uzun kıvrık kirpiklerle çevrili bal renkli güzel gözlerini kalabalığın üstünde gezdirdi. Bu gece için kuaföre özel olarak yaptırdığı omuzlarından aşağı dökülen kumral saçlarının dipleri terden ıpsıladı.” (s.5)

Hidayete erdikten sonra kapanan ve uzun etekler giyip başını örten Serra'nın fiziksel özellikleri hakkında başka bilgi yoktur.

1.6.6.1.2. Ruhsal Boyut

Serra, Bursa'nın İnkaya köyünde doğup büyümüş, ailesinden din eğitimi almış bir kadındır. Büyük bir aşkla evlendiği kocasıyla yıllar geçtikçe aralarında büyük bir uçurum oluşur. Bu uçurumun sebebi hem çocuklarının olmayışı hem de Emre'nin inançsız oluşudur. Anne ve babasının uyarılarını dinlemeyip onunla evlendiği için pişman olmuştur. Kocasını ile aralarındaki farklılık şu cümlelerden anlaşılır:

“İslâm'a olan yatkınlığı konusunda genç kadın kocasına karşı bir türlü kendine güvenli bir tavır alamazdı., işte şimdi, şu an, bu cesareti pek kuvvetli hissediyordu. Karı-koca sessizce bakıştılar... Aralarına buzdan ince bir perde gerilmişti.” (s.33)

Kocasını, Serra'nın din konusundaki tavrını şöyle anlatır:

-İslâmî meselelere hep pozitif yaklaşır ve heyecanlanırsın! Ve Müslümanlık mutlaka bir şeyleri yanlış anlamana yol açar. Benden farklı olarak, senin bütün hücrelerinde dinsel bir birikim vardır, çünkü ayırık kültür koşulları içinde yetiştik. İman meselesi sizin ailede kalıtsal! (s.35)

Din konusunda kocası ile aralarında geçen şu konuşmada da Serra'nın inançlı birisi olduğunu anlarız:

“Din, insanın kendisinden ayrılmaz bir parçasıdır, onunla bütünleşmek mecburiyetindeyiz. Ancak Allah katında yeryüzünde geçerli olan din bugün sadece İslâm'dır. Yahudilerin de Hıristiyanların da Müslüman olması gerekir.” (s.63)

Serra'nın geçmişi, zihninde canlanan Serra'nın geçmiş yılları belleğini kaplar ve şöyle anlatılır:

Serra iyi ve rahat bir tahsil yapabilmek için ağabeyinin ısrarıyla ortaokul ve liseyi Bursa da oturan amcasının yanında bitirmişti. O zamanlar babası hayattaydı. Çok rahatsızdı, nefes darlığı çeker, çalıştığı tuhafiyeye dükkanına zorlukla gider gelirdi.

Ağabeyisi kendisi gibi öğretmen bir hanımla evlenmiş, Kars'a tayinleri çıkınca çekip gitmişlerdi. (s.49)

Serra, Emre ile evlendikten bir yıl kadar sonra babasını kaybetmiştir. İç dünyasında sürekli İslâm'ı sorgulayan Serra, kocasından ayrılıp annesinin yanına gittiğinde Müslümanca yaşamaya başlar. Kendi içine yaptığı bu yolculuk onu Allah sevgisine kavuşturur. Çektiği acılar ona ruhî bir olgunluk vermiştir. *“ruhu arınmıştı... Susuzluktan çatlayan dudakları pınarlara kavuşmuştu. Serra rahmet vadilerinde geziniyor, mana iklimlerinin havasını teneffüs ediyordu.”* (s.135)

Serra'nın acıları; öksüz, yetim, anne olamamış, dul ve yalnız kalmış olmanın üzüntüsü, Allah'a sığınarak teselli bulur. Romanda doğru bir evlilik olarak gösterilen Serra ile İmam Ömer'in evliliği, Allah için yapılmış aşkı değil Allah sevgisini önceleyen bir evliliktir. Serra, bu evlilik sayesinde iyice olgunlaşır ve bu kez nefsi ile değil Allah rızası ile hareket etmenin huzurunu yaşar. Evlendikten sonraki ruh hali ve yaşantısı şöyle anlatılır:

“Senelerce, oraya buraya savrulmanın peşinden eşsiz bir bahçeye girmişti...

Yaşamında her şey şimdi yerli yerine oturmuştu; ruhu sağlığına kavuşmuş, yattığı yerde canlanmış, hücrelerine yepyeni, taptaze bir hayat sunuyordu.” (s.149)

Serra'nın ibadetlerinde de huşû içinde oluşu şöyle anlatılır:

“Namazını bitirince hemen seccadeden kalkmazdı, oturup uzun müddet tespih çekerdi. Ruhunun mânâ âleminin sihirli güzelliklerinde uyanışının o eşsiz zevkini yudumlardı.” (s.150)

Emre'den başka kimseyi sevemeyeceğini sanırken, romanın sonunda çeşme başında Emre ve yeni karısı ile karşılaşan Serra, iki evliliği arasında kıyaslama yapar:

“Yavaş yavaş kafasında bir gerçek şekilleniyordu; ilk evliliğinde kur'an adına, din adına, ahiret saadeti adına tek bir güzel günü yoktu, onunla geçirdiği senelerin tek mutlu ânı kapıdan çıkıp gidişiydi...” (s.200)

Romanın sonunda, Serra Allah'a yönelir ve şöyle şükreder:

Bana senin emirlerine teslim olmayı nasip ettin...

Aklımı vahyin emrine verdin...

Varlığımın özüyle bütünleşmeyi nasip ettin...

Beni Kur'an'ın gölgesine aldın...

Bize bir cennet reyhanı oğul sundun...

Allah'ım! teşekkür ederim, bütün hamd ve senalarım Sanadır... (s.203)

Tüm gerçek sevgilerin kalbe Allah aşkı yerleştikten sonra çiçek açtığını anlayan Serra, Ömer'e onu sevdiğini söyler.

Yazar, Serra'nın kişilik gelişimindeki safhaları, nedenleri ile birlikte gösterir. Kahramanın bedensel boyutundan çok ruhsal boyutu anlatılır.

1.6.6.2.Emre

1.6.6.2.1. Bedensel Boyut

Kahraman, hâkim anlatıcı tarafından şöyle anlatılır:

Aslında 1.85 boyundaydı fakat her zaman dik durduğundan daha uzun görünüyordu genellikle takım elbise giyerdi. Mevsimine göre gri, kahverengi veya bej renkleri tercih eder, bunları hiç değiştirmezdi. Siyah saçları kısa kesikti. Olgun ve vakur doktor görüntüsünü bozabilecek her türlü şeyden kaçınırdı. Yüzünün en güzel yeri gayet muntazam olan burnuydu. Yeni diktirdiği ve ilk defa giydiği koyu kahverengi ceket ve pantolonu ona çok yakışmıştı. (s.10)

Emre'nin oldukça ayrıntılı betimlendiğini görüyoruz. Emre'nin fizikî olarak bu kadar mükemmel çizilmesi, ruhsal boyutuna gelince tamamen tersine döner. Bu kadar yakışıklı ve mükemmel bir fiziğe sahip Emre, inanç yönünden tam tersi özelliklere sahiptir.

1.6.6.2.2. Ruhsal Boyut

Dış görünüşü oldukça ayrıntılı anlatılan kahramanın iç dünyası, dinî boyutu ile verilir. Emre, nihilist bir tiptir. İdeolojik, millî ve dinî değerlere kayıtsız, salt yaşamayı en üstün değer bilen bir tiptir:

“Kocasının uzak duruşuna genç kadın hayretle baktı ve bir anda onun ne derece inançsız bir insan olduğunu ilk defa tam manasıyla kavradı.”(s.32)

Tıbbın bir gün her şeyi çözeceğini düşünen, kadere inanmayan bir adamdır. Serra'nın gözünden şöyle anlatılır:

“görümcesinin cenaze namazı kılınırken kocası bir kenarda durmuş cemaati seyretmişti; çünkü hiç gusül abdesti almazdı. Serra onun namaz, oruç, zekat, hac hakkında neler düşündüğünü bilmezdi, fakat İslam'ın beş şartından ve diğer emirlerinden herhangi birini yaptığını görmemişti.”(s.61)

Sonunda Serra'dan ayrılan Emre kendisi gibi doktor olan Gül ile evlenir ve Müslüman bir ülkede yaşayamayıp Amerika'ya taşınır. Onları çeşme başında gören Serra, haklarında şöyle düşünür:

“İkisi de Bursa da doğmuş, Bursa da büyümüştü fakat bu toprağın insanı olamamıştı. Bursa Dr. Emre'yi Dr. Gül'ü silkip atmış Amerika'ya fırlatmıştı...” (s.211)

Bu toprağın insanı olamayan, Avrupai yaşamı benimsemiş, inancından uzaklaştırılmış bir tip çizilir.

1.6.6.3.Diğer Kişiler

Romanda ideal bir Müslüman olan İmam Ömer, yüceltilmiş bir tip olarak çizilir. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında yazılan romanlardaki imam tiplerin aksine, eğitilmiş, bilgili ve halkı bilinçlendiren bir imamdır.

Ömer Hoca, Vanlıdır. İmam Hatip'i bitirir, Ezher'den mezun olur, hadis ilimleri üzerine ihtisas yapar. Van İslam Enstitüsü'nde tarih öğretmenliği yaptığı sıralarda küçük kardeşi ile Bursa'ya gezmeye gelir. İnkaya köyünü çok sever ve İnkaya Camiine tayinini ister. Köylü tarafından çok sevilir. Köyde şu şekilde tanıdır:

“Onun konuşmalarıyla nice kalplerde çöller yeşermiş, taşlar cevher olmuş, çalılıklar yerini çeşitli çiçek bahçelerine bırakmıştı.” (s.115)

Serra ile evlenmek isteyen İmam, onu olduğu gibi kabul eder ve ona karşı çok şefkatli davranır. Onun evliliğe bakışı şöyledir:

“Benim eşimle olan ilişkim dinî bir nitelik kazanmalı. Evliliğin başarılı olması, kari kocanın İslam’ın potasında erimesine bağlıdır.” (s.144)

Serra ile mutlu bir yuva kuran imam, her sabah namaza gitmeden önce karısını kaldırır. Onu da ibadete teşvik eder. Bu evliliğin mucizesi de bütün doktorların çocuk sahibi olamazsın dedikleri Serra’nın çocuğunun olmasıdır.

1.6.7. Zaman

Düğünümde Ağlama, romanında nesnel zaman yaklaşık altı yıllık bir süredir. Zamanda yapılan sıçramalar arasında bir bağlantı kurulmadan, bir anda bir yıl sonrasına, üç yıl sonrasına sıçrar. Serra’nın hayatındaki önemli kesitler sunulurken aralarında bir bağlantı kurulmaz.

Vak’a zamanı bir yılbaşı gecesini başlar *“yeni yıla gireli bir saat kadar olduğu halde...”* (s.5). Bunun özel bir nedeni vardır. Yılbaşı kutlamaları yorumlayıcı anlatıcı tarafından sayfalarca eleştirilir. Avrupai yaşam tarzını benimseyen bir zümrenin bu gecede nasıl davranışlar sergiledikleri eleştirici bir tutumla anlatılır.

Yılbaşı gecesinden üç ay sonraya atlayan yazar, Serra’yı bir muayenehane de sıra beklerken karşımıza çıkarır. Fakat aradan üç ay geçtiğini Serra eve dönüp kocasıyla konuştuğunda anlarız.

Serra kocasından ayrılıp köyüne gittikten sonra *“haftalar geçmiş”* fakat o sıkıntılarında kurtulamamıştır. Annesi ile birlikte babasının mezarını ziyaret ettikleri zaman *“sıcak, neşeli, ortalığa tebessümler yağdıran bir haziran günüydü”* (s.108).

Romanda özet zaman ifadeleri sıkça kullanılır: *“haftalar geçmiş (s.104) bütün bir yaz (s.111 “birkaç gün sonra annesi öleli bir sene olacaktı” (s.133) “aradan 7-8 ay geçmişti işte.”(s.148) “ Muhammed 3 yaşına gelmişti”(s.197)*

Romanda ay isimleri de geçer: *“aralık ayında hava sıcaklığı 0’ın altına düşmüş, ocak ayının ilk günlerinde de aynı derecede kalmıştı.” (s.114) “ havada sonbahar serinliği vardı, eylül ayının serinliği gelmişti.” (s.196)*

Romanda yapılan sıçramalar sayesinde, oldukça uzun bir zaman dilimi anlatılmıştır. Özetleyici zaman ifadeleri sıkça kullanıldığı için, anlatma zamanı sonradan aktarma yöntemidir.

1.6.8. Mekân

1.6.8.1.Açık Mekân

Düğünümde Ağlama romanında açık mekân olarak Bursa seçilmiştir. Her mevsimde ayrı ayrı ve ayrıntılı olarak tasvir edilir:

Üç gündür aralıksız yağan kar, Uludağ'ı tepesinden eteklerine kadar dev yapılı bir gelin etmişti. Bursa ovasının her tarafı tamamen kar olmuştu. Karın damlalarda hâsıl ettiği beyazımsı karanlığın altında gömülüp kalmış evlerin çoğunun ışıkları sönüktü. (s.15)

Uludağ'da dört mevsimde, dört ayrı doğa güzelliği sergilenirdi, ama ilkbahar bir başka olurdu. (s.148)

Serra'nın köyü olan İnkaya da ayrıntılı olarak betimlenir. Bu mekânın anlatımında öznel tasvir kullanılır:

"Kırları yemyeşil otlarla kaplı, bahçeleri olgun şeftali ağaçları ile dolu Uludağ'ın tepesinden kopup gelen rüzgârların insanı okşayarak geçip gittiği İnkaya da olmak için şuan neler vermezdi..." (s.59)

Bu kadar ayrıntılı betimlemeler olmasına rağmen, bu mevsimsel değişmelerin kahramanların psikolojilerine yansımaları verilmez. Mekan ile kahramanlar arasında kurulan tek ilgi, Bursa'nın İnkaya köyünde yaşanan köy hayatının saflığı ve temizliği, buna karşılık şehirde yaşayanların günaha batmış yaşamlarıdır.

1.6.8.2.Kapalı Mekân

Düğünümde Ağlama romanında kapalı mekân olarak, yılbaşı gecesinin kutlandığı, Serra'nın görünmücesi Firuze'nin evi tasvir edilir. Romanın ilk paragrafında kapalı mekân şu şekilde betimlenir:

Yeni yıla gireli bir saat kadar olduğu halde, küçük küçük renkli ampullerle süslü "L" şeklindeki kocaman salonun her tarafında beraak kahkahalar, yüksek tonda kadın ve

erkek sesleri gelmeye devam ediyor, konuşmalara aralıksız olarak bardakların ve tepsilerin şingirtisi karışıyordu. (s.5)

Çam ağacının süsleri, dans edenler, televizyon başında olanlar ayrıntılı olarak anlatılır.

Diğer bir kapalı mekân olan, Serra'nın büyüdüğü ev oldukça sade döşenmiştir. Gösterişten uzak bu evde Serra'nın odası özellikle betimlenir:

“elde örülmüş dantelle süslü beyaz patiska perde, yerde renkli çiçekli kilim, duvardaki rafta kapakları solmuş yaprakları sararmış kitaplar yerli yerinde.”(s.93)

Serra'nın büyüdüğü bu oda gibi kültürü de ailesi de geleneklere bağlıdır. Sade ve mütevazı bir hayat sürmüştür. Yazarmekan ile kahramanlar arasında böyle bir bağ kurar.

1.6.9. Dil ve Üslup

Düğünümde Ağlama romanının dili oldukça sadedir. Yalın ama duygusal bir üslup tercih edilir:

“yaşamını sel basmıştı, kaderinin önünde sürükleniyordu.” (s.82)

“ iç dünyası buz kesmiş, bütün duyguları donmuştu.” (s.106)

“kalbine durmadan hafif hafif nisan yağmurları yağıyordu... Serra, rahmet vadilerinde geziniyor mana iklimlerinin havasını teneffüs ediyordu...” (s.135)

Bursa deyince akla gelen Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Bursa'da Zaman* şiirinden de bir dördlüğe yer verilen romanda, yazarın yer yer duygusallığı arttıran sanatkârane bir üslup tercih ettiği de görülür:

Öksüz ve yetim Serra!

Anne olamamış Serra!

Dul Serra!

Yalnız Serra! (s.136)

Nil kan kokar, ter kokar, gözyaşı kokar...

Mutluluk saadet bereket kokar...

Nil hem ihtiyar hem gençtir...

Hem yorgun hem dinçtir...(s.157)

Romanda genellikle kısa cümleler ve açık bir anlatım tercih edilir. Devrik cümlelerden dolayı anlatımlardan kaçınılmıştır.

Diyalog cümleleri kısadır. Konuşmacıların karakterini yansıtan bir ifadeye rastlanmaz. Konuşma cümleleri ve yöresel ifadeler kullanılmamıştır. Bursa'nın İnkaya Köyü romanda önemli bir yer tutmasına ve Serra'nın annesi bu köyden hiç çıkmamış, hep burada yaşamış bir kadın olmasına rağmen, ne o ne de diğer köylüler yöresel ağızla konuşturulmaz.

1.7.İhtilal Yapan Adam ve Sandra (Hicran)

Hicran, romanının ilk baskısı, Timaş Yayınları tarafından, *İhtilal Yapan Adam ve Sandra* adıyla 1996'da yapılmıştır. Bu baskıda 266 sayfa olan roman son baskısında 258 sayfadır.¹⁰⁶

Eserin son baskısı, Nesil Yayınlar tarafından 2002 yılında yapılmıştır.

İhtilal Yapan Adam ve Sandra, (Hicran) romanı, on sekiz bölümden oluşur. Romanda bölüm başlıkları, olay halkalarını özetleyecek tarzda şöyledir:

“Bu şehirde dev bir değişimi gerçekleştirdim, Fakirlik, Müthiş korku, . Dükkan, Aykız, Cehenneme giden yolda doludizgin, Işıklı bir tepenin yamacında, Almanya macerası, Sandra ile yüzyüze, Esrarengiz Spilhale(oyun salonu), Sahne- de meydan savaşı, Büyük değişime doğru, Dünyamızı değiştirmeliyiz, Operasyon başlıyor, Sandra'nın kafası karmakarışık Sandra'yı sarsan Kitap: Kur'an niçin Allah Kelamıdır?, Değişimin yankıları”

Ali Erkan Kavaklı, bu romanında Postmodern kurgu tekniklerinden yararlanarak diğer İslâmî romanlardan farklı bir yapı ile romanını oluşturur.

Romanda, Mehmet Bey'in Ansbach'ta yaptığı dev değişimin (ihtilal) anlatılmasından önce çocukluğundan itibaren hayatının anlatılmaya başlanması, onu daha iyi tanımamızı sağlamak içindir. Maddi zorluklar içinde, defter alabilmek için limon satan, ayakkabı boyacılığı yaparak ihtiyaçlarını karşılayan bu ço-

---

¹⁰⁶ Ali Erkan Kavaklı, *Hicran*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2009. (Çalışmamızdaki sayfa numaraları bu baskıya göredir.)

cuk,ailesinden kopmuş bir şekilde büyür. Aile sıcaklığı ve dinî eğitim almadan sokaklar ve parayla tanışır. Kazandığı parayı o gün harcıyıp bitiren geleceğini düşünmeyen bu çocuğun gelecekte bir beklentisi yoktur. Dünyevî hayatın kirine bu kadar batmış birinin İslâm'ı tanınması ise Almanya'da olur. Bu, biraz da bir Hristiyan olan Sandra'yı romana katıp onun da hidayete ermesini sağlamak içindir. Böylece romanda bir değil iki hidayete erme öyküsü oluşur.

Hidayete eren Mehmet Bey, romanın sonunda kahramanlaştırılır. Almancasını ilerletmiş ve Alman arkadaşlarına da İslâm'ı anlatmaya başlamıştır. Fabrikasında bir mescit yaptırmayı başarmıştır. Hidayete erenlerin sonunda mutlu olduğunu ve nasıl bir noktaya gelebildiğini görürüz böylece.

1.7.1. Konu

Hicran romanının konusu; İslâm'ı tanımadan büyüyen Mehmet Bey'in ve Hristiyan olan Sandra'nın Almanya'da bir imam ve eşi sayesinde hidayete erişidir.

1.7.2. Özet

Yazar, bir röportaj için Almanya'da Nürnberg'e gider. Orada kendisine yardımcı olan Mehmet Bey'in bu şehirde gerçekleştirdiği ihtilalin öyküsünü dinlemeye başlar. İzmir'de fakir bir ailenin çocuğu olan Mehmet Bey, hiçbir dinî eğitim almadan, büyümüştür. Önce sokaklarda sebze satar, sonra ayakkabı tamirciliği ve ardından kuaförlük yapar. Parasını kazanıp gününü gün etmekle meşguldür. Abisinin yanına, Almanya'ya gittiğinde de bu hayatı sürdürür. Almanya'da kalabilmek için formaliteden Sandra adlı bir Alman ile evlenir ve fabrikada işe girer. Evlilik hayatı da onu düzene sokamaz. İçki, kumar, gece hayatı gibi çirkinliklere batmış olan bu hayat bir gün arkadaşlarının onu, camiye, namaz kılmaya davet etmesiyle değişir. Burada Salih Hoca'yı tanıyan Mehmet, İslâm'a yönelir; asıl huzuru ve mutluluğu, hayatın anlamını bulur.

1.7.3. Ana fikir

İhtilal Yapan Adam ve Sandraromanında ana fikir, insan ruhundaki bunalımların ve çıkmazların İslâm inancı sayesinde yok olacağıdır.

1.7.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

İhtilal Yapan Adam ve Sandra romanında iki farklı anlatıcı vardır. Bunlardan biri yazar, diğeri ise hâkim anlatıcıdır. Yazarın roman kahramanı ile karşılaştığı ve romanın hikâyesini dinlediği bölümlerde kahraman anlatıcı vardır. Romanın ilk bölümündeki diyaloglara bu durum şöyle yansır:

-İlhan, dur da Ansbach'ın muhteşem görünüşünü seyredelim, dedim.

Mehmet Bey duruluvermişti. Az önceki fırtınadan ve köpüren dev dalgalardan eser kalmadı.

Ansbach'a kuşbakışı bir göz atmak için arabadan indik.(s.8)

Romanın ikinci bölümünden itibaren Mehmet Bey'in hikâyesini anlatan yeni bir anlatıcı karşımıza çıkar. Okuyucu hikâyeyi Mehmet Bey'in ağzından dinlemeyi beklerken, bu anlatıcı sadece Mehmet Bey'in hayatına değil, onun karşılaştığı kişilerin hayatına da hâkim bir konumdadır. Memo'nun hikâyesini hâkim anlatıcı bize aktarır. Şu satırlarda Memo'nun tüm hayatına ve düşüncelerine hâkim bir konumdadır anlatıcı:

İşi erken bıraktı. Öğleden sonra eline bir file alarak alışverişe çıktı. Ömründe ilk defa bu kadar çok para kazanmıştı. Türk parası hariç, on doları vardı. Hem eve bir şey almalıydı, hem de kendisine bir spor ayakkabı.

Önce ayakkabıcılar çarşısına gidip güzel bir ayakkabı beğendi. Ertesi gün pazardı. Arkadaşları ile maça çıkacaktı. Yeni ayakkabı ile herkese hava basmalıydı. (s.19)

Buradan da anlaşılacağı gibi hâkim anlatıcı Memo'nun hem geçmişi hem geleceği hususunda söz sahibidir.

Aşağıdaki bölümde de hâkim anlatıcı vardır:

Gece boyunca yatağında döndü durdu. Sanki hiç uyumuyordu. Fakat bölük pörçük rüyalar da görmüştü. Aykız'ı, oteli, Sandra'yı, turistleri ve dükkânı görüyor, uyanıyor, tekrar uykuya dalıyordu. Feci bir gece geçiriyordu. Zaman zaman uyanıyor, gözlerini karanlığın içine dikeyiyor, Aykız'ın öfkeli, alev saçan, kızıp bağırarak yüzünü görmez olana kadar bakıyor, sonra yatağın içine dönüyor, tekrar yumuyordu. (s.121)

Bu satırlarda, anlatıcı Memo'nun rüyalarını, kâbuslarını ve kendi bilinciyle olan savaşını bilen bir konumda karşımıza çıkar.

Şu diyaloglarda limon satmaya çalışan Memo'nun ve yaşlı kadının yaptıkları ve konuştukları gösterme yöntemi ile aktarılır:

-Garip çocuk. Üstünde yok, başında yok, diye mırıldandı.

Çocuğun iyice yanına sokuldu. Küçük Mehmet, müşterisini bir bakışta tanımıştı. Hemen burnunun dibinde bitiverdi:

-Bak teyze ayva gibi sarı, çeşme gibi sulu. Al, beğenmezsen yarın getir. İki misli fiyatla geri alırım. Dokunsan testi gibi karnı deşilecek.

-Maşallah sende de ne diller varmış. Ver iki tane bakayım. (s.11)

Aşağıdaki cümlelerde Memo'nun duygu ve düşünceleri anlatma yöntemiyle aktarılır:

Maho'nun vefatından sonra bir saplantı, bir açmaz, bir ukde, bir engerekli yılan zehri gibi, bütün neşe ve zevklerini mahveden bir korku yüreğine yerleşti. Müthiş bir ölüm korkusu...(s.33)

Evle, ev sahibi olmakla, Memo'nun ne ilgisi olurdu? Bu kız kendisini eve kapatmak mı istiyordu? Bu iş için daha çok erkendi... Yine de söyledikleri yabana atılır şeyler değildi. (s.60)

Hemen hemen her bölümün sonunda anlatıcı, Mehmet Bey'in hikâyesini anlattığı zamana, kahraman anlatıcı konumuna döner. Anlatıcılar arasındaki farklılık yazı sitilinin de değiştirilmesiyle belirginleşir.

Biyografik bir hikâye olma özelliği taşıyan romanda; Mehmet Bey, Almanya'ya bir röportaj için gitmiş olan yazarla karşılaşır ve ona hayat hikâyesini anlatır. Hikâyesini anlatış biçimi ve anlatma süreci de romana konu olmuştur. Yani postmodern romana özgü, romanın yazılış sürecinin romana yansıtılması tekniği kullanılmıştır. Hayat hikâyesinin anlatılma zamanı ile Mehmet Bey'in hayat hikâyesinin verildiği bölümler romana çift katmanlılık kazandırmıştır.

Romanda anlatma tekniğinden çok gösterme tekniğini kullanan yazar, diyalogları, kahramanların kişiliklerini yansıtmak şeklinde başarıyla kullanır. Diyalogların çokluğu, kişiler arasındaki sosyal ilişkiyi sunmayı sağlar.

1.7.5. Olay Örgüsü

Roman, yazarın Almanya'ya bir röportaj için gitmesiyle başlar. Yazar, Amerikan ordusunda görevli papaz binbaşı ile röportaj için gittiği Almanya'da ona yardım eden eski bir arkadaşı Mehmet Bey'in geçirdiği değişimin hikâyesini

dinlemek üzere onun evine gider. Bir ramazan günüdür ve teybi çalıştıran yazar, Mehmet Bey'i dinlemeye başlar.

Manavdan aldığı sebzeleri sokakta satan Mehmet, yağmurun altında koşuşturmaktadır. Manav Hasan, ona yardım etmektedir. Bölümün sonunda anlatma zamanına dönülür. Mehmet Bey, yazara dönerek ilkokuldan sonra manav işini bitirip pazarda çalışmaya başladığını söyler.

Mehmet, ayakkabı boyacılığı yapmaktadır; turistler ona ilgi göstermektedir. İlk büyük parasını kazanan Mehmet, evdekilere sebze, meyve; kendine de bir spor ayakkabı alarak büyük bir sevinçle evine gider. Ertesi gün futbol oynamaya gidecektir. Bir gün Avrupa takımlarında oynamayı, şöhret olmayı hayal eder.

Mehmet bir ayakkabıcının yanında çırak olarak çalışmaya başlar. Ayakkabıcı çok acımasız biridir. Kalfalarını da ezmektedir. Bir gün ayakkabı kalıbını Mehmet'e fırlatır ve Mehmet, bu işi de bırakır. Anlatma zamanına dönen romancı, Mehmet'in kulağındaki eziğin o günün hatırası olduğunu söyler. Mehmet, başka bir usta aramıştır. İkinci ustası daha iyi bir adamdır. Ama orada da arkadaşları içki içmektedir. Sigara ve içkiye orada başlar.

Mehmet yine geçmişe döner. Ayakkabı tamirhanesinde arkadaşları ramazan ayında güpegündüz içki içmektedirler. Çarşının delisi Maho da yanlarına gelir. Atölyedekiler ona içki içirip, onunla dalga geçmeye başlarlar. Maho sarhoş olmuştur. Mehmet onları uyarsa da dinlemezler. Arkadaşları Maho'yu Mehmet'in üstüne salarlar. Mehmet oradan kaçar. Fakat merdivenlerden inerken bir ayakkabı kalıbı alnına iner. Güç bela kendine geldiğinde hastaneye gider. Birkaç dikiş atılır ve evine döner. Asıl zamana dönen yazar, Mehmet'in o olaydan sonra atölyeye gitmediğini, o gün kendisinden sonra kalfalarla Maho arasında da bir sataşma yaşandığını; Maho'nun merdivenlerden yuvarlandığını ve öldüğünü, Ahmet kalfanın da hapse girdiğini, eşyalarını almak için dükkâna giden kardeşinden öğrendiğini söyler. O günden sonra Memo'nun yüreğine müthiş bir ölüm korkusu yerleşir.

Babasının bulduğu bir berber dükkânında işe başlayan Mehmet, bir yandan da futbol oynamaya devam eder. Uzun süredir burada çalışan arkadaşları ona; zıppır, sorumsuz, nerde akşam orda sabah, günü birlik yaşayan bir delikanlıya daha çok yakışan Memo adını takar.

Gece hayatına alışan Memo, bir gece kulübünde tanıştığı Aykız'a kazandığı paraları harcamaktadır. Kız da gönlünü iyice Memo'ya kaptırmıştır. Beşiktaş alt yapısından transfer teklifi alan Memo, Aykız'ı İzmir'de bırakmamak için bu teklifi kabul etmez. Memo yarınını hiç düşünmez kazandığını o gün harcar. Bu bölümde, gazino içki ve gece hayatı bütün iğrençliği ile ortaya serilir.

Memo, yeni bir dükkâna geçer. Gümöldür'deki bir otelin içinde olan bu yeni dükkân Memo'yu Aykız'dan ve ailesinden uzaklaştırır. Kendini çok yalnız hisseder. Fakat bu uzun sürmez. Otelin ortamına, turistlere çabuk alışır. Bir gün Aykız'dan gelen bir telgraf ona en yakın takım arkadaşının ölümünü haber verir. Maho'dan sonra aldığı bu ikinci ölüm haberi onu derinden sarsar. Ölümü ve Allah'ı düşünür. Dinî konuda ne kadar bilgisiz olduğunu, Allah'ın adını sadece ezanlarda ve yemin savururken duyduğunu söylediği satırlardan anlaşılır. Cenazeden sonra ölüm korkusunu unutmak için içmeye giden Memo'ya bu da teselli olmaz.

Korsan kıyafeti giyen Memo, oteldeki gece eğlencesinin maskotu olmuştur. Ayrıca herkese otelin kuaförü olduğunu söyleyerek ertesi güne de yatırım yapar. İçki ve eğlence tüm hızıyla devam eder. Bir gece Aykız, Memo'yu ziyarete gelir. Yazar yazma zamanına dönerek anlatıcının ağzından o günleri aktarır. Cehenneme giden yolda doludizgin bir hayatın özetini anlatır. Dinîni, ahiretini düşünmeyenler, hayatın tadını çıkarmak isteyenler için bundan daha iyi bir hayat düşünülemez. Memo'nun da ahireti düşündüğü yoktur. Dinle ilgili hiçbir şey onu ilgilendirmez.

Bir hafta sonu Memo ailesini ziyarete gider. Annesi çok sevinir. Ağabeyi Ali, mektup yazmıştır; kardeşi Baki'yi Almanya'ya çağırır. Fakat askere gideceği için bu mümkün değildir. Baki gidemeyeceğine göre, Memo bu fırsatı kaçırmak istemez. Annesine cebindeki bütün parayı bırakıp evden ayrılır ve otele döner. Ağabeyi Almanya'dan bir Türk'le evlenmek isteyen, Sandra isminde bir kadının fotoğrafını ona gönderir. Memo da kendi fotoğrafını ona göndermiştir. Aykız'ı bırakıp Almanya'ya gitme işi kafasını karıştırmaktadır. Ölüm korkusu da yakasını bırakmaz. Almanya'ya gidip her şeyden uzaklaşmak ister.

Ölüm korkusundan kaçmak, o korkuyu unutmak için yeni bir maceraya atılan Memo, senelerdir beraber olduğu arkadaşlarını geride bırakır. Aykız'a haber

vermeden Almanya'ya gider. Ağabeyinin evine vardığında hayal kırıklığına uğrar. Rutubetli, duvarları boyasız, yer yer sıvası dökülmüş bu evde nasıl yaşadıklarına hayret eder. Almancuların her yaz arabayla memlekete döndüklerinde krallar gibi saraylarda oturdukları, oluk oluk para kazandıkları zannedilmektedir. Oysa üç beş kuruş biriktirmek için sefalet içinde yaşadıklarını görür. Memo eve geldiğinde televizyon seyretmekte olan ağabeyi ve yeğenleri hiç istiflerini bozmazlar. Ne memleketi ne de bu yakın akrabayı merak etmezler. Yani değerlerini de kaybetmişlerdir. Aykız terk edildiği için Memo'ya çok kızgındır.

Memo ertesi gün kendini sokaklara atar. Almanya'yı, oradaki Türklerin yaşayışını tasvir eder.

İlk başta Sandra'yı hiç çekici bulmayan Memo, ona karşı bir sıcaklık hissedemez. Kız ise onunla evlenmeyi ister. Ailesine önem veren, çocukları seven Türkler, Sandra'nın dikkatini çekmiştir. Evlilik bağlarına ve akrabalığa önem vermeyen Almanlara göre Türkler eşlerine daha sadık ve aile bağları daha kuvvetlidir. Dinî, dili ayrı bu insanla evlenmeye sandığından daha kısa sürede razı olur Memo. Hemen iş bulup çalışmaya başlar. Oteldeki berberliğe hiç benzemeyen bu iş sıkıcı ve disiplinli bir iştir.

Sandra ile evlilikleri sandığı kadar kolay olmamıştır. Kızlarını bir Türk'le evlenmekten vazgeçirmek için ellerinden geleni yaparlar, fakat Sandra vazgeçmez.

Evlendikten sonra futbol oynamaya, oyun salonuna takılmaya ve içmeye devam eder. Oyun salonundaki makinelerin başında gerçek hayatı unuttur, heyecanlanır ve o korkunç korkuyu sadece burada unuttur. Rulet makinesinin başında bir kazanıp, on kaybeder. Bu durum bir bağımlılık haline gelmiştir. Eve her dönüşünde Sandra'yı ağlarken bulur.

Arkadaşları Mustafa, Ayhan ve Osman ile birlikte gece kulüplerine gider. Burada kavga çıkar. Arkadaşları polis tarafından karakola götürülür.

Fevzi Bey, oğlu Mustafa'yı Salih Hoca'nın yanına götürür. Mustafa, kavgada fena darbe yemiştir. Salih Hoca çok anlayışlı ve sevgi dolu bir insandır. Sevmek, şefkat, cenneti kazanmak gibi Mustafa'ya ilginç gelen şeyler anlatır. Mustafa, ondan hoşlanmıştır. Asıl güzelliklerin olduğu cenneti ve onu kazanmak

için neler yapmak gerektiğini, nasıl tövbe etmek gerektiğini ona anlatan hoca, Mustafa'nın ilgisini kazanır. Bir Amerikalının bile Kur'an okuyup, öğrenip Müslüman olabildiğini oysa İslamiyet'in ocağında büyüyen bizlerin onlardan neden geri kalacağımızı sorar. Sonunda Mustafa'yı ikna eder. Fevzi Bey, oğluna bugüne kadar Salih Hoca gibi güzelliikle dinîni anlatmadığına pişmandır. Bugüne kadar oğluna bağırıp çağırmaktan öte bir şey yapmadığını fark eder. Hoca ise âlim adamdır. Gençle genç, çocukla çocuk olmasını bilir.

Mustafa takıma yeni girmiştir. Maçtan sonra avansları alan gençler çıkarırken Memo'nun eğlenmeye gitme teklifini kabul etmezler. Çünkü onlar camiye gidiyordur. Onu da davet ederler. Grup içinde en çok Mustafa'yı seven Memo, bu teklifi kabul eder. Arkadaşları ile camiye giden Memo, orada Salih Hoca'nın sohbetinde huzur bulur. Abdest almayı, namaz kılmayı öğrenir. Namazdan sonra dua eden Memo; bir daha kumara, kadına, içkiye bulaşmamak için tövbe eder. Ölümünden korkan Memo, ölümden sonra dirilmeyi, cenneti kazanmayı öğrendiğinde ruhu ferahlamıştır. Korkusunun hafiflediğini, sevincinden uçacak gibi olduğunu hisseder. Namaza, oruca dair sorular sorar ve öğrendikçe kafasındaki soru işaretlerinden kurtulur. Hayatını zehir eden o korkulardan kurtulmuştur.

Romanın yazılış zamanına dönen yazar, Mehmet'in bu süreçte yaptıklarını hızlandırılmış bir şekilde anlatır. Hoca ile birlikte gittikleri sohbetleri Zaman Gazetesi'ne abone olduğunu, Fetullah Gülen Hoca Efendi ile görüşüğünü onun sohbet kasetlerini dinlediğini anlatır.

Mehmet evine cami resimleri ve tabiat resimleri alır. Sandra'ya sofrasında alkol istemediğini söyler. Camiye gitmeye başlayalı bol bol kitap okuyan Mehmet'in öğreneceği çok şey vardır. Eşini içkiden ve sigaradan vazgeçirmeye çalışır ve onu İslamiyet'e davet eder. Fakat Sandra çok sert bir şekilde reddeder. Mehmet bu tepki karşısında öfkesine zor hâkim olur.

Hocanın hanımı ve arkadaşı Mustafa'nın eşi, Sandra'ya İslamiyet'i anlatmak için Mehmet'in yengesinin evine gelirler. Yengesinin Almancası iyi olduğu için aralarındaki iletişimi sağlayacaktır. Sandra, Nilgün ve Nilüfer hanımların anlattıklarıyla kendi kafasındaki İslamiyet'i bağdaştıramaz. Bu, canayakın ve samimi kadınların sorduğu her soruyu içten bir şekilde cevaplamaları hoşuna gider.

İslamiyet'in mantığa yatkınlığı, İncil ile Kur'an'ı Kerim'in farkları, İslam'da kadının rolü gibi konularda konuşurlar. Sandra, bilgilenmiş fakat hala kafasındaki sorular açıklığa kavuşmamıştır. Kur'an'ın doğru olduğu nereden bellidir? Böylece Kur'an'ın Almanca tercümesini okumaya karar verir. O gece uyuyamaz. Mehmet'in camiden getirdiği kitabı okumaya başlar.

Sandra'yı sarsan Kitap: *Kur'an niçin Allah Kelamıdır?*

Kur'an'ı Kerim'i, kâinatın yaratılışını, Kur'an'daki ilmi, Kur'an'da geçen yerçekimine, bitkilerin çift yaratılışına, Dünya'nın yuvarlak oluşuna, Güneş'in dönüşüne, dağların hareketine, gökyüzünün genişlemesine, rüzgâra, atmosfere, uzay yolculuklarına, anne karnındaki çocuğunun evrelerine, Firavun'un cesedine, Rumların yenilgisine, Mekke'nin fethine, Kur'an'ın benzerinin yazılmayacağına, dünyada İslamiyet'in yayılacağına dair ayetleri ve açıklamalarını içeren bu kitabı okuduğunda Sandra çok etkilenir titremeye başlar. Kur'an'ı Kerim'e inanarak onu okumaya karar verir. Daha önce bundan nasıl habersiz olduğuna hayret eder. Ertesi sabah Mehmet'ten nasıl Müslüman olabileceğini öğrenmek ister. Başını örtüp namaz kılmaya ve adını Rabia olarak değiştirmeye karar verir. Kur'an okumayı öğrenmek ister. Besmeleyi, Fatiha ve İhlâs'ı Mehmet'ten öğrenir.

Mehmet iş yerinde de namaz kılmak ister fakat koca fabrikada Mehmet'ten başka namaz kılan ve camiye gelen yoktur. Fabrikaya bir mescit yaptırmak için ustabaşına ricada bulunur. Ustabaşı ona namaz kılabilceği bir oda sağlar.

Romanın yazılış zamanına dönen yazar Mehmet'in iki tane Alman çocuk evlat edinmiş olduğunu, anne ve babaları hapiste olan bu çocuklara sahip çıktığını anlatır. Fabrikanın bahçesine mescit yaptırma işinden, cami derneğinden, Almanca'yı ilerletişinden, insanları değiştirmek ve bu sayede dünyayı güzelleştirmek hayallerinden bahseder. Mehmet, uzun vadede Türkiye'ye dönmeyi Mustafa ile birlikte İzmir'e yerleşmeyi ve kitapçı dükkanı açmayı planlamaktadır. Öğrencileri okutmak ve kendisi de üniversiteli olmak ister. Yazar ona Aykız'a ne olduğunu sorar. Tatil için gittiği Türkiye'de Aykız'ın intihar ettiğini öğrenmiştir Mehmet. Bunu anlatırken Mehmet Bey'in gözleri nemlenmiştir. Ondan sonra yazar Mehmet Beyle vedalaşarak hüznü dolu duygularla evden ve Almanya'dan ayrılır.

1.7.6. Şahıslar

Mehmet'in hayat hikâyesi anlatılırken bedensel boyutu üzerinde durulmaz. Kişiliğindeki değişme anlatılırken ruhsal tahlilden çok yaşadığı olaylara verdiği tepkiler ve davranışları üzerinde durulur. Diğer şahıslar yardımcı karakterdir ve Mehmet'in hayatına etkileri dışında bir işlevleri yoktur.

1.7.6.1.Mehmet Bey (Memo)

1.7.6.1.1. Bedensel Boyut

Mehmet Beyin romanda dış özellikleri olarak sadece şunlar söylenir. Sakalsız, kösedir, gözleri açık eladır, saçları kumraldır.

“Sabahtan beri neşeyle şakıyan dili tutunuvermiş, sakalsız köse suratı beklenmedik bir öfkeyle asılmış, açık ela gözleri bulanmış, dipleri kumral, uçlara doğru sarılaştan saçlarını sol eliyle ensesine doğru savurarak...” (s.7-8)

Bundan başka romanda Mehmet Beyin dış özelliği ile ilgili bir yer daha vardır. Orada da Sandra'nın bakış açısından Mehmet Bey yakışıklı ve yüzü çocuksudur.

“Memo, yakışıklı idi. Köse yüzü biraz çocuksu, fakat zeki ve uyanık, hele de sempatikti.” (s.135)

Fizikî özellikleri hakkında yapılan tasvirler bunlardan ibarettir.

1.7.6.1.2. Ruhsal Boyut

Mehmet Bey, “*gelişimci kişilik*” örneği gösterir. İzmir'in fakir bir kenar mahallesinde, beş çocuklu bir ailede büyümüştür. Aile, geçim sıkıntısı çektiği için, çocukları çalışmak zorundadır.

“Mehmet üşüyordu. Sırtındaki yazlık ceket, bu rüzgara ve soğuğa karşı onu koruyamazdı. Havaya baktı. Bir tarafından açar mı, gibilerinden düşündü Her taraf sımsıkı bulutlarla kaplıydı. Çakarkeyf ıslanmıştı. Tekrar satışa çıksa ıslanacak, soğuk iliğine işleyecekti. Çıkmasa kazandığı yeterli değildi.”(s.14)

Okul harçlığını çıkarmak için küçük yaştan itibaren çalışan Mehmet, ailesinden dinî bir eğitim almamıştır. Çevresi, yaşam şartları onu kötü etkiler. İnanç konusunda bu yüzden zayıftır:

Ezanın dışında Allah kelimesinin hürmet ve haşyetle söylendiği bir yer hatırlamıyordu. Arkadaşları ile böyle konular üzerine konuşmazlardı. Ne takım arkadaşları, ne dükkândakiler... Gazino arkadaşları zaten bir alem di. Sarhoşlukla kendinden geçenlerin Allah'ı sövdüğü sık olurdu. Bir de yemin ederken Allah'ın adı anılırdı. Ama onlar ağız alışkanlığı idi. Dakikada yirmi yemin savurdıkları zaman bile Allah'ı düşünmezlerdi. (s.72)

Şu sözlerle gençliğinde sahip olduğu mizacı anlatır:

“Neşeli adamdım. Yarın diye bir şey yoktu benim için. Hep günü yaşardım. Matraklık, fikracılık, vur patlasın çal oynasın havası.” (s.16)

İlk kez Maho'nun ölümüyle içine düştüğü ölüm korkusu karşısında çaresizdir. İzmir'de otelde çalıştığı sırada, Aykız'dan aldığı telgrafta, arkadaşı Tarkan ve Aybala'nın öldüğünü öğrenen Memo, ikinci kez aynı korkuyu yaşar. Şu satırlarda ölüm korkusunu yenmek için ne yaptığı yazar:

“Cenazeden sonra ölüm korkusunu unutmak için içmeye gittiler. O da bir teselli değildi. Ayılınca tekrar korku ve üzüntü yüreğine çöküyordu. Fakat bildikleri başka bir teselli de yoktu.” (s.82)

Korkularından kaçmak için dünyevi aldatmacalara sığınır: İçki içer, oyun salonlarında kumar oynar, kadınlarda mutluluğu arar. Ancak bunlardan hiçbiri ölüm korkusunu kafasından atmasına yardımcı olmaz.

Arkadaşları sayesinde tanıştığı Salih Hoca'dan, ahiret kavramını, cenneti kazanmak için nasıl bir yaşam sürmesi gerektiğini öğrenir. Karşısına çıkan bu kişi sayesinde İslâmî dünya görüşü ve yaşama biçimini benimser ve uygular hale gelir. Kahramanın gelişim ve değişim aşamaları inandırıcı bir biçimde anlatılmıştır. Kişiliğindeki kırılma noktası, arkadaşları ile camiye gidip namaz kılmasıdır. Namazdan sonra şöyle dua eder:

“Allah'im, beni bir daha kumara, kadına, kadehe mahkûm etme. İyi bir insan olayım. Camiye gelmek ve burayı sevmek nasip et Yarabbi! Beni affet Allah'im! Kötülüklerimi bağışla. Sevdiğin insanlardan olayım. Kötülerden ve kötülüklerden beni uzaklaştır.” (s.174)

Ölümün yokluk olmadığını, kabirden sonra bir hayat olduğunu öğrenmek onu rahatlatmış ve ölüm korkusunu yenmiştir. Salih Hoca sayesinde bütün hayatı değişen Mehmet Bey, büyük din âlimlerinin sohbetlerine katılır, bol bol kitap okur, hayatının bütününde bir değişim gerçekleşir.

1.7.6.2.Sandra

1.7.6.2.1. Bedensel Boyut

Sandra'nın bedensel boyutu sarışın; iri, açık yeşil gözlü; güzel bir kadın olarak verilir. Yazar bunu bize Mehmet'in gözünden vermektedir.

“Yumuşacıktı elleri. Gözleri iri, açık yeşil, sarı saçları omuzlarında. Kısa. Üzerinde kot ceket. Kot pantolon. Beyaz kuşaklı bir kazak. Gülümseyen ince dudaklar...” (s.133)

Sandra, açık giyinen rahat bir kadın iken, İslâm'ı kabul ettikten sonra Salih Hoca'nın eşi ile birlikte tesettür kıyafetleri satın almaya gider. Sandra'nın bedensel boyutu hakkında bunundışında bir bilgi yoktur.

1.7.6.2.2. Ruhsal Boyut

Türklerin çocukları sevmesi ve onlar için her fedakârlığı yapması, evlilik bağlarına ve akrabalığa değer vermeleri, Sandra'nın bir Türk ile evlenme isteğini doğurur. Eşlerine sadık olan Türkler, evliliği Almanlardan daha iyi yürütürler. Ama Sandra'nın evliliği hayallerindeki gibi olmaz. Memo, evlendikten sonra eve hep içkili gelir, onu sürekli yalnız bırakır, kazandığı parayı kumarda kaybeder. Sandra, sürekli ağlamaktadır. Dinle bir bağlantısı olmayan Sandra'nın ailesi Katolik'tir, ancak kendisi bu dine dair de pek bir şey bilmez. Mehmet'in Sandra'ya Müslüman olmayı teklif etmesinin ardından Sandra şunları düşünür:

Mehmet'in birkaç gündür yaptığı tuhaflıklara bir yenisini eklemesi ve hele de durup dururken damdan düşer gibi Müslüman olmasını teklif etmesi ve sigarayı bırak demesi bardağı taşıran son damlalar olmuştu. Ne diye Müslüman olacaktı ki? Dindan olmak istese kiliseye giderdi. Kendi dinîyle bile ilgilenmezken Müslüman olmak... Olacak şey değildi. (s.195)

Sandra, Mehmet Bey sayesinde İslâm'ı tanır. Onu Müslümanlığa davet eden kocasına ilk başta karşı çıksa da, Salih Hoca'nın karısı Nilüfer hanım sayesinde İslâm'ı yakından tanıma fırsatı bulur. Ancak onunla yaptığı sohbetten sonra kafası karışıktır. Ruh hali şöyle anlatılır:

Kafası bir yığın yeni bilgi ve düşünce ile dolmuştu. Bunları hazmetmesi için epey zamana ihtiyacı vardı. Düşünmesi, irdelemesi, hazmetmesi, yeni tezler ve anti-tezler üretmesi gerekiyordu. Kesin olan şuydu ki, bu kadınlar problem üretmiyor, devamlı aydınlatıcı bilgi veriyordu. (s.205)

Asıl dönüşü ise, Mehmet'in camiden getirdiği "*Kur'an Niçin Allah Kelamıdır?*" adlı kitabı okuduktan sonra yaşar. Kitabı okuduğunda neler hissettiği şöyle anlatılır:

Sandra, sona doğru yaklaştıkça titremeye başladı. Resmen üşüyordu. Halbuki soba yanıyordu, sırtına aldığı mantoya iyice bürünmüştü. Esasen titreme içinden geliyordu. Hatta üşüme ile ilgili bile değildi. Böylesine sağlam ve Allah'tan geldiğine dair kesin deliller bulunan bir kitaptan nasıl da şimdiye kadar haberi olmamıştı? Ne diye bütün dünya böylesine mucizelerle dolu bir kitaba inanmıyordu? Bu kadar çok delile kim, nasıl itiraz edebiliyordu?

Yarıdan tezi yok, Kur'an okumaya başlamalıydı, hatta şimdi. (s.233)

Sandra, sabaha kadar okuduğu kitap sayesinde, yeni doğan güne Müslüman olarak başlar. Sandra'nın kitabı okumayı bitirdiğinde titremeye başlaması, üşümesi, ruhindaki çalkantılar, ondaki değişimi okuyucuya anlatmak için ayrıntılı bir biçimde tasvir edilir.

Hidayete eren Sandra, başını örter, Mehmet'ten şehadet getirmeyi ve namaz kılmayı öğrenir. Adını Rabia olarak değiştirir.

1.7.6.3.Diğer Kişiler

Romanda önce Mustafa'nın sonra Mehmet'in hidayete ermesini sağlayan Salih Hoca, çok hoşsohbet ve karşısındakinin seviyesine uygun konuşmayı bilen, inandırıcı ve güven verici bir din adamıdır. Onun bilgisi ve hitabeti konusunda şu satırlar açıklayıcıdır:

Bu arada hoca, sorulara cevap veriyor, fırsatlar ölçüsünde yeni şeyler anlatıyordu. Cevaplayamadığı soru yoktu. Rahattı. Bilgisinden emin görünüyordu. Karşısındakileri dinlemeyi, dikkat çekmek için zaman zaman soru sormayı, hatta nükte yapı güldürmeyi biliyordu. (s.181)

Mustafa'ya geçmiş olsun ziyaretine giden Salih Hoca, ona İslâm'ı anlatır. Tövbe kapısının her zaman açık olduğunu ve cennete hazırlık yapması gerektiğini

güzel bir dille ona anlatır. Mehmet, hocanın sözlerinden etkilenmiştir. Onun hakkındaki şu düşüncelerden bunu anlarız:

Rahat bir adam. Arkadaş gibi konuşuyor. Mantıklı. Öyle kendisine yukardan baktığı filan yok. Akli başında ve büyüklerden saydığı bir çok insan kendisine ipsiz-sapsız, adam olmaz gözüyle bakıyorlar ve öyle davranıyorlar. Halbuki hoca, kendine değer veriyor, soru soruyor, söylediklerini ilgiyle dinliyor, kendisi de güzel güzel anlatıyor. (s.159)

Mustafa'nın babasının hoca hakkındaki düşünceleri de şöyledir:

“Doğrusu bilgili adamdı. Gençle genç, çocukla çocuk, büyükle büyük. Mustafa'nın kaç senedir, bir büyükle akıllı uslu oturup konuştuğunu hatırlamıyordu. Hocayla bir hayli sohbet etmişti.”(s.163)

Salih Hoca, büyükle büyük, küçükle küçük olmasını bilen ve karşısındaki nin kafasındaki sorulara anlayacağı dilden cevaplar verebilen ideal bir din anamı tipidir.

Gazinoda, şarkıcı olarak çalışan Aykız, uzun sarı saçları, yeşil gözleri ile çok güzel bir kadındır. Sürekli müşterisi olan Memo'ya âşık olmuştur. Memo, Almanya'ya gidince, ona çok kızar. Onu unutamaz. Kendini içkiye verir. Sonunda da intihar eder. Kahramanın kişiliği üzerinde durulmamıştır. Gazino'ya nasıl düştüğü, neden kimsesi olmadığı anlatılmaz. Memo'nun sevgisi ve ilgisinden hoşlandığı, onunla evlenip, bu pis hayattan kurtulmayı hayal ettiği anlatılır sadece. Memo'ya çok bağlı bir kadındır ve sonunda onun dönmeyeceğini anlayınca bir kutu hap içerek intihar eder.

1.7.7. Zaman

İhtilal Yapan Adam ve Sandra, romanında çerçeve öykü tekniği kullanılmış ve romanın yazılma zamanı da romanın kurgusuna eklenmiştir. Anlatma zamanı sonradan aktarma yöntemi ile bu şekilde okura sunulmuştur.

Mehmet Bey (Memo)'in hikâyeyi anlattığı zaman dilimi *bir ramazan günü* (s.10) ve toplam birkaç saattir. Ramazan ayının kışa rastladığını Ansbach'a baktıkları bir tepeden şehrin karlarla kaplı olduğunu tasvir etmesinden anlarız.

Bu anlatma zamanına toplam 18 bölüm olan romanın hemen hemen her bölümünde en az bir defa dönülür. Bu bölümlerde hikâye anlatıcısının yorumlarıy-

la hayatına dair birçok bölüm özetlenerek geçilir. Yani anlatma zamanı aynı zamanda bazı olayları hızlandırılmış zamanda anlatmak, özet zaman kullanmak için kullanılır. Şu bölüm buna bir örnektir:

-Mustafa ile benim dönüşüm Ansbach'ta hadise oldu. Günlerce biz konuşulduk. Flaş haberdik. Kumar, içki, kadından camiye dönüş... Hiç kimse duyduğuna inanamıyordu. Tabii Allah'ın bir lütfu ve mucizesi. Hani oldukça sürpriz olaylar olur, günlerce konuşulur. Bir parti seçim kazanır, biri başbakan olur ya işte öyle. Ya da ne bileyim Michael Jackson veya Madonna, yahut da Tina Turner gibi bir yıldız bir şehre gelir ve konser verir de, bütün millet onu konuşur, onu söyler ya işte öyle.(s.182)

Bu bölümden de anlaşılacağı gibi nesnel zaman dönemin ünlü şarkıcılarının adına bakarsak doksanlı yıllardır. Ancak vaka zamanı, yani Memo'nun hidayete eriş süreci yaklaşık on yıl öncesine gider.

Vaka zamanı Memo'nun çocukluğundan başlayarak hidayete erdiği, Sandra'nın da İslâm'ı kabul edip *Rabia* adını aldığı, otuzlu yaşlara kadar sürer. Ortalama yirmi yılı kapsar. Bu yirmi yıl içinde, Memo'yu tanımamızı sağlayacak, hidayete nasıl erdiğini anlatan, hayatından kesitler aktarılırken genişletilmiş zaman kullanılır.

Mehmet Bey'in hatırladıklarının anlatıldığı bu bölümler bir hâkim gözlemci anlatıcı tarafından anında aktarma zamanı ile anlatılır. Okuyucu, hatırlama zamanı kullanılarak kahraman anlatıcı tarafından anlatılan bir hikâyeye beklerken böyle bir yöntemi kullanmak, sadece Memo'nun değil onun etrafındaki yardımcı karakterlerin de hikâyesinin daha ayrıntılı aktarılmasını sağlar.

1.7.8. Mekân

1.7.8.1.Açık Mekânlar

İhtilal Yapan Adam ve Sandra romanında yazarın kahramanla tanışmasının anlatıldığı ilk bölümde Ansbach'da bir tepede olduklarını görürüz. Bu tepeden kuşbakışı olarak şehir şöyle tasvir edilir:

“Gerçekten de hâkim bir tepede idik. İncecik ve kardan bir yorganı üzerine çekmiş olan Ansbach, tepenin eteklerinde derin bir uykuya dalmış görünüyor-du.”(s.9)

Bu şehir, Mehmet Bey için önemlidir çünkü büyük değişimi bu şehirde gerçekleştirmiştir. Yazar için ne tarihî bir yeri, ne de doğal bir güzelliği olan bu şehri seyretmek önemsizken, Mehmet Bey için önemlidir.

İhtilal Yapan Adam ve Sandra romanında Memo'nun çocukluğu İzmir'de geçer. Sebze sattığı sokak, sonra çırak olarak girdiği ayakkabı ustasının dükkânı, yaşadığı evden kısaca bahsedilir. Bu mekânlar zihnimize canlanmaz.

1.7.8.2.Kapalı Mekânlar

İhtilal Yapan Adam ve Sandra romanında Mehmet Bey'in evine giden yazar evi şöyle tasvir ederek Mehmet Bey hakkında zihnimize bir izlenim oluşturur:

İki katlı, katlar oldukça yüksek. Merdivenler gacır gucur ederek geleni selamlıyor. Duvarlarda cami afişleri, Mekke, Kâbe... Besmele ve bin bir çeşit hat levhası. Üç metre yükseklikteki dört duvar baştan sona donatılmıştı. Cami maketleri, minare silüetleri, kartpostallar, altı vecizelerle süslenmiş güzel tabiat resimleri. (s.10)

Romanın ilerleyen bölümlerinde de tasvirleri, kişilerle ilişkileri bakımından çok iyi kullanan yazar oldukça nesnel tasvirler yapmıştır.

Almanya'ya gittiğinde onu hayal kırıklığına uğratan abisinin evi de oldukça ayrıntılı biçimde anlatılır. "*Merdivenleri turmandıkça rutubet kokusu azalmadı. Gıcirtı kesilmedi. Aksine arttı. Duvarlar boyasız. Yer yer sıvası dökülmüş...*" Bu betimleme de memlekete altlarında arabayla gelen Almancıların orada nasıl sefalet içinde yaşadıklarını anlatılır.

Salih Hoca'nın Mehmet'in evine geldiğinde gördüğü manzarada bir Almancı ailesinin evinin ne kadar Anadolu olduğunu gösterir:

Duvardaki Kâbe resminden, yerdeki halılara kadar bir Anadolu insanının eviydi burası. Evin eşyaları basit koltuk, sade ve gösterişsiz perdeler, divanlı koltuk ve sehpalardan ibaretti. Tabii televizyon ve videoyu da saymak gerekir. Ama bugün Anadolu'da televizyonsuz ev mi vardı? Lakin şu Anadolu halısı, Kâbe resmi, döşemedeki sadelik, duvara asılı Kur'an, üzerinde İstiklal Marşı ve bayrak bulunan levha, burada oturanlar Anadolu insanı diyordu.(s.162)

Mekân ve insanlar üzerindeki ilişki burada da kullanılmıştır.

Memo, Sandra ile evlendikten sonra onun evine taşınır. Bu arada gittiği eğlence ve oyun mekânları da ayrıntılara inilmeden anlatılır. Ancak namaz kılma-ya başladıktan sonra Memo'nun Sandra'nın evindeki pahalı tabloları duvardan

indirmesi ve yerlerine cami resimleri asması ondaki değişimi göstermek için kullanılır. Yani romanda mekânlar kahramanları tanımamızda bir araç olarak kullanılmış, kahramanların yaşamı ile bütünleşmiştir.

1.7.9. Dil ve Üslup

Oldukça akıcı bir dil kullanan yazar, romanda yalın bir üslup tercih etmiştir. Diyaloglarda kısa ve gerçekçi cümleler kullanır. Konuşma dili, kahramanların karakteriyle uyumludur. Gazinoda çalışan, ahlaki bakımdan çökmüş bir kadın olan Aykız, konuşma dilinde argo ve küfür kullanır. Şu diyaloglarında bunu görmek mümkündür:

“-Ulan yalak gavvad! Beni kime bıraktın da gittin? Ben senin karın değil miyim lan namussuz? Rezil köpek!.. Soğan erkeği. Sahtekâr herif. Erkeklik yok mu lan sende? Korkak köpekler gibi sıvışıp da nasıl tüyersin?” (s.118)

Memo'nun İzmir'deki otelde arkadaş olduğu bekçi de yöresel ağızla konuşur:

“-Pekey, az önce nerdeydin? Ne yandan geliyon, ne bilem ben. Sonra o kız nen oluyor? Kimin neyi , neyin fesi?

(...)

-Ne bilem ben, Aygız'ı, Güneş gızı. Bi gız seni arıyo. Onu biliyom.” (s.87)

“- Vay gidinîn gralı vay. Gündüzleri neye ağladığın şimdi belli oluyo!.. Ulen gocaman, İnsan bi sağol barım der. Gızı görünce bizi hepden unuduvedı...” (s.88)

Diyaloglarda konuşma dilini kullanan yazar, romanı besleyen bir damar yakalamıştır. Daha çok karşılıklı konuşmalardan oluşan romanda, karakterlere uygun diyalogların seçilmesi, canlı hayat sahnelerinin okuyucuyla buluşmasını sağlar.

Romanda herhangi bir dil sapmasına rastlanmamıştır. Kısa ve sanatlı söyleyişten uzak cümleler üslubun akıcılığını sağlar. Bu üslup, hidayet romanlarının üstlendiği misyona uygundur.

1.8. İmamın Manken Kızı

İmamın Manken Kızı, Emine Şenlikoğlu'nun "İnsanlığa Çağrı" serisi adını verdiği romanlarının on birincisidir. Eserin tek baskısı Mektup Yayınları tarafından 1997'de basılır.

Romanın ilk sayfasında romanın nerede ve ne zaman yazıldığına ve bu romanda neyin vurgulanmaya çalışıldığına bilgisi vardır. Buna göre roman 1997 senesinde Kahire'de yazılmıştır. Gençleri beğenmeyen yaşlıların, hatayı kendilerinde aramaları gerektiği şu cümlede vurgulanır:

"Gençlik, yaşlıların aynasıdır! Aynadakini beğenmeyen, aynadan değil kendisinden hesap sormalıdır!" (Emine Özkan Şenlikoğlu. 1/1/ 1997 KAHİRE)

Romanın başkahramanı Bahar, bir çingenenin torunu olmaktan utanarak ırkçılık yapar. Babaannesi ise kendisi Kürt olduğu için, Bahar'ı bir Türk ile evlendirmek istemez. Yani ırkçılık yapmak genç yaşlı bütün kahramanların ana sorunudur.

Emine Şenlikoğlu, romanın yazılış öyküsünü anlatırken gerçek bir öyküden yola çıktığını şu sözlerle açıklar:

Dinleyenlerden biri, bir genç kızı gösterip, bu genç kızın hayatı da çok güzel roman olur, dedi. O halde sizce mahsuru yoksa siz anlatın ben dinleyeyim dedim. Özetle dinledim hayatını.

Bir zamanlar Türkiye'de meşhur bir mankenmiş. İslâm'a dönüş yapmış, fakat dönüşü çok ilginç. Daha sonraki günlerde detaylarıyla saatlerce ve günlerce konuştuk. Notlarımı aldım.(...)

Tamamen romanı onun hayatı ile ilgili yazacaktım. Gazete resimlerini ve çeşitli dokümanları aldım.

İstanbul'a döndükten sonra bir genç kızla tanıştım. İmamın manken kızı Fatma'ydı bu. Fatma'nın hayatını dinleyince değiştirdim romanın kurgusunu.¹⁰⁷

Görüldüğü gibi yazar, dinlediği iki yaşam hikâyesini birleştirerek romanını oluşturmuştur.

Veli Uğur, Emine Şenlikoğlu'nun bu romanında çizdiği manken tipinin İslâmî romanlarda şu amaca hizmet ettiğini söyler:

---

¹⁰⁷Emine Şenlikoğlu, http://www.eminesenlikoglu.org/13785_IMAMIN-MANKEN-KIZI.html [30.04.2007]

Hidayet romanı yazarları mankenler aracılığıyla, hedef kitlesi belli olan toplumu de-ğiştirmede öncü rolüne inandığı kadınlara, büyüleyici, şatafatlı dünyanın gerçekte hiç görüldüğü gibi olmadığını göstermeye çalışır. Magazin kültürünün karşısında konumlanan hidayet romanı yazarları, gerçeği göstermek amacıyla magazin dünya-sının manevi açlığını ortaya koyar ve okuyucusunu bu ihtiyacın giderilmesi için başka bir seçenek sunar; bu da İslam'a dönüştür.¹⁰⁸

İmamın Manken Kızı, on bölümden oluşur, bu bölümler şu tip özlü sözlerle başlar: “*Biz ya siyahı ya beyazı söyledik. Gizledik öteki renkleri.*” (s.21), “*Kötülerden iyi dost olmaz!...*” (s.81), “*Yavaş yavaş girilen karanlıktan birdenbire aydınlığa çıkmak zordur.*” (s.89), “*İnsanın kendine yaptığını bir ordu gelse yapamaz.*” (s.129) Bu özlü sözler, bölümün temasıyla aynı doğrultudadır.

Romanda gazete sütunları, mektup ve günlük metinleri kullanılarak anlatıma gerçekçilik kazandırılmak istenmiştir. Romanlarını genellikle gerçek yaşam hikâyelerinden seçen yazarın her romanında İslâmî bilinçlenmeyi amaçladığı görülmür.

1.8.1. Konu

İmamın Manken Kızı, İstanbul'da bir imam kızı olan Fatma'nın, batağa düşmesine rağmen aldığı İslâmî eğitim sayesinde sonunda doğruyu bulmasını anlatır.

1.8.2. Özet

Fatma, bir imam kızıdır ve ortaokuldan sonra başını açmaması için okula gönderilmeyip Kur'an kursuna gönderilmiş, sonra da evde dinî kitaplarla eğitilmiştir. İslâmî kitaplar ve romanlar okuyarak büyümesine rağmen, mahallelerine taşınan bir kadının evine gidip gelmesi ve o kadından etkilenmesi ahlakının bozulmasına sebep olur. Önce bir tezgâhtarlık işi bulan Fatma, ailesinden habersiz mankenlik yapmaya başlar. Babası bu durumu öğrenince evden kaçır ve manken kızlarla aynı evde yaşar. Uyuşturucu, içki, gece hayatı gibi bütün kötü alışkanlıkları edinen inançsız arkadaşlarının yaşamını görünce hata yaptığını anlar ve evine geri döner.

¹⁰⁸ Veli Uğur, “Ayyaş Çağdaşlar, Huzurlu Dindarlar: Hidayet Romanları”, *1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2013, s.89.

1.8.3. Ana fikir

Bu romanda ana fikir,İslâmî eğitim alan bir insanın eninde sonunda doğru yolu bulacağıdır.

1.8.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

İmanın Manken Kızı romanında hâkim anlatıcı kullanılmıştır.Şu cümlelerde imamın aklından geçenleri aktarır:

“Başını ellerinin arasına alan Yakup İmam derin derin düşünüyordu. Kızının haline nasıl çare bulacağını bulmaya çalışıyordu... Gözlerine biriken yaşı zoraki tutuyordu.

Ne olmuştu Fatma’ya? Bu kızın derdi neydi? Sorularına cevap bulamıyordu.” (s.21)

Kahramanların geçmişine de hâkim olan anlatıcı Fatma’nın yaşadıklarını ve duygularını şöyle özetler:

“Fatma’nın evden kaçışından bu yana beş ay geçmişti. Ama bu beş ay, ona beş yıldan daha uzun zaman geçmiş hissini veriyordu. Karmaşıktı duyguları.” (s.100)

Fatma’nın günlüğünü bulan, babasının okuduğu satırlarda kahraman anlatıcı kullanılır. Sayfaları çeviren imam şu ifadelerle karşılaşır:

Hâlâ iki yıl önceki ayakkabımı giyiyorum. Millete namaz kıldırmak adına babam beni bu duruma düşürdü. İki yıldır moda dört defa değişti. Kocakarılar gibi hep aynı ayakkabıyı giyiyorum.

Babamsa hayatından memnun. Üç- beş cemaati uğruna evlatlarına taş devri yaşatıyor. Bari cemaati de bunu bilseler. Babam olacak adama değer verseler bari. (s.26)

Günlüğün okunduğu sayfalar dışına hâkim anlatıcının kullanıldığı romanda anlatıcı, olaylar ve durumlar karşısında yorumlarını ve tavrını da açıkça belli eden taraflı bir konumdadır. Aşağıdaki cümlelerde Fatma’nın içine düştüğü çıkmazı anlatırken sadece Fatma’nın değil onun temsil ettiği birçok gencin durumunu da anlattığını gösterir:

“Ne istiyordu Fatma? Hala kendisi de anlayabilmiş değildi. Binlerce gençimiz, binlerce hafızımız gibi... O da aydınlığı veriyor, karanlığı alıyordu...”

Kendisini değil başkası, kendisi bile tanıyamıyordu.” (s.93)

Şu cümlelerde anlatıcı, Fatma'nın ne yaptığını ve annesine neler söylediğini gösterme yöntemiyle sunan bir gözlemci konumundadır:

“Evin genç kızı Fatma, eline aldığı kapları akan yerlere yerleştirirken isyan ediyordu.

-Bıktım artık, bıktım. Beni duyuyor musun anne! Söyle şu kocana bizi doğru dürüst bir eve taşıyın.” (s.9)

Romanda Özlem Süsler'in kurgu olmadığını göstermek için montaj tekniği ile gazeteden şu bölüm alınmıştır:

Doğum yeri ve yılı: İstanbul- 1969

Ölçüleri:85-66-88

Boy: 1.76

Kilo: 54

Küçük yaşta Avusturalya'ya ailesiyle birlikte yerleşen Özlem bu kıtadaki yaşamına Nisan ayına kadar devam etti. Dört ay önce yurda döndü. Avusturalyadaki okul takımında basketbol oynayan Özlem iyi derecede İngilizce biliyor. (s.165)

Bir başka gazete haberi ise gazetede ki fotoğrafla birlikte aynen montaj yapılır:

Zeki Triko'nun Harbiye'de açtığı Genç Erkek mağazasında düzenlenen mini defilede erkek kıyafetlerini bayan mankenler tanıttı. Berrin Önder, Özlem Süsler, Safiye Erbil ve Nucan Kantül isimli mankenlerin sunduğu kıyafetlerde, rahatlık ve özgürlük ön planda tutulurken, her türlü renk birarada kullanılıyor. Sadece erkek kıyafetlerinin satıldığı mağazada fiyatlar 15 binle 200 bin lira arasında değişiyor. (fotoğraf: Hüseyin Kocabey) (s.171)

Burada görüldüğü gibi romanda gerçeklik ön plandadır. Okuyucuyu, kahramanların hayat hikâyelerine inandırmak ve ibret almalarını sağlamak için özel bir çaba sarf edilir.

Montaj tekniğinin kullanıldığı bir başka bölüm de epigraflardır. Yazar, Einstein'in şu sözünü epigraf olarak kullanır:

“Bir kum zerresinin sırrını çözmeyi başarsaydık, bütün dünyanın sırrını öğrenmiş olurduk” (s.153)

Romanda montaj yapılan ve yazarı Ayşe Pehlivan olan şu şiir kahramanın ruh halini yansıtmak için kullanılır:

BENİM

Bakışlarım karardı gözlerim yaşla doldu
Arıyorum beni, benden alan yollarda
Özlemle sarıyorum şu kollarımı
Yine sadece ben varım aralarında

Bakıyorum aynada bu perişan halime
Anlatıyorum beni, aynadaki kendime
Eğer silmez isem yaşlar damlıyor dizlerime
Akan yaş gözlerimin, gözlerim yine benim.
Kendime teselli veriyorum, ses benim, duyan benim
Mektup için hazırlanmış boş olan zarflar benim.
Dönüp kendi haline yine de gülen benim
Durağı meçhul olan yine yürüyen benim (s.214)

Çağrışım değeri düşük, sanatkârane olmaktan çok uzak bu şiir ile romanın amacı uyumludur.

Romanda kullanılan bir başka teknik de mektup tekniğidir. Özlem Süsler'in hidayete erişini anlattığı ibret verici mektup şöyle başlar:

Allah'ın selamı üzerine olsun, diyerek sözlerime başlıyorum. Sevgili arkadaşım Demet, merhaba.
Sana yazacaklarım o kadar birikti ki nasıl altından kalkacağımı bilmiyorum.
Oradan geldikten sonra neler oldu bir bilsen, inanamazsın.
Ben bir Hristiyan'la evlenmeye karar verdim.
Sonra aklıma olacak çocuklarım geldi. Onların isimlerini ne koyacak, onları hangi dinin kültürüyle yetiştireceğim? (s.195)

Bu şekilde başlayan mektup tam beş sayfa sürer. Bir zamanlar mankenlik yapan ve uyuşturucuya bulaştığı için Türkiye'yi terk eden Özlem'in bu etkileyici öyküsü mektup tekniği ile okuyucuya sunulur.

1.8.5. Olay Örgüsü

Fatma, yağmurdan damı akan evlerini silmekle meşgulken bir yandan da durumuna isyan eder. Annesi ne kadar uyarlsa da, evinden, babasının işinden, maddi durumlarından hayıflanır durur. İmam Yakup, eve geldiğinde kızını yordduğu için karısına sitem eder. Bu işleri kendisi yapmaya razıdır. Fatma ise kendisine bu kadar kibar davranan babasına bile kızar. Betüş Teyze'ye gidiyorum diyerek

evden çıkar. Caminin dış kapısından çıktığında, balkondan ona bakan tekerlekli sandalyeli genci görür. Kendisine baktığı için ona bağırır. Babası Fatma'ya bol bol kitap alır. Başörtüsüyle alınmadığı için ortaokula göndermediği kızının eğitimi evde devam ettirir. Ona İslami kitaplar, romanlar alır. Bir gün mutlaka bu kitapları anlayıp doğru yolu bulacağına inanır.

Annesinin yanına gönderdiği küçük oğlundan annesinin iyi olduğunu ve kendisinin ziyarete gitmediği için üzüldüğünü öğrenen İmam Yakup, annesinin yanına gidecek para bulamaz. Oğlu Üsame, kendisi de ilerde parasız kalmamak için imam olmayacağını babasına söyler.

Günler sonra kızı Fatma'nın günlüğünü bulan Yakup, kızının kendisine ne kadar nefret duyduğunu okuduğu satırlara çok üzülür. Gözyaşları içerisinde sayfaları çevirir. Haftalar aylar geçer. Fatma eve televizyon alınmasını ister. Evde televizyon olmadığı için sürekli Betüş Teyze'ye gider. İmam, bazı televizyon kanallarında rezalet sahneleri olduğu için eve televizyon almak istemez.

Fatma çalışmak ister, annesi ile birlikte bir konfeksiyona iş aramaya gider. Gül Hanım, kızı ile kocasının çekişmelerine katlanamadığı için kızının sözüne uyararak, kocasına bu konfeksiyonun mutaassıp bir dükkân olduğunu söyler. Sahibinin hacı olduğunu ve sadece bayan müşterilerinin olduğunu öğrenen Yakup bu konfeksiyonda kızının çalışmasına izin verir. İki hafta geçmeden Fatma'da değişiklikler olmaya başlar. Sigara içmeye başlar. Gittikçe evden uzaklaşan Fatma, babasının nasihatlerine kulak asmaz. Kızının çalışmaktan vazgeçmesi için seyyar satıcılık yapmaya başlayan Yakup, kızını çalışmaktan vazgeçiremez. İmamın kızı olduğu için çocukluğunu yaşayamadığını söyleyen Fatma, evde oturmamakta kararlıdır.

İmam Yakup, bir gün işe giderken kızını takip eder. Fatma, hususi bir taksiye biner ve yabancı bir adamın yanında başını açıp saçlarını tarar. Bunu gören imam yıkılmıştır. Ezelden beri düşmanı olduğu düzen, sonunda Fatma'yı da ele geçirmiştir. Kızını tamamen kaybetmemek için, akşam eve döndüğünde ona gördüklerini söylemez. İmam, arkadaşı Ahmet ile dertleşir. Ahmet, Fatma'yı mini etekli ve başı açık gördüğünü utana sıkıla hocaya söyler. İmam ise kızında hala ümit ışığı olduğunu düşünür ve bu olayın gizli kalmasını ister. Günler böyle geçip

giderken Yakup, kızının bu durumuna çare bulamaz. Onu iyi eğitemediği için yine kendisini suçlar.

Fatma, bir gece eve gelmez. İş yerine giden ailesi, işten ayrıldığını öğrenirler. Karısının ve kızının çok müspet bir yer diye tanıttığı iş yerini gören imam, aldatıldığını anlar. Karısına darılır.

Önceden kızını takip etmiş olan imam, onun girdiği iş yerinin telefonunu arar. Kızının adını değiştirerek Çiçek ismiyle burada mankenlik yaptığını öğrenir. Telefondaki adam kızının güzelliğinden bahsettikçe imamın yüreği parçalanır.

Betüş teyze hakkında araştırma yapan aile, kadının eskiden kadın satıcısı olduğunu öğrenir. Önceden soruşturmadıklarına pişman olurlar.

Betüş teyzede kaldığı geceden sonra iyice huyu değişen Fatma'ya ne kadar ılımlı davransa da kızına tesir edemeyen baba, bildiklerini hâlâ kızından saklamaktadır. Onun yaptıklarından pişman olmasını bekler. Bir gün yine kızının günlüğünü okur. Uyuşturucu kullandığını öğrenir.

İmam Yakup, cemaati ile yaptığı sohbette onlara çocuk eğitiminden bahseder. Çocuklara İslam'ı sevdirecek öğretmek gerektiğini, korkutmanın yanlış olduğunu anlatır. Sohbet sırasında diyanet işlerinden gelen müfettişler imam hakkında şikâyet olduğunu söylerler. Caminin kapısında sebze meyve sattığı için ihbar edilmiştir. Bir daha bu işi yapmaması için uyarılır.

Bir gece Fatma, yine eve gelmez. Ailesi hemen Betüş Teyze'nin evine gider, fakat bu kez orada onu bulamazlar. Fatma, babasının iş yerini ve işini bildiğini öğrendiğinde, tek gidecek kapının Betüş olduğunu düşünmüş, fakat babasının onu ilk orda arayacağını bildiği için Betüş teyzenin onu yolladığı kızların evinde kalmıştır. Buradaki kızlar şöhret peşinde koşan, kendi bedenini satan, kötü yola düşmüş kızlardır. Bu arada Fatma, çok açık kıyafetler giymesini istedikleri için çalıştığı manken ajansını bırakıp başka bir ajansa başlar. İçki içmeye, diskolara gitmeye, arkadaşlarına uymaya başlamıştır. Mankenlik ajansından tanıştığı diğer kızlarla eve çıkar. Arkadaşları Leyla, Necla ve Banu ile kaldığı evde onların hikâyelerini dinler. Arkadaşları uyuşturucu kullanırlar. Zamanla düştüğü çukurun farkına varan Fatma, ailesini özlemektedir. Arkadaşlarına Allah'ı anlatmaya ve onları doğru yola yöneltmeye çalışır. Kızlar ise dinden bahsedilmesine bile ta-

hammül edemezler. Bir akşam diğerleri ile diskoya gitmekten vazgeçen Fatma, Leyla ile evde kalır. İslam'a merak saran Leyla, bir gece Kur'an kursunda kaldığını ona anlatır. Ailesinden hiçbir eğitim almamıştır. Gecenin ilerleyen saatlerinde uyuşturucu krizine giren Leyla, kendini camdan atar. Hastaneye kaldırılır. Fatma onu hiç yalnız bırakmaz. Leyla'nın bu halini gördükçe bu hayattan nefret eder. Sonra annesinin, babasının onu kurtarmak için nasıl çırpındığını düşünür. Leyla'nın uyuşturucuyu bırakıp İslam'a dönmesi için ona yardım eder.

İş yerinde patronunun kardeşi Selim Bey, Fatma'ya felsefeden bahseder. Ona felsefi metinlerden bölümler okur. Fatma, ona zekice cevaplar verir. Bu arada arkadaşlarıyla Hilton Oteli'ne giden Fatma, orada Özlem'le tanışır. Onda İslâmî bir hava sezer. Güneş gazetesinin güzellik yarışmasına katılmak için Avusturalya'dan gelen Özlem Süsler, yarışmada finale kalsa da dereceye giremez.

Patronu Nedim Bey, Fatma'yla konuşmak ister. Ona neden adını değiştirdiğini, neden evden kaçtığını sorar. Fatma bütün hikâyesini ona anlatır. Konuşmalar uzadıkça Nedim, Fatma'nın dürüstlüğüne hayran kalır.

Gece hayatı, çalıştığı pis işler Özlem'i yormuştur. Mankenlik yapıp vücudunu teşhir etmek ona yanlış geldiği için Avusturalya'ya geri döner. Fatma ise aynı yerde çalışmaya devam eder. Bir gün işe giderken bir genç, Fatma'nın yolunu keser. Onu çok beğendiğini söyler. Onunla arkadaş olmak ister; fakat Fatma, bu teklifi reddeder. Fatma eve döndüğünde Özlem'den gelen mektubu alır.

Avusturalya'ya döndükten sonra bir Hristiyan'la evlenmeye karar veren Özlem, evleneceği adama Müslüman olmasını söylemiştir. Ama kendisi de İslam'ı bilmediği için ona ne anlatacağını bilemez. Sonunda ona anlatmak için İslami kitaplar alır ve okumaya başlar. İmanı güçlenince ilk önce namaza başlar, ardından kapanmaya karar verir. Ailesi bu duruma şaşırmıştır. Annesi karşı çıksa da babası da onunla birlikte namaza başlar. Üniversiteden mezun olan Özlem, Hristiyan gençten de ayrılmıştır. Mektubunun sonunda Fatma'dan da müjdeli haberler beklediğini yazar. Mektubu okuduktan sonra ağlayarak uykuya dalan Fatma, rüyasında ona kamyon çarptığını görür. Ayaklarını hissedemez. Sakat oldum, diye bağırır. Aklına mahalledeki sakat gence söyledikleri ve onu küçümsemesi gelir. Fatma ona zavallı demiştir. Fakat, şimdi, asıl zavallının kendisi olduğunu

düşünür. Kalktığında bu evden ayrılmaya karar vermiştir. Ama önce iş yerine gidip patronuyla vedalaşmak ister. Mahalleye dönmeden önce kendisine tesettür kıyafeti alır. Mahalleye geldiğinde bir cenaze görür. Babasının arkadaşı Ahmet Amca, ona gelmek için geç kaldığını söyler. Fatma tabutun başına geçip hıçkırıklarla ağlamaya başlar. Ahmet Bey ona bir ders vermek istemiştir. Aslında tabutta yatan başka bir komşularındır. Babası, sevinçten şoka girmiş, duvarın dibinde ona bakmaktadır.

1.8.6. Şahıslar

Başkahraman Fatma'nın başından geçen olayların anlatıldığı romanda, babası ideal bir Müslüman olarak çizilir. Çevresindeki kişiler ne kadar kötü olursa olsun Fatma, ailesinde aldığı dinî eğitim sayesinde sonunda doğru yolu bulur. Romanda şahısların bedensel boyutundan çok ruhsal boyutu üzerinde durulur.

1.8.6.1.Fatma

1.8.6.1.1. Bedensel Boyut

Romanın merkezî kişisi olan Fatma, bedensel boyutu ile betimlenmez. Başörtüsü takmasına izin verilmeyeceği için ortaokula gönderilmeyen Fatma'nın başörtülü bir genç kız olduğunu anlarız. Romanın ilerleyen bölümlerinde mankenlik yaptığı ve patronlarının açık saçık kıyafetler giymesini istediğini öğreniriz. Bu hayata uygun bir bedensel değişim yaşamıştır. Bedensel boyutu ile ilgili başka bilgi yoktur.

1.8.6.1.2. Ruhsal Boyut

Fatma'nın bazı kişisel özelliklerini hâkim anlatıcı şöyle aktarır:

“Fatma çok kitap okuyan zeki bir kızdı. Hafız olduğu için de okuduğu akında kalıyordu. Konuşunca bazen ilginç konuşuyordu.”(s.11)

Romanın başkahramanı olan Fatma, bu özelliklerine rağmen ilk sayfalardan itibaren isyankâr bir tip olarak çizilmiştir. Yaşadıkları evden şikâyet eder,

babasının mesleğinden, onun ölüleri yıkamasından şikâyet eder, maddi durumlarının kötü olmasından şikâyet eder, evde televizyon olmasından şikâyet eder ve kendine bir kaçış yolu arar.

“Beni isyana sürüklüyorsunuz. Arık dayanamıyorum dedim bin kez. Bu hayata dayanamıyorum. Beni dünyaya getirirken kimse bana sormadı.” (s.10)

Fatma'nın tahsili ve eğitimi konusunda şu bilgiler verilir:

Dış gayretler sayesinde kültürlü kızdı Fatma. Başörtüsü örttürmüyorlar diye babası ortaokula bile göndermemişti. Onu dışardan imtihana sokmuştu. Fakat tahsili bununla kalmıyor, babası ona haftada iki üç kitap alıyordu. Fatma kitap okuma tiryakisi olmuştu ama sanki kitaplar ona hiçbir fayda sağlamamış gibiydi. (s.19)

Ortaokulda başını açması gerekiyor diye okula gönderilmeyen Fatma, kuran kursuna gönderilir. Kuran kursunda verilen eğitime de isyan eder:

O kursta Allah ve Resülü yoktu sanki. O kursta Allah'tan başka herkesten korkuyorduk. Kime ne zaman zuhurat görünecek, hangi konuda ne zaman yeni hüküm çıkacak, korkuyla onu bekliyorduk. Şimdi de kursa verdik diye övünüyorsunuz. Hazır okuma aşkımı da öldürdüler... Beni de... (s.68)

Kur'an kurslarında verilen eğitimi eleştiren Fatma, eğitim aşkının burada yok olduğunu ve İslâm'dan uzaklaştığını belirtir. Fatma'nın yanlış yetiştirildiğine dair şu bilgilere yer verilir:

“İp atlasam, ‘hoca kızı ip atlar mı?’ Top oynasam, ‘hacı kızı top oynar mı?’ Babam imam diye benim de imam olmam istendi. ‘Babası imam olsa da çocuk çocuktur.’ demediler. Devamlı baskı, devamlı hesaba çekilme başucumda duruyordu.” (s.37)

Fatma, baskılara dayanamaz ve evden kaçmanın yollarını arar. Ailesini kandırarak çalışmaya başlar. Bulduğu iş ise mankenliktir. Adını önce Çiçek, sonra Demet olarak değiştirip, farklı ajanslarda çalışır. Aslında çok iyi bir dinî eğitim almış olan Fatma, çok kitap okuyan zeki bir kızdır. Hafız olduğu için de okudukları aklında kalır. Ama okuduklarını içselleştiremez, çağdaş yaşam onu da etkiler. Sonunda, mahalledeki Betüş Teyze'nin de etkisi ile kötü yola sürüklenir. Onun bu yola düşmesinin sebebini babası şöyle ifade eder:

“Ona renkli dünya sunan düzen aldı kızımı elimden, kim bilir kimlere verdi.” (s.79)

Mankenlik yapmaya başladıktan sonra içki, sigara, uyuşturucu gibi birçok yanlış alışkanlık edinir. Evden kaçtıktan sonraki ikinci gecesinde gazinoya giden Fatma'nın durumu şöyle tasvir edilir:

“İlk dakikalarda Fatma çekingen oturuyordu. Dakikalar geçtikçe o da tempoya ayak uydurmaya başlamıştı. Hem üzülüyor, hem de bulunduğu ortama ayak uydurmaya çalışıyordu.” (s.84)

Ancak bu hayat onu mutlu etmez. Çevresindeki kişilerin Allah tanımayan, inançsız yaşantıları onu bir uyanışa sürükler. Ondaki değişim şöyle başlar:

“İslâm'a yapılan hakaretlere dayanamıyor, başkalarına karşı İslâm'ı savunurken tekrar imanı yenileniyordu. Şaşkındı Fatma, ana evinde bile bu kadar İslâm'ı savunmamıştı. Neden her gün İslâm'ı savunacak bir şeyler oluyordu.” (s.95)

Fatma, ailesini özler ve babasının ne kadar sabırla onu doğru yola çekmeye çalıştığını anlar. Ancak şöyle bir ikilemedir:

“Fatma işine gidip geliyor; ancak bu arada müthiş bir ikilem yaşıyordu. Doğru yolu isteyen Fatma'yla, İslâm'ın izin vermediği yolda yürümek isteyen Fatmalar arasında bocalıyordu.” (s.110)

Gizli gizli fırsat bulduğu yerde ağlayan Fatma, yine de bu çevreden kopamaz. Birlikte kaldığı kızlara Allah'ı anlatır, onları uyuşturucu gibi kötü alışkanlıklardan uzak tutmaya çalışır. Arkadaşı Leyla uyuşturucu komasına girdiğinde bu hayatın ne kadar yanlış olduğunu anlar. Evden kaçtığı, bu hayatı tercih ettiği için kendini suçlar.

Hilton otelinde tanıştığı Özlem Süsler'in hayatı da onu etkiler. Güzellik yarışmasına katılmak için Avustralya'dan Türkiye'ye gelen, gece hayatı ve medyanın kısılcığında kötü bir yolda olduğunu anlayıp ülkesine dönen Özlem İslâm'ı nasıl tanıdığını anlatan bir mektup yazmıştır ona. Bu arada aynı iş yerinde çalışmaya devam eden Fatma, açık saçık giyinirken utanmaya başlar. Mutsuz olmasına rağmen bu işten kopamaz. Sonunda Özlem'in yazdığı mektupta İslâm'a dönüş yaptığını öğrenen Fatma'da cesaretlenir.

Sonunda, aldığı eğitim işe yarar ve yanlışını anlar. Hatasını fark ederek önce Rabbine tövbe eder, namaza başlar, ardından kapanıp mahallesine, ailesine döner.

1.8.6.2. Diğer Kişiler

İmam Yakup, Türk edebiyatında birçok romanda çizilen kötü imam tipinin aksine ideal bir baba, güzel bir Müslümandır. Karısının şu sözleri ile bu açıkça ifade edilir:

“-O yalnız sana mı kibar davranıyor? Adam güzel bir Müslüman işte, herkese kibar.” (s.15)

Kızının isyankâr hali Yakup İmam’ı çok üzmektedir. Kızına hep yumuşak davranmış iyilikle onu yola getirmeye çalışmıştır. Kızının kişiliğinden haberdar olan babanın düşünce dünyası şöyle anlatılır:

Binlerce genç kız çalıştığı halde bozulmadan durabilirdi; ama kızının kişiliğinden, özentisi içinde oluşundan haberdardı. O yüzden kızına güvenmiyordu. Devamlı içindeki ses kızının uçuruma doğru gittiğini söylüyordu. Onun için çareler arıyor, para kazanmanın yollarını soruşturuyordu. (s.32)

İmamın hayalleri ve gerçekler ise şöyle anlatılır:

“Hayallerinde İslâmca kurulmuş bir aileden başka dünyaya ait bir düşüncesi olmamıştı. Çok uğraşmıştı. Çocuklarına sıkıcı olmayan, iyi bir baba olmayı da başarmıştı. Ama sonuç neden kara bir tablo sunuyordu? Hata neredeydi?” (s.34)

Kızının yabancı bir adamın arabasına bindiğini, başını açıp, mini etekle gezdiğini, mankenlik yaptığını öğrendiği halde ona kızmaz:

“Sabretmeliydi, kızına çok güzel bilgiler vermişti. Kızı o bilgileri gün olur anlardı.”(s.43)

Onun doğru yolu bulması için onunla konuşmaya, onu korkutmamaya çalışır. Bu durum, okuyucuda “bu kadar da olmaz” dedirtecek kadar anlayış sahibi bir baba olduğunu gösterir. Kızını utandırıp, kendisinden uzaklaştırmamak için şöyle düşünür:

“Yakup İmam bu gördüklerini kızına söylemeden onu kazanmaya çalışacaktı. Kızı babasının bildiğini duyarsa evden kaçabilir, kızını elde etme imkânı tamamen yok olabilirdi. Bu durumda hem evladını kaybeder, hem de düşmanlar zaferi kazanmış olurlardı.” (s.44)

Kızının yaptığı hatalar karşısında, sorunu hep kendisinde arar. Arkadaşları onun bu kadar anlayışlı davranmasını gevşeklik olarak görürler. Kaba kuvvete başvurması gerektiğini düşünen arkadaşlarına İmamın verdiği cevap onun kişiliğine dair en önemli ipuçlarını verir:

“-Siz ucuz babalığı seçtiyseniz, ben ne yapayım? Ben, kızım beni rezil ettiği için değil, ben kızımı kurtarmak için uğraşıyorum. Sense kendi onurunu kurtarmaktan bahsediyorsun. Gideceğim, yeniden İslâm’ı öğrenip nerelerde hata yaptığımı bulacağım” (s.52)

Yakup İmam, cemaatiyle, çocuk yetiştirme konusunda sohbet ederken kendi yaptığı hataları da itiraf etmekten çekinmez. Kızını kurtarmak için, para kazanmaya, seyyar atıcılık yapmaya başlar. Kendi yaptığı hatalar yüzünden kızının İslâm’dan kaçmamasını öğütler, ama ne yaptıysa kızını kurtaramaz. Onun ruh halini şu şekilde anlattığını görürüz:

“Yandım ben Ahmet kardeşim, yandım... Düzenin yaktığı fırında yandım.” (s.79)

Sonunda Yakup İmam’ın verdiği mücadelenin karşılığını aldığını, sabırla eğittiği kızının hatasını anlayıp evine döndüğünü görürüz.

Romanda, hidayete eren bir karakter de Özlem Süsler’dir. Emine Şenlikoğlu, bu kahramanın gerçek bir kişinin hayatından etkilenilerek romana alındığını göstermek için, onunla ilgili gazete haberlerine ve fotoğraflara yer vermiştir.

Güneş gazetesinin güzellik yarışmasına katılmak için Avusturalya’dan gelen Özlem Süsler, yarışmada finale kalsa da dereceye giremez. Ama Türkiye’de ulaştığı popülerliği bırakamaz. Birçok iş teklifi alır. Mankenlik yapar. Fatma ile arkadaşlıklarını ilerletirler. Fatma’ya hayat hikâyesini anlatır. Çocukluğundan, anne ve babasının çalışma hayatından, Avusturalya’da aldığı eğitimden bahseder.

Özlem'in gazetede çıkan mayolu resmi ile ilgili bir haberini şu şekilde yorumlaması onun ne kadar dinden uzak olduğunu gösterir:

“Doğrusunu istersen ben çok fazla üzüldüm. Boy boy resimlerim çıktı ama ben konuya cinsel yönden hiç bakmadım. Ben ne böyle bir şöhret, ne de böyle bir para isterim. Ben bu işi sanat diye düşünüyordum” (s.176)

Özlem, erkeklerin arzusuna kendini bırakmamak için biletini alıp Avustralya'ya gider.

Fatma'ya yazdığı mektupta nasıl İslâm'a döndüğünü anlatır. Avustralya'ya döndükten sonra bir Hristiyan'la evlenmeye karar veren Özlem, çocuğu olduğu takdirde hangi dine mensup olacağını düşünerek evleneceği adama Müslüman olmasını söyler. Ama kendisi de İslam'ı bilmediği için ona ne anlatacağını bilemez. Özlem, inanç bakımından ne kadar zayıf olduğunu şöyle itiraf eder:

“Devamlı okuyordum. Bir de ne görsem iyi, bir baktım ben de Müslüman değilmişim. Bu duruma çok üzüldüm.” (s.196)

Okuduğu kitaplar sayesinde İslâm'ı öğrenen Özlem kendindeki değişimi şöyle anlatır:

“İmanım güçlendikçe ilk işim namaza başladım... Annem çok korktu. Din-ci olacağımdan korkarak bana yapmadığını bırakmadı. Aynı evde iki düşman gibi olduk. Hele kapandığım zaman hepten şaşırmış, adeta çıldırmıştı.” (s.196)

Annesi karşı çıksa da babası da onunla birlikte namaza başlar. Üniversite-den mezun olan Özlem, Hristiyan gençten de ayrılmış, Müslüman bir gençle nişanlanmıştır. Özlem'in, Fatma'ya yazdığı mektup, Fatma'yı çok etkiler.

1.8.7. Zaman

İmanın Manken Kızı romanında nesnel zamanına ait tek unsur, yazarın romanın başına eklediği özlü sözün altına attığı “1.1.1997” tarihinden ibarettir. Romanın yazılma zamanına işaret eden bu tarih dışında vaka zamanını gösteren bir diğer tarih de Özlem Süsler'le ilgili verilen gazete haberinde şöyle yer alır:

“Doğum yeri ve yılı: İstanbul- 1969” (s. 165)

Güzellik yarışmasına katıldığına göre 18- 20 yaşlarında olan Özlem Süsler'in doğum tarihine bakacak olursak; vaka zamanının seksenlerin sonu, doksanların başı olduğunu görürüz.

“Ahşap evin üzerindeki kar eridikçe içeriye damlayan” sulardan bahsederek başlayan romanın ilk satırları, kış mevsimi olduğunu ifade eder. Romanda tarih belirtilmese de aşağıdaki gibi zaman ifadeleri kullanılmıştır:

“Namaza on dakika kalmıştı.” (s.25) “Günler sonra kızının günlüğü Yakup İmam'ın Elindeydi.” (s.26) “Aradan iki hafta geçmeden.” (s.32) “Günler böyle geçip gidiyordu.” (s.49) “Günler, haftalar sonra samimi olmuşlardı.” (s.99) “Fatma'nın evden kaçışından bu yana beş ay geçmişti.” (s.100) “Ertesi gün..” (s.185)

Genel zaman ifadelerinin kullanıldığı romanda, anlatma zamanı anında aktarma yöntemiyle okuyucuya şöyle sunulur:

Yakup İmam yine yaralanmış, yine yaralanmıştı. Evin içinde dört dönüyordu.

-Gitti benim yavrum. Dönüşü gittikçe zorlaşıyor. Hemen yarın onun iş yerine gideceğiz. Nasıl olsa sen biliyorsun iş yerini.

Sabahın gelmesini, saatin sekiz olmasını heyecanla bekliyorlardı... Hiçbir yere sığmıyordu Yakup İmam. (s.53)

Romanın bazı bölümlerinde özetleme tekniği kullanılırken, olaylar sonradan aktarma yöntemiyle şöyle sunulur:

Fatma gece yarısı olduğu halde eve gelmemişti. Gül Hanım çok üzülmüş, kocasının perişan halini gördüğü için ona söylememişti.

O gece sabaha karşı müthiş kâbuslu rüya gören Yakup İmam, bağırarak yatağından fırlamış, kendisini caminin bahçesine atmıştı. (s.52)

Kronolojik bir zaman dilimi içinde geriye dönüş yapılmadan, olayların bazen özetlenmesi bazen genişletilmesiyle zaman kavramının şekillendiği romanda toplam kaç yıllık bir sürenin kullanıldığı belli değildir.

1.8.8. Mekân

1.8.8.1.Açık Mekânlar

Romanda açık mekânların adı geçmese de mankenlik ajanslarının bulunduğu semtleri, eğlence mekânlarının bolluğu, Galatasaray Lisesinin arka tarafla-

rında manken arkadaşlarıyla Fatma'nın ev tutması vakanın İstanbul'da geçtiğini gösterir. Ama açık mekânların kahramanların ruhsal gelişimine etkisi üzerinde durulmaz. İstanbul'da değil de bir Anadolu şehrinde yaşasaydı Fatma'nın kötü yola düşmesi bu kadar kolay olur muydu? Bu sorulara cevap aranmaz. Fatma'nın ya da babasının gözünden, onların ruh halini yansıtacak şekilde açık mekânlar betimlenmez.

1.8.8.2.Kapalı Mekânlar

İmanın Manken Kızı romanı, imamın ve ailesinin yaşadığı ahşap evde başlar. Kapalı mekân olarak seçilen bu ahşap ev, oldukça eskidir. Şöyle tasvir edilir:

“İki odası bir salonu olan cami lojmanı...” (s.9)

Üzerindeki karlar eridikçe içeriye sular damlayan bu eski ev, imamların çektiği sefaleti ve geçim sıkıntısını da gösterir. Başkahraman Fatma'nın isyanı bu evle başlar. Şu cümlelerde evle kahramanın duyguları arasındaki bağlantıyı görülmür:

“- Zaten evimizden iyice utanır oldum. Arkadaşlarımı bile davet edemiyorum.” (s.9)

Fatma, bu eski ve çatısı akan evden bıktığını ve bu evden kurtulmak istediğini söyler. Kahramanın psikolojisini anlamamız için mekân bir araç olarak kullanılmıştır.

Mahalledeki diğer ev Betüş Teyze'nin evidir. Bu ev, Fatma'nın televizyonu bahane ederek gittiği evdir. Ancak evin betimlemesi yapılmaz. Ardından Fatma, bu mahalleden kaçarak Betüş Teyze'nin tanıdığı kızlarla aynı evde kalır. Sonra, arkadaşları Leyla, Necla ve Banu ile Galatasaray Lisesinin, arka kısımlarında bir sokakta daire tutular. Bu daire şöyle tasvir edilir:

“Daireyi temizleyip, güzelce döşemişler, eşyalarını yerleştirmişlerdi. Üç odası, geniş bir salonu olan dairede, özgür yaşama planları dört arkadaşın ortak noktalarından yola çıkılarak yapılmıştı.” (s.101)

Kapalı mekânlardan sadece imamın evinin Fatma'nın psikolojisine etkisi üzerinde durulur. Fatma baba evini eski ve demode bulur. Evde televizyon olmasından yakınıdır. Bu sebeple hırçınlaşır, anne-babasının kalbini kırar. Diğer mekânların kahramanları ruhsal yönden nasıl etkilediğini bilemeyiz. Mekânlar ile kahramanlar arasında bağ kurulmaz.

1.8.9. Dil ve Üslup

İmanın Manken Kızı romanında, diyalog cümlelerinde konuşma dili dediğimiz günlük dil kullanılmaz, yöresel sözlere yer verilmez. Fatma'nın ev arkadaşı, Banu'nun sürekli, her cümlesinden sonra "ayol" demesi dışında, basmakalıp ifadeler de yer verilmez.

Kısa ve kurallı cümle tiplerini tercih eden yazar, diğer romanlarında olduğu gibi burada da yalın bir üslup tercih etmiştir. Devrik ve uzun cümleler tercih edilmediği için anlatım bozukluğuna da düşülmez.

Romanda yer yer eleştirel üslûba yer veren yazar, anlatıcının yorumlarını içeren şu cümlelerde bakış açısını açıkça belli eder:

Hayallerinde İslâmca kurulmuş bir aileden başka dünyaya ait bir düşüncesi olmamıştı. Çok uğraşmıştı. Çocuklarına sıkıcı olmayan iyi bir baba olmayı da başarmıştı. Ama sonuç neden kara bir tablo sunuyordu? Hata neredeydi? Suçlu kimdi? Sorular içinde soru vardı. Hepsi de cevapsız kalıyordu. (s.34)

"Ne istiyordu Fatma? Hala kendisi de anlayabilmiş değildi. Binlerce gençimiz, binlerce hafızımız gibi... O da aydınlığı veriyor, karanlığı alıyordu. Kendisini değil başkası, kendisi bile tanıyamıyordu." (s.93)

Romanda, ailenin verdiği dinî eğitimdeki yanlışlıklar, Kur-an kurslarında yapılan yanlışlıklar, genç kızların serbest yaşam peşinde düştükleri kötü yolları yukarıdaki cümlelerde olduğu gibi eleştirel bir üslûpla anlatılır.

1.9.Son Pişmanlık Fayda Eder

Son Pişmanlık Fayda Eder, Emine Özkan Şenlikoğlu'nun "*İnsanlığa Çağır*" serisi olarak adlandırdığı romanlarının on ikincisidir. Eserin 17 baskısı vardır.

İlk baskı 1996 yılında Mektup Yayınları tarafından son baskısı ise yine aynı yayınevi tarafından 2011 yılında yapılmıştır. Tezimizde bu son baskıyı kullandık.

Yazar, toplam 218 sayfa olan bu eserinde faydacı bir amaç izlediğini açıkça söylemektedir. Bunu da Hak rızası için halkın hizmetinde olmak inancıyla yapmaktadır:

“San’at Hak rızası için, halkın hizmetinde olmalı inancıyla her kitabımı bir öncekinden daha faydalı olacak şekilde yazmaya gayret ediyorum.”

Diğer bir ismi *Binbaşının Kızı Kürdoolan Son Pişmanlık Fayda Eder* romanında yaşanmış bir hikâyeyi anlattığını belirten romancı, bu romanda ırkçılık üzerinde durur ve İslâmiyet’te ırkçılığın değil din kardeşliğinin olduğunu vurgular.

Son Pişmanlık Fayda Eder romanı, çatışmalar üzerine kurulmuş bir yapıya sahiptir. Bahar’ın İsmail’e olan aşkı, romandaki ana çatışmanın ortaya çıkmasını sağlar: Türk- Kürt çatışması. Bu çatışmayı Türkiye’de değil de Irak’ta yaşayan ailelerin çocukları aracılığı ile veren yazar, Özal döneminde gerçekleşen Bağdat’ın bombalanması olayına da tepkisini göstermiş olur.

İkinci çatışma ise yine ırkçılık üzerinedir. Romanın başından itibaren gizemli bir şekilde anlatılan çingene kadının başkahramanımız Bahar’ın anneannesi olduğu ortaya çıkar ve Bahar bu durumu kabullenmek istemez. Bir çingenenin torunu olduğu için isyan eder.

Romanda romanın adı ile başlayan ilk bölüm dâhil epigraflarla başlanan tam yirmi bölüm vardır. Bu epigraflar bölümün temasını yansıtmaktadır.

“Düşman oyunundan haberi olmayan millet yok olmaya mahkûmdur.”
(s.29)

“Zalimin kardeşi yoktur. Eskiden cehaletin de okulu yoktu.” (s.35)

“Bütün kanlar aynı ırktır.” (63)

Bunun yanında ayetler de epigraf olarak kullanılır: *“İktidara geldiği zaman, yeryüzünde fesat çıkarmak için koşar. Ziraat ürünlerini ve nesli yok eder... (Bakara Suresi. Ayet:205)”* (s.119)

“*Deki: Allah katında canlıların en şerlisi iman etmeyen kâfirlerdir. Sen onlarla anlaşma yaparsın, onlar da her defasında bozarlar ve onlar Allah’tan korkmazlar. (Enfal:55-56)*” (s.145)

Yazar, Epigraflarda Kur’an-ı Kerim’den alıntılar yapmıştır.

1.9.1. Konu

Son Pişmanlık Fayda Eder romanında, Saddam iktidarı döneminde, Irak’ta yaşayan Kürt ve Türk ailelerine mensup Bahar ve İsmail’in aşkları çerçevesinde ırkçılık yüzünden yapılan haksızlıklar ve katliamlar anlatılır.

1.9.2. Özet

Annesi çingene kızı, babaannesi Kürt olan Bahar, Türk bir ailenin çocuğu olan İsmail’e âşık olur. Aileler bu birlikteliğe karşıdır. Bahar’a destek olan kardeşi Yusuf sayesinde mektuplaşmalarla süren birliktelikleri İsmail’in hapse girmesi ile sekteye uğrar. Okulunu bitiren Bahar, Yalnız Kadın lakaplı komşularının evine gidip gelmeye ve ondan dersler almaya başlar. Yazar olmak ve Yalnız Kadın’ın hikâyesini yazmak ister. Halasının yanına Halepçe’ye giden Bahar ve kardeşi, Halepçe katliamına şahit olur. Yusuf burada ölür. Halasının kızı Zeynep de kimsesiz kalır. Zeynep’i de alarak Bağdat’a dönerler. Fakat bir süre sonra da Bağdat bombalanır. Sığınaklara kaçan aile büyük bir felaketle karşı karşıyadırlar. Büyük bir yıkım yaşayan Bahar, İsmail’in hapisten çıkması ve kendisini bulması ile sonunda mutluluğu bulur. Irkçılık yüzünden sevdiğine kavuşamayan fakat buna rağmen kendisi de bir ırkçı olan Bahar, bir çingenenin torunu olmayı da sonunda hazmeder ve düğününe anneannesini de çağırır.

1.9.3. Ana fikir

Romanın ana fikri, İslâm’da ırkçılığa yer olmadığı ve İslâm kardeşliğinin her insanı eşit saydığıdır.

1.9.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Son Pişmanlık Fayda Eder romanı hâkim anlatıcı tekniğiyle yazılmıştır.

“Bahar okuldan çıkarken yine aynı kadınla karşılaşınca bir müddet olduğu yerde kaldı. ‘Taa ilkokuldan beri bu çingene kadın neden benim gittiğim her okulun önünde görünüyor? Okulumu nasıl buluyor, neden buluyor?’ diye düşündü.” (s.9)

Bahar’ın neler düşündüğünü, kafasındaki soru işaretlerini hâkim anlatıcı bize aktarır. Böylece kahramanın iç dünyasını bize sunar.

Yazar yine bu anlatıcı tekniğiyle Çingene kadını karşısında gören Bahar’ın neler hissettiğini vermektedir:

“Ürküyordu Bahar. Bu kadının bakışlarından, ilgisinden ürküyordu. Ona hiç ilgi göstermediği halde neden bu kadın onunla ilgileniyordu?” (s.9)

Bahar ve Çingene kadın arasında geçen şu diyaloglar ise gözlemci konumunda olan anlatıcı tarafından gösterme tekniğiyle okuyucuya sunulur:

Bahar sinirli sinirli yürüyerek cevap verdi:

-Ben sizden hiçbir şey istemiyorum. Hediyenizi de almam. Benim babam bana hepsini alır.

Kadın derin derin Bahar'a bakarak cevap verdi:

-Bilirim bilirim baban binbaşısıdır. Her şeyi alır sana.

Bahar tekrar geri dönüp kadına sordu:

-Siz burayı nasıl buldunuz? Her zaman gittiğim okulu mutlaka bulup oraya geliyorsunuz. (s.10)

Anlatıcı, romanda anlatma tekniğini daha çok kullanmıştır.

Babaanne yirmi, hala da bu eve geleli beş yıl olmuştu. Berda Hanım durmadan yemek ve temizlik yapmakla yorgun düşüyor ama kimselere bir şey söylemiyordu.

Evin tek oğlu Yusuf ve tek kızı Bahar annelerinin durumuna üzülse de hiç yardımcı olmuyorlar, Berda Hanım’ı çok üzüyorlardı. (s.14)

Binbaşı olana kadar ordunun her emrine baş eğmiş olan Binbaşı yapılan haksızlıklara artık tahammül edemez hale gelmiş, buna rağmen sesini çıkaramaz oluşu onu çok yormuştu. (s.16)

Birçok ailelerde yaşlılar sofraya oturtulmazken, bu ailede yaşlılar en başköşelerde oturtuluyordu. Binbaşı annesinden babasından, büyüklere karşı ilgiyi nasıl görmüşse öyle uyguluyordu. (s.18)

Çocuk eğitimi hakkında hiç bilgisi olmayan Berda Hanım her işi kendi yapıyor, kızına ve oğluna hiçbir iş yaptırmıyordu. Berda’yı bu evde tek düşünen insan kaynanasıydı. (s.18)

Diyalog cümlelerinden sonra yazarın bunları yorumladığını da görürüz. Binbaşının, teyzesi ile ilgili söylediklerinden sonra, yazar bunu şöyle yorumlar:

“Binbaşı çok önemli bir konuya değinmişti. İnsan ruhu ihtiyarlamadığı için kendisini genç sanmakta, yaşlandığını idrak ettiği zaman kahrından kendi kendini yiyip bitirmekteydi.” (s.20)

Anlatma tekniğinin kullanıldığı cümlelerinde de yorumlayıcı bir anlatıcı kullanılır, şu ifadelerde olduğu gibi yazarın varlığı gizlenmez:

“Şartlanmanın insanı şeytana bile taptırıldığını, Kişi şartlanırsa anasının babasının kanını zevkle içebilecek bir hale gelebileceğini henüz bilmiyordu.”(s.124)

Romanda anlatıcı, hem kahramanın duygu ve düşüncelerine hâkimdir hem de onun davranışlarını izleyen bir gözlemci konumundadır.

1.9.5. Olay Örgüsü

Bahar, okuldan çıkınca ilkokuldan beri kendisini takip eden çingene kadınla karşılaşır. Ona yelek ve kaşkol ördüğünü söyleyen bu kadına kendisinden uzak durmasını söyleyen Bahar, eve gittiğinde bu durumu annesine anlatır. Annesi ise çingenelerin kötü insanlar olmadığını söyler.

Bahar'ın babası Saddam'ın ordusunda çalışan bir binbaşısıdır. Annesi Kürt olan binbaşı bunu saklamak zorundadır. İslam dünyasındaki her ülkede geri kalmışlığın sebebi olarak din gösterilir ve Müslümanlara karşı düşmanlık bütün dünyaya yayılır. Eve gelen Binbaşı, telefonların dinlenebileceğini düşünerek onları fişten çeker. Çok tedirgindir. Ailece yemeğe otururlar. Yaşlılar bu evde sofranın başköşesindedirler.

Bahar kardeşi Yusuf'un okuldan arkadaşı İsmail'i sevmektedir. Yusuf onların mektuplaşmalarını sağlar. İsmail, Türk bir aileye mensuptur. Bahar'ın babaannesini onun bir Türk'le evlenmesine asla razı olmaz. Bahar dinine bağlı olan babaannesine ırkçılığın yanlış olduğunu anlatmaya çalışır. İslam'da ırkçılık yoktur. Ancak babaanne de Türklerin ırkçı olduklarını ve Kürtleri sevmediklerini söyler.

Yusuf kardeşini teselli eder. Nasıl olsa bu yıl okulu bitirecektir ve o zamana kadar babaannelerini ikna edeceklerdir.

İsmail'den gelen mektup, “*Binbaşının Kızı Kürdo*” hitabıyla başlar. İsmail'in ailesinde de Kürtlere karşı bir önyargı vardır. Fakat İsmail bunu önemsemez. Babasını ikna edeceğini düşünür.

Evde onlarla birlikte yaşayan, Bahar'ın halası çok süslü bir kadındır. Bütün vaktini ayna karşısında geçirir. Seyyar bir sebze satıcısına platonik aşkla bağlıdır. Satıcının her sokaktan geçişinde ondan bir şeyler alma bahanesiyle yanına gider. Evde hiçbir iş yapmaz. Babaanne yaşlı olduğu için o da gelinine yardım edemez. Bahar'ın annesi ev işlerinden çok yorulur. Sürekli temizlik, yemek ve ev işleri ile meşguldür.

Komşuları olan “Yalnız Kadın” ile arkadaşlık eden halası sayesinde Yalnız Kadını tanıyan Bahar, zamanla onunla sıkı bir ilişki kurar. Okul bittikten sonra evde oturan Bahar, Yalnız Kadın'ın evine sık sık gitmeye başlar. O evde gördükleri, duvarda okuduğu yazılar onu çok etkiler. Yalnız Kadın, eskiden çok tanınmış bir yazardır. Dinî konularda eserler yazarak okuyucusunu doğru yolu bulmaya çağırır. Ama okurlarının üzerinde umduğu gibi bir değişim gerçekleştiremediği için yazarlığa ve okurlarına küserek kendini bu eve kapatmıştır. Bahar onu tanıdıkça ondan çok etkilenir. Dinî kitaplar okumaya ve inancını sorgulamaya başlar. Bir gün Yalnız Kadının hayat hikâyesini yazacağını söyleyerek onun hayatını daha yakından tanımak ister.

Yalnız Kadın, Bahar'ın sorduğu sorular sayesinde konuşturulur. Hiç unuttuğu olayları anlatır. Bunlardan biri Hafız Esad'ın Suriye'nin Hama şehrinde yaptığı katliamdır. Bu olay karşısında kimsenin ondan hesap sormaması, dünyanın kılını bile kıpırdatmaması onu daha da çok üzüntüye itmiştir.

Yalnız Kadın'ın evinden dönen Bahar, Yusuf'un verdiği güzel haberle sevinir. İsmail ertesi akşam onu istetmeye gelecektir. Fakat yapılan bütün hazırlıklara rağmen ertesi gün kimse gelmez. İsmail tek başına gelerek olanları anlatır. Babası son anda bir Kürt kızını istemekten vazgeçmiştir. Türklerin Kürtlere karşı olan önyargıları burada anlatılır.

Bahar bu olaya çok üzülür. Bir gün dolaşmak için dışarı evden çıktığında ona bir araba çarpar. Uyandığında hastanededir. Onu takip eden “çingene kadın”ın hastaneye getirdiğini ve ona kan verdiğini öğrenince çılgına döner. İsmail’in ailesinin yaptığı ırkçılıktan ötürü üzülen Bahar, bu kez kendisi ırkçılık yapmaktadır. Damarlarındaki Çingene kanına isyan etmektedir.

Yusuf, babasına, Bahar’ın da İsmail’in babası ve kendi babaannesi kadar ırkçı olduğunu söylediğinde Binbaşı, çocuklarımızı yanlış yetiştirmişiz özeleştirisinde bulunur.

Bahar günlerce kendine gelemmez. Yalnız Kadın, dinîmizde ırkçılık olmadığını ona ne kadar anlatmaya çalışsa da ikna olmaz.

Romanda solculuk ve komünizme de atıfta bulunulur. Yusuf babasına bu konularda sorular sorar. Babası gençliğinde bir solcu olduğunu ve artık bu görüşün hükmünü yitirdiğini anlatır.

Yusuf ve Bahar halasının kızlarının evine, Halepçe’ye giderler. Halakızları hastanededir ve çocuklara onların göz kulak olmasını rica etmişlerdir. Beş yaşındaki Zeynep ve sekiz yaşındaki Selahaddin annelerinin yokluğunda Bahar ve Yusuf’a emanettir.

Binbaşı çocuklarını gönderdiğinin ertesi günü Saddam’ın emriyle Halepçe’nin yerle bir edileceğini öğrenir. Kürtlere karşı yapılacak olan bu katliamda binbaşının çocukları da tehlikededir. Binbaşı çılgına döner. Üstelik bu vazife ona verilmiştir. Ama o bunu kabul etmez ve görevinden ayrılır. Yola çıkan binbaşı, Halepçe’ye vardığında her yer yerle bir olmuştur. Bahar ve küçük Zeynep sağ kurtulmuştur. Ancak Yusuf orada hayatını kaybetmiştir.

Eve döndüklerinde halleri perişandır ama dikkat çeken bir durum da ev halkının Halepçe katliamından haberdar olmamasıdır. Çünkü ne televizyonda ne de radyolarda bu haber yayınlanmaz. Tamamı Saddam’a hizmet eden haber kaynakları, onun aleyhinde hiçbir şeyi duyurmazlar.

Bahar, anne- babası ve kardeşini kaybeden küçük Zeynep’e annelik yapar adeta. Onunla ilgilenir. Bu arada Yalnız Kadın’ın yanına gitmekte ve ondan sürekli bir şeyler öğrenmektedir. Yalnız Kadın çok bilinçli bir Müslüman’dır. Ba-

har'a zulmedenlerin karakterlerini anlatmaya başlar. Bunlar ikiye ayrılmaktadır: "Fikren zulmedenler" ve "Kuvvetle zulmedenler". Bu zulmedenlerin ortak yönlerini uzun uzun anlatır.

Bir gün Birleşmiş Milletler'in Bağdat'a bomba yağdıracağı haberi yayılır. Yalnız Kadın, buna inanamaz. Kardeş ülke Türkiye'nin onları kurtlara teslim etmeyeceğini söyler.

Türkiye'de iktidarda Özal, muhalefette ise Refah partisi vardır. Muhalefet her ne kadar "olmaz" dese de Özal, Birleşmiş Milletler' den yanadır. Yalnız Kadın, Türkiye halkının onlarla din kardeşi olduklarını, İslâm kardeşliğinde böyle bir zulmün olamayacağını söyler.

Gönül savaş dinlemez. Bunca sıkıntının arasında Bahar hala İsmail'i düşünmektedir. Oysa İsmail'in ailesi onu Türkiye'ye göndermiştir. Bahar ondan hiçbir haber alamaz ve kahrolur.

Sonunda bombalar atılmaya başlar. Sokaklarda çığlık sesleri ve büyük bir karmaşa vardır. Hep birlikte mahzene giderler. Bomba seslerinin dindiği bir ara Yalnız Kadın, Bahar'a iki kadının ona bir mektup getirdiklerini ama ona söylemeyi unuttuğunu ifade eder. Bahar bu mektubun İsmail'den olduğunu düşünür ve bombalara aldırmadan oradan çıkar. Sonunda eve ulaşır ve mektubu okur. İsmail'in üzerinde bir yasak kitap yakalanmıştır ve hapistedir. Çıkınca onun yanına gelecek ve evleneceklerdir. Bahar bu sevinçli haberi alınca artık bombalardan bile korkmaz. Mahzene geri döner. Orada Çingene kadın vardır.

Son bölümde Çingene kadının da hikâyesini öğreniriz. Çingene kadın aslında Bahar'ın anneannesidir. Bahar'ın annesi bir gün kendisinden çiçek satın alan yakışıklı subaya aşık olmuş ve bir yolunu bulup onun evine yerleşmiştir. Kayınvalidesini kimsesiz olduğuna ikna eder çünkü bir Çingenenin kızı olmaktan utanmaktadır. Annesi ise kızına zarar vermemek için onun yanına gelemez ama torununun sürekli takip ederek ona yaklaşmaya onu sevmeye çalışır.

Türkiye, kâfirleri dost edinmiş ve kardeşini vurmuştur. Bu bombalama sırasında Zeynep hayatını kaybeder. Yazar bunun hesabını Turgut Özal'ın Allah'a vereceğini söyler.

Artık bombalar dinmiştir. Çiçekçi kadın komadadır. Kızı da onun yanında hastanededir. Binbaşı bütün bu yalanları öğrenince dehşete düşse de karısını affeder. Bahar ise bir Çingene'nin torunu olmayı hazmedemez. Burada Yalnız Kadın devreye girer ve Bahar'ı Saddam'a benzetir. Onun da Saddam kadar ırkçı olduğunu söyler. Yazar olmak önemli değildir; önemli olan Müslüman olabilmektir.

İsmail hapisten çıkınca nişanlanırlar. Bir gün Bahar'la birlikte eski bir evin kapısını çalarlar. Çiçekçi kadını düğünlerine davet ederler ve onu kendi evlerine taşırlar.

1.9.6. Şahıslar

Romanın merkezi kişisi Bahar'dır. Diğer kahramanlar yardımcı karakterdir. Vaka halkaları onun etrafında gelişir. Ailesi, evlenmek istediği genç, komşusu *yalnız kadın* lakaplı kişi hep Bahar'ın kişiliğini ve başına gelen olayları anlatmak için romanda yer alırlar. Hiç birinin fiziksel ya da ruhsal boyutu üzerinde durulmaz.

1.9.6.1. Bahar

1.9.6.1.1. Bedensel Boyut

Psikolojik derinliğine inilmeden, olaylar karşısındaki tepkileri ile tanıdığımız kahramanın dış görünüşü ile ilgili bir bilgi yoktur.

1.9.6.1.2. Ruhsal Boyut

Son Pişmanlık Fayda Eder romanında, Irak'ta yaşayan, bir asker kızı olan Bahar, romanın ana teması olan ırkçılığa şöyle bakar:

“Bahar gönlünü İsmail'e kaptırmıştı bir kere. Onunla evlenmesini engelleyen cinayet âleti gibi görüyor, insanların neden ırkçılık yaptığına bir türlü akıl diremiyordu.”(s.21)

Sevdiği adamla arasında bir duvar oluşturan ırkçılığı aslında Bahar da yapmaktadır. Kendisini takip eden anneannesi olduğunu bilmediği kadına şöyle hitap eder:

“-Bana bak Çingene! Artık iyice azıttın. Benim peşimi bırak diyorum bırakmıyorsun. Anlamıyor musun? Senden nefret ediyorum. Senden iğreniyorum. Her şeyden önce sen bir çingene olduğunu neden hatırlamıyorsun?” (s.36)

Kaza geçirdiğinde kendisine kan veren ve hayatını kurtaran bu kadının kanını taşımaktan utanan Bahar şöyle isyan eder:

“-İstemeeem istemem. Damarlarımda çingene kanı istemem. Ya damarlarımdaki kanı temizleyin, ya da öldürün beni. Öldürün ne olur, öldürün beni” (s.65)

İsmail’e olan aşkı sayesinde iç dünyasını tanıdığımız kahramanın, sevdiği erkeğe kavuşamamasına sebep olan ırkçılığı kendisinin de yapması dikkat çekicidir. Türk- Kürt ayrımı yaptığı için babaannesine kızan Bahar, bir Çingene’nin kanını damarlarında taşımayı kabullenemez. Romanın birçok yerinde vurgulanan ırkçılık, kardeşi Yusuf’un ağzından şöyle aktarılır: *“-Meğer Bahar da ırkçıymış baba. En az babaannem kadar, İsmail’in babası kadar. Farkında olmadan hep ırkçı yetiştirilmişiz.” (s.66)*

İsmail kaybolduğu zaman, Yalnız kadın ile dertleşen Bahar, bunalımlı günlerini Yalnız Kadın sayesinde atlatır. Yazar olmak isteyen Bahar, Hocasından nasıl iyi bir yazar olunabileceği konusunda dersler alır. Onun hayat hikâyesini yazmak ister ve onun gibi olmaya karar verir. Onun *“gençliğindeki mücahideyi”* devralmak ister.

Çingene kadının anneannesi olduğunu öğrenince Hocasına şunları söyler:

“-Mahvoldum hocam, mahvoldum. Bana verdiği kanı hazmedemezken, meğer kanımın yarısı çingeneymiş. Ben şimdi ne yapacağım? İnsan içine nasıl çıkarım?” (s.213)

Hocasının da dediği gibi *“Saddam’ın Kürtlerden nefreti ile senin çingene denen Hintli insanlardan nefret etmen arasında hiçbir fark yoktur.”(s.214)* Bahar

da Saddam kadar ırkçıdır. Ama romanın sonunda yanlış yaptığını idrak eden Bahar, İsmail’le birlikte anneannesini düğününe davet eder.

1.9.6.2. Diğer Şahıslar

Son Pişmanlık Fayda Eder romanında, Yalnız Kadın, eskiden çok tanınmış bir yazardır. Dinî konularda eserler yazarak okuyucusunu doğru yolu bulmaya çağırır. Ama okurlarının üzerinde umduğu gibi bir değişim gerçekleştiremediği için yazarlığa ve okurlarına küsererek kendini bu eve kapatmıştır. Gelen gideni olmadığı ve bu evde yalnız yaşadığı için ona Yalnız Kadın adını takmışlardır. Bahar’da gençliğini gören bu kadın, ona gerçek bir yazar olması için neler yapması gerektiğini, İslâm’ı ve daha birçok konuyu anlatır. Romanın ana teması olan ırkçılık konusunda Bahar’a söylediği ayet ve hadisler onun romandaki işlevini daha iyi ortaya koyar: “*İrkçılığa davet eden bizden değildir. Arabın Aceme, Arap olmaya- nın Arap olana karşı bir üstünlüğü yoktur.*” (s.69) İdeal bir Müslüman olan Yalnız Kadın, romandaki örnek kişiliktir. Bunu, yazar açıkça şu cümlede ifade eder: “*Yalnız kadın çok bilinçli bir Müslümandı.*” (s.132

Başkahraman Bahar’ın babası Irak’ta, Saddam’ın ordusunda çalışan bir Binbaşdır. Annesinin Kürt olduğunu gizlemeye çalışır. Aile bağlarına önem veren ve iyi bir baba olmaya çalışan Binbaşı, çocuklarının bulunduğu, Halepçe şeh- rini bombalaması istenince görevinden istifa eder. Kendi başına gelmeden, ırkçılı- ğın ne kadar kötü bir şey olduğunu anlamaz. Kızı ile İsmail’in evlenmesi için elinden geleni yapar. Dinî konularda bilgisiz olan kahramanımız, oğlu Yusuf ölünce vicdanen kendisini sorumlu hisseder. Zira oğluyla yaptığı sohbetlerde, onun komünizme merak saldıığını bilir. Çocuğuna dinî eğitim vermediği için, onun Müslüman olarak ölüp ölmediğini bile bilmez. Burada yanlış bir ebeveyni temsil eder.

1.9.7. Zaman

Son Pişmanlık Fayda Eder romanı 1990’lı yılların başında geçer. Nesnel zamana ait unsurlar şunlardır:

Halepçe katliamından sonra, Bağdat'ın da Birleşmiş Milletler tarafından bombalanacağı haberi duyulur. Türkiye'nin İncirlik üssünü kullanılacaktır. Türkiye'de, muhalefette Refah Partisi vardır. Yönetimde ise Turgut Özal... Bu da doksanlı yılların başında olduklarını gösterir. Bağdat'ın bombalanması sonrasında, Türkiye'deki Müslüman kardeşlerinin ve Turgut Özal'ın suçlu olduğunu söyleyen Yalnız Kadın, nesnel zamana ait bilgi verir.

Anlatma zamanı anında aktarma yöntemi ile sunulur. Kronolojik zaman diliminin kullanıldığı romanda vaka zamanı ile anlatma zamanı aynıdır. Anlatıcının vakayı aktardığı şu cümleler bunu açıklar:

“Bahar okuldan çıkarken yine aynı kadınla karşılaşıncaya bir müddet olduğu yerde kalakaldı. Taa ilkokuldan beri bu çingene kadın neden benim gittiğim her okulun önünde görünüyor? Okulumu nasıl buluyor? diye düşünmekten kendisini alamıyordu.” (s.9)

“Bahar Yalnız Kadın'ın yanına gitmiş, katıla katıla ağlıyordu:

-Mahvoldum hocam, mahvoldum.” (s.213)

Özetleyici anlatımların kullanıldığı bölümlerde anlatıcı geçmiş zaman kipiyle olayları şöyle aktarır:

“Aradan aylar geçmiş, İsmail hapisten çıkmıştı. İsmail'in babası, oğlu Bahar'ı çok sevdiğini söyleyince İsmail'le Bahar'ı nişanlamış, Bahar için mutlu günler başlamıştı.” (ss.217-218)

Yalnız Kadın'ın yazarlık yaptığı yılları anlatırken kullandığı geçmiş zaman ifadeleri, Binbaşının gençliğinde solcu olduğunu oğlu Yusuf'a anlattığı bölüm ile Bahar'ın annesi Berda Hanım'ın geçmişini anlattığı bölümler dışında geriye dönüş yapılmaz. Berda Hanım'ın geçmişini anlattığı şu cümleler geçmiş zaman kipinin kullanıldığı bölümlerdendir:

“Ben teyzemi arıyor ama bulamıyor numaralarıyla evde kalma süremi hep arttırmaya çalışıyordum. Bir gün, yine güya teyzemi aramaya çıktım. Gidip aneme her şeyi anlattım.” (s.207)

Saddam iktidarı döneminde geçen romanda kesin zaman ifadeleri yoktur. Vaka zamanı tam olarak belli değildir. *“Bu durum böyle devam ederken aylar hız-*

la geçiyor..”(s.42) “Günler sonra...” (s.67) “Aradan günler geçmişti. Bir gün...” (s.73) “Gece yarısı geçmiş...” (s.104) “Saatler sonra” (s.107) “Ertesi günü”(137) gibi genel zaman ifadeleri kullanılmıştır.

1.9.8. Mekân

1.9.8.1.Açık Mekânlar

Son Pişmanlık Fayda Eder adlı eserin açık mekânı Irak'tır. Dış mekân olarak Irak tasvir edilmez. Ancak Irak'ta bulunan Saddam yönetiminin baskıcı tutumu Binbaşı ailesinin psikolojisini etkiler. Binbaşı, sürekli dinlendiklerini düşünerek tedirgindir. Ailesiyle rahat konuşamaz.

Başkahraman Bahar, kardeşiyle birlikte hasta olan halasının yanına, Halpçe şehrine, gider. Burada büyük bir katliamın ortasında kalır. Halasının evi, bodrum kattaki sığınak ve bombalamaların ardından yerle bir olan şehir olayın dehşetini anlatmak için şöyle tasvir edilir:

“Caddede ölü insanlar serilmiş haldeydi. Kimi yerde üst üste, kimi yerde kucak kucağa ölüler uzanıyordu. Ölüler şehri olmuştu Halepçe...” (s.110)

İrkçilik yüzünden yapılan bu katliamda beş bin cenaze gömülmüştür. Burada şehrin kişileştirildiği şu cümleler mekâna duygusal bir bakışı sağlar:

“Koca şehir Halepçe, ölüm ağlıyordu. Halepçe dehşet ağlıyordu. Halepçe kıyametin kardeşini görmüştü.” (s.111)

Başkahraman Bahar, bu katliamdan sonra ırkçılığın ne kadar kötü olduğunu anlar. Gördüğü manzaralar dehşet vericidir.

1.9.8.2.Kapalı Mekânlar

Son Pişmanlık Fayda Eder adlı eserde genellikle kapalı mekânlar kullanılır. Binbaşı ve ailesinin oturduğu ev şöyle tarif edilir:

“Karşılıklı ikişer dairesi olan iki katlı modern binada binbaşı ailesi altı kişi olmuştu.” (s.14)

Bahar'ın yaşadığı evden ziyade, komşuları Yalnız Kadın'ın evi romanda üstünde durulan bir mekândır. Bu eve gittiğinde çok şaşırın Bahar'ın gözünden, duvardaki yazılar bile tek tek verilir. Bahar sırayla duvardaki yazıları okur ve şöyle bir cümleyi bile anlamaktan aciz olan Bahar, burada ne demek istendiğini bir de Yalnız Kadın'a açıklattırır:

“Bütün düşünürler yalnız kalırlar. Zira, etrafındaki insanlar onun seviyesine ulaşamadığı için onu anlayamazlar.” (s.47)

Bunun gibi birçok levha aslı olan oturma odasının duvarlarındaki yazıları okuyan Bahar, kendini bir hazine bulmuş gibi hisseder. Mekânın kahraman üzerindeki etkisi sadece bu bölümde görülür.

1.9.9. Dil ve Üslup

Son Pişmanlık Fayda Eder adlı romanın dili oldukça sadedir. Diyalog cümleleri oldukça zayıf olan romanda kısa cümlelerle üslup kaygısı olmadan yazılmış akıcı bir dil göze çarpar.

Romanın temasından uzaklaşan, yer yer bilgi yığını ve gereksiz ayrıntı olmaktan öte gitmeyen bu anlatım cümlelerinde bir konudan diğerine atlayan yazar romanın dilini de duruluktan uzaklaştırır. Şu satırlarda anlatıcı, ev halkı hakkında bilgi verirken birbiriyle lakası olmayan birçok ayrıntıyı bir arada ve kısaca verir:

Babaanne yirmi, hala da bu eve gelesi beş yıl olmuştu. Berda Hanım durmadan yemek ve temizlik yapmakla yorgun düşüyor ama kimselere bir şey söylemiyordu.

Evin tek oğlu Yusuf ve tek kızı Bahar annelerinin durumuna üzülse de hiç yardımcı olmuyorlar, Berda Hanım'ı çok üzüyorlardı.

Akşam olduğunda Binbaşı da Yusuf da evdeydiler. (s.14)

Üsluba canlılık katmak ve inandırıcılığı arttırmak için kullanılan konuşma cümleleri, Halepçe katliamından sağ kurtulan beş yaşındaki Zeynep'in diyalog cümlelerinde şöyle görülür:

“-Bu insanlay neden yeyde yatıyoylay?

-Onlar öldüler yavrum?

-Kim öldüydü?

-Caniler.

-Caniley insan mıydı teyze?" (s.111)

Bir çocuğun gözüyle katliam şehrine bakış sağlayan bu cümleler ayrıca romana duygusal bir üslup kazandırır.

Ayet ve hadislerle beslenen üsluba öğreticilik hâkimdir. Yazarın önsözde de bahsettiği tarihten ibret alma amacı, üslubu öğretici eserlerde görülen ciddiyet ve sadeliğe itmiştir.

Ayetlerle beslenen anlatım oldukça vurucu ve gerçekçidir. Üslûptaki öğreticilik bu şekilde ön plana çıkar.

1.10. Hançer Saplı Yüreğimde

Hançer Saplı Yüreğimde, romanının ilk baskısı Nesil Yayınlarından 1999 yılında yapılmıştır. Dördüncü baskısı ise 2006 yapılmıştır.¹⁰⁹

Romanın adı, anlattığı zulüm ve baskılarla doğru orantılı olarak hissedilen acıyı yansıtmak için özellikle seçilmiştir. Başörtüsü mağduru birçok genç kızın yürek acısını anlatan romanın adı, romanın üslûbundaki gerçekçiliğe zıt olarak mübalağa sanatı ile kurulmuş bir cümledir.

Siyasi bir olay olan başörtüsü yasağına, mağdurların gözüyle bakmamızı sağlayan bu roman, olaydan çok bilgi veren bir tutumla yazılmıştır.

Hançer Saplı Yüreğimde, 350 sayfadan oluşur. Romanda şu bölüm başlıkları kullanılmıştır:

“Zulmün Ayak Sesleri, Üniversiteler Karışıyor, Burada Kanun Benim, Soruşturma, Savunma, Evde Kıyamet, Yüreğimde Darp İzi Var, Sürpriz Ziyaretçi, Şefin Kuşkusu, Dövülen Öğretmen, Sınıfa Girmek Yasak, Huzur Neredesin?, Kimsenin Gözünün Yaşına Bakmayın, Özgür Üniversite İçin Kampanya, Rüzgar Sert Esmeye Başladı, Fırtına, Örtüyü Her Başımdan Alışımada Kalbim Parçalanır, İkinci sınıf Vatandaş, Kapıda Ölen Duygular, Buhanlı Günler, Şanlı Direniş, Ankara Yolları Taştan, Hedef Cumhurbaşkanlığı, Apo Derdest, “El Ele” Karakola, Mahkeme Salonları, Disiplin Soruşturması, Hayatın Gayesi, YÖK Cuntasına

¹⁰⁹ Ali Erkan Kavaklı, *Hançer Saplı Yüreğimde*, İstanbul: Nesil yayınları, 2006 (Çalışmamızdaki sayfa numaraları bu baskıya göredir.)

Hayır, Rahibelere Yasak Yok, Mahkumiyet, Veda Artık Her Şeye, Umuda Yolculuk” .

Otuz dört bölümden oluşan romanın bazı bölümlerinde darbe planları yapan “yüksek rütbeliler” den bahsedilirken bölümlerin çoğu Bahar ve ailesinin dramını anlatmak için yazılmıştır.

Gazete haberi, tutanak, savunma metinleri, dava sonuç belgeleri gibi belgelerden yararlanılması romana adeta bir “belgesel roman” olma özelliği katmıştır. Romancının kurgusundan çok belgelerin gerçekliği ön plandadır.

Yazarın, romanın sonuna eklediği teşekkür ve ithaf bölümü de romanın gerçek hikâyelerden yola çıkarak yazıldığını göstermektedir.

“Bu hikâye birkaç kişinin değil 250 bin öğrencinin, 3 bin öğretmenin ve binlerce mağdurun çığlıklaştıran sesidir.” (s.351)

Yazar, birçok mağdurun hikâyesini dinlemiş ve gerçek yaşam hikâyelerinden yola çıkarak bu romanı yazmıştır.

1.10.1. Konu

Hançer Saplı Yüreğimde romanında 28 Şubat sürecinde başörtüsü yüzünden eğitim hayatından mahrum bırakılan Bahar ve onun gibi nice mağdur genç kızın hikâyesi anlatılır.

1.10.2. Özet

Giriş bölümünde darbe planları yapan bir grup yüksek rütbeli askerin konuşmalarına yer verilmesi, başkahramanımız Bahar’ın hikâyesinin zeminini hazırlayan etkili bir giriştir.

Gelişme bölümünde, Bahar’ın üniversite öğrenimine başlayıp başörtüsü yüzünden öğretim görevlisinden hakaret işitmesi, derslere alınmaması, eylemlere katılması, anne ve babasının tepkisiyle karşılaşması, onlara direnerek evden ayrılıp arkadaşlarıyla kalması, babasından dayak yemesi, anne ve babasının bu yüzden ayrılması ve sonunda Bahar’ın okuldan atılıp eğitimine devam etmek için Alman-

ya'ya gitmesi romandaki olayları oluşturur. Ama bu olaylar, sürekli anayasa maddeleri, savunma metinleri, gazete haberleri, kahramanların zihninden geçenlerin yazıldığı uzun bölümlerle kesilir.

Bahar'ın ailesi ile zıt kutuplarda yaşaması, iki farklı toplum kesiminin bu olaylar karşısındaki tavrını görmemizi sağlamak içindir. Bahar'ın nasıl hidayete erdiği, içki içen bir genç kızın bir anda nasıl "u" dönüşü yaparak İslâmî yaşama geçtiğinin üzerinde fazla durulmaz. Çünkü asıl konu onun *başörtülü* olduktan sonra yaşadıklarıdır.

Tüm baskılara rağmen boyun eğmeyen Bahar, romanın sonunda mutludur. Bu mutluluk gerçekçi olamayacak kadar pozitif bir biçimde anlatılır şu satırlarda:

"Uçaktan inerken çok sevinçliydi, içi içine sığmıyordu; zira ümide ve istikbale yürüyordu."(s.350)

Okumak için vatanını terk etmek zorunda kalan üniversiteli bir genç kızın ümitli olması, her şeye rağmen güçlü olmaya çalışması normaldir ama *içi içine sığmayacak* kadar sevinçli olması beklenemez. Burada direnen bir Müslümanın sonunda mutluluğa ereceği anlatılmaya çalışılmıştır.

1.10.3. Ana fikir

Hançer Saplı Yüreğimde romanında ana fikir, din ve vicdan özgürlüğünün engellenemez bir hak olduğudur.

1.10.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Hançer Saplı Yüreğimde romanında da hâkim anlatıcı kullanılmıştır. Kahramanların düşüncelerini ve duygularını bilen anlatıcı şu örnekte olduğu gibi bunları sunar:

"Bahar olduğu yerde çakılı kalmış, sırtını duvara vermiş öfkeyle Ayla'ya bakıyordu. 'Küstah!' kelimesi beynini bir burgu gibi deldi. Sinirleri alt üst oldu. Susmak istedi ama yapamadı."(s.17)

Anlatıcı, kahramanların hem davranışlarını izleyen bir gözlemci hem de duygularına hâkim bir anlatıcı konumundadır.

Şu cümlelerde anlatıcı, Bahar'a hakaret eden üniversite hocasına sınıftaki öğrencilerin verdikleri tepkiyi ve Ayla hocanın neler yaptığını gösterme yöntemiyle sunar:

-Hakaret etmeye hakkınız yok! Arkadaş küstahlık yapmadı.

-Sümüklü böcek diyemezsiniz.

-Burası üniversite amfisi, böcekler sınıfı değil.

-Gıcık kadın ya...

-Adı üstünde sinir Ayla. Hiç nezaket görmemiş.

Sinir ayla birisine saldıracakmış gibi ellerini yumruk yaptı. Kısa saçları yüzüne dağılmıştı. Yüzü barut fiçisi gibiydi. (s.17)

Anlatıcı, kişileri ve olaylar belli bir görüş açısından yargılayarak, yorumlayarak verir. Yorumlayıcı anlatım içeren şu cümleleri buna örnek gösterebiliriz:

YÜKSEK RÜTBELİ bir grup darbe esnafı, lüks bir odada, ceviz kaplamalı, uzun bir masanın etrafında toplanmış, hayati bir karar almak için kafa patlatıyordu.” (s.7)

Yeni bir devir başlıyor, zulmün ayak sesleri duyuluyordu. Topyekûn savaş başlatılacak, ülkede buhranlı ve sıcak günler yaşanacak; başlar eğilecek, kalpler ezilecek, onurlar çiğnenecek, yasalar yok sayılarak öğrencilerin okuma hakkı ellerinden alınacak, din ve vicdan hürriyeti ayaklar altına alınacak; demokratik tepkiler, medya tarafından irtica ayaklanması olarak verilecek, ortam olgunlaştırılacaktı. (s.14)

Okulda tansiyon gittikçe yükseliyor, hocalar akıl almaz bir şekilde sertleşiyor, daha önce sosyal demokratım, kimsenin giyim kuşamı beni ilgilendirmez diyenler, yönetmelik ipi ile başörtülü kızları idam etmek istiyordu. (s.31)

Ülkeyi yönetenler niçin halkına eziyet ediyor, onlara bir avuç mutluluğu çok görüyor, anlamıyordu. Şu zavallı kadın, başına bir metre bez örterek çalışsa mutlu olacaktı. Sistem ona ev, araba, dolgun maaş vermediği gibi, bir küçük teselli de çok görüyordu. (s.169)

Ülkeyi yöneten bir avuç elit, kendisini memleketin sahibi görüyor, dindar insanlara zenci muamelesi yapıyordu. Dinin adı irtica, dindarın adı mürteci idi.(s.273)

Kahramanların zihninden geçenleri bilen anlatıcı, şu örneklerde olduğu gibi, bilinç akışı tekniğini kullanır:

Kafasında Sinir Ayla'dan duyacağı sinir bozucu sözler vardı bundan sonra mutlaka erken yatacak ve mutlaka erken kalkacak, geç kalmayacaktı. Bugünkü fırtınayı bir atlatabilse... En iyisi derse girmemektir.(s.14)

İkinci sınıf insan yerine konduk. Sözde demokrat Türkiye’de itilip kakılıyoruz. Başörtümüz yüzünden, daha doğrusu inançlarımız yüzünden ülkenin zencisi durumuna düştük. Zencilere demokrasi yok. Hırsızlara, soygunculara, banka batırıp kredi kotalarına, tırnak ojeleyip saç meçletenlere var. Anarşistler bile bizden itibarlı hiç değilse çağdaşlar ve irticacı değiller. Memleket onların yüzünden geri kalmıyor. Ülke, terörle mücadeleye 104 milyar dolar harcamış, dış borcunu ödeyecek kadar masraf yapmış... Öyleyken başörtüsü birinci tehlike sayılıyor. Başörtüsü kime, ne zarar veriyse... (s.49)

Evi bugün terk etmeli, hiçbir yer bulamazsa bir otele taşınmalıydı. Yok yok... Çocuklarla iş birliği yapmalı, hep birlikte bu adamı eşek sudan gelinceye kadar dövme-lyidiler. Hemen bir çilingir bulup kapının kilidini değiştirmeliydi. Hem de şimdi. Onu bir daha eve almamalıydı... (s.72)

Romanda başörtüsü ile ilgili yayınlanan yönetmelikler, başörtülü öğrencilere açılan soruşturma metinleri, dava sonuçları ve gazete haberleri gibi metinler tarih ve isim belirtilerek yazılmıştır. Bu da romanın gerçekçiliğini artırmak için kullanılan bir yöntemdir. Kahramanın okuduğu metni bilen anlatıcı bu metinleri tırnak içinde şöyle aktarır:

Yükseköğretim kurumlarında, dersane laboratuvar, klinik, poliklinik ve koridorlarda çağdaş kıyafet ve görünümde bulunmak zorunludur. Dinî inanç sebebiyle boyun ve saçların örtülü ve türbanla kapatılması serbesttir. 27 Aralık 1988 gün ve 3511 sayılı kanun. Meclisten çıkan kanun bu! (s.33)

Bahar’ın okuduğu soruşturma kâğıdını aynen aktaran bir anlatıcı vardır karşımızda:

İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Dekanlığı

Konu: Disiplin soruşturması.

Bahar Başak, Tıp Fakültesi Beşinci Sınıf Öğrencisi, No: 2257

Anayasa, yasalar, yönetmelikler ve Yüksek Öğretim Kurumları Yönetmeliği’ne uygun olarak öğretim yapan fakültemizde uygulanan kılık kıyafet yönetmeliğine aykırı hareket ettiğiniz, yapılan uyarılara kulak asmadığınız, derslere ve uygulamalara başörtülü olarak girdiğiniz ve dersleri engellediğiniz tespiti edilmiştir.(...)

Prof. Dr. Ahmet Zengin

Dekan

Savunmanıza buradan başlayınız. (s.47)

Burada da görüldüğü gibi, anlatıcı savunma talebi metninde olması gereken hiçbir ayrıntıyı atlamamıştır. Bahar'ın okul numarasına, savunmayı nereden başlayarak yazacağına dair nota kadar her şeyi aktarmıştır. Bu da onun her şeyi gören bir hâkim konumunda olduğunu gösterir.

1.10.5. Olay Örgüsü

Roman, Bahar'ın uyanarak üniversiteye gitmek için evden çıkışıyla başlar. Geç kaldığı için telaş içinde olan Bahar, okula gittiğinde bir sürprizle karşılaşır. Ayla Hoca, sınıfa girdiğinde başörtülü olduğu için Bahar'a hakaret eder. Arkadaşları Bahar'ı savununca, hoca dersi terk eder.

Morali bozulan Bahar, akşam eve gittiğinde babasından da tepki görür. Başını örtenleri “örümcek kafalı” olarak gören Tamer Bey, kızının onlardan olmasına dayanamaz ve ona sert bir dille uyarıda bulunur.

Bir sonraki hafta, Ayla Hoca yine başörtülülere hakaret eder ve onların dersi terk etmesini ister. Öğrenciler dersi sabote ettiği için hocayı suçlarlar. Tepkilere dayanamayan hoca, yine sınıfı terk eder. Ama sadece Ayla Hoca değil, aynı gün cerrahi dersinde de öğrencilere başörtüsü ile derse giremeyecekleri söylenir. Bunun üzerine Bahar ve arkadaşları bölüm başkanının odasına giderler. Özlem, hem ayetlerle hem anayasada belirtilmiş haklarla bu yasağın uyuşmadığını uzun uzun anlatır. Kızlar, bölüm başkanına şikâyete gider; ama ellerine bir şey geçmez. Çünkü ülkedeki bazı güçler, kızların başörtüsünü bahane ederek irticanın hortladığı yaygarasını koparacak ve darbeye zemin hazırlayacaklardır.

Başörtüsü takmakta direnen Bahar ve arkadaşları hakkında dekanlık, soruşturma başlatır. Savunmaları istenen kızlar, Mazlum-Der'e giderek bir avukatın yardım alırlar. Avni Bey adındaki bu avukat onlar için elinden geleni yapar. On maddelik bir savunma yazarlar. Bu maddeleri daktilo etmek Bahar'a düşmüştür.

Savunmayı yazarken babasına yakalanan Bahar, bu kez babasının kontrolsüz tepkisiyle karşılaşır. Kızını döven Tamer Bey, Bahar'ın anlatmaya çalıştıkları

rını dinlemez bile. Kızını korumak için araya giren Gülay Hanım da dayaktan nasibini alır. Kocasını evden kovar Gülay Hanım, kızını da alarak önce hastaneye gider ve darp raporu alır, ardından da durumu karakola bildirir. Kocasından boşanmaya karar vermiştir.

Evden ayrıldıktan sonra lokale giden Tamer Bey, arkadaşlarıyla başörtüsü meselesini konuşur. Onun gibi öğretim görevlisi olan arkadaşları da başörtüsüyle mücadele etmeyenlerin üniversitede yükselemeyeceğini söylerler. Eve döndüğünde kapının kilidinin değiştiğini gören Tamer Bey çığına döner, olay çıkarır ve polis tarafından gözaltına alınır. Bir gece hücrede kalan Tamer Bey, ertesi gün ifadesi alınarak serbest bırakılır.

Ertesi gün önce kızlarının okullarına giderek onları ikna etmeye ve yumuşatmaya karar veren Tamer Bey, ilk önce Didem'in okuluna gider. Ama annesini dövdüğü için kendisine tepki gösteren kızını da tokatlar. Okul yönetimi tarafından kovulan adam, diğer kızının okuluna alınmaz bile.

Gülay Hanım, okula gitmeye başlamıştır. Dersten çıktığında, koridorda kapalı olduğu için dersten zorla çıkarılan bir bayan öğretmeni görür. Bir bayan için oldukça onur kırıcı sözler işiten öğretmen, görevi bırakır.

Bahar, üniversiteden kılık kıyafet yönetmeliğine uymadığı gerekçesiyle kınama cezası alır. Derse alınmadıkları için arkadaşlarıyla okul kantininde eylem başlatırlar. Erkek öğrenciler, hatta başını örtmeyen kız öğrenciler de onlara destek olur.

Tamer Bey, öğretim görevlisi olduğu üniversitede kız öğrencilerin kapalı dolaşmasına izin vermez. Öğrencileri sürükleyerek okuldan atar. Sürekli içki içmekte ve sarhoş gezmektedir.

Derslere alınmadıkları için eylem yapan öğrenciler yine soruşturma geçirirler.

Gülay Hanım'ın görevden ayrılan öğretmen arkadaşının yerine gelen Utku Hanım da kapalı bir bayandır. Başörtülü olduğu için oradan oraya sürgün gitmiş, sonunda aile hayatı bozulmuş, kocasından boşanmış, üç çocuğuyla ortada kalınca da çalışmak zorunda kalmıştır. Başını açtığı için çok üzülmemektedir.

Üniversitede eylemler ve soruşturmalar devam eder. YÖK'ten gelen talimatlara uymayan dekanlar görevden alınır. Hukuksal mücadelelerine devam eden öğrenciler umutlarını kesmek üzeredirler. Okulun önünde eylem yapınca polisler tarafından coplanan, hakarete uğrayan kızlar, sınav döneminde de polis barikatını aşamayınca gözyaşları içinde başlarını açarak içeri girerler.

Aradan yıllar geçmesine rağmen bir değişiklik olmaz. Ankara'ya el ele yürüyüşe gitmeye karar veren başörtülü kızlar ve onlara destek olanlar yola çıkarlar. Ankara'nın girişinde onları bazı milletvekilleri karşılar. Meclis'e gittiklerinde tek tek vekillerle görüşürler. Burada farklı partilerden birçok vekilin kızların sorunları ile ilgili tepkilerini görürüz. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, görüşmeye söz vermesine rağmen yurt dışı gezisine çıkmıştır. Eylemlerde onları yalnız bırakmayan sınıf arkadaşı Serdar ile Bahar arasında duygusal bir yakınlık başlar. Serdar okula geri dönmekten umudunu keser, Almancasını ilerleterek, amcasının oğlunun yanına, Almanya'ya gitmeye karar verir.

Darbe planları yapan “Şef” hayal kırıklığına uğrar; çünkü tüm çabalarına rağmen darbeyi yapamamıştır. Ama Refah-Yol hükümeti devrilmiş, İmam Hatip liselerinin önü kesilmiş, Kur'an Kursları kapatılmıştır. Apo, CIA tarafından Kenya'da yakalanarak, asılmaması şartıyla, Türkiye'ye teslim edilmiştir.

Bahar ve arkadaşları eylem yapmaktan vazgeçmezler ve okuldan uzaklaştırma cezası alırlar. Annesinin Bursa'ya tayini çıkınca arkadaşları ile birlikte kalmaya başlayan Bahar, maddi ve manevi sıkıntı içindedir.

Bahar, bir eylemde konuşma yaptığı için gözaltına alındığında karakolda babasını görür. Onu ve arkadaşlarını kurtaran Tamer Bey, kızının kaldığı eve gider. Arkadaşları ile arasındaki samimiyete hayran kalır. Kömür alamadıkları için soğuk olan bu evde kızların sadece dinlerini doğru yaşamak için çaba sarf ettiklerini ve siyasi bir amaçları olmadığını öğrenen Tamer Bey, yaptıklarına çok pişman olur. Ateist olduğu için inancın anlamını kavrayamasa da kömür almak için kızına harçlık verdiğinde kendisini çok mutlu hisseder.

O gün bir iyi haber daha alan Bahar, avukatları Necati Bey'den mahkemeyi kazandığını ve okula dönebileceğini öğrenir. Ama okula gittiğinde Ayla Hoca, mahkeme kararına aldırılmaz. Onu yine derse almaz. Mahkeme kararını tanımayan

üniversite hocaları onu polis eşliğinde okuldan uzaklaştırırlar. Yine derslere giremeyen Bahar, ümidinî tamamen keser. Bursa'ya ailesinin yanına gider. Annesi başını örtmüş, kardeşi İmam Hatip Lisesi'ne başlamıştır. Ama İmam Hatip öğrencilerinin de başlarını açmaları istenmektedir. Annesi de başını örtmeye başladık-tan sonra okulda çeşitli sıkıntılar yaşamış, sonra öğretmenlikten uzaklaştırılmıştır. Onlar da maddi sıkıntı içindedirler.

Necati Bey'den telgraf alan Bahar, dekanlığın kendisini mahkemeye verdiğini ve acilen İstanbul'a gelmesi gitmesi gerektiğini öğrenir. Hemen İstanbul'a Özlem ve arkadaşları ile kaldığı eve gider. Dekanlıktan gelen zarfı açtığında okul-la ilişkisinin kesildiğini öğrenir. Bu kadar üzüntüye dayanamaz ve bayılır. Onu odasında yere yığılmış halde bulan Özlem, kendine getirmek için uğraşır. Diğer arkadaşları da başına toplanıp onu teselli etmeye çalışırlar.

Bahar, kendine geldikten sonra, Serdar'ın gönderdiği mektubu açar. Maddi olarak sıkıntı çeken genç adam, Almanya'da kaçak olarak inşaatlarda çalışmakta ve okuluna devam etmektedir. Sınavlarına çalışamamaktan yakınıyor ve mümkünse Bahar'dan borç ister. Evdeki arkadaşlarının da Serdar'dan farkları yoktur. Özlem, üç aydır kirayı veremediklerini, ev sahibinin onları sıkıştırdığını, borç alacak kim-selerinin de olmadığını anlatır. Kızların birçoğunun ümidi kesilmiş, iş bulamadıkları için evlenmeye karar vermişlerdir. Radyodan gece haberlerini dinleyen Bahar ve arkadaşları bir kez daha yıkılırlar. Danıştay'ın başörtüsü yasağını onayladığını öğrenirler.

Bahar ertesi gün Avukat Necati Bey'in yanına gider. Dekanlığın açtığı dava için mahkeme huzuruna çıkan Bahar, "*başörtüsüyle derse girerek eğitim öğretimi engellediği için*" altı ay hapis cezasına çarptırılır, mahkemedeki iyi hali ve sabıkasızlığı dikkate alınarak cezası tecil edilir. Duyduklarına inanamayan Bahar, olduğu yere yığılıverir. Necati Bey, Bahar'ı teselli etmek için elinden geleni yapar, bürosuna giderler. Orada Serdar'ın durumunu soran Necati Bey, Bahar'a da ona da yardım edeceğini söyler. "*Dün açıklanan Danıştay kararından sonra Türkiye'de hukuk bitti.*" diyen avukat, burada okuyamayacağı için Bahar'ı da Almanya'ya gönderecektir.

Bahar, Necati Bey'in yardımıyla Beyoğlu'ndaki Goethe Enstitüsü'ne yazılır. Almancasını ilerletir. Birinci dönem kurs birincisi olduğu için enstitü, onu üç aylığına Almanya'ya gönderir. Bu arada Özlem, bir hastanede sekreterliğe başlamıştır. Diğer ev arkadaşları da evlenmişlerdir. Evlenenler mutluluğu yakalayamamışlardır. Özlem de okulu yarım kaldığı ve yurt dışına gitme imkânı olmadığı için çok mutsuzdur.

Necati Bey ve Özlem, eğitimine devam için Serdar'ın yanına giden Bahar'ı uğurlamaya gelir. Babası da onun eğitimine devam edeceğini duyunca sevinmiş ve ona maddi yardımda bulunmuştur. Kendisini üniversiteden atanlardan intikamını almak için eğitimini başarıyla tamamlamak ister. Güçlü olanın zayıfı ezdiği ülkesinden ayrılırken güçlü olmayı kafasına koymuştur. Yaz tatilinde Serdar'la düğün yapmayı planlarlar. Bahar, geleceğe ümitle bakar ve sevinçlidir.

1.10.6. Şahıslar

Bahar eğitilmiş bir ailenin kızıdır. Üniversite öğrencisidir. Ailesinden değil arkadaşı Özlem'den İslâm'ı doğru yaşamayı öğrenmiştir. Romanda onun hidayete rişi üzerinde durulmaz. Üniversitede başı örtülü bir öğrenci olarak gördüğü zulüm anlatılır. Bedensel boyutu üzerinde durulmazken, ruhsal boyutu tahlil edilir. Diğer şahıslar yardımcı karakterdir. Bahar'ın ailesin ve dava arkadaşları silik karakterlerdir.

1.10.6.1. Bahar

1.10.6.1.1. Bedensel Boyut

Bahar'ın bedensel boyutu ile ilgili tek bilgi üniversiteden arkadaşı Özlem'in evindeki sohbetlere katılıp ondan etkilenmeden önce açık olduğudur. Özlem'in etkisiyle kapanan Bahar'ın başörtüsü yüzünden dersten atılmasıyla roman başlar. Romanda Bahar'ın bedensel boyutuyla ilgili başka bir bilgi yoktur.

1.10.6.1.2. Ruhsal Boyut

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencisi olan Bahar, Öğretim görevlisi bir baba ve öğretmen bir annenin en büyük kızıdır. İki kız kardeşi vardır. Çok çalışkan bir öğrencidir. Babası ateist, annesi feministtir. Üniversiteden arkadaşı Özlem'den etkilenerek, onun arkadaşları ile birlikte kaldığı eve gidip onların sohbetine katılır ve din ile ilgili kafasındaki soruların cevabını bulur. Onun kişiliğindeki değişimler şöyle özetlenir:

“Özlemlerin evine gittiği ve onların evindeki sohbete katıldığı günü dün gibi hatırlıyordu. Başlangıçta her şey çok güzeldi. Bahar, dinle ilgili sorular sorularına cevap buluyordu. Samimi bir arkadaş çevresi edinmişti. Kendisine yeni bir iç dünya kuruyor, yeni bir dünya inşa ediyordu.”(s.25)

Bu samimi arkadaş çevresi sayesinde iç dünyasını yenileyen Bahar, *“İç dünya dekoru tamamlanınca yeni bir kimlik ve kişilik kazandığını fark eder.”* Bahar, İslâm kurallarına uymaya karar verir ve namaza başlar. Gelişmeci bir kişilik olan Bahar'ın nereden nereye geldiğini en iyi şu cümleler anlatır:

“O asi, dik başlı, her şeye karşı çıkan ve her çılgınlığı denemeye kalkışan Bahar'ın yerini daha olgun, ağır başlı bir kız almıştı. Bahar, birden bire içkiyi bırakmıştı.” (s.25)

Geç vakit eve sarhoş gelen Bahar, yine eve geç gelmektedir ama bu kez sarhoş olarak değil, *“koltuğunun altında dinî temaları işleyen kitaplarla”*.

Ardından kapanmaya karar veren, başörtülü olduğu için ailesinden de üniversitedeki hocalarından da adeta zulüm gören Bahar, arkadaşlarının da desteğiyle bu zorluklara göğüs gerer. Başını açmaz ve eğitimine devam edebilmek için sonunda bu ülkeyi terk ederek Almanya'ya gider. Uçağa binerken aklından geçen şu düşünceler onun ümitsiz olmadığını gösterir:

“Yaşasın ümit! Kahrolsun ümitsizlik. Doktor olarak geri döneceğim ve Çekerek'e muayenehane açacağım. Rabbim sana şükürler olsun, boyun eğmedim. Eğmek zorunda kalanları affet Allah'im!” (s.348)

Bahar, boyun eğmeyen, her zorluğa rağmen inancının gereklerinden vazgeçmeyen güçlü bir karakterdir.

1.10.6.2. Diğer Kişiler

Bahar'ın sınıf arkadaşı olan genç Serdar, Erzurumlu bir Anadolu delikanlısıdır. Dış görünümüyle ilgili; *“Esmer ve iri yapılı”* olduğu; karakteriyle ilgili de *“mert ve iyi yürekli bir delikanlıydı.”*(s.20) ifadeleri kullanılır. İlk başlarda Bahar'a kaba gelse de eylemlerde onlara verdiği destek ve koruyucu tavırları onu etkiler. Başörtülü kızların hakları için eylemlere katılan genç, sonunda okuldan atılır ve Almanya'ya eğitim için gider. Bahar ile evlenme planları yapar.

Bahr'ın annesi Gülay Hanım, feminist bir kadın olarak yetiştirilmiştir. Başını örtmese de inançlıdır. Kocasının onun hakkındaki şu düşünceleri onun dine bakışını özetler:

“Gülay inançlı biriydi, fakat dindar sayılmazdı. İbadeti yoktu, ama Allah'a inanırdı, gerici değildi.”(s.70)

Gülay Hanım, kadınların toplumda egemen bir konuma gelmelerini, kendilerini ezdirmemelerini isteyen feminist bir tip olduğunu Bahar'a yaptığı şu nasihat dolu cümlelerde gösterir:

“Kızım bak ben bir öğretmenim. Ben de inanıyorum. Başım açık. Kapat-sam okula almazlar. Senelerdir çalışıyorum, emekliliğime beş sene kaldı, ama emekli olmak istemiyorum. Olsam toplumda etkinliğim kalmayacak, eve hapis olacağım. Hâlbuki toplumda etkin olmak, bunun için de örgütlenmek ve güçlenmek zorundayız. Kadınları toplumda hâkim kılan kadar baskılara karşı akıllıca direnmek zorundayız. Senin gibi örtünsem işimden olurum. O zaman ekonomik özgürlüğümü kaybederim. Ayrıca sosyal statüm zayıflar. Maçolara kul, köle olurum. En iyisi güçlü olmak ve iktidara oynamak. Bunun da bedeli var. Diplomanı al sonra ne yaparsan yap.”(s.24)

Kadınların ezilmesine, ikinci sınıf insan muamelesi görmesine karşıdır. Başörtüsü meselesinde de kadınlara haksızlık edildiğini, kadınların kullanıldığını düşünür ve kızına destek olur. Bu desteği ise dinî bir sağduyu ile değil kadınları korumak adına yaptığını kocasıyla olan tartışmasındaki şu cümlelerden anlarız:

“Bu çocuklara çok yükleniyorlar, 30-40 kız çocuğu başını örtüyor diye rejim yıkılmaz. Bu toplum çok ataerkil. Kadınlara baskı yapmaktan zevk alıyorlar.

Baskılar erkeklerin bilinçaltına yerleşmiş maçoğun bir yansıması. Bu kadarı yeter. Evimde maçoğluk istemiyorum.” (s.24)

Sonunda Bahar’ın arkadaşı Özlem’in anlatımından etkilenerek o da kapanmaya karar verir.

Bahar’ın babası Tamer Bey hakkında ayrıntılı bilgiyi, karısıyla kavga edip evi terk ettiğinde, kendiyile baş başa kaldığında geçmişini düşündüğü şu satırlarda görürüz:

“Tamer, Şişli’de oturduklarını, dönme olduklarını, istediği bir kızı vermedikleri için hayata küsüp kendisini bu küçük kazaya sürgün ettirdiğini saklamıştı. Anne ve Babasına da küstü.” (s.69)

Tamer Bey’in nasıl bir çevresi olduğu ve kurduğu hayaller şu satırlarda anlatılır:

“Tamer, İstanbul’a gelir gelmez Şişli Lois Kulübüne üye olmuştu. Üniversiteki arkadaşlarının çoğu Lois veya Roteryen Kulüplerine üyeydi. İki yıldır da mason locasına üye idi. Oradan vaad alıyor, dekanlık, rektörlük, millet vekilliği, bakanlık rüyalarını biraz da loca ve kulüpten aldığı destek sayesinde görüyordu.”(s.70)

Tamer Bey, kızı Bahar’ın başını örtmesini bir türlü hazmedemez.

“Bana aykırı geliyor. Bu çağda ortaçağ örtülerine bürünmek gericiliktir. Ben bütün ömrümce irtica ile mücadele ettim. Düşmanımı evimde görmeye katlanamam.” (s.27)

Tamer Bey sosyal demokrattır.Şu ifadelerden siyasi görüşünü anlarız:

“Kızım bu kıyafetle okuyamazsın. Üstelik itiliri kakılır horlanırsın. Ben sosyal demokrat biriyim, öyleyken senin boynunu, yüzünü sarmalamandan hoşlanmıyorum.(s.48)

Anne ve Babası ile küs olduğu için üniversitedeki hocasını ikna ederek anne ve babası olarak Gülay’a tanıtır. Böyle bir yalan üzerine kurulan evlilik bir dayak ile biter. İçki içmeye düşkün olan Tamer Bey, üniversitede yükselmek için

başörtülü kızlara tepki gösterir. Hedefi Dekan olmaktır. Başkalarının gözyaşları üzerinde yükseldiğini anlayarak pişman olmuştur.

1.10.7. Zaman

Hançer Saplı Yüreğimde romanının başında belirgin bir tarih verilmesi de, adı geçen devlet başkanları ve siyasi olaylardan romanın nesnel zamanının doksanlı yıllar olduğu anlaşılır.

İlk bölümde, “yüksek rütbeli bir grup darbe esnafı”nın planları anlatılırken dönemin hükümetinin Refah Partisi, Doğru Yol koalisyonu olduğu belirtilir. Amerika’da Clinton, Rusya’da Yeltsin yönetimi baştedir.

Romanın ilerleyen bölümlerinde “DYP- RP iktidarlarını devirenler, hâlâ darbe hevesinden vazgeçmiş değiller.” (s.79) ifadeleri gerçek zamanı bildiren ifadelerdir. Ayrıca “Müslüm Gündüz, Ali Kalkancı, Fadime kasetleri bulmuşlar, kamuoyuna servis yapmışlardı. Doğrusu medyadakiler iyi çalışıyordu. Adliyeye verilen brifingler etkili olmuştu. RP dosyası hızla hazırlanıyordu. İBDA-C ve Adnan Okyar dosyası işleme konmak üzereydi. Sırada F. Gülen dosyası vardı.” (s.112) ifadeleri de dönem hakkında bilgi verir.

Vaka zamanı kronolojiktir. Geriye dönüşlerle, Bahar’ın İslâm’ı nasıl tanıdığı ve başörtüsü takmaya nasıl başladığı anlatılır. Ayrıca Tamer Bey ve Gülay Hanım’ın nasıl tanışıp evlendikleri, Tamer Bey’in, karısını evliliğe ikna etmek için neler yaptığı da, ilahi bakış açısına sahip anlatıcı tarafından anlatılır.

“Ertesi hafta, yıllar geçmesine rağmen, aradan bir yıl geçmesine rağmen” gibi zaman ifadeleri kullanılmıştır.

Açık bir tarih olarak şu ifade yer alır: “Tarih 14 Haziran 1997 Cumartesi.” 28 Şubat sürecinin ardından, ABD başkanının ve dış ilişkiler sözcüsünün Türkiye’de demokratik bir ortam istediklerine dair sözleri bir haber bülteninden alınarak romana aktarılır.

Romanda geçen zamanı bildiren önemli bir olay da Abdullah Öcalan’ın 1999 yılı Şubat ayında yakalanmasıdır:

“Son günlerin en sık konuşulan konularından biri de Apo’nun CIA tarafından Kenya’da yakalanıp Türkiye’ye asılmamak şartıyla teslim edilmesi ve İmralı’da yargılanmasıydı.” (s.246)

Romanda anlatma zamanı anında aktarma yöntemiyle şöyle sunulur:

“11 Ekim 1998 günü, bütün yurttta, başörtülü üniversite öğrencilerinin sınıflara ve sınavlara alınmasını protesto etmek amacıyla yasalara aykırı eylem yapıldığını ve bunun için soruşturma açıldığını söyledi.” (s.269)

“12 Mart 1999 tarihinde toplanan fakülte yönetim kurulunca”(s.333) Bahar’ın okuldan atılmasına karar verilir.

1.10.8. Mekân

1.10.8.1. Açık Mekânlar

Bahar’ın İstanbul üniversitesinde okuduğu bilgisinden, romanın açık mekân olarak İstanbul’da geçtiği öğrenilir. Fakat İstanbul tasvir edilmez. Kahramanların ruhsal durumuna etkisi yoktur. Kahramanların psikolojisini yansıtmak için de İstanbul tasvirlerinden faydalanılmaz.

1.10.8.2. Kapalı Mekânlar

Hançer Saplı Yüreğimde romanında iç mekân olarak; üniversite derslikleri, kantin, Bahar ve ailesinin oturduğu ev, ardından Bahar’ın arkadaşları ile kaldığı ev kullanılmıştır. Bu mekânlardan, Bahar’ın arkadaşları ile kaldığı ev, şöyle tasvir edilir:

Üç tane kanepa vardı. İki çalışma masası. Küçük bir kütüphane. Yerde ucuz bir kilim. Duvarda birkaç resim. Birisi hayli güzel. Ağaçlar, çimenler ve havuz resmi. Resmin üzerinde: ‘Ahirette seni kurtaracak bir eserin olmadığı takdirde fani dünyada bıraktığı eserlere de kıymet verme.’ Yazılı. Ötekinin yanına kadar yürüdü. Dünya resmi ve ötelere kadar giden bir yol. Tablo üzerinde ‘bizler uzun bir seferdeyiz. Buradan kabre, haşre, sırat köprüsünden cennet ve cehenneme uzanan, uzun bir yolun yolcularıyız. Yolcu yolunu düşünmeli.

Odanın bir köşesinde soba vardı. Bir sehpa ve sehpa üzerinde birkaç dergi bulunuyordu.(s.310)

İç mekânlar arasında en ayrıntılı betimleme budur. Bahar'ın okula almaktan ümidini kesip, Bursa'ya annesi ve kardeşlerinin kaldığı eve gittiğinde gördüğü manzara ise, onların çektikleri sıkıntıları anlatır:

“Bir ara sokakta, iki katlı bir evin birinci katında oturuyorlardı. İki oda bir salondan ibaret, sade bir evdi. Kirası düşük olduğu için tercih etmişlerdi.”(s.326)

Gülay Hanım'ın kocasından ayrıldıktan sonra yaşam mücadelesini yansıtır bu sade ev.

1.10.9. Dil ve Üslup

Hançer Saplı Yüreğimde romanında oldukça açık ve sade bir dil tercih eden yazar, dil sapmalarına uğramayan akıcı bir anlatım kullanmıştır. Diyalog cümlelerinde, kahramanların kendilerini savundukları bölümler oldukça uzun konuşma metinlerini içerir. Başlı örtülü okumanın anayasal bir hak olduğunu, dinimizin bunu emrettiğini anlatan Özlem de Bahar da, ilgili makamların karşısına çıktıklarında kendilerini çok güzel savunurlar. Onlar aslında binlerce kişinin sözcüsüdürler. Bu yüzden üslupları kuvvetli ve etkileyicidir.

Eleştirel üslubun yoğun olduğu romanda, kişiler ve olaylar belli bir görüş açısından yargılanarak, yorumlayarak verilir. Şu cümlelerde eleştirel üslup açıkça kendini gösterir:

YÜKSEK RÜTBELİ bir grup darbe esnafı, lüks bir odada, ceviz kaplamalı, uzun bir masanın etrafında toplanmış, hayati bir karar almak için kafa patlatıyordu. (s.7)

Yeni bir devir başlıyor, zulmün ayak sesleri duyuluyordu. Topyekûn savaş başlatılacak, ülkede buhranlı ve sıcak günler yaşanacak; başlar eğilecek, kalpler ezilecek, onurlar çiğnenecek, yasalar yok sayılarak öğrencilerin okuma hakkı ellerinden alınacak, din ve vicdan hürriyeti ayaklar altına alınacak; demokratik tepkiler, medya tarafından irtica ayaklanması olarak verilecek, ortam olgunlaştırılacaktı. (s.14)

Okulda tansiyon gittikçe yükseliyor, hocalar akıl almaz bir şekilde sertleşiyor, daha önce sosyal demokratım, kimsenin giyim kuşamı beni ilgilendirmez diyenler, yönetmelik ipi ile başörtülü kızları idam etmek istiyordu. (s.31)

Ülkeyi yönetenler niçin halkına eziyet ediyor, onlara bir avuç mutluluğu çok görüyor, anlamıyordu. Şu zavallı kadın, başına bir metre bez örterek çalışsa mutlu olacaktı. Sistem ona ev, araba, dolgun maaş vermediği gibi, bir küçük teselli de çok görüyordu.(s.169)

Ülkeyi yöneten bir avuç elit, kendisini memleketin sahibi görüyor, dindar insanlara zenci muamelesi yapıyordu. Dinin adı irtica, dindarın adı mürteci idi.(s.273)

Romanda başörtüsü ile ilgili yayınlanan yönetmelikler, başörtülü öğrencilere açılan soruşturma metinleri, dava sonuçları ve gazete haberleri gibi metinler tarih ve isim belirtilerek yazılmıştır. Bu bölümlerde kullanılan üslup, metnin içeriğine uygun bir biçimde ciddi ve ağırbaşlıdır.

Romanda herhangi bir dil sapmasına rastlanmamıştır.

1.11. İsmailağa Sokağı ve Sevda Çiçeği

İsmailağa Sokağı ve Sevda Çiçeği, romanının ilk baskısı Timaş Yayınlarından 1998’de çıkmıştır. Son baskısı ise İpek Yayınları tarafından 2008 yılında basılmıştır.¹¹⁰

İsmailağa Sokağı ve Sevda Çiçeği 208 sayfadan oluşur ve romanda bölümler herhangi bir başlık almamıştır. Zamandaki sıçramalarla oluşan toplam beş bölüm bulunur.

Romanın adı, başkahraman Havra’ya atıfta bulunur. Sevgilisi Ömer bir gün ona giydiği kıyafetlerle mor bir zambağa benzediğini söyler, ardından “*fakat sen benim sevda çiçeğimsin*” der. (s.184) İsmailağa Sokağı ise romanda bütün kahramanların bir şekilde yolunun geçtiği bir mekân olarak kullanılmıştır.

Romanda, İslâm’ın doğru öğretilmediği şöyle vurgulanmaktadır.

“*Hiç kimse oturup da İslâm’ı öğretmemiştii Havra’ya ne beş, ne on beş, ne yirmi beş yaşında. Şimdi de akrabalar arasında hiçbir çocuğa İslâm öğretilmiyordu. Onların çocuklarının gündeminde, kan, barut, savaş kokan Amerikan yapımı filmler, erotizme bulanmış müzik klipleri vardı.*” (s.153)

---

¹¹⁰ Sevim Asimgil, *İsmailağa Sokağı ve Sevda Çiçeği*, İstanbul: İpek Yayınları, 2008 (Çalışmamızdaki sayfa numaraları bu baskıya göredir.)

“Ve genç kız asrın en büyük trajedisi olarak görüyordu İslâm'ın tanınmamasını.”(s.169)

Romanda Meltem de Havra da İslâmî bir eğitim almamışlar, Müslümanlığın gereklerini ailelerinden öğrenememişlerdir. Bu iki kuzenin tek farkı, Meltem'in fedakâr, merhametli ve sadeliği seven, ekonomik durumu kötü biri olması; Havra'nın ise gösteriş düşkünü, süslü, modayı takip eden biri olmasıdır. Meltem, Mevlana'nın Mesnevî'sini okusa da onun tasavvufî yönüne hayran kalır. Ancak namaz kılmayı, Kur'ân okumayı bilmez. Havra da Ömer'in verdiği dinî kitapları okuyup Ömer'i ne kadar dinlese de yaşadığı hayattan vazgeçmeyerek onu terk eder. Ama sonunda ikisi de hidayete erer. Bunu Havra'nın şu sözlerinde açıkça itiraf ettiği görülür: *“İkimiz de hidayete erdik, farklı sebeplerden, sen yaptığın iyiliklerden olacak ben de isyanlarımdan.” (s.196)*

Roman, hidayete eren kişilerin mutlu sonu ile biter. İki kuzen de hamiledir. Üstelik durumları da eşitlenmiştir. Meltem nasıl ölen abisinin çocuklarına bakıyorsa, Havra da doğum sırasında ölen ablasının kızına bakacaktır artık. İkisi de, doğacak çocukları erkek olursa adını İsmail koymayı düşünürler. Böylece İsmailağa Sokağı romanın sonunda bir kez daha vurgulanmış olur.

1.11.1. Konu

İsmailağa Sokağı ve Sevda Çiçeği, doksanlı yıllarda, İstanbul'da, dinî eğitim almadan büyüyen Havra ve Meltem'in İslâmî yaşamı tanımlarını ve İsmailağa Sokağı sayesinde *“Kur'ânsız Müslümanlık”*tan kurtulup hidayete ermelerini anlatır.

1.11.2. Özet

Havra ve Meltem'in hikâyeleri iki ayrı koldan ilerlese de romanın başında ve sonunda keşişir. Havra, düğün davetiyesini vermek için Meltem'in evine gelir. Ancak düğüne daha bir ay vardır. Havra'nın nişanlısı Ömer, İsmailağa Sokağına gider, Bahadır Hoca'dan ve İsmailağa Camii hocasından dinlediği sohbetlerle düğününü İslâmî kurallara göre yapmaya karar verir. Havra ile Ömer'in yolu

İslâmî yaşamda birleşmediği için ayrılırlar. Sonunda Havra, Ömer'i kendisinden ayıran kuralları öğrenmeye karar verir ve o da İsmailağa Sokağı'nda Kur'ân ve dinî hayata dair dersler alır. Hatasını anlayıp Ömer'e döner ve onunla evlenir.

Meltem de, İsmailağa Camii imamından ders almış olan Alpay ile tanışır ve o da İslâm'ı tanıyarak hidayete erer. Romanın sonunda her ikisi de hamile olduklarını öğrenirler ve İsmailağa Sokağı'nın anısına çocuklarına İsmail adını koymaya karar verirler.

1.11.3. Ana fikir

Sevda Çiçeği romanında ana fikir, Müslümanım diyen birçok insan gerçekte İslâm'ı tanımadığı ve İslâmî yaşamın gereklerini bilmediğidir.

1.11.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Sevda Çiçeği romanında hâkim anlatıcı kullanılmıştır. Kahramanların düşüncelerini ve duygularını bilen hâkim anlatıcı şu örnekte olduğu gibi bunları sunar:

“İsmailağa Kur'ân Kursu yakınında bulunan Cebeci Camii'nin önüne arabasını park etmesiyle Ömer düşüncelerden sıyrıldı. Bahadır Hoca'nın kursta olup olmadığının merakı sardı kalbini.”(s.73)

Anlatıcı, kahramanların hem davranışlarını izleyen bir gözlemci hem de duygularına hâkim bir anlatıcı konumundadır.

Anlatıcı kişileri anlatırken yorumlarını katmayı da ihmal etmez.

-Yani ikimiz de moda gözdeleriyiz.

Gerçekten de öyleydiler.

Ve iki kardeş, bir müddet için değil, hayatları boyunca güzel, şık ve alımlı olmak istiyorlardı.

Dünyayı marka ve model çılgınlığının sardığını biliyorlardı, fakat onlar bu çılgınlığa gönülden alış tutuyorlardı. (s.52)

Karakterlerin diyalogları arasında yorumlarını bu şekilde sıralayan anlatıcı, taraflı bir tutum sergiler. Onların ne istediklerini bilen, düşüncelerine yön veren hâkim bakış açısının da bir örneğidir bu bölüm.

Romanın son cümlesi de, anlatıcının hayat dersi verdiği şu cümle ile biter:

“İşte böyle...”

Mutluluk ve mutsuzluk arasında bir yolu izleyerek sürüp gidecekti hayatlar kıyamet denilen büyük güne kadar.” (s.208)

Şu cümlelerde anlatıcı, Melda ve Havra'nın ne yaptıklarını ve aralarında geçen kısa konuşmayı gösterme yöntemiyle sunar:

Masanın üzerinden, Havra elindeki davetiyeye dikkatli gözlerle bakan arkadaşına doğru sabırsızca eğildi:

-Ne o sesin çıkmıyor?

Meltem cevap vermedi, sadece omuzlarını silkti hafifçe.

-Davetiyeyi mi beğenmedin, düğünün yapılacağı yeri mi?

Meltem, davetiyeyi giydiği gri ev elbisesinin üst cebine koydu, sırtını sandalyenin arkasına dayadı:

-İkisi de değil. Benim dikkatimi çeken düğünün tarihi. (s.8)

Sevda Çiçeği romanında kullanılan diyalog tekniği çok zayıftır. Gerçeklik hissi vermeyen bu diyaloglar, inandırıcı olmadığı gibi tutarsızdır da. Aşağıda komşusu Zehra Hanım ile konuşan Rabia Hanım kısa bir telefon konuşmasında en son söylenecek cümleleri peş peşe dizer:

-Telefon biraz erken oldu, rahatsız ettim sizi bu saatte.

-Ne demekmiş sizi bu saatte rahatsız ettim. İkinci kez söylüyorsun bu sözü. Takma kafana. Kafana çiçek tak. Bu sabah erkenden şöyle bir dolaştım bahçeleri pek güzeldi.

-Gelince konuşuruz. (s.127)

Bu telefon görüşmesinden sonra, diyalogda geçen cümlelerin aynısını bir de açıklama gereği hisseden yazar, anlatımını oldukça sıkıcı bir hale getirir. Öyle ki, diyalogdan sonraki şu paragraf, diyalogda geçen cümlelerin kopyasıdır:

“Alpay gelmişti ve Zehra Nine, oğlunu onlara getirmek istiyordu. Alpay'ın gelmesinden duyduğu sevinçle, hiç de uygun olmayan bir saatte açmıştı telefonu. Kendisine hâkim olamamıştı herhalde. Konuşma müddetince de özür dilemişti sık sık.” (s.127)

İç monolog, bilinç akışı, montaj gibi modern romanda karşımıza çıkan anlatım teknikleri bu romanda görülmez.

1.11.5. Olay Örgüsü

Havra ile Meltem amcakızıdır. Havra, bir yaz günü sabah erkenden Meltem'e düğün davetiyesini getirir. Bahçedeki masada oturup konuşurlar. Meltem içten içe onu çok kıskanır çünkü amcasının kızı hem zengin hem de çok güzeldir. Havra ona makyaj yapmadığını, giyinip süslenmediğini, flört etmediğini ve sürekli evde oturduğunu söyler. Meltem de artık yaşının geçtiğini ve evde kaldığını düşünür. Davetiyeyi erken dağıttığını, bir ayda çok şey değişebileceğini söyleyen Meltem'e biraz sitem eden Havra gelinliğinden ve balayına nereye gideceklerinden söz eder.

Havra gittikten sonra, karşı komşusu Zehra Teyze ile sohbet eden Meltem bu kadın ile çok iyi anlaşır. Yaşlılara karşı çok hürmetli bir kız olduğu için Zehra Teyze de onu çok sever. Çocukların sesini duyarak eve giren Meltem, çocukların evi dağıttığını görür. Annesi Rabia Hanım eve gelir ve kızının ortalığı topladığını görünce içi burkular. Burada bir geriye dönüş yapılarak Meltem'in abisi ve yengesinin bir kazada öldüğü, çocuklarının bakımıyla ve annesinin hastalıklarıyla hep Meltem'in ilgilendiği anlatılır. Bir trafik kazasına anne ve babalarını kaybeden Oğuzhan ve Gökhan halaları sayesinde sevgi dolu bir yuvada büyürler. Abisinin ölümünden sonra kendini yeğenlerine adayan Meltem tıp kazandığı halde okulu bırakmıştır.

Daha sonra anlatma zamanına dönen anlatıcı aradan üç sene geçtiğini söyler. Meltem, annesine Havra'nın düğün davetiyesini gösterir. Amcasıyla küs olan annesini barıştırmak için bu düğün iyi bir vesiledir. Annesi de Meltem gibi düğün davetiyesinin çok erken dağıtıldığını düşünür. Bu konunun bu kadar vurgulanması bir ay sonra olacak düğünde bir aksaklık olacağını düşündürür.

Diğer bölümde yirmi gün sonraya sıçrayan roman Havra'nın hikâyesi ile devam eder. Düğüne on gün kala ablasına davetiye getirmiştir bu kez genç kız. Ablası ile sohbet ederler. Ablasının düğünde giyeceği kıyafete bakmak için dolaşmasını açan Havra ipekli ve açık giysilerle dolu olduğunu görür. Meloş'un, kocası ile arası bozuktur. Havra'ya kocası ile olan tartışmalarını anlatır. Monotonlaşan evliliklerinden kocasıyla olan problemlerinden bunalan ablasını teselli eden Havra, ona bir an evvel çocuk yapmasını önerir. Burada Ömer'den öğrendiği dünya ve

ahirete dair etkileyici sözleri ablasına anlatan Havra, Ömer sayesinde okuduğu İslâmî bir kitaptan bahseder. İbn-i Muti isminde bir zâtın sözünü “*Allah’a yemin ederim eğer ölüm olmasaydı, ey ev senden dolayı sevinçli olacaktım. Eğer varacağım kabirlerin karanlığı ve darlığı olmasaydı, dünya ile gözlerim aydınlanacaktı.*” söyler. Bu kadar net hatırladığı söz Havra’nın yeni döşediği eve süslü kocaman bir nal alıp takmasını sağlamıştır. Nazar değmemesi için. Ömer’in sözlerini kendisine aktaran kardeşi Meloş’u düşündürür. Ömer’in ailesi, yaşantısı ve kişiliği Meloş’un zihninden geçer. Ömer’in din işlerine hızlı bir giriş yapıp “*bir hacıağa*” olmasından korktuğunu kardeşine söyler. Dinî kitapları okutmamasını kardeşine tembihler. Kur’an öğrendiği için şaşırarak Meloş kendilerinin “*Kur’ansız Müslüman*” olduklarını gülererek söyler. Annesi, babası, kocası, kayın validesi, kayınpe-deri hepsi Kur’ansız Müslümandır ve daha niceleri vardır onlar gibi ablasının sözleri Havra’yı ürkütür ama kendisi de şimdiye kadar eline Kur’an almış değildir. Meloş “*cami avlularına kurulan kitap tezgâhlarında gördüm Kur’an’ı hepsi o kadar*” diyerek Kur’ansız Müslümanlığı da açıklamış olur. Ardından ablasına Ömer’in Çarşamba’da İsmailağa Sokağında oturan Bahadır Hoca’sından bahseder. Ömer ile Bahadır Hoca’nın nasıl tanıştığını Ömer’in İsmailağa Sokağında Bahadır Hoca’dan dersler aldığını, ölüm ve ahiret konusunda hocanın söylediklerinden çok etkilendiğini anlatır. Bu sırada eniştesi eve gelir. Ömer’in neler yaptığını sorar. Havra, Ömer’in İsmailağa sokağına, dinî nikâhları için Bahadır Hoca ile konuşmaya gittiğini söyler.

Bahadır Hoca ile konuşan Ömer, Kur’an okumaya neden bu kadar önem verdiğini sorar. Bahadır Hoca da ona Kur’an’ın faziletlerini anlatır. Bahadır Hoca’dan çok etkilenen Ömer, Havra’ya olan aşkı yüzünden İslâmî yaşamı bir türlü seçemez. Dinî nikâh için Bahadır Hoca’nın yanına gittiği o gün ona bir de düğün davetiyesi götürür. Bir gece kulübünde, şarkıcı ve dansözlerin sahneye çıkacağı bir ortamda Bahadır Hoca’nın bulunması imkânsızdır. Böyle bir davetiyeyi ona verdiği için pişman olur. Bütün dinlerde dinî bir akit olan nikâhın yalnız bizde yozlaştırıldığını söyleyen Bahadır Hoca, Müslüman gibi yaşamak gerektiğini Ömer’e hatırlatır. Bahadır Hoca’nın öğrencilere ders vermesi gerektiği için dışarıya çıkıp onu bekleyen Ömer daha önce adını Bahadır Hoca’dan duyduğu İsmet Efendi Hz.’nin kabrini ziyaret eder. Bu sıra da İsmailağa Camisinde bir cenaze

namazının kılındığını görür. Oradan geçen bir delikanlıdan ölenin Mahmut Hoca'nın öğrencisi olduğunu öğrenir. Bu camide namazının kılınmasını vasiyet etmiştir. Türbede karşılaştığı yaşlı amca Ömer'e ölümü ve ölüme hazırlıklı olmak gerektiğini anlatır. Ona nasihatlerde bulunur. Tekkeden çıkan Ömer yaşlı adamın sözlerini Diojen'in sözlerinden bile daha değerli bulur. İkinci ezanı okunup herkes camiye giderken Ömer arabasında oturur sonra arabasından çıkıp o da camiye gider. Dinlediği vaazdan sonra ruhuna İslam sevdası düşen Ömer kendi yaşadığı semt ile burayı karşılaştırır. O gece evde yalnız olan Ömer, Allah'a tövbe eder ve yalvarır. Artık tertemiz, Allah yolunda bir insan olmak için dua eder.

Ertesi gün erkenden nişanlısını arayan Ömer onu bir restorana davet eder. Ama bir türlü konuya giremez. Konuşmak için açık havayı tercih eder ve sahile giderler. Havra'ya evliliklerine İslâmî usullere göre başlamaları gerektiğini anlatır. Batı usulü içkili, danslı, kadınlı erkekli bir düğün istemediğini söyler. Havra ise düğün davetiyelerinin dağıtıldığını bahane eder. Ömer'de ki kararlılığı görünce parmağından yüzüğünü çıkarıp nişanı atar. Üç yıllık ilişkilerini böylece bitirir.

Roman dokuz ay sonra Meloş'un Havra'yı ziyarete gittiği gün devam eder. Havra Ömer'den ayrıldıktan sonra İngiltere'ye gitmiş fakat yine de Ömer'i unutamamıştır. Ömer'in yaptıklarından sonra Havra'nın nişanı atmasını ailesi de desteklemiştir. Meloş'un çocuğu olmadığı için tedavi olacağını fakat uzun ve zorlu bir sürece girdiği için moralinin bozuk olduğunu öğrenen Havra ablasını teselli eder. Ablası da Ömer'den ayrıldıktan sonra hiç yüzü gülmeyen, arkadaşları ile çıkıp gezmeyen kardeşini teselli eder.

Meltem'e anlatıldığı bölüme dönen hikâye, Meltem'in gözünden Havra ile Ömer'in ayrılışı ile başlar. Meltem, sabah erkenden kalkıp sahile gider. Düşünür ve olanları anımsar. Sahilde otururken ona adres soran bir genç ile tanışır. Bu genç komşusu Zehra Teyzenin oğludur. Annesinin telefonda sürekli Meltem'den bahsettiğini söyleyen bu genç Meltem'i görünce çok beğenir. Meltem eve döner. Kahvaltıyı hazırlayıp çocukları okula gönderir. Bu sırada telefon çalar. Telefona bakan annesi Zehra Teyze'nin oğlunu onlarla tanıştırmak için bugün gelmek istediğini söyler. Oğlunu tanıştırmak için sabırsızlanan Zehra Teyze söylediği saatten çok daha erken bir vakitte çiçek ve çikolatasını alıp gelmiştir. Apar topar oğluna

Meltem'i ister. Çaylar içilir. Meltem ve Alpay Güven, sohbet etmek için bahçede-ki havuzun başında otururlar.

Alpay, çocuğu olmadığı için karısının onu terk ettiğini zaten zor bir çocukluk geçirdiğini karısından ayrıldıktan sonrada Belçika'ya gittiğini anlatır. Ayakları yere sağlam basan güçlü bir karakter çizer.

Alpay, Almanya'da ki bir arkadaşının davetine uyarak Münih'e gittiğini ve orada İsmailağa camii imamının sohbetini dinleyerek namaza başladığını, daha sonra zikir çekmeyi öğrendiğini anlatır.

Meltem, dinî konularda bilgili değildir ama İslam'ı yaşayanlara sempati duyar. Muhabbetleri sırasında ezan okunmaya başlayınca susarak saygıyla onu dinlerler. Ardından Alpay, havuzun kenarında ki temiz betonun üstünde namazını kılar. Onu seyreden Meltem'in aklına mer gelir. Havra'yı bırakıp İslam'ı seçtiği için ne kadar haklı olduğunu düşünür. Meltem de geç adama Mevlana Celaleddin Rumî'yi severek okuduğunu, onun tasavvuf anlayışını anlatır. Sohbet ederken hava kararmıştır.

Havra'nın hikāyesine dönen anlatıcı, geç kızın ikinci defa Londra'ya gidip üç ay kaldığını ve İstanbul'a birkaç gün önce döndüğünü söyler. Aradan bir yıl geçmesine rağmen Havra mer'i unutamaz. Sürekli mer'i düşünür. Geceleri uyuyamayan Havra'nın durumu ailesini endişelendirir. Sonunda, mer'i ondan ayıran kuralları öğrenmeye karar verir. Aklına Bahadır Hoca gelir. Bahadır Hoca'nın hanımına telefon eder ve İslāmî ilimler öğrenebileceği bir hoca tavsiye etmesini İster. Cahide Hoca ile bu vesile ile tanışan Havra onunla birlikte Yavuz Selim Camii'ne cuma vaazı dinlemeye gider. Vaazdan çok etkilenir. İsmailağa Sokağı'nda geçirdiği bugün, dinlediği vaaz Havra'nın mer'i anlamasını sağlar. Ömer'in onu uyardığını haramdan kaçmak gerektiğini ona anlattığını hatırlar. Yaptığı yanlışın farkına varır. Arabasına binen Havra'nın yanına gelen kk bir kız ona başını niçin rtmediğini sorar. Bu kk kızın bile kendisinden daha bilgili olduğunu gören Havra kendisine hiç din dersi verilmediği aklına gelir. Eve döndüğünde o gün yaşadıklarının annesine anlatır. Artık haftada iki gün oraya gidip ders alacağını söyler. Annesi, onun bu anlattıklarına sevinmez. Hatta kızını için endişelenir. Havra ona karşı sabırlı davranır.

Aradan iki yıl geçmesine rağmen Ömer'i unutmadığı için annesi de üzülmetedir. Ablasının doğumu da yaklaşmıştır. Haftada iki kez ders almaya başlayan Havra, ders aldığı hoca hanımlara nişanlısından nasıl ayrıldığını anlatır. Hocası, ona nişanlısına dönmesini tavsiye eder. İsmail Efendi Hz.'nin Risale-i Kudsiyye'sinden birçok beyitler okuyan hocası velilerin hayatları ve hikmetli sözlerini Havra'ya öğretir. Havra İsmailağa sokağının manevi havası için de huzur bulur ve hayatla barışır. Bu sokakta tanıştığı küçük kızdan öğrendiği "Ranuna" ismini yeğenine koyması için ablası ile konuşur.

Havra gururunu yenip Ömer'in çalıştığı dükkânı arar. Ömer Bahadır hoca ile Maldiv Adaları'na gitmiştir. Yeni cep telefonu numarasını telefona bakan işçiden alır.

Hikâye Ömer ve Bahadır Hoca'nın Maldiv Adaları'nda ki gezisi ile devam eder. Burada doğayı ve gün batımını seyrederken Allah'a hamd eden iki arkadaş Müslüman bir yer olan Maldiv Adaları'nda turistlerin yaşadığı insanlık zilletini yadırgarlar. Aradan üç sene geçmesine rağmen Ömer'de Havra'yı kalbinden atamamıştır. Sahildeki gezilerinden dönüp odalarına çekildiklerinde Ömer'in telefonu çalar. Sanki aradan onca zaman geçmemiş gibi hiç konuşmadan birbirlerini anlarlar. Balayı için Maldiv Adaları'na gitmek istediğini söyleyen Havra Ömer'i çok sevindirir. Yatsı namazını kılmak için seccadesini eline alan Ömer, Rabbine "*sevda çiçeğini*" ona eş edeceği için şükreder.

Ömer ile evlenen Havra, balayı için gittikleri otelden Meltem'i arar. Ona evlendiklerini haber verir. Nasıl aniden karar verip evlendiklerini Meltem'e anlatır. Meltem de çok sevinmiştir. İstanbul da buluşmak üzere telefonu kapatırlar. Meloş'un doğumu yakın olduğu için balayını kısa tutacaklardır.

Roman altı ay sonrasına sıçrar. Meloş doğum sırasında ölmüştür. Meltem Havra'yı ziyaret eder. Havra'nın kucağında yeğeni Ranuna vardır. Hayatta iken Allah'ı zikretmeyen Meloş'un ölümüne, aldanan bütün insanlığın haline ağlar Havra ve Meltem. Taziyeye gelen Meltem Havra'nın hamile olduğunu öğrenir. Meltem de dört aylık hamiledir. İkisi de çocuklarının adını İsmailağa sokağının anısına İsmail koymak isterler.

1.11.6. Şahıslar

Başkahramanlar Havra ve Meltem, kuzen olsalar da çok farklı karakterlere ve yaşam biçimlerine sahiptirler. Bu iki kahramanın bedensel boyutu ayrıntılı biçimde verilmez ancak ruhsal gelişim çizgileri bir noktada kesişir. Havra ve Meltem'in yaşantıları farklı olsa da ikisi de İslâm'ı öğrenmeden büyümüş genç kızlardır. Havra ve Meltem karakterlerinin çatışmasıyla başlayan roman bu şahıslardan yola çıkarak sözde Müslümanlık ve gerçek Müslümanlık çatışmasına yönelir.

1.11.7. Meltem

1.11.7.1.1. Bedensel Boyut

Meltem, süslenmeyi sevmeyen gösterişsiz bir kızdır. Bedensel boyutu ile ilgili bilgileri Havra ile aralarındaki diyalogdan öğreniriz.

Bu güne kadar sen hiç makyaj yapmadın değil mi Meltem?

Hayır dedi genç kız ışıltılı bir gülüşle.

Memnunsun da bundan.

Elbette, benim tuvalet masamda yalnız tarak bulunur, bir de derimde kuruluk hissettiğim zamanlar sürmem için vazelin.(s.15)

Kapalı olmasa da, İslâm'ı iyi tanımasa da Meltem'in mütevazı yaşamı bedensel boyutu ile de uyumlu bir şekilde sunulur.

1.11.7.1.2. Ruhsal Boyut

Romanın başkahramanlarından biri olan Meltem, iyi kalpli, fedakâr ve mütevazı bir insan olarak tanıtılır. Abisi ve yengesi bir trafik kazasında ölünce, yeğenleriyle ilgilenmek zorunda kalan Meltem, okulunu yarım bırakmıştır. Anlatıcı onun bu durumunu şöyle özetler:

“Genç kız, yalnız ağabeysinin çocuklarının bakımı, eğitim ve öğretimleri ile alakalanmıyordu. Çok sık hastalana Rabia hanımın doktor ve ilaç meseleleriyle de uğraşmak zorunda kalıyordu.”(s.27)

Ailesinden dinî bir eğitim almamış olan Meltem'in İslâm'a bakışını şu cümlelerde daha iyi anlarız:

“Evlerinde Kur’ân yoktu, fakat Meltem onun Allah tarafından gönderilmiş bir kitap olduğuna gönülden inanıyordu. (...) Namaz, oruç, Kur’ân gibi dinî kelimeleri sevimli buluyor İslâm’ı yaşayanlara karşı saygı duyuyordu.”(s.133)

Hayatını yeğenlerine ve annesine adayan genç kızın kendisi hakkındaki düşünceleri ise şöyledir:

“Ne yok canımı, bal gibi evde kaldım. İki çocuklu, annesi bakılmaya muhtaç, güzellikten bir nasip almamış, yaşlı bir kızı kim alır?”(s.14)

Meltem, boş zamanlarında ise Mevlana’nın Mesnevi’sini okur. Tasavvuf bilinci böylece gelişir:

“Yavrurum, Sokrates gibi konuşur olmuştun kitap okuya okuya olgunlaşmışsın.

Filozofların eserlerini değil, Mevlana Celalaeddin Rûmî’nin Mesnevî’sini okuyorum fırsat buldukça anneciğim. Büyük bir cazibe var onda beni kendisine çekiyor.” (s.45)

Tasavvufa yatkınlığı, iyi kalpli birisi oluşu, Alpay ile tanışmasından sonra İslâm’ı daha iyi tanınması ve hidayete ermesi onun gelişmeci bir kişilik olduğunu gösterir.

1.11.7.2. Havra

1.11.7.2.1. Bedensel Boyut

Havra, zengin bir ailede büyümüş, modayı takip eden, süslü ve gösterişli bir kızdır. Bedensel boyutu hakkında sarı kıvrıkcık saçları, mavi gözleri ile çok güzel bir kız olduğu bilgisi verilir.

“Uzun gür ve kıvrıkcık kirpiklerle çevrili iri gözleri, gökyüzü ile yarış edencesine parlıyordu mavi mavi.”(s.8)

“Havra’nın nerede ise beline kadar inen sarı kıvrıkcık saçları, içindeki resme pek yakışmış, altın yaldızlı bir çerçeve gibi kuşatmıştı oval yüzünü. Omuzlarından düşüp göğsünü kapamış olan saçlarından bir tutam almış, onu parmağına dolayıp bırakıyordu tekrar.” (s.11)

Havra, süslü ve güzel bir kızdır. Hidayete erdikten sonra ise başını örter ve *sözde Müslümanlıktan* gerçek Müslümanlığa geçer.

1.11.7.2.2. Ruhsal Boyut

Havra, gelişmeci bir kişilik sergiler. Ömer ile ayrıldıktan sonra, bir türlü onu unutamayan genç kız sonunda onu kendisinden ayıran kuralları öğrenmeye karar verir. Böylece o da İsmailağa Sokağı'nda Kur'ân dersi almaya başlar. Onda-ki değişim şu sözlerle anlatılır:

“Havra, Hocaefendiyi dikkatle dinliyor, söylenen her kelimeyi yüreğine nakşediyordu. Kalbinde kökleşmiş fitne mahalleri, sessizce yerle bir oluyor, batıl fikirleri teker teker çıkıp gidiyordu bir daha geri gelmemek üzere.”(s.145)

Havra, haftada iki gün, Fatih'te Çarşamba'ya gitmeye ve Hoca hanımlardan İslâm ilimleri öğrenmeye başlar. Öğrendiklerinden sonra Ömer'e hak verir ve çok pişman olur. Ömer'i arar ve aradan iki yıl geçmesine rağmen Ömer'in de onu unutmadığını öğrenir. İslâm'ı tanınması onun Ömer ile kavuşmasını sağlar.

Sonunda Havra da hidayete erer. Bunu şu sözlerle itiraf eder: *“Şuursuz Müslümanlıktan, şuurlu Müslüman olmaya geç bir yatay geçiş yaptım.”(s.196)*

1.11.7.3. Diğer Şahıslar

Ömer büyük bir İslâm âliminin torunudur. Babası tiyatro oyuncusu, annesi balerin olan Ömer, ailesinden dinî eğitim almamıştır.Ömer, Meloş'un zihninden geçenlerle bize şöyle sunulur:

Ömer'in dedelerinde birinin büyük bir İslâm alimi olduğunu duymuştu bir gün annesinden, hatta onun ismini vermişlerdi Ömer'e.

Ömer'in babası Aydın Zobu, devlet tiyatrosu sanatçılarındandı ve ünlüydü. Annesi, Hülya Zobu, balerindi, kendinden küçük iki erkek kardeşi baletti ve çok yönlü sanatkar çocuklardı, televizyon için program hazırlıyorlardı sık sık.

Bir İslâm halifesinin adını taşıyan Ömer, İktisat fakültesinden mezundu. Arkadaş toplantılarında gayet güzel gitar çalıyor, golf oynamaya bayılıyor, Tarkan'ı, Yeşim Salkım'ı dinliyordu. Hiçbir yüzme yarışını kaçırmıyordu, cam dolabında iki tane kupası vardı birincilikten kazandığı.

Disiplinli, çalışkan, koşup koşup yorulmayan Ömer, işlerinde pimpirikli olmasıyla tanınıyordu herkes tarafından.(s.65)

Bu özellikler, yani ailesinin meslekleri, golf oynaması, gitar çalması ve pop müzik dinlemesi Ömer'i zengin ve elit bir zümreye koymamızı sağlar. Orta sınıf bir insanın bu kadar çok özelliği bir arada bulundurması imkânsızdır.

Bulunduğu sınıfsal şartlar Ömer'i, Havra'ya yaklaştırırken, askerde tanıştığı Bahadır Hoca da onu bu sınıftan ve bu sınıfın yaşantısından uzaklaştırır. Bahadır Hoca sayesinde, Kur-an dersleri alır, onun sayesinde kendini yeni bir yaşamın içinde bulur.

“Genç adam insanı manevi ölüme götüren felsefenin girdabından kurtulmuş, İslâm'a karşı bilinçlenmişti.”(s.72)

İsmailağa Camii'nde dinlediği Kur'ân ve sohbetler Ömer'i çok etkiler. Mahmut Ustaosmanoğlu Hazretleri adlı hoca efendinin namaz sonrası verdiği vazı dinleyen Ömer'in çok etkilendiğini şu satırlar anlatır:

“O mübarek zatın sözleriyle o güne kadar hiç hissetmediği bir İslâm canlanıyordu Ömer'in kalbinde.”(s.87)

İslâm'ı anlatan bu mübarek zatın sözleri ile Ömer'in ruhunda *“İslâm sevdası tütmişti.”* Romanda Ömer'i etkileyen tek kişi Bahadır Hoca değildir. Onun tam manasıyla yeni bir hayata başlaması bu zatlar sayesinde olur.

Havra'yı ne kadar ikna etmeye çalışsa da sonunda seçtiği İslâmî yaşam onunla yollarını ayırır. İslâmî yaşamı seçen Ömer, sonunda Havra'ya da kavuşur.

Romanda ideal bir Müslüman tip olarak çizilen Bahadır Hoca, İsmailağa Sokağında kuran kursu hocalığı yapar. Anlatıcımız onun özelliklerini şöyle aktarır:

Bahadır Hoca, İslâmiyet'i yaşayan bir aileye mensuptu. Evliydi, iki de kızı vardı. Karagümrükte oturuyorlardı. Bütün İslâmî ilimlere vakıftı.

İsmailağa Kur'ân Kursu'nda din dersi hocalığı yapıyor, boş kaldığı zamanlarda da babası ile beraber idare ettikleri Laleli'deki aktar dükkanında çalışıyordu.(s.69)

Bahadır Hoca ile Ömer askerlik yaparken tanışırlar. Askerde, zorlu şartlarda bile namazını aksatmayan, orucunu tutan Bahadır Hoca'nın fiziksel özellikleri ise şöyledir:

“Kara kaşlı kara gözlü, yanık buğday tenli..”(s.70)

Bahadır Hoca, Kur'ân- Kerîm'i okuması için ders vermenin yanında Ömer'e İslâm'ı da anlatır. Bahadır hocanın sözler çok sunulmaz ama şöyle özetlenir:

“Özlü ve hikmetli sözleri; marifet hazinelerini, dinîn inceliklerini, var olmanın gerçeklerini, en güzel ahlakı, âdil bir hukuku, edebî tavsiyeleri, eğitimin gerekliliğini, tavırların en güzellerini, en tesirli belagat mucizelerini içeriyordu.”(s.71)

Meltem'in kapı komşusu Zehra Teyze'nin oğlu Alpay Güven, Belçika'da yaşamaktadır. Annesinin isteği üzerine hem yeni evlerini görmek hem de annesinin telefonda anlattığı Meltem isimindeki kızla evlenemeyeceğini söylemek için gelmiştir. Ama Meltem'i görür görmez beğenir ve geldiği gün onu annesinden ister. Meltem'e hayatını şöyle anlatır:

Ben zoru severim, yaşamım da zor geçti. Onaltı yaşıma kadar kendi ayakkabım olmadı, kardeşimden kalan eski ayakkabıları giydim. Hme çalıştım, hem okudum. Korkmadan girmek lazımdır hayatın engebeli yollarına. Karımdan ayrıldıktan sonra Belçika bana kaçış yeri oldu. (s.131)

Alpay, Ömer'in tersine maddi imkânsızlıklar içinde büyür. Ama bu onu daha da güçlü kılar. Alpay'ın çocuğu olmadığını öğrenince karısı onu terk eder. Alpay'ın İslâmiyet'e yönelmesi ve namaza başlaması ise yurt dışında olur. Arkadaşının daveti üzerine Almanya'ya gider ve İsmailağa Camii imamının sohbetine katılır. *“O muhterem zâtı bir ikindi vakti dinlemiş, aynı günün akşamı da namaza başlamıştı.”(s.133)* Ömer'in aksine onun namaza başlaması daha çabuk olur. Bir kez sohbeti dinlemesi yeter.

Otuz beş kırk yaşlarında gösteren Alpay'ın fiziksel özellikleri Melda'nın gözünden şöyle anlatılır:

“Yakışıklı sayılmazdı, yakından bakınca cildinîn bozuk olduğu fark ediliyordu. Dudakları çok kalındı, zenci dudağına benziyordu, fakat önemli değildi. Meltem için güzellikte en önemli kıstas, dürüstlük ve sevecen olmaktı.”(s.135)

Alpay, lükse düşkün olmayan, şatafatı sevmeyen, günlük yaşantısına sadelik hâkim olan bir adamdır. İdeal bir tip olarak çizilen Alpay, sonradan hidayete ermiş olsa da Meltem onun bir anda namaza ve zikir dersi almaya nasıl başladığına şaşırılmaz çünkü, *“Alpay Güven'in zihin yapısında fosil halinde bulunan*

İslâm'ı, tek bir ahirete çağrı konuşmasını dinlemekle, sorumluluğunun gereğine göre nasıl olup da pratiğe aktardığını anlar.”(s.135)

Alpay'ın kalbinde İslâm'ın çekirdeği zaten vardır. Onu, İsmailağa Camii imamını bir kez dinleyerek yeşertmeyi ve hayatına hâkim kılmayı başarmıştır.

1.11.8. Zaman

“Güzel mi güzel bir yaz günüydü.” İfadesi ile başlayan *İsmailağa Sokağı ve Sevda Çiçeği* romanında nesnel zamana dair şu ifadeler vardır:

Candan Erçetin “Yalan, ölümden başkası yalan” derken Muazzez Ersoy “Çıkalım Seninle Bağdat yoluna diyordu. Bizim manavda da Barış Manço, “Nane, limon kabuğu”nu söylüyordu.

Meltem'in annesi pazardan eve döndüğünde, yani romanın başında pazarda söylenen bu şarkılardan bahseder. Adı geçen şarkıların hepsi doksanlı yılların popüler şarkılarıdır. Buradan da nesnel zamanın doksanlı yıllar olduğu anlaşılır.

Vaka zamanı, Havra'nın düğününe bir ay kala başlar, düğüne birkaç gün kala ayrılmaları ve ayrılıklarının üçüncü yılında barışmalarına kadar sürer. Toplam üç yıllık bir sürede zamanda sıçramalar yapılarak kahramanların hayatlarından kesitler sunulur.

Romanda geriye dönüş bir kez yapılır. Meltem, üç sene önceye dönüp abisi ve yengesinin ölümünü anlatır. Bu süreç hızlandırılmış zaman dilimi içinde özetlenir. Sonra şu cümle ile geriye dönüş yapılır:

“Seneler geçmiş, eniştesi ve ablası vefat edeli üç sene olmuştu.”(s.42)

Havra'nın düğün davetiyesini getirdiği günden sonra birden yirmi gün sonraya geçilir. *“Düğününe on gün kalmıştı”* (s.50) sözünden anlarınız bunu. Zamanlar arasındaki geçişler böyle birden bire olur.

Havra ile Ömer'in ayrılığından sonra başlayan bölüm, *“Temmuz, müthiş bir sıcakla başlamış, kasaba basıp her tarafı ateşe veren Amerikan gangsteri gibi gelmişti İstanbul'a.”(s.105)* cümlesiyle başlar. Temmuz ayıdır ve onlar ayrılalı

tam dokuz ay olmuştur. Dokuz ay boyunca ne olduğunu Meloş ve Havra'nın diyalogunda geçen şu cümlelerle özetler anlatıcı:

“-Siz ayrılalı dokuz ay oldu mu?”

-Evet.

Onca ay İngiltere’de kaldın da bir defa aramamış seni, pes doğrusu.”(s.109)

Zamanda ikinci sıçrayış kış mevsimine geçişle olur. “İki gün boyunca yağan kar, her tarafta yerleşmiş, bembeyaz kat kat tüller altında bırakmıştı İstanbul’u.” (s.138) Tam üç ay sonrasına geçilir böylece ve bu üç ay zarfında Havra'nın ikinci defa Londra’ya gittiği ve sıkılıp geri döndüğü söylenir. Birkaç gün önce İstanbul’a dönmüştür. Romanda zamandaki sıçrayışlar şu kısa cümlelerle ifade edilir:

“Aradan iki sene geçmiş...” (s.162) “Üçüncü senesi başlamıştı ayrılıklarının.”(s.189) “Üç gün oldu buraya geleli.”(s.199) “Altı ay olmuştu Meloş öleli.” (s.202)

Romanda anlatma zamanı anında aktarma yöntemiyle şu şekilde verilir:

Kıskançlık bir kartal çevikliğiyle kalbine pençe atmış, Rabia Hanımın mazisini depreştirmişti. Hatıraları arka arkaya yattıkları yerden göz kırpyordu ona hain hain. “Tevbe Ya Rabbi, Tevbe Ya Rabbi” dedi ancak kendinin duyabileceği bir fısıltıyla, nasıl da böyle haset ediyordu. (s.29)

Yukarıda verdiğimiz özetleyici zaman olan bölümlerde ise sonradan aktarma yöntemi kullanılır.

1.11.9. Mekân

1.11.9.1. Açık Mekân

*Sevda Çiçeği*romanda açık mekân olarak kullanılan *İsmailağa Sokağı* adeta İslâm'ın simgesidir. Bu sokaktan bahsederken burada kabri bulunan İsmet Efendi Hazretlerinden de bahsedilir. Bahadır Hoca'nın ezbere bildiği *Risâle-i Kudsiyye* adlı eserinin manevi bir ilham yoluyla ona yazdırıldığı ve büyük şeyhlerden biri olduğu anlatılır. Düşününe davet etmek için gittiği Bahadır Hoca'nın yanından büyük bir sıkıntıyla çıkan Ömer, içindeki sıkıntıyı atmak için bu zatın

kabrini ziyarete gider. Kabrin başında karşılaştığı aksakallı ihtiyar ona dünya ve ahiret hayatı hakkında öğütler verir. Bu adamın sözlerini Diyojen'in sözlerinden daha üstün görür Ömer.

Bu romanda geçen bir diğer mekân da Ömer ile Bahadır Hoca'nın birlikte gittikleri Maldiv adalarıdır. Bu adalar coğrafi konumları ile birlikte ayrıntılı olarak anlatılır. Ama bu adaların önemi, halkının Müslüman olmasıdır. Halkı Müslüman olan bir yerin sahillerinde gördükleri şu manzaralar, Ömer ve Bahadır Hocayı dehşete düşürür:

Ayakta dikili duran erkek ve kadınlar sarmaş dolaş olmuşlar, yüzlerini yaklaşıyorlardı birbirlerine.

Onlara ve boşaltılıp kumlara fırlatılan votka ve likör şişelerine Bahadır Hoca müthiş bir sersemlikle bakıyordu. Kıyamet kopsaydı genç adam böyle şaşırılmazdı. Neron'un Roma eğlencelerini yaşayarak kutluyorlardı güneşin batışını.(s.187)

Halkı Müslüman olan Maldiv Adaları'na turistlerin çok kötü örnek olduğu vurgulanır.

Sevda Çiçeği romanında açık mekân olarak İstanbul kullanılmıştır. İlkbaharın gidişine üzülen İstanbul şöyle anlatılır romanın ilk sayfasında “*Her gün batımını bir başka hayranlıkla izlettirmeden, terk etmişti İstanbul'u.*”

Romanın ilerleyen bölümlerinde zaman ve mekân kavramını bütünleştirmek için şöyle resmedilir İstanbul:

“*İki gün boyunca yağan kar, her tarafta yerleşmiş, bembeyaz kat kat tüller altında bırakmıştı İstanbul'u. Beyaz renk pek yakışmıştı bu imparatorluk kentine, bir gelin gibi süzülüyor, güzelliğin keyfini sürüyordu gönlünce.*” (s.138)

Romanın adında da yer alan *İsmailağa Sokağı*, mekân olarak ayrı bir öneme sahiptir. Bu sokak adeta İslâm'ı temsil eder. Hidayete eren kahramanların hepsinin yolu bir şekilde bu sokaktan geçer. Romanın sonlarında bu durum şöyle anlatılır:

“*Şimdiden iri taneli beyaz dutlar, kıpkırmızı kirazlar, leziz kayısılar vadeden bahçedeki meyve ağaçlarının gölgelerinde kim bilir kaç defa dinî sohbetler yapılmıştı. Kim bilir kaç insan oralarda hidayete ermiş manevi doğumla hayata yeniden başlamıştı.*”(s.177)

1.11.9.2. Kapalı Mekân

Romanda kapalı mekânlar tasvir edilmez. Kapalı mekânların kahramanların psikolojisine etkisi veya kahramanın psikolojisinin mekânlar üzerindeki yansımaları yoktur.

1.11.10. Dil ve Üslup

Romanda kullanılan anlatım o kadar sadedir ki, yazar, okuyucunun düşünmesine fırsat vermeden bir deyim bile açıklar. Kardeşiyle Havra ile konuşan Meloş, Arzu denen bir kişinin arkasından “*sarı çakal*” ifadesini kullanır. Hemen akabindeki paragrafta da bu deyim şöyle ayrıntılı bir biçimde açıklar:

Genç kadın, hayvanları severdi, onlar hakkında, nerede bir yazı görse okurdu. Çakal, gündüzleri gizlenen geceleri ortaya çıkan bir hayvandı. Çok uzaktan koku alıyordu, kurda benzeyene sarı çakal deniyordu. Gecenin karanlıkları içinde yakalıyordu avını habersizce, ansızın. Beraber buldukları bir nişanda Arzu'nun kimseye fark ettirmeden Emre'ye nasıl hayranlıkla baktığını görmüştü; o bir kadındı, çok iyi anlamıştı genç kızın bakışlarının ne mânâ ifade ettiğini. Ondandır Arzu'ya sarı çakal demişti.(s.61)

Her yazarın kafasında örnek bir okur kitlesi vardır ve yazdıklarını anlayacağı düşünüşü kitleye göre kaleme alır. Bu paragraftan da yazarın nasıl bir kitleye hitap ettiği anlaşılmaktadır.

Romanda devrik cümleler anlatımı karmaşık hale getirir. Aşağıdaki cümleler anlatımda bozukluk yaratır:

“*Ömer çok istiyor görmek Venediği*” (s.17) Bu cümle “*Ömer Venedik'i görmeyi çok istiyor.*” şeklinde olmalıydı.

“*Bir anne olarak Meltem adına hissettiklerini, kızı, kendi için hissedemezsin asla.*” (s.42) Bu cümlenin yüklemi “*hissedemezdi*” şeklinde olmalıydı.

“*Zengin bir ailenin kızıydım, uzak yaşadım ahiret ve ceza düşüncelerinden.*” (s.45) Bu cümlede ahiret ve ceza soyut kavramlar olduğu için yüklem çogul eki almaması gerekir. Ayrıca devrik olan cümle anlamın açık olmasını engeller.

Sanatlı söyleyiş daha ilk sayfada kendini gösterir. Ancak aşağıdaki gibi bir üslup romanın bütününe hâkim değildir:

“İlkbahar yirmi bir Haziran’da çıkıp gitmişti sinsice; herkesi bir ekinoksun gerçekten var olup olmadığını şüpheleri içinde bırakarak, sıcakların geleceğinden endişelenip flamingoları öfkeyle başka diyarlara göç ettirerek, çulha çiçeklerinin hasretiyle ormanları ağlatarak.” (s.7)

Genel olarak bakıldığında romanın üslûbunun özensiz ve yavan olduğu dikkati çeker.

1.12. Aşka Çıkış Yok

Aşka Çıkış Yok romanının ilk baskısı Timaş Yayınları tarafından 1999 yılında yapılmıştır. Günümüze kadar eserin ikinci bir baskısı yapılmadığı gibi eser hakkında yayımlanmış herhangi bir çalışma da yoktur.¹¹¹

Aşka Çıkış Yok romanı, toplam 234 sayfadan oluşur. On yedi bölüme ayrılan romanda, bölümleri ayıran başlıklar yoktur; bunun yerine aşkı simgeleyen kalp işareti kullanılmıştır.

“*Aşka Çıkış Yok*”, romanın içeriğini özetleyici nitelikte bir addır. “*Çıkış Yok*” ifadesi, aşkın yüreklerde hapsedildiğini, yaşam alanına geçirilemeyeceğini anlatmak için özellikle seçilmiştir. Burada aşkın gönüldeki mahpusluğu söz konusudur.

Romanın bölümlerine genel olarak bakacak olursak, giriş bölümünün romanın nasıl ilerleyeceğine dair ipuçları ile dolu olduğunu görürüz. Romanın başında Atatürk Hava Limanı’na inen Mağdalena’nın zihninden geçenler anlatılır. Anlatıcı, genç kızın ilkbaharı çok sevdiğini, ilkbaharın ona gezmeyi ve aşkı hatırlattığını söyler. Anne babasının ayrılığundan 11 yıl sonra ilk kez İstanbul’a gelen, yıllar sonra babasını ve akrabalarını görecek olan genç kızın aklından geçenler “*havada gördüğü leylekler sayesinde yıl boyu gezecek olmanın ümidi*” ve “*beklediği aşkı bulup, hayatın ıstıraplarını unutma arzusu*” dur. Bu açıdan bakıldığında romanın giriş bölümü kurgusal olarak zayıftır.

Romanın gelişme bölümünde, “*leyleği havada görme*” halk söyleyişine uygun olarak, kahramanımız önce Abant’a sonra Kenya’ya gider. Birinci gezi

¹¹¹Sevim Asımgil, *Aşka Çıkış Yok*, İstanbul: Timaş Yayınları, 1999.

Volkan ve Melda'yı daha iyi tanimasını, Melda'dan İslâm'ı ve Nurculuğu öğrenmesini sağlar. Volkan'ın Zeynep'e âşık olduğunu anladığımız bu gezi romanının sonundaki evlilik olayına hazırlık gibidir. Metehan ile yakınlaşmaları ise Kenya gezisinde olur. Bu gezi romanının ana teması olan aşk ve İslâm'ın birleşerek Zeynep'in ruhunda kaynaştığı bir zemin hazırlar.

Gezi dönüşü Melda ve Zeynep'in Risale dersi yaptıkları bölüm bir anda karşımıza çıkar ki bu, romanın sonuna bir hazırlıktır. Çünkü Melda ve Zeynep, eşlerin çocukların ne hissedeceğini düşünmeden boşanmalarını çok yanlış bulur. Özellikle Zeynep, aldatma dahi olsa bir evliliği bitirmemek gerektiğini söyler. Böyle bir sohbetin ardından Metehan'ın boşanmak üzere olduğunu öğrenen Zeynep'in, sevdiği adama beraber olamayacaklarını söylemesini normal karşılarız. Yani romanın sonuç bölümü de bizi şaşırtmaz.

1.12.1. Konu

Aşka Çıkış Yok'ta, Mağdalena'nın anne babasının boşanmasından on bir yıl sonra, babasının yanına, Türkiye'ye gelişi, Metehan ile aralarındaki imkânsız aşk ve genç kızın hidayete erişti anlatılır.

1.12.2. Özet

Babasının yanında çalışan Metehan'a, onu havaalanında karşıladığı gün âşık olan Mağdalena, onu görmek ve onunla konuşmak için elinden geleni yapar. Ama Kenya'ya yapacakları geziye kadar, Metehan'ın ona karşı duygularını bir türlü öğrenemez. Bu arada Türkiye'ye gelince arkadaşlık etmeye başladığı Melda'dan İslâm'ı ve gerçek Müslümanlığı öğrenir. Kenya gezisi sırasında hem sevdiği adamın aşkına, hem de Müslüman olmanın şuuruna kavuşur. Sevdiği genç tarafından sevilmenin mutluluğunu yaşaması çok kısa sürer. Çünkü Metehan'ın evli olduğunu ve küçük bir kız çocuğu olduğunu öğrenir. Kendi yaşadığı acıları bu küçük kıza yaşatmamak için Amerika'ya döner. Ama yalnız değildir. Türkiye'de kaldığı sürece ondan ilgisini hiç eksik etmeyen Volkan da onunla gider.

Amerika’da birlikte tahsillerini tamamlayarak evlenirler. Evlendikten sonra, “İslâm’a hizmet için” Kırgistan’a gitmeye karar verirler.

1.12.3. Ana fikir

Romanın ana fikri, İslâmî yaşamı seçenlerin eninde sonunda mutluluğa ereceğidir.

1.12.4. Anlatıcı ve Anlatım Teknikleri

Aşka Çıkış Yok adlı eserde hâkim anlatıcının kullanılır.

Aşağıdaki cümlelerde ise Mağdalena’nın kafasından geçenleri okumuş ve neler hissettiğini bize aktarmıştır:

Onu izlerken genç adamın evli olup olmadığı geçti Mağdalena’nın aklından.

Hiç telaş etmeden cep telefonunun tuşlarına basarken Metehan Berk’in parmaklarını gözden geçirdi Mağdalena. Hafif tüylü uzun parmakların hiç birinde yüzük yoktu, boştu, genç adam evli değildi.

Pek de hayret etmedi soğuk gri gözlü adamın evli olmamasına. (s.11)

Her şeye vakıf olan anlatıcı, babasıyla yaptığı telefon konuşması sırasında geçmişini hatırlayan Mağdalena’nın anılarını bile bilir. Hatta bu anıları hatırlama-nın ona neler hissettirdiğini şöyle anlatır:

Mağdalena masanın ayaklarından birinin dibinde oturmuş, oradan seyretmişti anne-babasının iki kişilik harbini korkudan gözleri irileşerek, dudakları titreyerek, nutku tutularak. Bu onların son kavgaları olmuştu.

Olur olmaz yerde şu hatıraların karşısına dikilmesi yok muydu? Kalbinin yanması! Kim bilir kaçınıcı kez serseme dönmesi(s.12)

Görüldüğü gibi anlatıcı, hem dışardan bir gözlemci gibi olan biteni izliyor, konuşmaları takip ediyor, ne gibi hareketler yaptıklarını görüyor, hem de bir tanrı gibi iç dünyalarında neler olup bittiğini ve zihinlerinden neler geçtiğini en ince ayrıntısına kadar bize anlatıyor. Yani anlatıcı hem dışarıdan bir gözlemci hem de içeriye vakıf biri. Her şeye oldukça hâkim bir konumdadır. Ayrıca olaylar karşısında yorum yapmaktan da çekinmez. Şu cümlelerde olduğu gibi kendi düşüncelerini de araya girerek anlatır:

“Karı-kocaların aile yuvalarına sıktıkları kurşunlar çocukların kalbinden geçiyor, onları yaralıyordu daima. Kurşunlar sonra geri tepiyor anne-babayı kahrediyor, vicdan azabına çengelliyordu ölümlerine dek.” (s.13)

“Melda’nın getirip verdiği Fetullah Gülen Hocaefendi’nin kitaplarını okumuş, İslâm’ı tanımaya başlamıştı. Ne büyük hata etmişti daha önce okumamakla.” (s.43)

“Eğitimdeki aksaklıklardan, gerek psikolojik, gerekse hârici bazı olumsuz sebeplerden dolayı, doğruyu, iyiyi ve güzeli ayırd edemedi yaşıyordu gençler.” (s.90)

Kahramanların düşünceleri mi yoksa yazarın düşünceleri mi olduğu belli olmayan bu cümleler anlatıcının taraflı olduğunu gösterir ve anlatıcının görüşünü açıkça ortaya koyar.

-Buyrun, dedi bunlar sizin; İstanbul’a hoş geldiniz Mağdalena Aras.

Genç kız valizini yere bıraktı, zarif bir hareketle çiçek demetini alıp bağına bastırdı, yüzünü güllere yaklaştırıp tekrar tekrar kokladı.

-Ne güzel kırmızı ve ne kadar taze, dalından az önce koparılmış sanki.(s.10)

Bu cümlelerde anlatıcı, Metehan ve Mağdalena’nın ne yaptıklarını ve aralarında geçen kısa konuşmayı gösterme yöntemiyle sunulur. Kahramanların davranışları anlatma yönteminden çok gösterme yöntemiyle sunulur.

1.12.5. Olay Örgüsü

Roman, Mağdalena’nın Atatürk Hava Limanı’nda uçaktan inişi ve babasının genel müdürü Metehan’ın, onu elinde çiçeklerle karşılamasıyla başlar. Genç kız, Metehan’ı ilk görüşte beğenmiştir. Babaannesinin evine gelene kadar arabada sürekli onu izler ve tanımaya çalışır.

İstanbul’a geldiği ilk akşam babası, üvey annesi ve çocukları, babasının teyzesi ve onun çocukları hep birlikte Magdalena’nın kalacağı babaannesinin evine gelirler. Babaannesinin kız kardeşinin çocukları Volkan, Panur ve Melda ile Mağdalena çok iyi anlaşır.

Bir gün Melda ve kardeşi Volkan Mağdalena’ya uğrar. Volkan onları gezmeye götürmeyi önerir; ama Melda namaz vaktini geçirmemek için gezmeyi

reddeder. Bu arada Mağdalena ikinci ismi olan Zeynep'i kullanmaya başlar. Melda ve Zeynep evde otururken babaannesinin komşusu Nurgül Hanım misafirliğe gelir. Bu kadın mahallede komşularını gezerek dinî sohbetler yapan bir “nurcu”dur. Daha önce bu sohbetlerden sıkılan Zeynep'in babaannesi Nalan Hanım, Melda'nın verdiği Fetullah Gülen'in kitaplarını okudukça sohbetlerden sıkılmamaya başlar. Zeynep ve Melda'nın da bu sohbetlere katılmasını ister.

Zeynep babaannesi ile dertleşirken boşandıkları için anne ve babasını suçlar. İkisi de ikinci evliliklerini yapmıştır. Üvey kardeşleri ile samimi olamayan Zeynep ise kendisini yalnız hisseder.

Melda'nın daveti ile Abant'a gitmeye karar veren Zeynep iyice Türkiye'ye ısınmıştır. Melda, Bolu'da kaldığı için Abant'ta teyzesi ile vakit geçiren Zeynep teyzesi ile Abant'ı gezer. Çocuklarına karşı çok toleranslı olan bu kadın iki zıt kutup olan Volkan ve Melda'yı oldukları gibi kabul eder. Melda Abant'a geldiğinde Zeynep ile daha çok sohbet etme ve vakit geçirme şansı bulur. Zeynep'e Nurculuğu, Bediüzzaman Said Nursi'nin eserlerini anlatır. Fetullah Gülen'in beş kıtaya ağ atmasından, açtığı eğitim kurumlarından ve hizmet anlayışından bahseder. Abant'ta çok güzel günler geçiren Zeynep ve Melda, Volkan'ın arabasıyla İstanbul'a dönerler. Zeynep'in yüreğinde İslam ateşi yanmaya başlamıştır.

Bir gün Nalan Hanım, kız kardeşini ziyarete gider. Birlikte yemek yerler. Ardından yeğenleri Volkan ve Panur eve gelir. Onların lakayt konuşmaları, gençliğin bu boş ve amaçsız, İslâm terbiyesinden uzak yaşantısı Nalan Hanım'ı kızdırır. Oradan ayrılan yaşlı kadın arabasıyla eve dönerken kendisinin de namaza başlamak isteyip başlayamadığı için onlardan hiçbir farkının olmadığını düşünür.

Bir gün teyzesinin evine gelen Volkan, Zeynep'e Metehan ile birlikte gidecekleri Kenya gezisinden bahseder. Onun da gelmesini teklif eder. Ama bu geziye katılmak için babasından izin alması gerekir. Vakit kaybetmeden babası ile konuşan Zeynep babaannesinin de gelmesi şartıyla geziye gitmeye izin alır.

Nalan Hanım bu geziyi oldukça uzun ve yorucu olduğu için kabul etmek istemez ama Zeynep'in ısrarlarına dayanamaz.

Artık iyice yaşlandığını düşünen Nalan Hanım'ın aklına ölme fikri yerleşmiştir. Rabbine sunacağı hiçbir salih ameli olmadığı için ölümden korkar. Hayatını boşa geçirdiği için pişmandır.

Gezi ekibi ilk önce Nairobi'ye iner. Otel odalarına yerleşirler. Ancak akşam yemekte Zeynep Metehan'ı görebilir. Metehan'ın ikram ettiği meyvelerden yer. Bu esnada çok basit bir sebepten Volkan Metehan'a kızar ve yemeği terk eder. Aslında onun kızdığı Zeynep ve Metehan arasında ki bakışmalardır. Ertesi gün Nairobi ulusal parkına giderler. Masai Mara ulusal parkına safari için yola çıkarlar. Ortalıkta tek bir insan yoktur. Birçok vahşi hayvan görürler. İnsan elinin değmediği bu yerleri gezmek onları heyecanlandırır. Canlı hayvanların yanında birçok hayvan ölüsü de görürler. Gezi sırasında Zeynep sürekli Metehan'a sorular sorar. Volkan ise bunu çok kıskanır. Sonra otele geri dönerler. Babaannesi gezide gördüğü doğal yaşamdan ve hayvan ölülerinde etkilenmiştir. Hayatında yeni bir sayfa açıldığını fark eder. Akşam yemeğe inmez odasında kalarak kitap okur. Yemekten dönen Zeynep, babaannesinin Fetullah Gülen Hoca Efendi'nin Prizma adlı eserini okuduğunu görür. Gözleri yorulan yaşlı kadının elinden kitabı alarak sesli bir şekilde okumaya başlar. Bu gezide gördükleri ve okuduğu kitaplar babaannesine nasıl bir gaflet için de olduğunu gösterir ve Nalan Hanım burada namaza başlar.

Ertesi gün, gezi grubu Zanzibar'a gider. Oteldeki havuzun başında tek başına oturan Zeynep'in yanına Metehan gelir. Fakat aralarındaki muhabbet bir türlü Zeynep'in istediği yere varmaz. Genç kız Metehan'dan hep kendisini sevdiğini söylemesini bekler. Ve sonunda açıkça olmasa da imalar yoluyla genç adam ona aşkını anlatır. Bu sırada yanlarına gelen Volkan onların muhabbetini böler. Onları baş başa görmek Volkan'ı rahatsız etmiştir. Volkan'ın ardından gelen teyzesi durumun farkındadır. Metehan televizyon izleme bahanesi ile oradan ayrılınca Zeynep de bir hışımla kalkıp gider. Nalan Hanım ve Volkan baş başa kalırlar. Teyzesi Volkan'a daha kibar olması gerektiğini ve kendisine çeki düzen vermesini söyler. Kendisini Zeynep'e sevdirmek için bilinçli olmalı, güzel huylarla donanmalı ve ciddileşmelidir.

Metehan'ın aşkından emin olan Zeynep o gece uykusundan tuhaf bir önsezi ile uyanır. Yatağından kalkar. Otelin camından manzaraya bakarken ezan sesi kulağına gelir. Bu ses ruhunu titretir. Kalbi çılgıncasına atan Zeynep pencereden ayrılarak babaannesinin beyaz eşarabını örter. Üzerini giyer ve otelin küçük camisine gider. Genç kız kapıldığı cezbe halinde hayranlıkla namaz kılanları seyrederek Hristiyanlığın tuhaf ayinlerinden çok daha güzel olan bu sahneye katılmak ister. Orada ki yaşlı bir kadın onu yanına çağırır ve Zeynep camidekilerle birlikte saf tutup onların yaptıklarını yapmaya çalışır. Artık Müslüman olduğuna inanır.

Camiden çıktığında Volkan ile karşılaşan Zeynep onun kendisini izlediğini öğrenir. Volkan da Zeynep'i görünce namaza durmuştur. Zeynep onun namaz kılmayı bilmesine bile şaşırır. O gün Nairobi Dubai üzerinden İstanbul'a dönerler.

Mart ayı gelmiş kış iyice bastırmıştır. Melda ile Zeynep Risale-i Nur dersi çalışmaya başlarlar. İki saat hiç aralıksız çalışırlar. Evlilik konusundan karı kocaların keyfi boşanma kararlarından bahsederler. Zeynep, anne babasının ayrılmasından duyduğu üzüntüyü Melda'ya anlatır. Babası, bir başka kadını sevdiği için annesini bırakmıştır. Zeynep ise böyle bir durumun affedilemez olduğunu düşünür.

Bir sabah erkenden Volkan teyzesini ziyarete gelir amacı teyzesini görmektir ama bahçede teyzesi ile karşılaşır. Teyzesi ona gençliğini değerlendirmediğini zamanını boşa geçirdiğini söyler. Nalan Hanım aslında sadece Volkan'ın değil bütün gençlerin gayesiz, ıpsız sapsız dolaşmalarına katlanamaz. Volkan'ın cesaretini toplamasını, kararlı olmasını ve Zeynep'i kaybetmemesini söyler. Fakat Zeynep Volkan'ın hissiyatını anladığı için ondan kaçır.

Teyzesinin yanından ayrılıp babasının kuyumcu dükkânına giden Volkan kardeşi Panur ile dertleşir. Zeynep'e olan aşkını fark eden kardeşi ona öğütler verir ve ümidini kesmemesini söyler. Volkan, Kenya'dan döndükten sonra İslam ile ilgili kitaplar okumaya, nurcuların sohbetlerine katılmaya ve namaza başlamıştır. Kardeşine de İslam hakkında bilgiler verir.

Kenya'dan döneli üç ay olmasına rağmen Metehan'dan haber almayan Zeynep şirkete gider. Onun iş için Almanya'ya gittiğini öğrenir. Bankada olan babasını beklerken, şirkete gelen küçük bir kız, odasının kapısını aralar. Annesi ile

birlikte gelen bu küçük kızın Metehan'ın kızı olduğunu öğrenen Zeynep'in hayalleri yıkılır. Metehan'ın karısı Zeynep'e kocasıyla ayrılmak üzere olduklarını, nasıl evlendiklerini ve sonra nasıl bu hale geldiklerini bir bir anlatır. Kadın babasından kalan serveti kumarda tüketmiş, akli başına gelince de kocasından boşanmaktan vazgeçmiştir. Bu kadın her ne kadar Metehan'ı hak etmese de ortada bir çocuk vardır. Konuşması bitince hiç tanımadığı birine bunları anlattığı için utanan kadın Zeynep'e adını sorar. Patronun kızı olduğunu ve Amerika'dan geldiğini öğrenince Metehan'ın sevdiği ve evlenmek istediği Zeynep'in bu kız olduğunu anlayan kadın hiçbir şey söylemeden oradan ayrılır.

Metehan'ın Almanya'dan geleceği günü öğrenen Zeynep sabah erkenden onun iş yerindeki odasına gider ve onu bekler. Genç adam odaya geldiğinde ona ilk gördüğü andan beri kendisini sevdiğini söyler. Zeynep ağlamaya başlar. Metehan her şeye rağmen onunla birlikte olmak hatta birlikte yurt dışına kaçmak ister ama Zeynep bir kız çocuğunu güzü yaşlı bırakarak birlikte olamayacaklarını söyler.

Aşk ve vicdanı arasında kalan Zeynep nefsi ne kadar istese de Metehan'dan ayrılır. Teyzesinde kalmaya gelen Melda kuzeninin ağladığını duyup yanına gelir. Zeynep ona olup biteni anlatır. Melda, Metehan'dan ayrılmakla en doğrusunu yaptığını söyler. Bu Zeynep'in içini rahatlatır.

Kendi yaşadığı acıyı Metehan'ın kızına yaşatmamaya kararlı olan Zeynep, Amerika'ya gitmek ister. Yaşadıklarını babaannesine anlatır. Torununun gidişi onu ne kadar üzse de yaşlı kadın Zeynep'in Müslüman olmasına ve yaptığı bu yüce davranışa çok memnun kalır.

Herkesle evde vedalaşan Zeynep hava alanına tek başına gelir. Fakat bir sürprizle karşılaşır Metehan kızı ve karısı ile birlikte onu uğurlamaya gelmiştir. Karısının bakışlarından Zeynep'e minnet duyduğu anlaşılır. Vedalaşırken hepsi ağlar. Bu sırada sırt çantasıyla Volkan yanlarına gelir. Tahsiline Amerika da devam etmeye karar veren Volkan, Zeynep ile birlikte yolculuğa çıkar. Onların gidişini seyreden Metehan sarsıla sarsıla ağlar.

Zeynep ve Volkan üniversitelerini bir yıl ara ile bitirip İstanbul'a dönerler. Kadıköy evlendirme dairesinde nikâhları kıyılır. Nikâhtan sonra bir gece bile ge-

çirmeden “İslam’a hizmet için” Kırgistan’a gidecek olan çift yolculuğa çıkmadan önce dergi almak için bir büfenin önünde dururlar. Zeynep burada Metehan’ı görür ve ona Volkan ile evlendiğini söyler. Kocasının onları görüp üzülmesinden korkan Zeynep’in gönlünde artık bir başkasının olduğunu anlayan Metehan ise hala Zeynep’i sevmektedir. Ve ebediyete kadar hiç pişman olmadan seveceği genç kıza mutluluklar diler.

1.12.6. Şahıslar

Başkahraman Mağdalena, kuzenleri Volkan, Melda ve aşık olduğu adam Metehan etrafında gelişen olay halkaları çatışmalar üzerine kuruludur. Aynı ailede büyüyen Volkan ve Meltem arasındaki çatışma, Yurt dışında büyüüp Türkiye’ye gelen, annesi Hristiyan, babası Müslüman olan Magdalena’nın yarattığı çatışma romanda şahıslara önem kazandırır. Olabildiğince farklı karakterlerin bir araya toplanmasıyla oluşan romanda şahısların ruhsal ve fiziksel betimlemeleri zayıftır.

1.12.6.1. Mağdalena (Zeynep)

1.12.6.2. Bedensel Boyut

Mağdalena, annesi Amerikalı, babası Türk bir ailede dünyaya gelir. On yaşındayken anne babası ayrılır. Annesi ile Amerika’ya giden Mağdalena, on bir yıl sonra ilk kez Türkiye’ye babasının yanına döner. Güzelliği ön planda olan genç kızın fiziksel özellikleri romanın ilk paragrafında şu şekilde tasvir edilir:

Oval yüzünü gelişi güzel çevreleyen ve göğüslerinin üzerine kadar inen düz, parlak sarı saçlarını iki eli ile birden avuçladı, yukarı doğru kaldırarak örgü yaptı, tepesinde kıvrıp parmaklarının arasına sıkıştırdığı tek tokasıyla onları orada tuttu verdi şimdi olduğundan daha uzun boylu bir görünüm almıştı ve palmyeleri hatırlatan yeşil iri gözleri iyice meydana çıkmıştı. (s.5)

Romanın diğer bölümlerinde de saçından, dikkat çekici kıyafetlerinden ve rahat tavırlarından bahsedilen genç kız İslâm’ı kabul ettikten sonra kapanır.

Romanın başında, dikkat çeken kıyafetleri, “*dar siyah pantolaon, bedenine sıkıca oturan açık pembe buluz*” (s.27) ile tasvir edilen Zeynep, nikâhında “*gözlerinin rengini aksettiren uzun, yeşil renkte bir cilbab*” giyer ve aynı renkte bir başörtüsü takar.

Kayını Panur'un, abisi ve yengesini Kırgistan'a uğurlarken gördüğü Zeynep ise şöyledir:

"Bir güzellik işte... Bir hüsn işte... Bir Müslüman kadın işte... İki yanına pembe güller düşmüş cennetten..." (s.232)

Başkahramanın bedensel boyutuyla ilgili başka tasvir yoktur.

1.12.6.2.1. Ruhsal Boyut

Magdalena, Hıristiyan kültürü ile yetişmiş fakat Türkiye'ye geldiğinde, Melda'yı tanıdığına İslâm kültürüne sempati duymaya başlamıştır. Ruhsal durumu üzerinde de ayrıntılı tasvirler yapılan genç kızın, hissettikleri, şu paragrafta olduğu gibi oldukça sanatsal betimlemelerle sunulmuştur:

"Küçük yaşta öğrenmişti çaresizliği oynamayı, kalbi ağlarken tebessüm edebilmeyi, zehir-zakkumu gözünü kırpmadan içmeyi. Kalbindeki tabutların kapakları kalkmış çocukluk anıları inliyordu." (s.9)

Romanın başında Türkiye'ye bir ilkbahar günü gelen genç kızın seyahat etmeyi çok sevdiğinden bahsedilir. Hava Limanı otobüsünde terminale doğru giderken gökyüzüne bakan genç kız, uzaklarda bir leylek sürüsü görür ve çok sever. Şu cümleler, romanın ilerleyen bölümlerinde yine seyahate çıkacağına işaret eder:

"İlk leylekleri uçarken görmüştü ya yeterliydi. Leylekleri ilk kez havada uçarken gören kimsenin o senesini gezilerle geçireceğine inanırdı o da herkes gibi." (s.6)

İlkbaharın bir başka anlamı daha vardır genç kız için, o da aşk. Bu yıl yaşayacaklarını sanki daha hava limanında hissetmiştir genç kız. Aşkı nasıl bir inançla beklediğini anlatan şu sözler de, birazdan göreceği Metehan'a aşık olmasının nedenini açıklamak için bir ön hazırlıktır adeta:

"Kırlangıçların zeytin ağaçlarında horon teptiği güzel bir günde, laleler bahçelerde düğün yaparken, yakışıklı, kültürlü, kibâr bir erkek girsin isterdi hayatına, akasyaların beyaz şarkıları eşliğinde..."

Genç yüreğine yüklenen ölümcül yalnızlık hissinden kurtulur, o zaman yaşama karşı bir şevk ve muhabbet doğardı içinde belki! Kırgınlığa, küslüğe, mutsuzluğa prangalı bir hayat canından bezdiriyordu insanı.”(s.6)

Mağdalena, anne ve babası ayrı olduğu için, mutsuz bir çocukluk geçirmiştir, annesi çalışmak zorunda olduğu için anneannesinin bakımıyla ilgilenen genç kız, lise eğitimini yarım bırakmıştır. Bütün bunların getirdiği hüznün ve hayata karşı karamsar bakış, onu bir arayışa iter. İstanbul’a gelir gelmez, ilk gördüğü erkeğe âşık olur. Metehan, onu hava limanında karşılayıp babaannesinin evine getirdiğinde, daha eve girmeden genç kızın zihninden geçenler şöyledir:

“Metehan zile basmış ayrılmıştı.Mağdalena, Metehan’a âşık olduğu düşüncesini zihninden atmak için endişeyle kafasını salladı, ancak genç kız biliyordu ki o çoktan yerleşmişti kalbinin içine..” (s.21)

Türkiye’ye geldiği ilk gün âşık olmuştur genç kız. İlerleyen satırlarda anlatıcı, bunun *“hayatın garip bir cilvesi”* olduğunu belirtir.

Zeynep’in annesi koyu bir Katolik’tir ve bir Müslüman ismini kabullenmediği için Amerika’da genç kıza herkesin Mağdalena demesini istemiştir. Ama genç kız Türkiye’ye geldiğinde Zeynep ismini kullanmaya başlar. Bu onun kendini Türk hissetmesinin ilk adımıdır.

Romanda gelişmeci bir kişilik olan Zeynep’in adım adım İslâm’ı tanınması ve Müslüman olması anlatılır.

Türkiye’ye geldikten sonra Melda ile sık sık vakit geçiren Zeynep, onunla birlikte olmaktan çok zevk alır. Melda hiç ısrar etmeden, Müslüman olması için baskı yapmadan zamana yayarak ona İslâm’ı anlatır. Onun sayesinde Nurculuğu, Said Nursi’yi Fetullah Gülen Hocaefendi’yi tanır ve Müslümanlara büyük bir sıcaklık hisseder. Telefon görüşmesinde annesine bunu şöyle itiraf eder:

“Damarlarımda Amerikan ve Katolik Hıristiyan kanı dolaşsa da kalbim galiba Türk ve İslâm’a ait anne!”(s.57)

Kendisini tam olarak Müslüman hissetmesi ise, Metehan’ın ona olan aşkını öğrendiği Kenya gezisinde gerçekleşir. Sabaha karşı uyanan genç kız, Ezan sesini duyarak bir cezbeye kapılır ve kendisini otelin camisinde bulur. Duaları hiç bil-

mediği halde saf tutar ve oradaki cemaate ayak uydurur. Yani onun Müslüman olmasında beşeri aşktan ilahi aşka ulaşma gibi tasavvufi bir durum da söz konusudur. Bu tasavvufi durumun ilâhî bir güç sayesinde gerçekleştiği şu sözlerden çıkarılır:

Zeynep tuhaf bir önsezi ile uyandı. Bakışlarını hayretle odada gezdirdi, hafif bir boşluk zifiri karanlığı esir almış, aydınlanmaya başlamıştı tavan ve duvarlar...

Genç kız mutlulukla gerindi; mehaba dedi, Zanzibar'a, hayata ve aşka...

Bütün bir gece sakin sakin, sessizce Zanzibar'ı seyreden ince uzun, beyaz renkli zarif minareden insanların gafletinden sıkılmış gibi yakarış dolu bir ses geliyordu. (s.166)

Hayata ve aşka merhaba dediği bir anda duyduğu bu Ezan sesi, genç kızın yüreğini lime lime eder ve onu büyümlü iklimlere götürür. *“İsimplendiremediği, asla tarif edemeyeceği bir heyecan halis ipekten bir örtü gibi kuşatmıştı genç kıızı.”* İlâhî bir güç onun bu haline sebep olabilir ancak.

Sevdiği erkeğin evli olduğunu ve bir çocuğu olduğunu öğrenen Zeynep, hiç tereddüt etmeden ondan ayrılır. Kendi yaşadıklarını başka bir çocuğun yaşamasını kabul etmeyecek kadar olgun bir genç kızdır. Ne kadar acı çekse de Türkiye'yi ve Metehan'ı geride bırakarak Amerika'ya döner. Sonunda Zeynep de Metehan'ı unutup Volkan ile evlenir. Müslüman olan Zeynep'in böyle bir mutlu sona ermesi önemlidir. Volkan ile birlikte kendilerini İslâm'a adadıklarını ise şu cümlelerden anlarız:

“Davud Aras, kızına ve damadına birer iş verip onları fabrikasında çalıştırmayı planlamışsa da İslâm'a hizmet için Kırgistan'a gitmeyi tercih etmelerine ses etmemişti. Varsın olsun ailede dindarlar, dindarlıktan kimseye kötülük gelmezdi.”(s.231)

Anne ve babasının ayrıldıktan sonra yaptıkları yeni evliliklerden olan kardeşleri ile samimi olamayan Zeynep'in düğününde eşarbını çekiştiren kardeşleri, onun Kırgistan'a gitmemesini isterler. *“Zaman kardeşlerin arasındaki bağı kuvvetlendirmiş, sevmişlerdi birbirlerini.”* (s.231) Böylece, Zeynep'in babasına ve kardeşlerine karşı hissettiği öfkeyi de yendiğini öğreniriz. Gerçek bir Müslüman olan Zeynep, bütün acılarından ve üzüntülerinden sıyrılmış geçmişle olan hesaplaşmasını bir kenara bırakmıştır.

1.12.6.3. Diğer Kişiler

Patronun kızını karşılamak için elinde bir buket gül ile havaalanına gelen Metehan'ın neler hissettiğine, neler düşündüğüne çok az yer verilir roman boyunca. Belki de bu yüzden romanın son cümlesi, onun hislerine tercüman olarak biter:

“Size mutluluklar dilerim, dedi Metehan gözyaşlarını gizleyerek. Ve birden arkasını döndü kalabalık içine daldı pişmanlıktan azade bir yanısla...”(s.234)

Kenya gezisine kadar, Metehan'ın fiziksel özellikleri dışında hakkında bir şey öğrenemeyiz. Zeynep'in ilk görüşte gözüne çarpan şekliyle şöyle tasvir edilir:

“... otuz beş kırk yaşları arasında gösteren, çok şık bir erkek bakıyordu ona, ancak hayranlıkla değil.

Genç adamın yüzü hiçbir duyguyu aksettirmiyordu, bir sfenks heykeli gibiydi. Elinde tuttuğu bir demet kırmızı gül de ona garip gizemli bir hava vermişti.” (s. 10)

Metehan'ın geçmişini, karısından öğrenir Zeynep. Boşanmak üzere olduğu karısı, kendi hatalarını hiç utanmadan bir yabancıya anlatır. Metehan'ın bu evlilikte hep iyi rolde olduğu, karısının para için, eğlence düşkünlüğü için onu bırakmak istediğini ancak parası bitince kocasına dönmeye karar verdiğini öğreniriz.

Metehan, kızına çok bağlıdır. Ama buna rağmen, Zeynep'e birlikte olmayı, herkesten uzak bir yere, hatta başka bir ülkeye gitmeyi teklif eder. Zeynep onu reddedince ise, kızına ve karısına döner. Metehan'ın dinî yönü üzerinde hiç durulmaması dikkat çekicidir.

Romanın sonunda, yine hava limanında karşılaşır Metehan ve Zeynep. Bu kez Zeynep'in gözü kocası Volkan'da, Metehan'ın gözü ise Zeynep'tedir. Metehan'ın kaderine düşen ise şu sözlerle ifade edilir:

“Sevilip unutulmak, sevip, dinmek durmak bilmeyen bir sevda çekmek vardı, bir ömür boyu bu dünyada.

Zaman susmuş, hatıralar tebensüm ediyordu... Aşk gülünü soldurmamaya kararlıydı yüreği ebediyete kadar...”(s.234)

İslami bir yaşayışı tercih eden Melda “*hararetli bir Nurcu*” dur. Diğer kardeşlerinin aksine o iyi bir Müslümandır. Annesi başını örtmezken o örter ve ailede tek namaz kılan odur. Namaz vaktini geçirmemek için gezmeyi, eğlenmeyi reddeder. Sürekli kitap okuyan, Melda, Bediüzzaman Said Nursi’nin bütün eserlerini bilir. Hatta onun eserlerinden ezberlediği bölümleri Zeynep’e okur.

Onun Nur cemaatiyle nasıl tanıştığını ise annesi şöyle anlatır:

İlkokulu bitirdiğinde, komşularımızdan birinin kiralık evini Nurcu cemaatından birileri tuttu. Onların kızlarıyla bizim bahçede oynuyor, tatil arkadaşlığı yapıyorlardı. Melda ondan çok tesirlendi, arkadaşlıkları okulda da devamına dönüştü inanır mısın? Kızın ismi Berra idi, kaydını İmam Hatib’e yaptırmıştı, Melda da aynı yere gitti. Berra ile Risale-i Nur derslerine katıldı, toplantılara devam etti.(s.73)

Ailesi Müslüman olmasına rağmen, İslâm’ı doğru yaşamayan insanlardır. Ancak, Melda’nın tercihlerine de saygı duyarlar. Melda, ailesine de sürekli dinî sohbetler yapıp onları doğru yola çekmeye çalışır.

İdeal bir Müslüman tip olarak çizilen bu genç kız, teyzesi Nalan Hanım ve Zeynep üzerinde etkili olmuştur.

Melda’nın kardeşi Volkan, onun tersine, İslâmî yaşamdan uzak bir gençtir. İki kardeş iki ayrı kutuptandır adeta. Annesi Volkan’ı anlatmak için önce arkadaşlarını anlatır, çünkü Volkan, böyle bir gençliği temsil eder romanda:

“Onun arkadaşları flört peşinde koşan, bir mevsimlik şarkılardan hoşlanan, en büyük zevkleri disko geceleri olan kimseler, mazilerinden koparılmış gençler.”(s.73)

Volkan’ın ve kardeşi Panur’un yaşantısını tüm gençliğe mal eden teyzeleri de kız kardeşi ve çocukları hakkında şöyle düşünür:

“Hayvanları tarlaya salıverir gibi çocuklarını bırakıveriyordu kendi hallerine. Lüks düşkünlüğünü, serseriliği, ahmaklığı televizyondan ve diskotek arkadaşlarından öğreniyordu oğulları.”(s.90)

Romanda gelişmeci bir kişilik de Volkan’dır. Serseri, amaçsız bir hayat yaşayan Volkan’ın hayatı Zeynep’e âşık olmasıyla değişir. Sürekli onun peşinde dolaşan genç adam, teyzesinin de telkinleriyle kendine çeki düzen vermeye karar verir.

Kenya’da, Zeynep’in cezbeye kapılarak camiye gidip saf tuttuğu sabah namazında, onu gören Volkan da namaza durur. Genç adam, Kenya’dan döndükten sonra İslâm ile ilgili kitaplar okumaya, Nurcuların sohbetlerine katılmaya ve namaz kılmaya başlamıştır. Zeynep’i kaybetmemek için de onunla birlikte Amerika’ya gider ve eğitimine orada devam eder. Zeynep ve Volkan’ın aralarında neler geçtiği anlatılmaz ama bir yıl arayla üniversitelerini bitirip evlendikleri ve ikisinin de kendilerini “İslâm’a hizmete” adadıklarını öğreniriz.

1.12.7. Zaman

Aşka Çıkış Yok romanı, bir ilkbahar mevsiminin ilk günlerinde başlar. Mağdalena, ayrıldıktan on bir sene sonra Türkiye’ye ilk defa gelir. Daha hava alanındayken, buradan ayrıldığı günü hatırlayarak o güne bir geri dönüş yaşar. Ancak bu hatıraların anlatımı şekliindedir. Anne ve babasının nasıl ayrıldıklarını ayrıntısıyla anlatır.

Zeynep’in Türkiye’de geçirdiği ilk gün ve o günün akşamı genişletilmiş bir zaman dilimi ile ayrıntılı olarak anlatılır. Ardından bir ay sonrasına geçilir. Volkan ve Melda’nın alışverişten dönerken ona uğramalarını sanki bir gün sonrasıymış gibi okumaya başlayan okuyucu, ilerleyen sayfalarda bir ay geçmiş olduğunu öğrenir. “*Bir ay olmuştu Zeynep İstanbul’a geleli fakat buralardan hiç kopmamış gibi hissediyordu...*” (38) Bu cümleden sonra, Melda ve Volkan’ın onun yanına sık sık uğradıklarını ve Melda’nın yakın ilgisini de özetleyici bir biçimde aktarır.

Romanda zaman ifadesi olarak mevsimler ve ayların üzerinde durulur:

İlkbahar mevsimine girildiğinden beri havalar güzel gitmiş..., Yumuşak huylu bir aydı Mayıs; onda şiddetli soğuklar olmazdı, sıcaktan da kavrulmazdı insan. Hiç kimsyi üşütmeyecek ve de bunaltmayacak bir mayıs günü başlamıştı güzel mi güzel. (s. 45)

Ağustos güneşi tenlere bronz bir renk vermiş, meyveleri olgunlaştırmış... (s. 93)

Sonbahar gam ve kasaveti çağırır, hüznün mevsimidir (...) Eylül, sık sık ağlayarak veda ederken yaz mevsimine yapraklarına düşen alev renkleriyle merhaba der kış aylarına. (s.108)

Kar Mart ayının ortasında başlamış ve beş gündür devam ediyordu hiç kimsenin hayretine aldırmadan.(s.176)

İlkbahar mevsimi ile başlayan ve kışa kadar devam eden bu mevsim zinciri bize kronolojik zamanı verir. Mevsimler arasındaki bu geçişler de zamanda sıçrayışları yumuşatır. Eylül ayından bir anda Mart'a geçen yazar, Kenya gezisinden sonara tam üç ay geçtiğini ancak, Metehan'dan bir ses çıkmadığını, bu arada Volkan'ın her fırsatta teyzesini ziyarete geldiğini ama Zeynep'in ondan adeta kaçtığını, saklandığını özetleyici zaman dilimi içinde verir.

İlkbaharda başlayan aşk, kışın biter. Ardından bütün aşkını ve acısını kalbine gömen genç kız Amerika'ya gider. Aradan altı yıl geçtikten sonra Volkan ve Zeynep Türkiye'ye dönerler. Bir yıl arayla üniversitelerini okuyup bitirdiklerinden başka bu altı yıl içinde ne olduğu hakkında bilgi yoktur.

Zeynep ve Volkan'ın birlikteliğini nikâhları ile öğreniriz. Bu kez mevsim sonbahardır. Zeynep'in ilk aşkı ilkbaharda, son aşkı ise sonbaharda olur böylece. Yağmurlu ve fırtınalı bir geceden sonra, Zeynep ve Volkan'ın nikâhları kıyılacağı sırada hava açmıştır. Mevsimlere, anlamlar yükleyen yazar bu konuda zamanı iyi kullanmıştır diyebiliriz, ancak aylar ve mevsimler arasındaki sıçramalar çok ani olur ve aralarında bağlantı kopukluğu oluşur.

1.12.8. Mekân

1.12.8.1. Açık Mekân

Aşka Çıkış Yok romanında açık mekân olarak İstanbul seçilmiştir. Başkahramanımız İstanbul'a gelir, Metehan ile orada karşılaşır. İstanbul ile ilgili görüntü genç kızın gözünden şöyle aktarılır:

“Köprüden geçerken genç kız sağına soluna bakındı; kıyılarında tamamen çiçeklenmiş ağaçları, tepelerde erkenden açmış papatyalarıyla destanımsı güzellikteydi boğaz çevresi.” (s.17)

Melda ve Volkan ile birlikte gittiği babasının teyzesinin Abant'taki evi ve Abant manzaraları da bir diğer mekân unsurudur. Mekânı genellikle bir kahramanın gözünden sunan anlatıcı, kahramanın öznel tasvirleriyle mekânı adeta tablolaştırır. Abant Volkan'ın anlatımıyla şöyle tasvir edilir:

Abant, her zaman görkemlidir, mevsimine aldırmadan gidilecek ender yerlerden biridir. Dört mevsimi mutlaka yaşarız Abant'ta.

Kış mevsimi geldi mi göl incecik, bembeyaz kardan örtüsünü çeker üstüne, uykuya dalar günlerce. Sürekli hız değiştiren rüzgârların çıkardığı kavgaları dinleriz, dayak yiyen ağaçların inlemelerini, dalların bağrıışmalarını. (s.62)

Aşka Çıkış Yok adlı eserde, Zeynep'in, babaannesi, Volkan ve Metehan ile birlikte katıldığı gezi turuyla Kenya'ya yaptığı yolculuk da romanı farklı bir mekâna taşır. Halkı Müslüman olan bir ülke seçilmesi burada önemlidir. Masai Mara ulusal parkına safari için giden ekip burada, insan elinin değmediği bu yerlerde, birçok vahşi hayvan görür. Canlı hayvanların yanında birçok hayvan ölüsüne de rastlarlar. Bu mekânlar en çok Nalan Hanım'ı etkiler. Yaşlı kadın, sürekli ölümünü düşünürken, doğa ile baş başa kalmak ona Allah'ın huzuruna çıkacağı günü hatırlatır ve bu geziden sonra namaza başlar.

Nairobi'den sonra, Zanzibar'a giderler. Burada kaldıkları otel ve çevre Zeynep'in gözünden öznel bir şekilde tasvir edilir:

Ağaçlar suskundu, çiçekler suskundu, olduğu yerde kabarıp inen uçsuz bucaksız sulardan en ufak bir ses gelmiyordu, deniz suskundu...

Gökyüzünde yıldızlar ışı ışıldı ama suskundu...

Ay, küçük bir hurma dalı gibi kıvrılmış, genç kızı gözetliyordu dikkatle fakat suskundu...(s.149)

Kim bilir kaç kölenin çığlıklarını yutmuş, umutlarını idam etmiş, boyunlarına sabırdan zincirler geçirmiş Zanzibar topraklarında saba rüzgârı esiyordu, şimdi artık bağrında yatan kölelerin, ruhlarını kutsarcasına... (165)

Zeynep, Metehan'ın evli olduğunu öğrendiğinde ondan ayrılır. Ayrılığın verdiği ruh hali ile mekânı şu şekilde tasvir eder:

Her yerde hüznün vardı, her yerde simsiyah bir gece. Gökyüzünde ay yarımdaydı, bir görünüyordu bir kayboluyordu kalın bulut tabakaları arasında.

Kuşlar hiç ötmüyor, sokaklarda köpekler havlamıyor, bir yaprak hıştırdamıyor, bir böcek cırlamıyor, tek bir araba geçmiyordu yoldan. (s.211)

Romanda mekân tasvirleri kahramanların gözünden, öznel bir biçimde ve olabildiğince sanatkârane yapılmıştır. Adeta, mekânların kahramanların ruhundaki aksi okuyucuya sunulmuştur. Romanın merkezine imkânsız bir aşkı oturtan yazarın böyle duygusal betimlemeler yapması doğaldır.

1.12.8.2. Kapalı Mekân

Aşka Çıkış Yok romanında Zeynep'in, babaannesinin Küçüksu'daki evi iç mekân olarak kullanılmıştır. Bu ev, iki katlı, bahçeli, bahçesinde çeşit çeşit çiçekleri olan bir evdir. Mağdalena'nın gelişiyle yaşlı kadının evi canlılık kazanmıştır. Burada eşyanın insan üzerindeki etkisinin tersi bir durum şöyle anlatılır:

"Zeynep'in gençliği ölü eşyaya aksetmiş, bir canlılık getirmişti eve, kapılar açılıp kapanıyor, mutfaktan sandalye gıcırtiları geliyordu." (s.25)

Romanda, kapalı mekânlar üzerinde fazla durulmaz. Mekânın kahramanın ruhsal boyutuma etkisi üzerinde durulmaz.

1.12.9. Dil ve Üslup

Aşka Çıkış Yok romanında, diyalog cümleleri konuşma dilinden çok uzaktır. On bir yıldır Amerika'da yaşayan, Mağdalena'nın Türkçe'yi düzgün kullanması daha romanın başında, babaannesi ile arasında geçen şu konuşmalarda açıklanır:

-Türkçen mükemmel Zeynep, telefonla konuşuyoruz; ama seni karşımda daha bir bizden buldum.

-Arkadaşlarımın çoğu Türk, aramızda Türkçe konuşuyoruz. Sana anlatıyordum telefonda, inanmıyor muydun bana?

-Gözle görmek, duymaktan her zaman farklı tesir eder insana yavrum. (s.23)

Bu satırlarda Zeynep'in Türkçeyi konuşmasının düzgün olduğu anlatılır.

Romanda kullanılan devrik ve uzun cümleler, sanatkârane bir üslup kullanıldığını gösterir. Aşağıdaki cümleler buna örnek teşkil eder:

"Mutluluk bir avuntu şarkısıydı, her dilde terennüm edilen, her ülkede söylenen, dudaklardan silinmeyen, kalplerden gitmeyen." (s.13)

"Hasret iken kavuşanlar, çok güzel beceriyorlardı ne kadar süreceği belli olmayan bir mutluluğu yaşamayı, kaygılarını gerilere atmayı, kendilerine bahşedilen peşin saadeti geçmişin üzüntülerine tercih etmeyi." (s.14)

"Babasının dükkânına gideceğini söyleyip Volkan, yanından ayrılınca sevinerek kaldı yalnızlığıyla baş başa." (s.112)

Gerek kahramanların duygularını ve düşüncelerini anlatmada, gerekse mekânı ve mevsimleri anlatmada kullanılan bu uzun ve devrik cümleler, yazarın üslûbuna sanatkârane bir söyleyiş katmıştır. Sadece devrik cümle kullanarak değil, çeşitli imgeler aracılığı ile de sanatlı söyleyişi yakalar yazar .

Zeynep'in kalbi küçük bir kuş oldu. Metehan'ın gönül dallarından birine kondu, şakıdı orada, genç adama övgüler düzdü, mersiyeler okudu. (s.127)

“Gökyüzünde yıldızlar ışıl ışıldı ama suskundu...”

Ay küçük bir hurma dalı gibi kıvrılmış, genç kızı gözetliyordu dikkatle, fakat suskundu...

Kuşlar derin uykulara dalmış, hiç ötmeyeceklermişçesine suskundu... (s.149)

Nurcuların lideri Bediüzzaman Said Nursî Hazretlerinin Risale-i Nur adında bir eseri vardır. Sözler, Mektubat, Lem'alar, Şualar diye isimlendirilmiş kısımlardan müteşekkil ve 130 parça halinde bütünleşen kesbî olmaktan çok vehbî bir ilimle kaleme alınmış bir eserdir.(s.80)

“kesbî” ve “vehbî” kelimelerini bugün liseyi bitiren birçok genç bilmezken, Amerika’da liseyi ikinci sınıftan terk etmiş olan Mağdalena bu kelimeleri bilir.

Sanatkârane olması için çaba sarf edilen romanın üslûbu zaman zaman şu cümlelerde olduğu gibi dramatikliğe varır:

Damlara konmuş, mavi ve sarı renkli kuşlar, Zeynep geçerken başlarını eğiyor, ekvator bitkilerinin tepe dallarında parlayan şebnemler sessiz şiirler düzüyordu genç kıza. (s.169)

İrem bağlarının bülbülleri susmuş ötmüyorlardı artık...

Hazan mevsimi. Bahçelerde güller solmuş, bir rüzgârla savrulmayı bekliyorlar dallarda ümitsizce...

Bütün güvercin yuvaları yere düşmüş, darmadağın... (s.210)

Romanın dilindeki şiirsellik dikkati çekerken, diyalog cümlelerinde konuşma dilinin kullanılmaması ve şahısların kişiliklerini yansıtmaktan yoksunluk bir eksiklik olarak göze çarpar.

İKİNCİ BÖLÜM

ROMANLARIN TEMATİK OLARAK İNCELENMESİ

İslâmî roman yazarlarının romanlarının muhtevasını oluşturan temel söylem “hidayete erme” temasıdır. Yaşı, eğitimi, sosyal çevresi, cinsiyeti gibi özellikleri değişse de romanların hepsinde doğru yolu bulma eğiliminde olan gelişmeci kişilikler anlatılmıştır. 1990- 2000 yılları arasında çıkan İslâmî romanlar için de bunun devam ettiğini görmekteyiz. Hidayete erme teması ferdî bir tema olmasına rağmen, dinî eğitimdeki hatalar, toplumsal yozlaşma, batıya özenme gibi sosyal sorunlar bu temanın arka planını oluşturur.

Temel vaka olarak hidayete erme ve onun çevresinde, inanç bozukluğu ya da yoksunluğundan kaynaklanan toplumsal yozlaşmalar çeşitli yönleriyle romanların temaları olmuşlardır. Bireyden yola çıkarak toplumdaki aksaklıkların anlatıldığı romanların hepsinde dinî bir mesaj verme kaygısı vardır. Bu yüzden temaları incelerken, ferdî ve sosyal temalar diye ayırmanın yeterli olmayacağını, dinî temaların ayrı bir başlık altında ve ferdî temalar ile sosyal temalar arasında geçiş oluşturacak konumda incelenmesinin daha sağlıklı olacağını düşündük.

2.1.Ferdî Temalar

1980’den sonra İslâmî romanlarda fertten topluma yönelik söz konusudur. Ferdin problemlerini genelleştiren yazarlar toplumsal sorunlara ışık tutacak zeminler hazırlar. Bu yüzden ferdî bir konu gibi görülebilecek birçok tema sosyal bir alt yapıyı barındırır. Az sayıda tema fertte şahsîleşmiştir ve bu temalar da derinlemesine işlenmemiştir.

2.1.1. Aşk- Sevgi

İncelediğimiz İslâmî romanlarda beşeri aşk hep Allah aşkına ulaşmada bir araç olarak görülmüştür. Başkahramanlar genelde genç kızlar olduğu için, genç kızın genç erkeğe duyduğu aşk, üzerinde fazla durulmadan anlatıldıktan sonra bu

aşk hidayete ermede bir araç rolünü üstlenir. Beşeri aşkın geçiciliğinin farkına varan kahramanlar Allah aşkına yönelirler.

“*Aşka Çıkış Yok*” romanında başkahramanımız Magdalena’nın tanıtımı aşka bakışı ile başlar. Genç kız henüz hiç âşık olmamıştır ama büyük bir özlemle aşkı beklediğini şu satırlar anlatır:

İlkbahar genç kıza bir de aşkı çağırırdı. Kırangıçların zeytin ağaçlarında horon teptiği güzel bir günde, lalaeler bahçelerde düğün yaparken, yakışıklı, kültürlü, kibar bir erkek girsin isterdi hayatına, akasyaların beyaz şarkıları eşliğinde. (s.6)

Genç kız, aşkı yalnızlıktan kurtulma, hayata bağlanma, hatta içindeki manevi boşluğu doldurmada bir araç olarak görür. Anne babası ayrı olduğu ve zor bir çocukluk geçirdiği için hayata karamsar bakmaktadır. Zaten sevgiye ve ilgiye aç olan genç kız aradığı aşkı bir anda karşısında bulunca şöyle düşünür:

Metehan’ı pekala sevebileceği geçiyordu aklından. Gönlünde öbek öbek çiçekler hep birden açmaya durmuştu inanılmaz bir pembelikte. Genç erkeğin yüzünde seyda bülbülün hülyaları, genç kızın yeşil bakışlarının derinliklerinde gülün nazı parladı bir anda şimşek hızıyla. (s.15)

İki gencin arasında alevlenen aşk, gül- bülbül istiaresiyle anlatılır. Havaalanından eve gelene kadar çoktan ateş bacayı sarmıştır. Ancak bu aşkın bu kadar ani gelişmesi adeta romanda aşkın bir perde olduğunu gösterir. Aşk, üzerinde çok durulmadan, hiçbir hazırlık aşamasından geçmeden pat diye başlayıverir. Şu cümlelerde olduğu gibi de hemen okuyucuya ilan edilir:

“*Magdalena, Metehan’a aşık olduğu düşüncesini zihninden atmak için endişeyle kafasını salladı, ancak genç kız biliyordu ki çoktan yerleşmişti kalbinin içine.*” (s.21)

Boşanmak üzere olan bir adamdır Metehan, bir kızı vardır. Magdalena yani Zeynep onun aşk anlayışını yerle bir etmiştir. Genç adam karısında ayrı yaşamakta olduğu için Zeynep’e kağıt üzerinde de olsa evli olduğunu söylememiştir. Aşka bakışını şöyle anlatır:

Benim altın kuralımdı aşık olmamak. Evlilik için hoşlanma duygusunu yeterli gördüm. Nitekim öyle oldu.

Sonra bir liseli kız gördüm Yeşilköy Hava Alanında, ipek parlaklığındaki saçları tel tel uçuyordu en hafif rüzgarda.

Göz göze geldiğimiz an sevdim onu, kimseye aşık olmamak için aldığım karar savruldu hiçliğe karıştı.

Aşkın kanunu olmadığını öğrendim otuz beş yaşımdayken. Aşk zalim bir avcı; dile-
diğini vuruyor, acımasızca kurşunluyor insanı, koruyamadım kendimi kaçamadım
ondan.(s.207)

Zeynep, Metehan'ın evli olduğunu öğrendikten sonra onunla bir daha gö-
rüşmez. Aşkın acısı ile yanmaktadır yüreği. Yaşadığı aşk acısını şöyle anlatır:

*“Ruhu bir girdaba kapılmış, meş’um derin kuyulara yuvarlanıyor, çırpını-
yor, tutunacak bir dal arıyor, bir kurtuluş...”*

*Onların aşklarının bir çıkışı yoktu. Bir yol yoktu. Ne kadar düşünse boş-
tu...”* (s.211)

Bu romanda aşk, nefsin oyunu olarak anlatılır. Zeynep, nefsinin yenen iyi
bir Müslümanın yapması gerektiği gibi aşkını kalbine gömer ve terk-i diyar eder.

*“Nefsi isyan bayrağını çekmiş, ona savaş açmıştı. Avaz avaz bağıriyordu
kulağına, acımasız bir hâkim edasıyla.*

-Seni düşünmediler, sen de düşünme” (s.212)!

Ama nefsine hâkim olup, vicdanının sesini dinleyen Zeynep'in yazar tara-
findan şu şekilde ödüllendirildiğini görüyoruz:

*“ Tuba ağacının rengârenk çiçek yüklü dalları sarkmıştı cennetten yeryü-
züne. Yeşil yapraklar yelpazeleniyor, serinlik üflüyordu genç kızın yangın yerine
gönlüne.”*(s.216)

“Sevda Çiçeği” romanında Havra ve Ömer'in aşkı asıl temayı, yani hida-
yete ermeyi gölgede bırakmamıştır. Tesadüfen başlayan bu aşk, daha ilk günden
ciddi bir beraberlik olarak hayatlarına girmiş ve üç yıllık bir flört devresinden
sonra evlenmeye karar vermişlerdir. Aralarındaki aşkın temizliği şu şekilde anlatı-
lır:

*“Nişan öncesi beraberliklerinde ve nişandan sonra, çok sıkı bir şekilde
muhafaza etmişlerdi aralarındaki saygıyı, içgüdüsel duygularının yoğunluğuna
katıyen kapılmamışlardı.”* (s.73)

“Düğünümde Ağlama” romanında işlenen temalardan biri de sevgidir.
Serra'nın hidayete erişinin öyküsü olan bu roman, genç kadının ilk eşine duyduğu
nefsanî sevgi ile ikinci eşine duyduğu manevi zenginliği olan sevginin kıyaslama-

sını içerir. Sevgi iki türlü anlatılır romanda. Serra, sevginin anlamını beşeri sevgiden Allah'a olan sevgiye ulaştınca anlar ve bunu şöyle anlatır:

“Emre’yi nefsi sevmiştir. Ruhu uçsuz bucaksız çöllerde yapayalnız, susuz, perişan kalmıştır.

Tüm gerçek sevgiler, kalbe Allah aşkı yerleştikten sonra çiçek açıyordu, bu bir ilahi kanundu...

Anayı babayı Allah için sevmek, kocayı Allah için sevmek, akrabayı Allah için sevmek, arkadaşını Allah için sevmek...” (s.202)

Serra, imam olan ikinci eşini kalbindeki Allah aşkı ile görür ve sever. Bu sevginin mucizesi olarak da ilk eşinde kendisine nasip olmayan evlat, ikinci eşinde nasip olur.

2.1.2. Zalimlik

İslâmî romanlarda gerçek Müslümanlar hep zulme uğrarlar. Zalimler sadece Müslüman olmayanlar değildir. Sözde Müslüman olup, din kardeşine zulmedenler de anlatılır.

“*Son Pişmanlık*” romanında Halepçe katliamına şahit olan Bahar, bu zalimliği insanların nasıl yapabileceğini anlayamaz. Yalnız Kadın’a bu durumu kendisine açıklamasını ister. Bu da romanda yeni bir temanın ortaya çıkmasını sağlar: zalimlik.

Bahar’ın merak ettiği soru şudur: “*eski zalimlerle yeniler arasındaki ruhsal yönden bir fark olup olmadığı. Ve zalimler hakkında Allah’ın ne dediği.*” (s.136)

Bahar’ın bu merakını dindirmek için hocası ona ders vermeye karar verir. Yalnız Kadın bu dersi Kur’an’ı eline alarak anlatmaya başlar. Yani İslâmî açıdan zalimlerin karakterlerini anlatır. Önce zalimleri ikiye ayırır:

“a) *Fikren zulmedenler*

b) *Kuvvetle zulmedenler*” (s.136)

Zulmedenlerin özelliklerini tek tek Bahar’a yazdıran hocası, Peygamber Efendimiz devrinde de daha önce ve daha sonra da zulmedenlerin hep aynı karaktere sahip olduğunu söyler. Onların en belirgin özelliğini maddeler halinde

yazdırır. Şu maddelerde olduğu gibi zalimlerin sadece Müslümanlara zulmeden kişiler olarak tarif edildiği görülür:

“1- Müslümana asla merhamet etmezler.

2- Müslümandan nefret ederler.

3- Müslümanların nesilleri artmasın diye ellerinden geleni yaparlar.”

(s.138)

Kur'an-ı Kerim'den örneklerle zalimleri açıklayan hoca, önce Uhud ashabından bahseder. “Müslümanlar Uhud ashabını çok iyi öğrenmeliler.” denilerek bu konu vurgulanır. Ardından kıssalarla, Müslümanların kuyularda diri diri yakıldıklarını anlatır. Bu tema da şöyle bir sonuca bağlanır:

“Bütün bu zulümlere rağmen, ilginçtir; sonuçta her zaman mü'minler kârlı çıkar. Hangi mü'minler dersen, inandığı gibi yaşayan ve Allah yolunda çalışan mü'minler.” (s.148)

Yalnız Kadın, zulmedenleri uzun uzun anlattıktan ve geçmişteki zalimlerle bugünkü zalimleri karşılaştırdıktan sonra, Müslümanların her devirde zulme uğradığını ancak şehitlik kazandıkları için de yine onların kârlı olduğunu ifade eder.

“Bitmeyen Zulmet” romanında, zulüm görenler Müslümanlardır. İmam Yakup, jandarmalar tarafından öldürülür, oğlu Ramazan, Türkçe ezan okuduğu için hapse girer. Hapiste de zulümden kurtulamaz. Mahkûmlara dinî eğitim verdiği için oradan da sürgün edilir.

2.1.3. Ölüm

Ölümün varlığı, onu düşünenlerce iki şekilde değerlendirilir: “Ölümün bir son, insan vücudunun fonksiyonunu yitirmesi gibi varlığını da yitireceğini zannedenlerle, onun esasında başka bir dünyaya kapı açtığını kabul edenler.”¹¹²

İncelediğimiz romanlarda ölüm teması, kahramanların hidayete erişinde bir basamak olarak kullanılır. Ölümden korkmayla başlayan kendine gelme ve

---

¹¹² Ercan Yıldırım, “Metafizik/ Ölüm Bir Dünya Tasarımıdır”, *Hece Öykü*, S.11 (Ekim-Kasım) 2005, s.111.

doğru yolu bulma süreci, kahramanın hayatını bir gün öleceğini anlayarak İslâm'a yönelmesiyle son bulur.

“*Aşka Çıkış Yok*” romanında ölüm teması Magdalena'nın babaannesini Nalan Hanım'ın yaşlandığını ve ölüme yaklaştığını hissetmesiyle başlar anlatılmaya. İyice yaşlanan Nalan Hanım, ölüm korkusuyla birlikte hayatını da sorgulamaya, ahirete götüreceği iyi amelleri olmadığı için kendini suçlamaya başlar. Bu hislerini Magdalena'ya şu şekilde anlatır:

Bedenim yıprandı, ölüm bana yaklaştı yavrurum. Korku girdi kalbime, orada bir çınar ağacı oldu, dallandı, yapraklandı gece gündüz büyüyor, gürleşiyor(...),Rabbime takdim edeceğim hiçbir salih amel işlemeden ölmekten korkuyorum.(s.111)

“*Sevda Çiçeği*” romanında Meltem'in abisi ve yengesi trafik kazasında ölmüş, geride iki küçük çocuk bırakmışlardır. Evlerini boşaltmaya giden Meltem, eşyaya sinen ölümü şöyle anlatır:

“Ahirete göç eden insanın her şeyine mi yansiyordu ölüm? Ölüm insanın evine giriyor sinsice bir yerlere saklanıyor, oradan kozmik ışınlar göndererek talan mı ediyordu her tarafı hain hain, eşyaya mührünü mü vuruyordu?” (s.33)

Havra'ya İslâm'ı hayat edinmek mecburiyetinde olduğumuzu öğreten hocası, bunun nefse zor gelmemesi için ahireti ve ölümü düşünmemek gerektiğini anlatır:

Allah'ın rızasına kavuşma ümidi, insana ibadeti kolaylaştırıyor. Sonra ölümü çok düşünmek gerek, her an insan kopuyor dünyadan. Nefeslerin sayısını doldurmuş olanlar her gün, sabah, öğle, akşam, Allah'ın divanına yolcu. Gençti, ihtiyardı, ölüm hiç ayırım yapmıyor, alıp götürüyor insanları! (s.170)

“*Düğünümde Ağlama*” romanında işlenen temalardan biri de ölüm temasıdır. Romanın adına da sembolik olarak yansıyan bu tema, romanın daha başında iken üzerinde önemle durulan, aslında olayların da çıkış noktası olan bir temadır. İnançsız bir kadın olan Firuze'nin ölümü şöyle tasvir edilir:

Gözleri açık ve yerinden fırlayacakmış gibiydi. Dehşet verici korkunç bir şey görmüş de öylece kalakalmış gibiydi...

Ölüme isyan eder gibiydi...

Müthiş çirkinleşmişti...(s.21)

Ölümü Allah'a kavuşma ve bir düğün olarak gören Serra'nın annesinin hayata gözlerini yumması ise şöyle anlatılır:

Muhabetin hakikatine erenlerin ölümü demek böyle oluyordu... Allah'ı sevenler dünya ve ahiret şerefi ile gidiyorlardı... Her şeyden kesilip Allah'a yönelen vuslata eriyordu...

Sırtında beyaz elbise yoktu. Elinde çiçek tutmuyordu. Başında duvak takılı değildi. Ama annesi hakikaten bir gelindi. (...) Tüm acılardan sıyrılmıştı. Ölümlü olmaktan ölümsüzlüğe geçişin sevinci, her zerresinden ışık huzmeleri halinde fişkıyor... (s.126)

İnançlı bir insanın nuranî ölümü ile inançsız bir insanın dehşet verici ölümü bu temayı daha da çarpıcı hale getirir.

"İhtilal Yapan Adam ve Sandra" romanında işlenen temalardan biri de ölüm temasıdır. Mehmet Bey'in hayatında önemli bir yer tutan ölüm korkusu, dinî bilginin yetersizliğinden kaynaklanır ve onu sürekli yeni yanlışlara sürükler. Romanda ölüm korkusuyla ilgili şu sözler geçmektedir:

Maho'nun vefatından sonra bir saplantı, bir açmaz, bir ukde, bir engerekli yılan zehri gibi, bütün neşe ve zevklerini mahveden bir korku yüreğine yerleşti. Müthiş bir ölüm korkusu..."(s.33)

"O müthiş korku yeniden yüreğine çörekleniverdi. Maho'nun ölümünden sonra tanıdığı korku, yeniden gönül kapısını kırıp kalbindeki tahta kuruluvermişti. Beyni zonkluyor, dudakları titriyor, gözleri seğiriyordu.(s.69)

Ölümlü kucaklaşanlar, mezar karanlığından geçerek mi oraya gidiyorlardı? Merdivenlerden yuvarlanan Maho, öldükten sonra sonsuzluk ülkesine mi uçmuştu?(s.70)

Acaba ölen insanlar da gittikleri sonsuzluk ikliminde balıkların suda yaşamasına benzer bir hayat sürüyorlar mıydı? Tarkan ve Aybala, yoksa tamamen yokluğa mı gömülmüşlerdi?(s.71)

Kalbinin köşesine pusu kurmuş oturan o korkunç korkuyu sadece bu makinanın başında unutuyordu. Futbol oynarken, işyerinde, evde... Hep Ayhan'ı, Aybala'yı, Maho'yu ve Orhan'ı hatırlıyor; hep ölüm korkusuyla yaşıyordu. (s.145)

Memo'nun İslâm'ı öğrendikten sonra da içini en çok rahatlatan ölümün yokluk olmadığını öğrenmiş olmasıdır. Memo, Mehmet Bey olduktan sonra ölüm hakkında şöyle düşünür:"*En önemlisi de, hayatı kendisine zehir eden o korkuyu yenmişti. Demek ölüm yokluk değildi ve kabirden sonra ikinci bir hayat vardı.. Ne güzel...*" (s.181)

Ölüm teması, insanın ferdî duygularından sıyrılarak ahiret inancına yönelmesini sağlayan bir duygu olarak romanlarda yer alır.

2.2.Dinî Temalar

Türk Edebiyatı'nda doksanlı yıllara gelene kadar din tema/olgusunun hangi açılardan işlendiğine kısaca göz atacak olursak, dinin edebiyatımızın başat tema / konularından birini oluşturması İslamiyet öncesine kadar götürebilir. İslamiyet'in kabulünden sonra özellikle Anadolu'da dinî-tasavvufî edebiyatın geliştiğini görülür. Divan Edebiyatı denilen klasik şiirin en önemli kaynağı da şüphesiz dindir. Tanzimat'la birlikte, sosyal ve siyasal alanda görülen yenilikler de edebiyatımıza yansımıştır. Adalet, hürriyet, eşitlik gibi konuların İslâm dininde de olduğu belirtilmiş, İslamiyet'in adil ve eşitlikçi bir din olduğu üzerinde durulmuştur.

Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati döneminde edebiyatçıların din olgusunun sosyal yönünü işlemelerinde azalma görülmüştür. Dine, bireysel bir olgu, psikolojilerini etkileyen bir duygu olarak yaklaşmışlardır. Milli Edebiyat döneminde yaşayan sosyal olayların etkisiyle edebiyatta vatan, millet ve din konularına ağırlık verilmiştir.

Cumhuriyet döneminde toplumcu gerçekçilik akımı, manevi inançların yerine materyalist dünya görüşünü yerleştirmeye çalışır. Bunun yanında ise insan ruhuna ve mistik değerlere ağırlık verilen konular işlenir. Ölüm, öteki dünya, metafizik endişeler gibi konular bir yandan önem kazanır.¹¹³

2.2.1. Hidayete Erme

İncelediğimiz romanlarda, hidayete erme temasıksen alınmış, vaka bu temayı şekillendiren bir unsur olmuştur. 1990-2000 yılları arasında çıkan İslami romanlarda, çağın problemi olarak görülen “şuursuz Müslümanlık”, roman kahramanlarının başlarına gelen çeşitli olaylar veya karşılaştıkları kişiler aracılığı ile “şuurlu Müslüman” olmaları ile neticelenir. Kahramanlardaki bu değişim, İslâm'ı doğru tanımayı ve hatalarının farkına varmayı gerekli kıldığı için kahramanların hep bir dönüşüm noktaları vardır. Bu bazen yaşadıkları ibretlik bir olay, bazen tanıdıkları mübarek bir zat veya din adamı, bazen okudukları bir kitap aracılığıyla olabilir.

---

¹¹³ Fatih Özdemir, *Peyami Safa'nın Eserlerinde Din* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2003, ss.3-5.

Hidayete erme, eserlerde, bir yandan bireyci bir tutumla ele alınırken, diğ er yandan da örnekler çoğaltılarak “doğalcı” /natüralist bir tavır sergilenir. Asıl vaka ile doğrudan ilişkisi olmayan kahramanların hidayete erişi mesaja yönelik bir vurgulama yapma isteğ inden kaynaklanan, yukarıda işaret ettiğ imiz doğalcı anlayışın, seçme yapmak yerine, örnekleri çoğaltarak gerçeklik kazandırma çabasının sonucudur. Burada örneklerin çoğaltılması inanç yoksunluğ unun toplumsal bir problem hâline geldiğ ini gösterir.

İnsanlık Ayağ a Kalk romanında, Bosna’da yaşayan Müslümanların yaşadıkları zulümler asıl temayı oluştursa da başkahramanımız Hande aracılığ ıyla Bosna’da yaşayan Türk gençlerinin ateist olarak yetiştiğ ini görürüz. Hande gibi diğ er birçok Türk genci de iç savaş sırasında Türkiye’den gelen gönüllü birliklerinin sayesinde İslâm’ı öğrenir ve hidayete ererler. İlk kez namaz kılan Hande, İslâmî bilgilerden ne kadar yoksun olduğ unu şu cümlelerle itiraf eder:

“İlk olarak da yatıp kalkarak ve dua okuyarak Müslümanlığ ımı ispatlamış oldum. Gayet tabi ki duaları bilmiyordum, bilmiyorduk. İmam hepsini sesli okuyor ve biz tekrarlamaya çalışıyorduk. O hangi duayı okursa ‘amin’ çekiyorduk.” (s.67)

“Benim Çiçeklerim Ateşte Aç ar” romanının ana teması hidayete ermedir. Romanda, Senem’in hidayete ermesini sağlayan, onu sözde Müslümanlıktan kurtaran başına gelen bir musibettir. Bir imamın kızı olmasına rağmen rahat tavırları ve İslâm’a uygun olmayan giyimiyle tanıtılan Senem, dikkatsizliğ i sonucu çarpış tığ ı gencin gözlerine bir anlık da olsa etkileyici bir bakışla bakar. Bu bakışmanın ardından ümitlenen genç ise onu rahatsız etmeye başlar. Abisinin hapse girmesine sebep olan bu gençle Senem’in arasında bir bakışmadan başka bir şey olmamıştır. İslâmî kurallara hassasiyetle riayet edilmesi gerektiğ inin vurgulandığ ı romanda, Senem hidayete erse de, tesettüre girip İslâmî yaşamı benimsese de sonunda bıçaklanarak hastaneye düşmekten kurtulamaz.

Romanda hidayete eren tek Senem değ ildir. Bünyamin ve annesi de Senem sayesinde hidayete ererler. Bünyamin, Senem’in mehir olarak istediğ i *“Yasin Suresinin ezberi”*ni yapar ve neden bu kadar önemli olduğ unu düşünerek Türkçe

anlamını okur. Bu surenin anlamından etkilenererek bir ateist iken İslâm'a gönül verir. Annesi de Senem'i istemeye giderken ilk kez örttüğü başını bir daha açmaz.

“*Düğünümde Ağlama*” romanının da ana teması, hidayete ermedir. Serra, İslam inancına göre yetiştirilmiş, gelenekçi bir ailede büyümüştür. Onun İslâm'a bakışını romanın başından sonuna kadar izleriz. Romanın başında, görüncesinin ölümü üzerine, eşi Emre kılını bile kıpırdatmazken, Serra, bir hocaya gidip ölüye neler yapmaları gerektiğini öğrenmek ister. Kocasıyla aralarındaki şu diyalogdan onun imanlı biri olduğunu ve İslâmî meselelere olumlu baktığını öğreniriz:

-Sence önemli değil mi, bir ölü için dinî vazifelerimizin neler olduğunu öğreneceğiz ve bu ölü senin yakının.

-Bunun gerektiğine inanmıyorum.

-Bense imanlı bir insan olarak inanıyorum.

-Arada bir, bu iman lafını böyle tutturursun.

-Annem babam bana, imanın hayatın en büyük avantajı olduğunu söyledi.(s.33)

Romanın başından beri hep inançlı olan Serra'da iman, aileden gelen bir inançtır. Ama ibadet noktasında o da kocasının ailesinden farksızdır. Ama ondaki gelişme romanda adım adım anlatılır. Romanın sonunda kendini Allah'ateslim etmenin ve kul olmanın şuuruna varan Serra, gerçek mutluluğu buldu ve bunu şu sözlerle anlatır:

Bana senin emirlerine teslim olmayı nasip ettin...

Aklımı vahyin emrine verdin...

Varlığımın özüyle bütünleşmeyi nasip ettin...

Beni Kur'an'ın gölgesine aldın...

Bize bir cennet reyhanı oğul sundun... (s.187)

“*Mavi Gözyaşı*” adlı eserde temel vaka sosyal bir kurum olan aile fertlerinin ilişkisinden doğar. Bir ailenin yıkılışı önce bir evlatlarını kaybetmeleri, ardından annenin ölümü, babanın küçük oğluya yaşam mücadelesi vermeye başlaması ve başlarda ahlâkî yönden çok iyi olan bu oğlanın da yaşadığı aşk ve yaptığı yanlış evlilik neticesinde babasına sırtını dönmesiyle son bulur. Aile tamamen dağıldıktan sonra, baba huzurevine yerleşir. Hatasını anlayan evlat pişman olur ve sonunda hidayete erer. Burada temel vaka, sosyal bir kurum olan aile fertleri arasındaki ilişkiden doğar ancak vakanın ele alınış tarzı ve işlenişi, inanç yoksunluğunu ve İslâm'ı hayat tarzı haline getirememenin insanlar üzerinde yarattığı ahlaksal

bozuklukları daha geniş bir çerçeveden göstermek ve sonunda hidayete eren bir kahramanı okura sunmaktır.

“*Hançer Saplı Yüreğim*de” romanında üzerinde fazla durulmasa da işlenen bir diğer tema başkahramanımız Bahar’ın hidayete ermesidir. Ailesinden hiçbir dinî eğitim almayan genç kızın, arkadaşı Özlem’in evine giderek dinî konularda kafasındaki sorulara cevap bulduğu şu satırlarda anlatılır:

Özlemlerin evine gittiği ve onların evindeki sohbetlere katıldığı günü dün gibi hatırlıyordu. Başlangıçta her şey çok güzeldi. Bahar, dinle ilgili sorularına cevap buluyordu. Samimi bir arkadaş çevresi edinmişti. Kendisine yeni bir iç dünya kuruyor, yeni bir dünya inşa ediyordu.(s.25)

Bahar’ın hidayete erme öyküsü tek bir sayfada böylece özetlenir. Gittiği bu evin bir cemaatle bağlantısı olup olmadığı belirtilmez. Dinî sohbetler yapılan bir ev olduğu anlaşılır sadece. Bahar, bu evdeki sohbetler sayesinde iç dünyasını olduğu kadar yaşantı şartlarını da değiştirir.

“*İç dünya dekoru tamamlanınca yeni bir kimlik ve kişilik kazandığını fark eder. O asi, dik başlı, her şeye karşı çıkan ve her çığırını denemeye kalkışan Bahar’ın yerini daha olgun, ağır başlı bir kız almıştı. Bahar, birdenbire içkiyi bırakmıştı.*” (s.25)

Bahar, Özlem sayesinde gittiği bu evde katıldığı sohbetlerde İslâm’ı öğrenmiş ve hidayete ermiştir.

“*İhtilal Yapan Adam ve Sandra*” romanının ilk bölümünden itibaren Ansbach’da geçirdiği dev değişimi anlatmaya başlayan Mehmet Bey’in, hikâyesinin sonunun hidayete erme biçiminde olacağı okuyucuya şu sözlerle sezdirilir:

-*Bu şehirde dev bir değişim gerçekleştirdim.*

-*Ne değişimi?*

-*Sana anlatmadım değil mi?(s.9)*

Bu yüzden hidayete erme teması romanın başından itibaren hâkim bir temadır. Sadece Mehmet Bey’in değil, arkadaşı Mustafa’nın ve karısı Sandra’nın da hidayete eriş öyküsü romandaki hidayete erme temasını zenginleştirir. Mustafa ve Mehmet Bey, Salih Hoca sayesinde, Sandra ise Mehmet’in eve getirdiği dinî bir kitap sayesinde hidayete erer.

Mustafa'nın Salih Hoca ile yaptığı sohbet ve kafasındaki sorulara cevap bulması uzun uzun anlatıldıktan sonra ondaki değişim şu cümlelerde görülür:

“Hoca doğru söylüyordu. İpsiz sapsız, bir baltaya sap olmadan yaşamak-tansa, camiye dönmekte fayda vardı.” (s.162)

Anne ve babasının evde namaz kıldığına hiç şahit olmamış olan Memo, Mustafa ile birlikte gittiği camide sadece cemaati taklit ederek *“yatıp kalkar.”* Namazdan sonra ettiği şu dua ise ondaki dönüşün ifadesidir:

“Allah'im, beni bir daha kumara, kadına, kadehe mahkûm etme. İyi bir in-san olayım. Camiye gelmek ve burayı sevmek nasip et Yarabbi! Beni affet Al-lah'im! Kötülüklerimi bağışla. Sevdiğin insanlardan olayım. Kötülerden ve kötü-lüklerden beni uzaklaştır.” (s.174)

Sandra'nın dönüşü ise Mehmet ile konuştuğu, Mehmet'in onu İslâm'a da-vet ettiği günün akşamında, kafasındaki soru işaretlerini gidermek için eline aldığı kitabı okuyarak olur. Kitabı okumayı bitirip yatağına döndüğünde vücudu titreme ve üşümeye başlar. Şu cümlelerde onun Müslüman olmaya karar verdiğini anlarız:

Kalkıp hakikate teslim olmalıydı.

Yorganı sırtından atıp yürüdü. Mehmet, lavoboda ayaklarını yıkıyordu. Sağ ayağını bitirip solu yıkamaya başladı. Sonrada ellerini havluya sildi.

Hemen o da kolları ve pijamasının paçalarını sıvadı. Kararlıydı. Hakikate teslim ola-cak ve ona boyun eğecekti. (s.236)

Roman kahramanlarının hidayete erme noktasında ilk düşündükleri yaptık-ları hatalar ve günahlardır. Pişmanlık duygusunu ise tövbe kapısına sığınarak ye-nerler.

Birçok İslâmî romanda olan, İslâm'ı tanımayan bir tipin, karşısına çıkan bir kişi veya olay karşısında İslâm'ı tanınması ve Allah'a ulaşmasının aksine, *“İmamın Manken Kızı”* Fatma, İslâm'ı tanıdığı halde nefesine ve çağın şartlarına yenilir. Onun doğru yolu bulması ise, olumlu bir karakterle karşılaşması sayesinde değil, en dibe batmış kişilerin inançsızlıklarını görüp ibret almasıyla olur.

Çevresindeki kişilerin Allah'ı tanımayan, inançsız yaşantıları onu bir uya-nışa sürükler. Ondaki hidayete erme şöyle başlar:

“İslâm’a yapılan hakaretlere dayanamıyor, başkalarına karşı İslâm’ı savunurken tekrar imanı yenileniyordu. Şaşkındı Fatma, ana evinde bile bu kadar İslâm’ı savunmamıştı. Neden her gün İslâm’ı savunacak bir şeyler oluyordu.” (s.95)

Romanda hidayete eren tek kahraman Fatma değildir. Özlem Süsler’in hidayete erme öyküsü de önemli bir yer tutar. Avusturalya’da yetişen, Katolik okulunda okuyan bir Müslüman kızı olan Özlem’in hidayete erişmesi ise şöyledir:

“Ben bir Hristiyan’la evlenmeye karar verdim. Sonra aklıma olacak çocuklarım geldi. Onların isimlerini ne koyacak, onları hangi dinî kültürle yetiştirecektim?” (s.195)

Nişanlısına Müslümanlığı anlatmak için İslâmî kitaplar okumaya başlayan Özlem, dinî bakımdan bilinçsizliğini şöyle itiraf eder:

Devamlı okuyordum. Bir de ne görsem iyi, bir baktım ben de Müslüman değilmişim. Bu duruma çok üzüldüm.” (s.196)

Okuduğu kitaplar sayesinde İslâm’ı öğrenen Özlem, kendindeki değişimi şöyle anlatır:

“İmanım güçlendikçe ilk işim namaza başladım... Annem çok korktu. Dinici olacağımdan korkarak bana yapmadığını bırakmadı. Aynı evde iki düşman gibi olduk. Hele kapandığım zaman hepten şaşırmış, adeta çıldırmıştı.” (s.196)

Özlem’in hidayete erişiminin hikâyesini öğrenen Fatma da ondan çok etkilenir. Sabah ezanı ile uyanan Fatma, ezanı dinler. Ardından tırnaklarındaki boyayı çıkartıp abdest alır. Şöyle tövbe eder:

“-Sana rağmen bu yol olmuyor, geç de olsa bunu anladım Rabbim... Önce sana sonra biricik babama, canım anneme döneceğim... Beni önce sen affet Rabbim. Sana dönüyorum kabul et Rabbim!”

Hidayete eren Fatma, ailesinin yanına döner. Yanında kaldığı arkadaşlarını da hidayete davet eder.

“İsmailağa Sokağı ve Sevda Çiçeği” romanında işlenen ana tema *“Şuursuz Müslümanlıktan şuurlu Müslümanlığa geçiş.”* tir. Bu romanda hidayete eren

ilk kahramanımız Ömer'dir. Asker arkadaşı Bahadır Hoca sayesinde İslâmî ilimler öğrenmeye başlayan Ömer, İsmailağa Camii'nde dinlediği bir vaazdan çok etkilenir ve şunları hisseder:

“Yeniden hayata doğarcasına bir heyecan seline kapılmıştı. Gönlünde kalbinin kuytu köşelerine ışık tutan, karanlıkları aydınlatan bir meşale yandı.

Ruhunda İslâm sevdası tütmişti.” (s.89)

Bu romanda hidayete eren bir kişi daha vardır ki onun hidayete eriş hikâyesini kendi ağzından dinleriz. Alpay Güven, bir zamanlar durumunun nasıl olduğunu anlatırken şu hususlara değinir:

“-Ben hiçbir zaman flörtçü bir erkek olmadım bu hususta hödük sayılırım. İslâmiyet'e yönelmeden önce hiç namaz kılmamış, oruç tutmamış, hiçbir emri yapmamış, hiçbir nehyden kaçmamıştım ama hiçbir kadın veya kızla haram bir birlikteliğe girmedim.” (s.132)

Alpay'ın hidayete ermesini sağlayan, dinlediği *“insanlığa meşale tutan bir zat”* tır. İsmailağa Camii'nin imamı, yani Ömer'in de hidayete ermesini sağlayan aynı mübarek kişinin vaazıydı. Bunu okuyucunun zekâsına güvenmeyen yazar şu şekilde hatırlatır: *“Ömer ve Alpay aynı Hoca efendinin tasavvuf deryasına dalmıştı.”*

Havra da Meltem de evlenecekleri adamlar vesilesiyle İslâm'ı tanır. Havra, Ömer'i kendinden ayıran kuralları merak etmese İsmailağa Sokağı'na gitmeyecek ve orada aldığı dersler olmasa şuurlu Müslümanlığı tanımayacaktır. Yavuz Selim Camii'nde dinlediği, hayatının ilk vaazı onun hidayete erişinin başlangıcıdır:

“Kalbinde kökleşmiş fitne mahalleri, sessizce yerle bir oluyor, batıl fikirleri teker teker çıkıp gidiyordu bir daha geri gelmemek üzere.” (s.45)

Hidayete ermenin açıkça ifade edildiği *“İsmailağa Sokağı ve Sevda Çiçeği”* romanında, Havra, Meltem'e hidayete erişlerinin açıklamasını şöyle yapar:

“İkimiz de hidayete erdik, farklı sebeplerden, sen yaptığın iyiliklerden olacak, ben isyanlarımdan” (s.196)

Burada ince bir nokta vardır ki o da hidayete erişin bir sebebe bağlanmasıdır. Allah'ın hidayet nasip ettiği kullardan olmak için ya iyilik yapmak ya da isyankâr olmak gerekir gibi bir sonuç çıkar.

“*İnsanlık Ayağa Kalk*” romanında, Hande savaşa kadar Müslümanlığı bilmediğini anlatır. İlk kez namaz kılan Hande, İslâmî bilgilerden ne kadar yoksun olduğunu şu cümlelerle itiraf eder:

“*İlk olarak da yatıp kalkarak ve dua okuyarak Müslümanlığımı ispatlamış oldum. Gayet tabii ki duaları bilmiyordum, bilmiyorduk. İmam hepsini sesli okuyor ve biz tekrarlamaya çalışıyorduk. O hangi duayı okursa ‘âmin’ çekiyorduk.*” (s.67)

Hande'nin hidayete ermesini sağlayan, ona namaz kılmayı öğreten Bosna'ya yardım için gitmiş olan gönüllü genç Mehmet'tir. Savaş sırasında İslâm'ı tanımış ve şehit olmuştur Hande de Mehmet gibi. Yani en şerefli mertebelerden birine ulaşmıştır.

Kahramanlardan bazıları İslâm'ı hiç tanımayan, Hristiyanlar olabildiği gibi bazen de “Müslümanım” deyip dinini öğrenememiş “sözde Müslümanlar”dır. “*Aşk'a Çıkış Yok*” romanında Magdalena Zeynep, annesi Hristiyan, babası Müslüman olan bir genç kızdır. Anne babası boşandığı için annesinin yanında kalmış ve Katolik Hristiyan olarak yetiştirilmiştir. On bir yıl sonra Türkiye'ye döndüğünde İslâm'ı tanır.

Magdalena'nın İslâm'a yeşil ışık yaktığı ilk satırları annesi ile olan şu diyalogunda buluruz:

“*-Damarlarımda Amerikan ve Katolik Hristiyan kanı dolaşsa da kalbim galiba Türk ve İslâm'a ait anne!*” (s.57)

Magdalena'nın hidayete ermesini sağlayan şey, bir gece ansızın uyanması sonrasında duyduğu ezan sesidir. Şu satırlarda ezanın, genç kızın kalbine nasıl işlediğini görürüz:

-Allahu Ekber... Allahu Ekber...

Ah bu ses! Bu ses!

Yüreğini lime lime ediyor, büyüklüklere götürüyordu Zeynep'i. Cennet bahçelerinden çiçekler toplatıyor, cennet ırmaklarından sulr içirtiyor, elmaslar yakutlar döşüyordu geçeceği yollara. (s.166)

Zeynep'in bu sesle heyecanlanması ve cezbeyle kapılıp camiye gitmesi, onun hidayete erişinde ilahî bir kuvvetin etkisi olduğunu gösterir.

Hristiyanlık, Zeynep'in aklına yatmamıştır hiçbir zaman. Aklından geçen şu düşünceler bize genç kızın İslâm'ı neden bu kadar kolay kabullendiğini de gösterir:

Hiz. İsa'nın haça gerilmesi motifinin yer aldığı, vaftizli, teslisli, tuhaf ayinlerle dolu, Rahip ve papazların insan ile Allah arasında vasıta olduğu Hristiyanlığa tam inanmış mıydı? Akli yatmış mıydı?

Hiç zannetmiyordu Zeynep! (s.167)

Magdalena'nın yani Zeynep'in hidayete erişisi diğer dinlerin mânen çöküşüdür: *Dünyadaki tüm çan sesleri susmuş kiliseler harabe olmuş, havralar yıkılmış, Budistlerin mabetlerinin kapısına zincirler vurulmuş...*” (s.168)

Zeynep'in kendini Müslüman kabul etmesi ve Nalan Hanım'ın namaza başlaması neden İstanbul'da değil de Kenya'da olur? Birçok dinî sohbet katılan, babaanne- torun İslâm'a tam teslimiyet için bu geziyi neden bekler? Bu soruların cevabı Kenya'nın onların ruhuna işleyen atmosferi olabilirdi, ancak bunun da romanda açıklanmadığını görürüz.

Nalan Hanım, safari sırasında gördüğü doğal yaşamdan etkilenerek hidayete erer. Zeynep ise Metehan'ın aşkından emin olduğu gece “*garip bir önsezi*” ile uyanır ve Ezan sesini duyar. Ezanın geldiği yere, camiye gider ve namaz kılanlarla birlikte saf tutar. Onun hidayete erişisi böyle mistik bir biçimde olur. Aynı zamanda, Zeynep'in namaz kıldığını gören Volkan da orada namaza başlar. Melda'nın tüm çabaları, Nur cemaatinin sohbetleri roman boyunca anlatılsa da bu üç kişinin de hidayete ermesi noktasında onlardan hiç bahsedilmez.

Romanın sonunda, hidayete eren kişilerin hep mutlu oldukları vurgulanır. Zeynep, Müslüman olduktan sonra, Metehan'a olan aşkına saplanıp kalmaz, kendisi için yurt dışına gelen ve yine Nur cemaatinin sohbetlerine katılıp İslâmî kitaplar okuyarak hidayete eren Volkan ile evlenir ve mutlu olur.

2.2.2. İslâm'ın Yanlış Öğretilmesi

İncelediğimiz romanlarda üzerinde durulan temalardan biri de İslâm'ın öğretilmediği ya da yanlış ve eksik öğretildiği temasıdır. Müslümanım diyen birçok kişinin İslâm'ı yaşam biçimi haline getirememesi; çoğunun namazdan, camiden, Kur'an'dan bîhaber yaşaması çağımızın ortak problemidir. Bu problemi çok açık bir şekilde işleyen romancılarımız, başkahramanları ve yardımcı kahramanları aracılığıyla İslâm'ı ilerleyen yaşlarda öğrenmenin mümkün olduğunu, ailelerin din eğitimi vermede ne kadar eksik kaldıklarını anlatırlar.

“Benim Çiçeklerim Ateşte Açar” romanında vurgulanan bir başka tema da işte bu din eğitiminin yanlışlığıdır. Senem, bir imamın kızı olmasına rağmen dinî konuda yeterince bilinçli değildir. Anlatıcı, bu durumu çocukluğuna dönerek şöyle izah eder:

Çocukluk yıllarında Peygamberlerin kıssalarını dinlemişti, sık sık. Hatta Kur'an kursuna gitmiş, sureler ezberlemişti...

Gönlüne indirememişti maneviyatı... Hatta, zorlamalar karşısında yaptığı için düşmanı bile olmuştu dinin... Oysa gereği anlatılıp ikna edilerek işlenseydi konular?.. (s.76)

“İmamın Manken Kızı” romanında Yakup İmam, kızını eğitirken yanlışlar yapsa da ona okuttuğu kitaplar sayesinde sonunda onun doğru yolu bulacağına hep inanmıştır:

“İslâmî kitaplar okuyan insanlar, eğer sağlam akideye dayalı kitaplar okumuşlarsa, eninde sonunda faydasını görürler. Birikim meydana gelir. Ufku açar okumak. Bazıları, okuduklarını belki on yıl sonra duyup anlar ama bir gün mutlaka anlar.” (s.19)

Romanın başında, İmam'ın söylediği bu sözler aslında romanın konusunu özetlemektedir.

İmam, dinî eğitim konusunda yaptığı yanlışları şöyle itiraf eder:

Kızım dinsiz değil ama kızım dinini sevmiyor. Allah'a da, Kur'an'a da inanıyor ama çağdaş gördüğü dünyanın iç yüzünü bilmediği için dinî hükümleri sevmiyor. Dinsiz olmak istemiyor ama dinsiz yaşantıya özeniyor. Galiba yanlış telkinde bulunduk Ahmet kardeş, yanlış. Din adına ya sevapları söyledik, ya günahları. Mekruh ve mubahlardan bahsetmedik. Ya beyazı sunduk ya siyahı, gizledik öteki renkleri. Sıkıkça

sıktık çocuğu. Gülse suç, ağlasa suç oldu. Düzen de ona renkli dünyalar sundu. (s.51)

Bir başka yerde de çocukların eğitiminde yaptığı hatayı şöyle itiraf eder:

Suçlarımızın hepsini bilemiyorum. Bildiğim kadarıyla Allah'ın izin verdiklerine ben izin vermedim. Allah ve Resul'ünün önüne geçmek bu olsa gerek. Hiç unutmam, Fatma daha dokuz-on yaşındaydı. Lunaparktan geçiyorduk. Yalvardı, "Baba ben de bineyim" dedi. İzin vermedim. Ağladı, ağladı, dakikalarca ağladı. Yavrumun gözleri, burnu bile şişti ağlamaktan; ama izin vermedim. (s.62)

Yakup İmam'ın cemaatine çocuk yetiştirme konusunda verdiği şu vaazda da yanlış İslâmî eğitimin açıklandığını görürüz:

Ben çocuklarımızın üzerinde İslâmî kurallara göre durmadığımızı inanıyorum. Hurafeler uğruna çocukların dünyalarını yıktık... Yok, top oynama, Hz. Hüseyin'in başı demektir, yok bebekle oynama, sonra ona can vereceksin, her oyunlarına uydurma kanunlarla engel olduk.

Çocuklarımıza İslâm'ı sevdirmek değil, korkutarak sevdirmeye kalktık. Ayrıca dinsizliğe karşı çocuklarımıza bir nefret aşılamadık. (s.71)

Vaaz sırasında kendisine bir yazarın gönderdiği kitaptan şu bölümleri okuyan imam, İslâmî eğitimdeki eksiklikleri vurgular:

"Biz yavrularımıza düşmanlarımızı ve hilelerini hiç öğretmedik. Onlara abdesti, namazı, Kur'an'ı, Kâbe'yi öğretmek yetmez; ama biz yeter zannettik..." (s.72)

İyi bir dinî eğitim almış olan Fatma, çevrenin etkisiyle çağa ayak uydurmaya başlar ve yanlış işler yapar. Sonunda okuduğu kitaplar işe yarar ve doğru yolu bularak hidayete erer.

"Sevda Çiçeği" romanında Havra'nın İslâm'ı tanimasından sonra anlatıcı aslında İslâm'ın ona öğretilmediğini şöyle açıklar:

Hiç kimse oturup da İslâm'ı öğretmemişti Havra'ya ne beş, ne on beş, ne yirmi beş yaşında. Şimdi de akrabalar arasında hiçbir çocuğa İslâm öğretilmiyordu. Onların çocuklarının gündeminde, kan, barut, savaş kokan Amerikan yapımı filmler, erotizme bulanmış müzik klipleri vardı. (s.153)

Alpay'ın namaz kıldığını öğrenen Meltem çok şaşırır. Annesinin bundan hiç bahsetmemiş olmasını ise Alpay şöyle açıklar:

"-Annem de babam da hayatları boyunca namaz kılmamışlardır, fakat her gün namaza başlamak niyetindedirler, ümitleri hiç kesilmez. Kendi suçlarının farkedilmesinden çekindiklerinden, benim namaz kılmaya başladığımı söylememişlerdir." (s.132)

Havra gibi Ömer de, Alpay da, Meltem de dinî eğitim almadan yetişmiş gençlerdir. Havra'nın İsmailağa Sokağı'nda tanıştığı Canan Hoca'nın şu düşüncesi ise romanın tezini özetlemektedir:

“Ve genç kız asrın en büyük trajedisi olarak görüyordu İslâm'ın tanınmamasını.” (s.169)

“Mavi Gözyaşı” romanının giriş bölümü vali beyin çocuğuna dinî eğitimi veremeyişinden duyduğu vicdan azabını itiraf ettiği şu cümlelerle başlar:

Niçin dünyaya geldiğini, nelere karşı sorumlu olduğunu, neyi nasıl yapabileceğini, neye nasıl inanabileceğini veremedim sana...

Bilemedim çocuk... Haram helal çizgisine çekilecek kesin çizgileri... Bu kavramlara aşına bile değildin seni uçurduğum zamanlarda. (s.5)

Arif Bey'in günlüğünden alınmış bu girişte oğlunun yaptığı hataları anlatırken romanın ana olayını da özetler:

“Suç benim öyleyse çocuk, katlanmam gerek senden gelecek tüm sıkıntılara. Çünkü; günün gelmeden, doğruyu yanlış ezberletmeden, kahrolası bir acecelilik yüzünden, kanatların gelişmeden uçurdum seni.” (s.5)

Dinî eğitimdeki eksiklikte suçu kendinde arayan vali, bunu şöyle itiraf eder:

“Benim eksik dünya anlayışımın, toplumun despot değer yargılarının faturası sana çıktı. Çünkü bu hayatı hazırladık.” (s.6)

Romanlarda genellikle ailelerin çocuklarını iyi yetiştirememesi söz konusudur. “Aşka Çıkış Yok ” romanında Panur ve Volkan'ın yanlış davranışlarını kız kardeşinin iyi bir eğitim verememesine bağlayan Nalan Hanım'ın şu düşüncelerinde bu açıkça görülür:

“Lüks düşkünlüğü, serseriliği , ahmaklığı televizyondan ve diskotek arkadaşlarından öğreniyordu oğulları.

Hayvanları tarlaya salıverir gibi çocuklarını bırakı veriyordu kendi hallerine”. (s.89)

“Sevda Çiçeği” romanında İsmail Ağa Sokağı'nda İslami ilimler öğrenmeye giden Havra, orada küçük bir kız çocuğu ile sohbet eder. Kendisine, başını

neden örtmediğini soran bu küçük kız dinî konusunda ondan daha bilgilidir. Havra'nın dinî açıdan bilgisizliği şu sebebe bağlanır:

“Hiç kimse oturup İslam'ı öğretmemişti Havra'ya ne beş, ne on beş ne yirmi beş yaşında.” (s.153)

Sözde Müslüman bir ailede büyüyen Havra, İslâmî bir yaşantı istedi diye çok sevdiği nişanlısından ayrılacak kadar kendi dininden uzaktır.

2.2.3. Sözde Müslümanlık

İncelediğimiz romanlarda işlenen önemli bir tema da “*sözde Müslümanlık*” temasıdır. İslâm'ın öğretilmemesinden, yanlış anlatılmasından ortaya çıkan bu tipler romanın sonunda ya kötü bir sona mahkûm olur ya da hidayete ererler.

“Aşka Çıkış Yok” romanında Melda'nın annesi ile Mağdalena arasında geçen şu diyaloglar, Müslümanım diyen birçok kişinin durumunu basit bir çıplaklıkla dile getirir:

-Teyze, siz namaz kılmıyor, oruç tutmuyor, örtünmüyor, bir sürü şeyi, doğrusu hiçbir şeyi yapmıyorsunuz İslâm'ın fertten istediklerinden.

Teyze hanım alınmıştı bu ithama, kırıldığını belli etti:

-Aşk olsun sana, beni bir tutuyorsun imansızlarla.

-Babaannem de, siz de Müslümansınız ama pratikte hiçbir uygulamanızı görmedim ben.(s.75)

Orta yoldan gittiğini söyleyen teyzesinin durumu, Müslümanlığı söz olarak zikredip pratikte uygulamayan birçok insanı tarif eder. Böyle bir ailede yetişen, bunları söyleyen annenin yetiştirdiği evlat, Volkan da, namaz hakkında sadece şunları bilir ki bu gayet doğal gelir bize:

“Namaz kılmasını biliyor musun sen? diye sordu Zeynep.

-Evet. Fatiha sûresini, rükûda ‘Sübhanellehil azim’ secdede ‘Subhane Rabbiyel ala’ deneceğini bilirim.” (s.172)

Sorusuna aldığı cevap Zeynep'i şaşırtmıştır, çünkü o Volkan'ın İslâmî yaşayış konusunda hiçbir şey bilmediğini bu yüzden de uygulamadığını düşünmektedir.

“İnsanlık Ayağa Kalk” romanında, Hande savaşa kadar Müslümanlığı bilmediğini anlatır. Sadece kendisinin değil, kimsenin Müslümanlık namına bir şey bilmediğini ifade eder ve kendilerini şöyle tarif eder:

Bizim sadece adımız Müslümandı. Müslümanlık üstümüzde bir markadan ibaret. Hani içilip çöpe atılan kola kutuları gibi. Onların üstünde da Coca Cola yazar ya... Fakat içi boş olduğu için kimse para verip almaz. Biz de ‘marka Müslümanları’ idik. Dinî ve inancı hayatına tesir etmeyenler başka ne olabilirler ki?(s.8)

İnancın getirdiği hassasiyetlere sahip olmayan Müslüman gençlerin, haram ve helâl kavramlarını tanımadıkları ve Sırp lar ve Hırvatlar gibi yaşadıkları anlatılır. Hatta ateist olduklarını şöyle anlatır:

“Hepimiz Ateist değil miydik? Ateizm, bu vahşeti doğurmuştu. Biz güya Müslümandık, din adına bildiğimiz, Mevlit ve sünnet düğünlerinden ibaretti. İhtiyarların gittiği camilerimiz vardı. O kadar... Ben şahsen hiçbir caminin içinde bulunmuş değildim.” (s.112)

İlk kez namaz kılan Hande, İslâmî bilgilerden ne kadar yoksun olduğunu şu cümlelerle itiraf eder:

“İlk olarak da yatıp kalkarak ve dua okuyarak Müslümanlığımı ispatlamış oldum. Gayet tabi ki duaları bilmiyordum, bilmiyorduk. İmam hepsini sesli okuyor ve biz tekrarlamaya çalışıyorduk. O hangi duayı okursa ‘amin’ çekiyorduk.” (s.67)

“İsmaılağa Sokağı ve Sevda Çiçeği” romanında işlenen ana tema “Şuursuz Müslümanlıktan şuurlu Müslümanlığa geçiş.” tir. Asrın en büyük sorunu olarak İslâm’ın tanınmaması romanın çeşitli yerlerinde vurgulanır. Aşağıdaki cümleler romandaki çeşitli kahramanların şuursuz birer Müslüman olduklarını itiraf ettikleri cümlelerdir:

“İşte bütün mesele bu ‘Ne yaptık ki’ de Meltem; ben bir şey yapmadım yavrum. Zengin bir ailenin kızıydım, uzak yaşadım ahiret ve ceza düşüncelerinden.” (s.45) (Meltem’in annesi)

Havra’nın ablası ailedeki dinî yaşantı hakkında kardeşiyle konuşurken sözde Müslümanlığa yeni bir tarif bulur: “Kurân’sız Müslüman”

Annemiz, babamız, Emre, kayınvalidem, kayınpederim, görümcelerim hepsi Kur’ânsız Müslüman, niceleri de var daha.

-Doğru dedin, ben henüz elimde bir Kur'ân tutmamışımıdır, çok tuhaf!

-Ben de tutmadım. Cami avlularına kurulan kitap tezgâhlarındagördüm Kur'ân'ı, hepsi o kadar. (s.67) (Havra ve ablası Meloş)

Bahadır Hoca, Ömer'e Müslüman gibi yaşamanın reçetesini şöyle sunar:

“Suç yaşadığımız devirde değil, bizde Ömer. İslâm'a gönülden bağlansak ve onun en iyi hayat nizamı olduğuna inansak zor gelmez Müslüman gibi yaşamak.” (s.76)

Ömer'in Hidayete erdikten sonra geçmişini sorguladığı şu cümleler de sözde Müslümanlıktan şuurulu Müslümanlığa geçişinin göstergesidir:

“Rabbim! Senin izzetinle yemin ederim ki günahlarımla sana karşı gelmeyi kastetmedim, seni bilmediğim, kendimi cezana bıraktığım, benim hallerimi görmüş olmanı hafife alarak isyan etmedim, fakat nefsim aldattı beni.” (s.90)(Ömer)

Meltem'in Kur'ân harflerini bilmemesi bir yana, onun da sözde Müslüman olduğunu şu satırlar çok net anlatır:

Evlerinde Kur'ân yoktu, fakat Meltem onun Allah tarafından gönderilmiş bir kitap olduğuna gönülden inanıyordu (...)

Namaz, oruç, Kur'ân gibi kelimeleri sevimli buluyor, İslâm'ı yaşayanlara karşı saygı duyuyordu.(s.133)

Havra'nın sözde Müslüman olduğunu anlatan şu satırlar “bu kadar da olmaz” dedirtse de bazı Müslümanların dinlerinden nasıl bîhaber olduklarını gösterir:

Kalabalık cemaat genç kızı ürküttü, o böyle bir cemaati ancak televizyonlardan seyretmişti, o da Mekke gösterilirken(...)

Havra camiye de, böyle bir cemaate de, kürsüye oturmuş vaaz etmeye hazırlanan hocaefendiye de çok yabancıydı, herkese ve her şeye çok uzaktı. (s.144)

Hidayete eren Havra, sözde Müslümanlığı daha iyi algılar. “*Şuurulu Müslüman*” ve “*Şuursuz Müslüman*” sözlerini garipserken, artık ne olduklarını anlamıştır.

2.2.4. İslâm Birliği

İslâm birliği düşüncesi, sadece bir romanda vurgulanmıştır. Bunun sebebi de bu siyasi akımın geçerliğini yitirmiş olması ve artık ulaşılması mümkün bir hedef olarak görülüyor olmasıdır.

“*İnsanlık Ayağa Kalk*” romanının sonunda yazarın Kumandan Asım Bey’in şu sözlerini vermesi romanın tezini ortaya koyar:

Müslümanlar bir birliğe muhtaç; nerede bir Müslüman’ın canı yanarsa, ona yardım organize edecek bir birliğe... Mutlaka birlik lazım.

Müslüman ülkeler, Avrupa Birliğine benzer bir ittifakı kendi aralarına gerçekleştirmek zorundadırlar. Eğitim, kültür ve ekonomi alanında birlik sağlayabilseler, sınırlar kalkar, kendi aralarında savaşları önledikleri gibi dünya barışına da yardımcı olurlar. (s.284)

Tüm dünyadaki Müslümanların birbirinin haklarını koruyacağı bir dayanışma birliğinden bahsedilmektedir. Burada kastedilen hep birlikte yeni bir devlet kurmak değildir.

2.2.5. Cihat

Cihat, Allah yolundaki her türlü faaliyet ve hareketin adıdır. Hakkı üstün ve hâkim kılmak için gayret sarf etmektir. Başka bir ifadeyle cihat, İslam’ın aksiyon yönüdür, onun hamle gücüdür.

"Cihat" kelimesi, Batı dillerinde genelde "kutsal savaş" (holy war) şeklinde tercüme edilmiştir.¹¹⁴ Bu şekilde bir tercüme, İslamiyet’i silah zoruyla yayılan bir din olarak gösterme gayretinden kaynaklanmaktadır.

Hâlbuki "cihat" kelimesinin karşılığı "savaş" değildir. Allah yolunda savaşmak da bir tür cihat olmakla beraber; cihat kelimesi, Allah’ın dinîni her tarafa ulaştırmak için yapılan her türlü faaliyet ve hareketi içine alır.

“*İnsanlık Ayağa Kalk*” romanında işlenen bir diğer tema da cihattır. Türkiye’den cihat için Bosna’ya giden Mehmet, Hande’ye cihadı şöyle anlatır:

“*Birine İslâmiyet’le ilgili bir meseleyi anlatmak cihat. Günahlarla savaşmak cihat. Düşmana kurşun atmak cihat. Düşmanı aldatmak cihat. Nefsin kötü isteklerine rest çekmek cihat. Haram yememek cihat. Helal peşinde koşmak cihat.*” (s.47)

---

¹¹⁴ Rudolph Peters, *İslam ve Sömürgecilik*, çev., Süleyman Gündüz, İstanbul:Nehir Yayınları, 1989, s.29; Ahmet Özel, *İslam Hukukunda Milletlerarası Münasebetler ve Ülke Kavramı*, İstanbul: Marifet Yayınları, s. 64

Bosna'ya sadece Müslüman'ları düşman elinden kurtarmak için gelmeyen Mehmet ve arkadaşları, onlara İslâm'ı da doğru bir biçimde anlatarak cihat ederler. Mehmet'in Hande'yi intihardan vazgeçiren şu sözleri de cihadı anlatır:

El, göz, ayak, parmak, beyin, böbrek gibi organları bir yerden almadığımızı göre, bize Allah'ın emaneti... Cihat meydanında onları feda edersek, hayatı bize verene, iade etmiş oluruz. Rabbimizin en hoşuna giden hareket emanetini, kendi istediği yerde kullanmak ve kendisine iade etmek. Elimizde bir fırsat var. Hayat emanetini ona cihat yolunda iade edebiliriz. Karşılığında ebedi bir cenneti kazanacağız. (s.48)

Hatıratını yazan Hande'nin de cihat için en zor işleri yapmaya kalktığı, şehit olmak için gözünü kırpmadan düşmana saldırdığı görülür. Düşmanla savaşırken hissettiklerini şöyle anlatır:

"Mutluydum. Sevinçliydik. Cihada gidiyorduk. Hayatın gayesi ve ruhu olan cihada..." (s.68)

Hayatlarının gayesi olarak cihadı gören Hande ve Mehmet'in romanın sonunda şehit oldukları haberi gelir.

2.2.6. Din ve Vicdan Hürriyeti

Din ve vicdan hürriyetlerinin gasp edildiği Müslümanlar, zulme uğrayan taraf olarak romanlarda yer alırlar. *Bitmeyen Zulmet* ve *İnsanlık Ayağa Kalk* romanlarında Müslümanların gördüğü zulümlerden yukarıda bahsetmiştik. Gördükleri zulümler, din ve vicdan hürriyetinin olmamasından kaynaklanır.

"Hançer Saplı Yüreğimde" romanında, din ve vicdan hürriyeti ana temadır. Hem dinin gereklerini yapmak, hem de okumak isteyen genç kızların yaşadıkları zulümler baştan sona hiç eksilmeyen bir tempoyla anlatılır. Sadece üniversitelerde değil pek çok İmam Hatip lisesinde de başörtüsü sorunu yaşanır. Başörtülü olduğu için birçok öğretmen meslekten uzaklaştırılır. Gerek kahramanlar gerekse gündemden haberlerle bu temalar ayrıntılı ve gerçekçi bir şekilde işlenir.

Hapse atıldıklarında bile namazlarını ihmal etmeyen bu kızlar, İslâm'a gönülden bağlanmış, bu dünya hayatını ahiret hayatına tercih etmemişlerdir. Biryandan da savaşlarını sürdürürler, direnirler. Başörtülülerin, dindar kadınların eve kapanıp kalmalarına, pasifleştirilmelerine karşıdırlar.

2.2.7. Nur Cemaati

Nur cemaati, İslâm'ı yayma ve İslâmî şuur kazandırma gibi amaçları olan cemaatlerden biridir. 90'lı yıllarda yazılmış İslâmî romanlarda birçok kahramanın bu cemaatle tanışması hayatlarının değişmesini ve hidayete ermelerini sağlamıştır.

“*Aşk'a Çıkış Yok*” romanında, aşkın ötesinde, üzerinde durulan bir mevzu vardır, o da Nur Cemaati. Türkiye'ye geldiği ilk gün, babaannesinin evine gelen akrabalarının çocuklarından biri vardır ki, Mağdalena'yı çok etkiler. Bu kız, erkek kardeşleri Volkan ve Panur'un aksine İslâm'ı doğru yaşayan, namazını kılan, başını örten Melda'dır. Melda'dan *Nurculuğun* ne olduğunu şu şekilde öğrenir:

-Nurculuk diye başladı konuşmaya, çok uzun bir zamandan beri Türkiye'nin gündeminden hiç inmeyen bir meseledir. Zamanında İslâmî gelişmelerde büyük emeği olan Nurcuların lideri Bediüzzaman Said Nursî Hazretlerinin Risale-i Nur adında bir eseri vardır. Sözler, Mektubat, Lem'alar, Şualar diye isimlendirilmiş kısımlardan müteşekkil ve 130 parça halinde bütünleşen kesbî olmaktan çok vehbî bir ilimle kaleme alınmış bir eserdir. (s.80)

“Mağdalena “*Bediüzzaman*”ın ne anlama geldiğini olduğunu sorar:

“-Çağın güzelliği demek Zeynep.

-Çok müthiş bir anlamı varmış, yirminci asrın güzelliği öyle mi?” (s.80)

Bu satırların ardından, Zeynep'in Melda'dan Risale'den bölümler okumasını istediğini görürüz. Meltem de ezberinden birkaç dörtlük okur. Bu dörtlükler, Zeynep'in kendini sorgulamasını sağlar.

Nur Cemaatinin hizmetleri de romanda şöyle anlatılır:

“-Fetullah Gülen Hocaefendi'nin yönlendirmeleriyle beş kıtaya altın bir ağ attı Nurcular dedi, Türkiye dışında eğitim müesseseleri açtılar.” (s.85)

Zeynep, hidayete erdikten sonra, Melda ile *Risale dersleri* almaya başlar. Şu satırlarda ne kadar azimli birer talebe olduklarını görürüz:

“*Saat 01.00'de Risale-i Nur dersi çalışmaya oturmuş, iki saat hiç aralıksız çalışmışlardı. Nurgül Hanım'ın dersine gittiklerinde eve gelip öğrendiklerini tekrar ederlerdi aralarında.*” (s.176)

Volkan da Kenya gezisinden sonra hidayete erer ve İslâm'ı öğrenmeye başlar. Nurcuların sohbetlerine katıldığını kardeşiyle arasında geçen şu diyaloglardan anlarız:

-Yanıyorsun, yıllarca tahsil görmedikçe insanı âlim etmez. Fetullah Gülen Hocafendi bir ömrü verdi ilme.

İslâm'ın şekil verdiği İslâm şahsiyeti muhteşem. Her gece yatağına yattığında 'Ben bugün Allah için ne yaptım?' diyerek yirmidört saatin günah-sevap muhasebesini yapacaksın. Müthiş, harika bir motivasyon...

Panur hoşnutsuzlukla burnunu oynattı:

-Sen sıkça gider oldun Nurcuların toplantılarına dedi, onlara ısındın, bunlar onların lafları. Neticeyi kelam Nurcu oldun. (s.186)

Volkan, Nurcu olduğunu, onları çok sevdiğini ve onlardan çok şey öğrendiğini anlatır. İslâm kültürünü öğrenmeye çalışan Volkan, Nurcular hakkında şu bilgileri verir:

"-Mihverini İslâm'ın teşkil ettiği kültür. Nurcuların, mahalle ve beldelerde birer irşad ocağı olarak açtıkları dershaneler gerçekten etkili (...)" (s.188)

Romanın sonunda, Zeynep ve Volkan'ın Kırgistan'a İslâm'a hizmet için gitmesi de onların bu eğitim sistemine dâhil olduklarını gösterir.

Sevim Asımgil, romanlarında bu tür cemaatleri tanıtmayı ve onların toplumdaki rolünü anlatmayı bir görev edinmiş gibidir. *İsmailağa Sokağı ve Sevda Çiçeği*, romanında da yine bir aşk hikâyesi perdesi altında İsmailağa Cemaati'ni anlatır.

Bu romanda, yozlaşmış gençlik ve sözde Müslüman olan bir toplum kesimi eleştirilirken, Nur cemaatinin bu insanlar üzerindeki etkisi ve birçok kişinin bu cemaat sayesinde hidayete erdiği de anlatılır.

2.2.8. Geçici Dünya- İmtihan Dünyası

İncelediğimiz romanlarda, beşeri hayatın geçiciliği özellikle vurgulanır. Ahiret hayatına hazırlık evresi olan bu dünya yaşamına insanların sınımsız sarıldıkları, dünya nimetleri ile gözlerini kör edip ölümü ve ahireti düşünmedikleri "*Aşka Çıkış Yok*" romanında anlatıcı tarafından şöyle izah edilir:

-Ah! Ah! Zenginlik, fakirlik, hastalıklar, kederler, saadet ve neşe gelişigüzel mi serpilmiştir insan hayatlarına? Asla, katiyyen öyle sananlar yanılıyor, aldanyor, bizler

imtihan ediliyoruz. Dünya hayatı çok kısa, başlangıcı kundağın sıcaklığı, sonu kefenin soğukluğu. (s.41)

Zeynep, arkadaşı Melda'nın hakiki bir Müslüman olduğunu açıklarken onun dünyevi hayata kendini kaptırmadığını, dünya hayatının geçici olduğunu farkında olduğunu şöyle anlatır:

Samimi bir Müslüman, gerçek bir dindardı Melda. Dünyevi hayatın sonuçlarının kıyamet gününde belireceğine inanıyordu. İyi amellerde bulunanlar sonsuz mutluluğa erdirilerek ödüllendirilecek, günahkârlarsa cezalandırılacaktı. (s.83)

Dünya hayatı, şükredilmesi gereken bir nimet, yerine getirilmesi icap eden bir risalet, devamlı kalıcı ve daha güzel bir yaşama hazırlık yeri idi.

Ebedi yaşayacağımız hakiki yurdumuz, başlangıcı olup, sonu bulunmayan ahiretti. (s.90)

“*Sevda Çiçeği*” romanında, oğlunun ve gelininin genç yaşta ölümünden etkilenen anne, dünya hayatının geçiciliğine dair şunları söyler:

Gecenin evvelinde sevinçli olduğu halde yatağına uzanan insanın, seher vaktinde kapısını çalıyor bir acı haber; mutluluğunu tarumar ediveriyordu.

İnsan dünyanın boynuna sıkıca sarılmışken, bir bela ile sırtından hançerleniyor, mahv-u perişan oluyordu zamanın o kahhar pençesinde. (s.49)

Havra, İslâmî ilimleri öğrenmeye başladıktan sonra yaşayışının yanlışlığını anlar. Ders aldığı hocasından dinlediği şu sözler İslâmî yaşamı benimsemenin geçici dünya hayatında zorluklara katlanmanın mükâfatını anlatır:

Ben şöyle düşünürüm; ölümden sonra benim yerime namaz kılacak yok, oruç tutacak yok, Rabbimi benden razı edecek yok. Bana va'dedilen ölüm, evim kabir, döşegim toprak, orada arkadaşlarım böcekler, yılanlar, karıncalar, tarla fareleri ve önümde en büyük korku, kıyametin dehşeti.

Ölünce dostlar geride kalacak, geçim sebepleri kesilecek. (s.170)

Dünyanın geçiciliği anlatılırken, ahiret hayatı için yatırım yapmak ve ömrümüzü boşa geçirmemek vurgulanır.

2.3.Sosyal Temalar

1990'lı yıllardan itibaren İslamcı siyaset içinde yer alan kişilerin yeni bir sermaye sınıfı oluşturmalarıyla birlikte geleneksel burjuva kimliği değişmeye başlar, bu sınıfa Anadolu kökenli, İslâmî ideolojiyi savunan bireyler de dâhil olur. Dolayısıyla siyasal İslâm, 1980 öncesindeki gibi sadece fedakârlığa dayanan ve dünya zevklerinden uzak durmayı amaçlayan bir hareket olmaktan çıkar, zenginlik İslâmî kesimdeki ortak hissiyatın dile getirilmesi olarak romanlara yansır. Batılı yaşam, kültürün yozlaştırılması sosyal birer problem olarak romanlarda işlenir. Sosyal yapının temel taşı olan aile kurumu ve evlilikler İslâmî usullere göre düzenlenmesi şart olan aksi takdirde dağılan yapılar olarak eserlerde karşımıza çıkar.

İyi yazar olmanın şartları ve iyi bir romanın nasıl olması gerektiği de romanlarda işlenen temalardandır. Bu temayı sosyal temalar başlığı altında değerlendirmemizin sebebi yazarlığı, toplumu aydınlatma ve İslâm'ı yaymada bir araç olarak görme anlayışının toplumcu edebiyat kavramıyla kesişmesinden kaynaklıdır.

Kadınların kötü yola düşmesi, ırkçılık, köy- kent çatışması, başörtüsü sorunu gibi temalar bir romanla sınırlı kalan ancak doksanlı yıllardaki hidayet romanlarında işlenmesi önem arz eden diğer temalardır.

2.3.1. Maddi Zenginlik

İncelediğimiz hidayet romanlarında arayış içindeki kişilerin yanı sıra İslâm'ı doğru yaşayan insanlar da çoğunlukla zengindir. 1980 öncesindeki hidayet romanlarında fakirlik öne çıktığı halde, yakın dönemin eserlerinde hidayete ermiş insanlar çoğunlukla zenginlikle ödüllendirilir. Romanlarda zengin karakterlerin artması, 1980'den sonra İslâmcı sermayenin gelişmesiyle alakalıdır.

Ekonomik anlamda giderek gelişen ve eğitim düzeyi artan İslâmcılar, hidayet romanlarında da kendilerini gösterirler.¹¹⁵

“*İsmailağa Sokağı ve Sevda Çiçeği*” romanında, başkahramanımız Havra ve ablası modayı sıkı biçimde takip etmektedirler. Romanın bir çok yerinde bu şu şekilde vurgulanır:

“*Dünyayı marka ve model çılgınlığının sardığını biliyorlardı, fakat onlar bu çılgınlığa gönülden alkış tutuyorlardı.*

Havra'da da Meloş'ta da bitmez tükenmez bir etiket sevdası vardı.” (s.52)

Ömer'in şu özellikleri de yeni bir İslâmcı sınıfın doğduğunu gösterir:

Bir İslâm halifesinin adını taşıyan Ömer, İktisat fakültesinden mezundu. Arkadaş toplantılarında gayet güzel gitar çalıyor, golf oynamaya bayılıyor, Tarkan'ı, Yeşim Salkım'ı dinliyordu. Hiçbir yüzme yarışını kaçırmıyordu, cam dolabında iki tane kupası vardı birincilikten kazandığı. (s.65)

---

¹¹⁵ Veli Uğur, *1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2013, s.91.

Romanlardaki kahramanların hepsi sıradan insanlardan çok daha fazla maddi güce sahiptir. O kadar ki Ömer, Bahadır Hoca ile beraber dünya jet sosyetesinin gözde tatil mekânı diye bilinen Maldiv Adaları'na tatile gidebilmektedir.

Bu tür tatil yerlerindeki yaşam tarzının kötülüğünü anlatmak için kahramanların böyle bir tatile çıkmaları geleneksel İslâm anlayışına çok terstir.

2.3.2. Kültürel Yozlaşma- Batılılaşma

Batılılaşmak, Batılı olamayan bir toplumun Batı normlarına göre yeniden yapılanması anlamına gelmektedir. Türklerde Batı'yı benimsemek, batılı gibi düşünmek, batılı gibi yaşamak için girişilen her hareket, tarihi seyir içinde değişik kelimelerle ifade edilmiştir. İlk dönemlerde askerî mahiyet arz eden bu hareket için 'teceddüd' veya 'ıslahat' kelimeleri kullanılmıştır. II. Mahmud devrinden itibaren cemiyet hayatını ilgilendiren hususlara da teşmil edilince bilhassa İstanbullular tarafından 'asrî', 'asrîlik' veya 'asrîleşmek' denmiştir. Bu terimler Cumhuriyet'in ilk yıllarında çok sık kullanılan 'muasırlaşma' kavramının doğmasına sebep olmuştur. Öztürkçecilik gayretiyle muasırlaşma'nın yerini 'çağdaşlaşma' almış. Son zamanlarda 'modernleşme' kavramı da kullanılmaktadır. II. Meşrutiyet yıllarında şiddetli siyasi ve fikri cereyan hâline gelen Batılılaşmaya 'Garplılaşma' denmiştir. Batı dillerinde karşılığı ise 'Westernization'dur.¹¹⁶

18. yüzyıla kadar Batı ile ilişkilerimiz askeridir. Bundan sonra iktisadi bir boyut kazanır. Kapitülasyonlarla Avrupalılar memleket içinde oturma, ticaret yapma ve seyahat yapma hakkı verilir. 1789 ile 1807 yılları arası "*yenileşme ve müesseselerimizi Avrupalılaştırma fikrinin asıl kökleşme zamanıdır.*"¹¹⁷ XVIII. asırdayenileşme hareketinin tarihi, cemiyet bünyesinde herhangi bir esaslı değişmeyi hedef olarak almadan, belli ihtiyaç ve zaruretlere karşısında bazı teknik ve bilgilerin memlekete nakledilmesi için yapılmış girişimlerdir.

¹¹⁶ Mehmed Niyazi, *Medeniyetimizin Analizi ve Geleceği*, İstanbul:Ötüken Yayınları, 2000, s.11.

¹¹⁷ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 2001, s.52.

Asıl batılılaşma 1839'daki Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile açılan Tanzimat döneminde başlar.

Batıcılık, batılı tarzda düşünme, hareket etme ve yaşamak şeklinde ifade edilebilecek bir anlayıştır. Sosyo-kültürel yapısı çok farklı Türk toplumunca bu anlayışın her yönüyle her sahada benimsenmeyeceği bilinen bir gerçektir. O nedenle bu anlayış prensiplerinin uygulanmasında zaman zaman problemler yaşanmıştır.¹¹⁸

İncelediğimiz romanlarda, İslâm dininden uzak yaşantıya sahip kahramanların çoğunun Batılı bir yaşam tarzına özendiklerini ve dinleriyle birlikte kültürlerinden de uzaklaştıklarını görürüz. Türk kültürü ve yaşantısında olmayan Batılı yaşamın birçok özelliği toplumumuzda hızla yayılmaktadır. Bugün olduğu gibi doksanlı yılların da problemi olan bu kültürel yozlaşma romanların da ana temaları arasındadır.

“*Aşka Çıkış Yok*” romanında, birçok yerde, kültürel yozlaşma örneği sergileyen gençler göze çarpar. Gençlerin kültürlerindeki bozulmanın temelinde inanç boşluğu yatmaktadır. Dinî inançtaki eksiklikler, gençlerin şuursuz bir nesil olmasına sebep olmuştur. Magdalena'nın babaannesinin bu konudaki düşünceleri şu şekilde aktarılır:

Nalan Hanım kitap dolabının alt gözü önünde diz üstü durmuş, dergileri karıştırıyordu. İki tanesini seçti aldı, doğruldu. Yeğenleri gittikçe şımarıklaşıyor, biraz daha fazla yansıtıyorlardı, an'anelerinden kopmuş, bağımsız, sorumsuz bir mesuliyet yüklenmemeye kararlı çağın serseri ruhunu. (s.88)

Çağın serseri ruhu, gençlerin sorumsuzca yaşayıp gitmelerine, kültürlerinden uzaklaşmalarına sebep olmaktadır.

“*Manen karanlık bir dünyada görmeyen gözlerle dolaşıp duruyorlardı şaşkın şaşkın.*”

“*Niçin yaratıldıklarından, neden yaşayıp öleceklerinden ve ne olacaklarından habersiz.*” (s.90)

Bu romanda, Türk insanının bünyesine uymayan ithal beğeni ve ilkelerin, özden kopuşun, toplumu kimliksizleştireceğini vurgulamaktadır. Çıkış yolu olarak yerli düşünceyi önerir. Yabancılaşmayı fitrattan kopuş olarak görür.

Geleneğin kolaylıkla icat edilemeyeceği gibi geçmişin de tamamen silinemeyeceği, Batı modernitesinin farklı uluslar tarafından oluşturulduğu için kendi bünyesinde bir

¹¹⁸ Öztürk Emiroğlu, *Türkiye'de Edebiyat Toplulukları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2003, s. 23.

çeşitliliğe sahip olduğu, modernleşmenin ideal tek bir yol olmayıp izlenecek yolların her ülkenin kendi şartlarına bağlı olarak değişebileceğidir.¹¹⁹

Sevda Çiçeği” romanında, hidayete eren Ömer, nişanlısı Havra’ya düğünlerinin İslâmî usullere göre yapılmasını istediğini anlatır. Burada Batı hayranlığının düğünlerimize yansımaları şöyle ifade edilir:

“-Erkekler kadınlar düğünümüzde bir arada olacaklar, içki ikram edilecek ve sen o incecik askılı dekolte gelinliğiyeyeceksin. Böyle içkili, danslı-cazlı, kadınlı-erkekli eğlenerek düğün batı usulü.” (s.98)

Yozlaşmışlığının farkına varan Ömer, hatasını anlar ve *“-Biz de kendi dinî ve milli değerlerimizi tercih edelim düğünümüzde Havra.”* der.

Toplumdaki yozlaşmışlığın bir göstergesi de dinî eğitimden yoksun nesiller yetiştirmemize bağlıdır. Havra’nın çevresinde gözlemlediklerini içeren şu sözler bunu destekler:

“Şimdi de akrabalar arasında hiçbir çocuğa İslâm öğretilmiyordu. Onların çocuklarının gündeminde, kan, barut, savaş kokan Amerikan yapımı filmler, ero-tizme bulaşmış müzik klipleri vardı.” (s.153)

Hidayet romanları içerisinde İslamcılık ideolojisini en sert biçimde savunan Emine Şenlikoğlu, eserlerinde çağdaş yaşamı ve Batılılaşmayı çok sert biçimde eleştirir. “İmamın Manken Kızı”nda TV kanalları *“İslâmî olan/ İsyânî olan”* (s.28) biçiminde ayrılır. İmam Yakup evine TV almadığı için sık sık komşuya gitmek zorunda kalan Fatma, babasının bu tutumuna isyan eder. Babası konuyu arkadaşlarıyla konuşur. İsyânî kanalların gençlerin ahlakını bozduğunu söyler. Ancak sözleri bunlarla da kalmaz, bazı İslâmî kanalların da isyânî kanallara özendiğini belirtir.

“Bitmeyen Zulmet” romanının ana teması halkın yozlaşması, yozlaştırılmasıdır. Dindar bir ailede büyüyen, hafız bir babanın kızı olan ve iyi bir dinî eğitim almış olan Zeynep bile yeni karıştığı çevrenin etkisiyle yozlaşmaya başlar. Aslında şu sözler yozlaşmanın çevre yoluyla insanı nasıl etkilediğinin kanıtıdır:

---

¹¹⁹ Tanel Demirel, “Cumhuriyet Döneminde Alternatif Batılılaşma Arayışları: 1946 Sonrası Muhafazakar Modernleşmeci Eğilimler Üzerine Bazı Değınmeler”, *Modernleşme ve Batıcılık*, C.III, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, s.221.

-Desenize Türkiye uçurumda. Zeynep ki dinî imanî gür bir kadındı. Onu ters istikamete itecek şeytan tasavvur olunamaz sanırdım. Ama demek aldanmışım. Onun ayağı inkılaplara takılırsa vay gelecek nesle diye hayıflandı.(s.145)

Öğretmen, okulda da öğrencilere hoşla gitmeyen telkinlerde bulunuyordu. Gayri İslâmî çocuk masalları dağıtır, maneviyat sızan körpe dimağlarını karıştırmakta ve zehirlemekte idi. (s.34)

Türkiye'yi ateşe veriyorlar aydınlansın diye. Müslümanları diri diri mezara gömecekler. Ya gavur ol ya da bu diyardan git diyorlar. (s.59)

Halkın İslâm ahlâkından uzaklaştırılmasının sebebi olarak rejim gösterilir. İnkılaplar ve yönetimdeki kişiler açıkça eleştirilir. Zulmü yapanlar şu cümlelerde yerden yere vurulur:

Ahlak, dinî terbiye, muaşeret kalkınca anarşi ve harama eller uzandı. İşte bu rezalete ön ayak olan çağdaş rejimin kılavuzlarından biri de İsmet. (s.281)

İsmet inatçı paşa, dinler mi hiç gönlünde merhamet, acıma girmemiş ki insan değerini tanısin, acısın, bağışlasın. Ne gezer, Cavit Bey asıldı içi rahat etti. Şimdi de elinde kalem başta Menderes, Celal Bayar ve ötesi. Sorma soruşturma yok. Altı ok gönderde. Tertemiz vicdanların ciğergahına batmış her okun ucu,kan kan diye haykırılıyor. (s.409)

İslâm'dan uzaklaşma, yozlaşma birey bağlamından genişletilerek tüm topluma mal edilir bu romanda. Zeynep'i etkileyen, yozlaştıran, dinden uzaklaştıran çevre, aslında bütün ülkeyi etkisi altına almak isteyen inkılapçı zihniyette olan belli bir zümredir.

2.3.3. Evlilik-Aile

Aile, bir toplumu meydana getiren en kuvvetli unsurdur. Batılılaşma hareketleri, köyden kente göç, kadın haklarının gelişmesi, feminizm, aile içi rollerin değişimi, cinsel özgürlük anlayışı, ritüellerdeki değişim, bireyselleşme, gelenekten kopuş, sekülerizm, demokratikleşme, kadınların eğitim ve işgücüne katılımı, tarihsel süreç içerisinde Türk ailesinin geçirdiği değişimlerin temel dayanakları olmuştur. Aile bu ekonomik/toplumsal/kültürel değişim ve dönüşümlere paralel olarak yaşananlardan, gelişmelerden etkilenmiş, yapısı, oluşumu ve işlevi bu değişikliklere uyum sağlamış ya da direnç göstermiştir.¹²⁰

¹²⁰ Necip Tosun, "Türk Öykücülüğünde Ailenin Serüveni", *Hece Öykü*, S.12, v 2005, s.84.

Çağın tanığı konumundaki Türk romancıları da bu değişim ve dönüşümü eserlerine yansıtmışlar, ailenin sosyo-kültürel karakteri açısından, kuruluşunun, işleyişinin, kurallarının, gerekli olup olmadığını tartışmışlardır. Aileye bakış hiç şüphesiz bir medeniyet ve uygarlık anlayışının, yani bir zihniyet algısının tezahürüdür. Bu anlamda Türk yazarları da kendi zihniyetleri doğrultusunda aileyi yorumlamış, eserlerinde işlemişlerdir

Birçok temada olduğu gibi evlilik teması da İslam'dan uzaklaşan insanların bu kurumu bozduğu şeklinde anlatılmıştır. “*Aşka Çıkış Yok*” romanında boşanma sonucu ortada kalmış bir çocuğun yani Zeynep’in gözünden evliliğe bakış şu diyalogda açıklanır:

- Sana göre evlilik nedir Melda? dedi arkadaşının bu husustaki fikrini öğrenmek amacıyla

Melda şekerin erimesi için küçük kaşığı çay bardağının dibinde çınlatıyordu.

- Bence evlilik diye cevap verdi, iki kişi arasında beraber oldukları müddetçe devam eden bir ortaklıktır.

- Bir memleketin yüzölçümünü söyler gibisin.

- Beğenmedinse kendin tarif et canım.

- Duruma göre karı-kocalığı, anne-babalığı, dostluğu ve arkadaşlığı, hepsini yaşamak bence.

- Karı-kocaların çoğu dedi Zeynep kişisel arzu ve menfaatlerine uygun gelmedi mi yuvalarını yıkıyorlar. Hiçbir engel tanımıyorlar, çocukları dahi mani teşkil etmiyor onlara. Halbuki psikologlar, anne baba sevgisi ve şefkatinin çocuklar açısından maddi ilgi kadar zorunlu bir ihtiyaç olduğunu belirtiyorlar ısrarla. (s.177)

“Sevda Çiçeği” romanında Bahadır Hoca’ya düğün davetiyesini götüren

Ömer, nikâh konusunda şunları duyar:

İyi de nikâh önemli bir konudur; Hz. Âdem ve Hz Havva’dan beri bütün semavi dinlerde nikâh vardır. Dünyanın her yerinde dinî ve kutsi bir akit olarak görülmüştür.

Hristiyanların nikâhları kiliselerde, Yahudilerinki havralarda kıyılıyor bundan sebep.

Nikâh, yalnız bizde dinî bir akit olmaktan çıkarılmaya çalışılıyor. (s.74)

Ömer’in evliliğe bakışı Bahadır Hoca sayesinde değişir. Ama bu anlayışı nişanlısına açıklaması mümkün olmaz. Havra’nın tepkisi, evliliğe Müslüman bir kadın olarak yaklaşmaktan çok uzaktır. Ömer ile aralarında geçen şu diyalog bunu gösterir.

Aile İslam’da mukaddes bir kurum. Evlenme Allah’ın emri, Peygamberimizin sünnetiymiş, bütün peygamberler ümmetlerini evliliğe teşvik etmişler.

- Biz şimdi peygamberin isteği üzerine mi evleniyoruz?Bundan benim hiç haberim yok, sen öyle bir şey düşündüysen o başka tabi. (s.96)

Ömer, Havra’ya nikâhın önemini, kutsallığını ve İslami usullere göre yapılması gerektiğini anlatır uzun uzun. Evliliğin zamanla değersizleştirildiğini şu cümlelerle anlatır:

Haram-helal gözetilmiyordu. Nikâhlar, Allah'ın düzeninden başka bir düzen adına yapılıyordu. Nikâh insanı hayvanlardan ayıran özelliklerden biriydi. Bir taklitçilik içine girilmişti.

Halkın bir kısmı kendi dinî ve milli değerlerinden uzaklaşmıştı. (s.97)

Aile kurumu kutsallığı ve bütünlüğüyle romanlarda yer bulur. Yıkılan aileler, dağılan yuvalar anlatılır. “*Aşka Çıkış Yok*” romanında dağılan bir aile, psikolojisi bozulan bir çocuk ve ailenin önemi çocuğun psikolojisi ile şöyle anlatılır:

“*Karı-kocaların aile yuvalarına siktikleri kurşunlar çocukların kalbinden geçiyor, onları yaralıyordu daima. Kurşunlar sonra geri tepiyor anne babayı kahrediyor, vicdan azabına çengelliyordu ölümlerine dek.*” (s.13)

Magdalena'nın babası karısından ayrılıp kızını babasız bıraktığı için kendini suçlu hisseder. Aile kurumunun önemini, çocukların anne babadan ayrı “*Yuvasız bir kuş*” gibi geçirdikleri yıllarda yaşadıkları üzüntülerden yola çıkarak anlatılmıştır.

2.3.4. Yazarlık- Romancılık

Roman yazarlarının sıkça başvurduğu bir yöntemdir roman içinde roman yazma kurgusu. İncelediğimiz romanlarda da yazar olmaya soyunan kahramanların usta yazarlardan ders aldıkları ve bu şekilde iyi bir yazarda olması gereken özellikleri okuyucuya da anlattıkları görülür. Roman yazma sürecini romanın kurgusuna ağdıran yazarlar da iyi bir romanda bulunması gereken unsurları verirken, aslında İslâmî romancıların ortak hedeflerini de vurgulamış olurlar.

“*Benim Çiçeklerim Ateşte Açar*” romanında işlenen önemli bir tema da “*iyi yazar olma*” temasıdır. Romandaki önemli karakterlerden biri olan Bilal Hoca, iyi bir yazarın nasıl olması gerektiğini de şu cümlelerle anlatır:

Hem kitaplarda cümleleşen fikirler, yaşamakta olan ve gelecek nesillere postalanmış birer mektup niteliği taşımaktadır yazar için. Onları eğitici, edepli ve vakarlı buketler haline getirerek topluma sunmak... Beyinlerde derin ufuklar açan, engin, sevgi dolu iklimler yaşatabilen... İşte yazarlık bu... (s.16)

Bilal Hoca'nın çağın endişesi olarak gördüğü şeyler de romanda anlatılan temaya parmak değinir: “*Çağın endişeleri, bozuk ahlak, kısır döngülü sevgi, hoşgörü yetersizliği ve maneviyatsızlık...*”

Senem'in yazarlık serüveni de yazarın edebiyata bakış açısını yansıtan, iyi bir yazar olmak için neler yapılması gerektiğini okuyucuya sunan bir gelişim ser-

giler. Senem'in ilk yazarlık denemeleri hakkında söylediği şu sözler, anlatıcının belli bir yazar kesimine karşı eleştirisini içerir:

Seks manyaklarının, nefsi kıpırdanışlarını tasvir edip iblisin görünmez eliyle insanların beyinlerini kurcalayıp onlara şehvetin kapılarını aralayıp, başka başka havalara sokacaktım... Beyninde sadece, şehvet hisleri kuduran insanları sokağa döküp onlara kurbanlarını gösterecektim demek. Ve buna aydın yazarlık dedirtecektim sonunda... (s.65)

Senem'in "*Nasıl eser yazmalı?*" sorusuna Bilal Hoca'nın verdiği şu cevap ise sadece Ahmet Günbay Yıldız'ın değil, tüm İslâmî roman yazarlarının ortak amacını açıklar:

"Güneşsiz gecelere ışık tutan, kutup yıldızları gibi. Maneviyattan kopartılmış, buhran çağını yaşayan nesli, öze dönüş çizgisine çekecek eserler yazmaya çalışmalısın..." (s.65)

"*Son Pişmanlık*" romanında ideal bir Müslüman olan Yalnız Kadın, aynı zamanda iyi bir yazar olarak tanıtılır ve Bahar'a yazarlık konusunda dersler verir. İyi bir yazar olmanın şartlarının uzun uzun anlatıldığı romanda bu da önemli bir temadır.

Bahar, Yalnız Kadın'a yazar olmanın şartlarını sorar. Yalnız Kadın: "*Sıradan bir yazar mı yoksa toplumun derdine cidden el uzatan dava eri bir yazar mı?*" diye sorar. Sonra da şu şartları taşıyanların yazar olabileceğini söyler:

- a) Kişi önce güzelce karar vermeli.
- b) Kişi hangi davayı savunuyorsa onu çok iyi bilmelidir. Kaldı ki bir dava, özellikle benim davam bilmeden hiç yazılamaz, yazılırsa yanlışlar fazla olur...
- c) Günlük konuları, olayları iyi takip etmeli, "meselelerin İslâm'daki çözümü nedir?" onu araştırmalı.
- d) Çok samimi olmalı, Alkış için, şöhret için yazar olunmaz. Olanlar da yarı yolda dökülürler. Bu iş ihlasla yapılmalıdır.
- e) En önemlilerinden biri, kişinin ruhunda bazı insani özellikler tam olmalı.
- f) Çok okunmalı... Özellikle tefsir, hadis, fıkıh, akaid. Ve davayı dert etmeli. (s.93)

Böylece, Yalnız Kadın'ın ağızından İslâmî roman yazarlarının yazarlık konusundaki görüşlerini de öğrenmiş oluruz. Ayrıca, İslâmî romanlar yazan Yalnız Kadın'ın şu sözleri, İslâmî romancıların sıkıntılı oldukları bir konuya parmak basar:

"Yazdığım romanlarla İslâm'a dönüş yapanlar çeşitli teşkilatlara giriyorlardı. O teşkilatlar eğer beni seviyorsa, onların sevgileri devam ediyor, eğer beni

sevmeyen teşkilatlırsa onlar da zaman içinde aleyhime dönebiliyorlardı. Fedakâr okur bu mudur?” (s.95)

Burada bahsedilen teşkilatların romancılar üzerindeki dolaylı etkisini görmekteyiz. Bazı teşkilatların desteklediği romancıların tanınması ve sevilmesi daha kolay olur. Yazar olmak bütün bu çilelere katlanmayı gerektirir.

“*Benim Çiçeklerim Ateşte Açar*” romanında, romanın ne olduğu sorusuna ise ideal bir yazar olan Bilal Hoca’nın verdiği şu cevap, yine İslâmî roman yazarlarının romana bakışını ortaya koyar:

“*-Roman ıstırap ve çilenin terennümüdür. Derdi olmayan, gayesi olmayan yazamaz... Toplumun tercümanı olmaya soyunduysan dertlisin demektir. İşte o zaman yazmalısın.*” (s.112)

Gençler ise Bilal Hoca’nın eleştirdiği türden romanları okumayı tercih ederler ve Senem’e göre Bilal Hoca’nın görüşlerini taşıyan yazar sayısı azdır. Bunun sebebi ise şöyle açıklanır:

Mezbelelik yerde güller açmaz. Bu neslin okuduğu eserler fikrin çöplüğü hüviyetinde. Yazar elbette yaşadığı hayatı yazacaktır... Toplumun ahlak kurallarını benimseyerek yaşarsa, ilahi bir denge kurulur yeryüzünde.

Irz, mal, can emniyeti dirilir. Şehvetin kudurttuğu, nefislerine malzeme bulamaz ve zihniyet. İşte onun için ahlak sütunlarını bir bir devirmek için yazılan eserler, diziler ve filmlerin yerini edepli eserler ve yapımlar alırsa diye korkmakta olan aydınların dünyasını yaşıyor toplumlar... (s.112)

Erdemin ve ahlakın yok olduğu toplumu, *mezbeleliğe* benzeten Bilal Hoca, kendisi gibi yazmayan yazarları oldukça sert bir dille eleştirir.

2.3.5. Kadınların Kötü Yola Düşmesi

Bu tema, İslâmî romanların birçoğunda ele alınmış olmakla birlikte, muhtevalarındaki ağırlık dereceleri, romanlara göre değişmektedir. Bu tema genellikle toplumsal bir problem olarak ele alınır.

İmanın Manken Kızı, İhtilal Yapan Adam ve Sandra, Bitmeyen Zulmet romanlarında kötü yola düşen kadın kahramanların, romanın sonunda hidayete erdikleri görülür.

İmamın Manken Kızı romanında Fatma, iyi bir ailede yetişmesine, iyi bir dinî eğitim almasına rağmen, mahallelerine taşınan kötü niyetli bir kadın yüzünden beyni yıkanarak evden kaçır. Yaşadığı muhitten ve ailesinden şikâyetçi olan Fatma, zengin olma, özgür yaşam hayalleri ile önce fotomodellik, sonra da mankenlik yapmaya başlar. Uyuşturucu, içki ve kadın pazarlama gibi birçok günahın içine batmış kişilerle aynı evde kalsa da içindeki manevî temel sayesinde yaptığı hatayı anlayıp pişman olur.

Fatma'dan yola çıkarak aslında toplumsal bir yaraya parmak basan yazar, doksanlı yıllarda, şöhret olma hayaliyle evinden kaçan birçok genç kızın nasıl kötü yola düştüklerini bu vaka çerçevesinde okuyucuya sunmuş olur.

2.3.6. Köy-Kent Çatışması

İncelediğimiz romanlarda köyler, henüz bozulmamış, yozlaşmamış insanların olduğu mekânlar olarak tanıtılırken, kentler Batılı yaşamın benimsendiği, yozlaşmış insanların yaşadığı mekânlar olarak tasvir edilir.

“Bitmeyen Zulmet” romanında köy ve kent çatışması teması da ayrı bir yer tutar. Ortaokulu bitirip, köyünde müezzinliğe başlayan, teyzesinin kızı ile evlenen Ramazan, karısının geçirdiği asap bozukluğu hastalığı yüzünden önce Çeşme Ilıcasına; ardından da Çeşme'ye yerleşir. Çeşme'deki şehir hayatı ile köy hayatı arasında sürekli kıyaslama yapılır. Ramazan, karısını da alıp köyüne dönmek ister sürekli. Bunun sebebini şöyle açıklar:

Köyün safiyeti bozulmamıştı. Gerçi din dersi ve terbiyesinden yoksun kalan genç kuşaklar, dinlerine pek bağlı değillerdi. Ama ne de olsa örf ve duygusuna sahip idiler. Köy bakkalında içki satılmıyor, evlere içki kokusu girmemişti ama bazı gençlerin, kırdan bayırda içki alemini yaptıkları söyleniyordu. (s.131)

Ramazan'ın annesi Çeşme'de kalmaya dayanamaz ve köyüne şu sebeplerle dönmek ister:

“Şerife Hanım'ın canına tak etmişti Çeşme. İslâm'a aykırı davranışlar. Gavurdan fazla gavurluk, çırılçıplak kadınlar, arkasından koşan zanileri gördükçe hafakanlar boğuyordu. Bizi ancak köy paklar kanısına sapsanmıştı.” (s.126)

Ilıca ve Çeşme’de, batı kültürünün etkisi daha çok görülmektedir: Kadınlar açık saçık giyinirler, Çeşme plajında kadın-erkek karışık denize girerler, otelde kalanların çoğu Türk olmasına rağmen yabancı turistlerden daha rahat bir yaşamları vardır... Bütün bunlardan rahatsız olan Ramazan, köyü ile burayı karşılaştırır. Köyde, henüz, kadılar çarşaf giymeyi bırakmamıştır, kadın-erkek evde ayrı odalarda misafir edilir, İslâm kültürü hala yaşatılmaktadır. Annesi Şerife Hanım da bu durumu şöyle anlatır:

“Burcu burcu İslâm tüten güzelim köyümüzü bıraktık, cehenneme düştük...”(s.100)

Ancak romanın sonunda köye giden Ramazan, köyünü bıraktığı gibi bulamaz. Artık köyün gençleri de dinî eğitimden yoksundur, bazı kızların başı açıktır, çarşaf giyen kadınlar sadece yaşlılardır. Böylece önce şehirlerde yerleşmeye başlayan İslâm’dan uzaklaşma, köye kadar ulaşır. Bunu şu cümlelerden anlarız:

“Köy eski geleneklerinden uzaklaşıyordu. Bakkal eski bakkal ama tezgâhına içki koymuştu. Gençlerin çoğunun içki kullandığını, hırsızlık olaylarına karıştığını, bazı kızların başı açık dolaştığını görmüştü, üzüntüsü daha da artmıştı.”(s.149)

Köy ne kadar değişse de Çeşme’den kaçıışı yine köye dönmekte bulur Ramazan ve karısına köye dönmeyi teklif eder:

“Görüyorsun, Çeşme’nin yaşantısı hiç İslâm’a uymuyor. Kısa bir ömür için Çeşme’nin nefse hoş gelen gavurca yaşamını yaşamaya değer mi?”(s.161)

Köye gitmemekte ısrar eden Zeynep’in ölünce köyüne gömülmesi de manidardır.

2.3.7. Başörtüsü Sorunu

Doksanlı yıllarda yaşanan “28 Şubat Süreci”nin etkileri günümüze kadar sürmekteydi. İncelediğimiz romanlarda da bu sürecin etkilerini görürüz. Üniversitelere alınmayan başörtülü kızlar, öğretmenlikten ayrılmak zorunda kalanlar gibi mağdur edilen Müslüman kadınların dramları da romanlarda yerini bulur.

“Benim Çiçeklerim Ateşte Açar” romanında işlenen bir başka tema da başörtüsü sorunudur. Senem, Gülşen ve üç kız öğrencinin meselesi olmuştur başörtüsü sorunu. Bu da başörtülü kızların ne kadar az olduğunu gösterir:

“Dönem imtihanlarına başörtülü talebeleri almıyorlardı. Binanın kapıları kendileri için açılmayan, sadece beş öğrenci vardı...” (s.218)

Bilal Hoca, başörtüsü yasağına karşı çaresizdir. Alınan kararlar onu aşmaktadır ve elinden bir şey gelmez:

“Aydın kafaların karanlık kararı bu. Demokrasi ve insan hakları türküsünü söyleyen insanların aldığı bir karar. Oysa, o aydınlar henüz inancın hassasiyetini bile kavrayabilmiş değiller.” (s233)

Bu yasak yüzünden, hiçbir çaba sarf etmeden okulu bırakır Senem ve evlenir.

2.3.8. Irkçılık

Romanlarda İslâm birliği üstünde durulurken, ırkçılık da yerilir. Müslüman milletlerin birbirlerine destek olmaları ve diğer milletlerden olanları da hor görmemeleri gerektiği anlatılır.

“Son Pişmanlık” romanının ana teması ırkçılıktır. Romanın başında Çingene kadın ile başlayan ırksal ayrımcılık daha sonra Türk-Kürt çatışmasında yoğunlaşır. İsmail’in Türk, Bahar’ın Kürt bir aileden gelmesi bu çatışmayı ortaya koyar. Bahar ve Yusuf’un, İslâm’da ırkçılığın olmadığını babaannelerine anlatmaya çalıştıkları bölümlerde bu tema yoğunluk kazanır.

Türklerin de ırkçı olduğunu söyleyen babaanneye Türklerin hepsinin ırkçı olmadığını anlatırlar. Hepsi ırkçı olsa “Kürt olan Bediüzzaman Said Nursi’yi, Selahaddin Eyyubi’yi severler mi?” Türklerde de Kürtlerde de ırkçılık yapanlar vardır. Ama babaanne ikna olmaz. Kurtuluş Savaşında hep beraber savaştıklarını ancak savaşı kazanınca “O bayrak hepimizindi, ama yalnız Türklerin bayrağı” denince babasının küsüp Irak’a yerleştiğini söyler. “Bayrak Türkiye topraklarındaki bütün insanlarındır” denmeliydi onlara göre. Ama Türkler Kürtleri dışlamıştır. Bu nedenle babaanne Türk’leri hiç sevmez.

Aynı durum İsmail'in babası için de geçerlidir. O da Kürtleri sevmez ve kız evi bütün hazırlıkları yapmış, onları isteme törenine beklerken son anda bu nedenle gelmekten vazgeçer. Oğlunun bir Kürt kızı ile evlenmesini istemeyen baba, kızın ailesine olmayacak hakaretler eder.

İrkçilikla ilgili hadislere yer vererek, İslâm'da ırkçılık olmadığı şöyle açıklanır:

“İrkçılığa davet eden bizden değildir. Arabın Aceme (Arap olmayana), Arap olmayanın Arap olana karşı bir üstünlüğü yoktur.” (s.69)

İslâm birliği düşüncesi şöyle vurgulanır:

“İçinde İslâm olmayan hiçbir sistem fayda vermiyor.” (s.33), “*grup ayrımı yapmayın, Kur'an'ın bütününe inananlar bir gruptandır.*” (s.69), “Temelde hepimiz hazret-i Âdem ve Havva'dan türedik, ırklar o kadar önemli değil. Önemli olan, güzel Müslümanlıktır.” (s.59), “İslâm kardeşliğini Türkiye halkı bilmiyor mu?” (s.155)

Böylece ırkçılık İslâmî bakış açısıyla kötülenir ve bu konuda okuyucu adeta bilinçlendirilmeye çalışılır.

SONUÇ

Dünya edebiyatında, özellikle son bir asırdır en fazla ürün verilen, en fazla tartışma yaratan türlerden biri olan romanın, Türk edebiyatında, İslâmî hassasiyete sahip yazarlarca ihtida ve tebliğ vasıtası olarak kullanıldığı özellikle 1970/80’li yıllardan itibaren açık şekilde görülmektedir. Farklı yer ve zamanlarda “İslâmî roman”, “hidayet romanı”, “dinî roman” gibi isimlerle nitelendirilen bu romanlardan 1990-2000 yılları arasında yayımlanmış olanlardan bir kısmını incelediğimiz bu incelememizde bazı ortak sonuçlara ulaştık.

1990-2000 yılları arasında yayımlanmış İslâmî romanları öncelikle yapısal yönden inceledik. İncelediğimiz İslâmî romanların yapısını oluşturan temel öğelerin pek çok yönden ortaklık gösterdiğini tespit ettik. Romanların adlarının seçimi, serim, düğüm, çözüm bölümlerindeki benzerlikler, romanların bölümlere ayrılışında tercih edilen başlıklar başlıca ortak özelliklerdir.

İncelediğimiz İslâmî romanların isimleri belirlenirken genellikle simgesel kavramlar veya özel isimler tercih edilir. Ayrıca, romanın adı, mutlaka romanın içinde açıklanır.

Bölümler birbirinden ayrılırken genellikle içeriği özetleyici bölüm başlıkları tercih edilir. Sadece iki romanda başlık kullanmak yerine şekillerle bölümler ayrılmıştır. Üç romanda da bölüm başlıkları ile birlikte özlü sözler veya şiirlerden yapılan epigraflar kullanılmıştır.

Romanların serim, düğüm, çözüm bölümleri belirgin değildir. Giriş bölümleri genellikle romanın gelişimi hakkında ipuçları verir. Gelişme bölümü fazla merak uyandırmazken, sonuç bölümü de bizi şaşırtmaz.

Romanların sonunda hep iyiler ödüllendirilir. Hidayete eren kişiler ya çocuk sahibi olurlar, ya evlenirler, ya da huzura ererek gerçek mutluluğu bulurlar. Türk Masalları ve Halk Hikâyelerindeki mutlu son İslâmî romanların da vazgeçilmez yapı unsurudur.

İncelediğimiz romanlardan sadece, *İnsanlık Ayağa Kalk* adlı eserin büyük bir bölümü öz yaşam öyküsü şeklinde kahraman anlatıcının bakış açısıyla okura sunulmuştur. Romanın başında ve sonunda yazar, müşahit olarak bu günceyi ner-

den bulduğunu anlatarak kurguya katılır ve romanın müşahit anlatıcısı olur. Romanda kahraman bakış açısı, kahramanın yaşadığı olayları, insanlık dışı işkenceleri onun gözünden görmemizi, onun hislerini ve psikolojisini anlamamızı sağlar.

İncelediğimiz diğer on bir romanda hâkim anlatıcı kullanılmıştır. Kahramanların duygu ve düşüncelerini bilmesi yanında anlatıcı, olaylara ve şahıslara müdahil olur. Kendi görüşlerini, yorumunu ve tarafını belli eder.

1990- 2000 yılları arası İslâmî romanlarda Ali Erkan Kavaklı dışında postmodern kurgu yöntemlerini kullanan yazarlara rastlanmaz.

Üst kurmaca, bilinç akışı, kozmik zaman gibi modern romana ait yapı unsurları bu dönem İslâmî romanlarında tercih edilmez.

Mektup, günlük, gazete yazısı gibi farklı metin yapıları kullanılarak anlatıma zenginlik kazandırılır.

İncelenen on iki romanda kullanılan belli başlı anlatım teknikleri şunlardır: öyküleyici anlatım, açıklayıcı anlatım, betimleyici anlatım, diyalog, iç monolog, montaj, geriye dönüş.

Bu tekniklerin kullanım sıklıklarına bakıldığında karşımıza ilk olarak öyküleyici anlatım çıkar. Yazarlar, her romanında belli bir olayın etrafında dönen kişilerin hayatlarını aktarmak istemişlerdir. Bu sebeple roman kişilerinin yaşadıkları olayların anlatımında öyküleyici anlatıma başvurmuştur.

Romanlarda kullanılan bir diğer anlatım yöntemi de açıklayıcı anlatımdır. Yazarlar, olayların anlatımında araya girerek bilgi vermektedirler. Tarihi olayların yanı sıra belirli bir terimin, mekânın ya da kişinin tanıtımında da açıklayıcı anlatıma başvurulmuştur. Özellikle olayların geçtiği mekânların tanıtımında bir gezi yazısı niteliği taşıyabilecek açıklamalara yer verilmiştir.

Açıklayıcı anlatımın etkin olduğu bölümlerde betimleyici anlatımın da kullanıldığı görülmektedir. Mekânların tanıtımında verilen betimlemeler, mekânların okuyucunun gözünde canlanmasını sağlamıştır.

Yazarların romanlarında kullandığı tekniklerden biri de, geriye dönüş (flashback) tekniğidir. Yazarlar, roman kişilerini konuşurken onların geçmişe

yolculuk yapmalarına izin vermiş, böylelikle roman kişilerinin daha iyi tanınmasını sağlamışlardır.

Montaj tekniği, romanların anlatımına hareketlilik kazandırmak için başvurulan bir tekniktir. Kur'an'dan ayetler İslâmî romanlarda sıkça başvurulan montajlardır. Hadisler, gazete yazıları ve tanınmış şairlerin şiirleri de montajlanmıştır.

Alıntılama tekniği de romanlarda görülmektedir. Yazarlar, düşüncelerini destekleyici sözleri yerleştirmiş ve düşüncelerinin kanıtlanmasını sağlamıştır. Bölüm başlarında kullanılan sözler de bu alıntılama tekniğine örnektir. Çünkü bu alıntılar, o bölüm hakkında anlatılanların özetleri konumundadır.

İç monolog tekniği, yazarların sıklıkla kullandığı tekniklerden biridir. Roman kişilerinin, baskılarla yalnızlığa itildikleri bölümlerde iç hesaplaşmaları ya da düşünceleri iç monologlarla anlatılır. Sese dönüşmeyen ama iç sesi düzenli biçimde ortaya çıkaran iç monolog, okurla kahraman arasına anlatıcıyı sokmadan okurun doğrudan kahramanı tanımasını, anlamasını sağlayan bir tekniktir. Roman kişilerinin kendisiyle hesaplaştığı ve durumunun ne olduğunu anlamaya çalıştığı bölümlerde kullanılan bu teknik, günlük konuşma dilinde verilmiş iç seslerden oluşmaktadır.

Anlatıcının roman kişisi olduğu bölümlerde ise iç diyalog tekniğine başvurulduğu görülmektedir. Anlatıcı, başından geçen bir olayın ya da durumun anlatımında karşısında biri varmış gibi anlatarak iç diyalog tekniğini kullanmaktadır. Bu anlatım tekniği roman kişisinin günlüklerinde ya da mektuplarında kendini göstermektedir.

Genellikle, gerçek yaşam öykülerinin yazar tarafından dinlenmesi ve romanlaştırılması kurgusu birçok romanda kullanılan ortak bir yapıyı daha görmemizi sağlar.

İncelediğimiz İslâmî romanların olay örgülerinde pek çok yönden ortaklık gösterdikleri görülür. Vakanın kuruluşu, gelişmesi, sunuluşu, niteliği, vaka halkalarının zaman içindeki düzenlenişi, vakanın doğmasına neden olan çatışmaların niteliği, vakanın insan, zaman ve mekânla ilişkileri bu ortaklıkların başlıcalarıdır.

Yazarlar, romanlarında, klasik vaka gelişimini esas almakla birlikte, hacim bakımından, zaman zaman, farklı bir yapı ortaya koyarlar. Bazı romanlarda, vaka ya hazırlık niteliği de taşıyan giriş bölümleri, geriye dönüş tekniği ile verilen asıl vakanın öncesinde cereyan eden olaylarla oldukça geniş bir hacme kavuşturulmuştur.

“*Bitmeyen Zulmet*”, bu tür romanlara bir örnektir. Bu eserin, yüz elli sayfaya yakın bir yekûn tutan ilk bölümünden, başkahramanın çocukluğu, okuduğu okullar, babasının ölümü gibi olayların asıl vaka ile alakası yoktur. Ancak İslâmî yaşamı benimseyenlerin çektikleri sıkıntıları tarihsel bir metin havasında sunar.

Vakanın çözümüne ayrılan sonuç bölümleri genellikle kısa tutulmaktadır. Vaka şaşırtıcı değil, daha önceden vakanın gelişiminde sezdirildiği gibi, beklendiği biçimde sona erer. Romanların hepsinde başkahramanın sonunda hidayete ereceğini biliriz.

Bazı vaka halkalarında anlatıcının tamamen vakanın dışına çıktığı, sözü tamamen kahramanlara devrettiği görülür. Bu durum, kahramanların herhangi birinin anlattığı vaka halkaları için geçerlidir. Vakayı anlatan kahramanlar, diğer insanların konuşmalarını da aynen naklederler.

İncelediğimiz romanlarda mekân olarak seçilen açık ve kapalı mekânlar genellikle kahramanın bakış açısına göre tasvir edilmiştir. Öznel değerlendirmelemlerle, genellikle sanatkârane bir üslûpla tanıtılan iç ve dış mekânlar, bu romanlarda üstünde durulmayan unsurlar olarak ikinci planda kalır. Vakanın önemi, verilmek istenen mesajın ağırlığı, mekânları ikinci derecede önem taşıyan unsurlar haline getirir.

Mekânların kahramanın psikolojisine tesirine hiçbir romanda değinilmezken, kapalı mekân olarak seçilen evler genellikle kahramanların gelir seviyeleriyle doğru orantılı olarak orta halli insanların oturabileceği apartman daireleridir. Eşyalar basit ve sadedir. Gösterişten kaçınılır.

Dış mekân olarak romanların biri Ankara’da, biri İzmir ve Bursa’da, diğerleri ise İstanbul’da geçer. Büyük şehirlerin dış mekân olarak seçilmesinin sebebi buralarda İslâmî yaşamın daha çok yozlaşması ve Batılı yaşam tarzının benimsenmiş olmasıdır. Büyük şehirde doğup büyüyen roman kahramanları, ailelerin-

den de çevrelerinden de İslâm'ı öğrenemez. Müslümanların ezildiği, hor görüldüğü mekânlar büyük şehirlerdir. Arka plan olarak bu şehirlerin seçilmesinin bir sebebi de yazarların büyük şehirlerde yaşaması ve yaşadıkları çevreyi anlatmalarıdır.

Bütün romanlarda hâkim tema, hidayete erme olduğundan kişiler inançlarındaki müspet değişiklik oranında vakada yer alırlar. Bu tema nedeniyle genelde kişiler az, olaylar basittir.

İncelediğimiz romanlarda başkahramanlar genellikle on sekiz ila otuz yaş aralığındadır. Genç ve yetişme çağında kişilerin inanç yönünden yaşadıkları olumlu yöndeki değişim anlatılırken aile ve çevre şartları da göz önünde bulundurulur. Genel olarak inanç açısından yoksun, İslâm'ı tanımayan başkarakterler genç kızlardır. Az da olsa genç erkekler de vardır. Çocuk kahramanlara ise genellikle safliğin ve temizliğin simgesi olarak ya da Allah'ın bir lütfu olarak yer verilir.

Başkahramanların anne-babaları ya yol gösterici ya da yanlış dinî eğitim vermiş cehaletin simgesi kişilerdir. Olumlu ya da olumsuz ama gençler üzerinde mutlaka bir yönlendirmeleri vardır.

Romanlarda kahramanlar ya orta sınıf, memur, ya da işçi çocuklarıdır. Apartman dairelerinde ya da lojmanlarda kalırlar. Ekonomik kaygı kendini hep hissettirir.

Tezimizin ikinci bölümünde, incelediğimiz romanlardaki temaları ayrıntılı bir biçimde vermeye çalıştık. 1990-2000 yılları arasındaki İslâmî romanlarda şu temaları tespit ettik:

Aşk, Zalimlik, Ölüm, Hidayete Erme, İslâm'ın Yanlış Öğretilmesi, Sözde Müslümanlık, İslâm Birliği, Cihat, Din ve Vicdan Hürriyeti, Nur Cemaati, Geçici Dünya-İmtihan Dünyası, Maddi Zenginlik, Kültürel Yozlaşma-Batılılaşma, Evlilik- Aile, Yazarlık-Romancılık, Kadınların Kötü Yola Düşmesi, Köy-Kent Çatışması, Başörtüsü Sorunu, Irkçılık.

İslâmî roman yazarlarının romanlarının muhtevasını oluşturan temel söylem “hidayete erme” temasıdır. Yaşı, eğitimi, sosyal çevresi, cinsiyeti gibi özellikleri değişse de romanların hepsinde doğru yolu bulma eğiliminde olan gelişmeci

kişilikler anlatılmıştır. 1990- 2000 yılları arasında çıkan İslâmî romanlarda da bunun devam ettiğini görmekteyiz. Hidayete erme teması ferdî bir tema olmasına rağmen, dinî eğitimdeki hatalar, toplumsal yozlaşma, batıya özenme gibi sosyal bozukluklar romanların zeminini oluşturur.

1980'den sonra İslâmî romanlarda fertten topluma yöneliş söz konusudur. Ferdin problemlerini genelleştiren yazarlar toplumsal sorunlara ışık tutacak zeminler hazırlar. Bu yüzden ferdî bir konu gibi görülebilecek birçok tema sosyal bir alt yapıyı barındırır. Az sayıda tema fertte şahsileşmiştir ve bu temalar da derinlemesine işlenmemiştir.

İncelediğimiz İslâmî romanlarda beşeri aşk hep Allah aşkına ulaşmada bir araç olarak görülmüştür. Başkahramanlar genelde genç kızlar olduğu için, genç kızın genç erkeğe duyduğu aşk üzerinde fazla durulmadan anlatıldıktan sonra bu aşk hidayete ermede bir araç rolünü üstlenir. Genç erkeğe olan aşkından darbe yiyen, ya da beşeri aşkın geçiciliğinin farkına varan kahramanlar Allah aşkına yönelirler.

İslâmî romanlarda gerçek Müslümanlar hep zulme uğrarlar. Zalimler sadece Müslüman olmayanlar değildir. Sözde Müslüman olup, din kardeşine zulmedenler de anlatılır.

İncelediğimiz romanlarda ölüm teması, kahramanların hidayete erişinde bir basamak olarak kullanılır. Ölümden korkmayla başlayan kendine gelme ve doğru yolu bulma süreci, kahramanın hayatını bir gün öleceğini anlayarak İslâm'a yönelmesiyle son bulur.

1990-2000 yılları arasında çıkan İslami romanlarda, çağın problemi olarak görülen “şuursuz Müslümanlık”, roman kahramanlarının başlarına gelen çeşitli olaylar veya karşılaştıkları kişiler aracılığı ile “şuurlu Müslüman” olmaları ile neticelenir. Kahramanlardaki bu değişim, İslâm'ı doğru tanımayı ve hatalarının farkına varmayı gerekli kıldığı için kahramanların hep bir dönüşüm noktaları vardır. Bu bazen yaşadıkları ibretlik bir olay, bazen tanıdıkları mübarek bir zat veya din adamı, bazen okudukları bir kitap aracılığıyla olabilir.

Hidayete erme, eserlerde, bir yandan bireyci bir tutumla ele alınırken, diğer yandan da örnekler çoğaltılarak “doğalcı” /natüralist bir tavır sergilenir. Asıl

vaka ile doğrudan ilişkisi olmayan kahramanların hidayete erişi mesaja yönelik bir vurgulama yapma isteğinden kaynaklanan, yukarıda işaret ettiğimiz doğalcı anlayışın, seçme yapmak yerine, örnekleri çoğaltarak gerçeklik kazandırma çabasının sonucudur. Burada örneklerin çoğaltılması inanç yoksunluğunun toplumsal bir problem hâline geldiğini gösterir.

Bu romanlarda üzerinde durulan temalardan biri de İslâm'ın öğretilmediği ya da yanlış ve eksik öğretildiği temasıdır. Müslümanım diyen birçok kişinin İslâm'ı yaşam biçimi haline getirememesi; çoğunun namazdan, camiden, Kur'an'dan bîhaber yaşaması çağımızın ortak problemidir. Bu problemi çok açık bir şekilde işleyen romancılarımız başkahramanları ve yardımcı kahramanları aracılığıyla İslâm'ı ilerleyen yaşlarda öğrenmenin mümkün olduğunu, ailelerin din eğitimi vermede ne kadar eksik kaldıklarını anlatırlar.

İncelediğimiz romanlarda işlenen önemli bir tema da “*sözde Müslümanlık*” temasıdır. İslâm'ın öğretilmemesinden, yanlış anlatılmasından ortaya çıkan bu tipler romanın sonunda ya kötü bir sona mahkûm olur ya da hidayete ererler.

İslâm birliği düşüncesi, sadece bir romanda vurgulanmıştır. Bunun sebebi de bu siyasi akımın geçerliğini yitirmiş olması ve artık ulaşılmaması mümkün bir hedef olarak görülüyor olmasıdır.

Din ve vicdan hürriyetlerinin gasp edildiği Müslümanlar, zulme uğrayan taraf olarak romanlarda yer alırlar. *Bitmeyen Zulmet* ve *İnsanlık Ayağa Kalk* romanlarında Müslümanların gördüğü zulümlerden yukarıda bahsetmiştik. Gördükleri zulümler, din ve vicdan hürriyetinin olmamasından kaynaklanır.

“*Hançer Saplı Yüreğimde*” romanında, din ve vicdan hürriyeti ana temadır. Hem dinin gereklerini yapmak, hem de okumak isteyen genç kızların yaşadıkları zulümler baştan sona hiç eksilmeyen bir tempoyla anlatılır. Sadece üniversitelerde değil pek çok İmam Hatip lisesinde de başörtüsü sorunu yaşanır. Başörtülü olduğu için birçok öğretmen meslekten uzaklaştırılır. Gerek kahramanlar gerekse gündemden haberlerle bu temalar ayrıntılı ve gerçekçi bir şekilde işlenir.

Hapse atıldıklarında bile namazlarını ihmal etmeyen başörtülü, İslâm'a gönülden bağlanmış, bu dünya hayatını ahiret hayatına tercih etmemişlerdir. Bir

yandan da savaşlarını sürdürürler, direnirler. Başlı örtülülerin, dindar kadınların eve kapanıp kalmalarına, pasifleştirilmelerine karşıdır.

İncelediğimiz romanlarda, beşeri hayatın geçiciliği özellikle vurgulanır. Ahiret hayatına hazırlık evresi olan bu dünya yaşamına insanların sınımsız sarıldıkları, dünya nimetleri ile gözlerini kör edip ölümü ve ahireti düşünmedikleri anlatılır.

Doksanlı yıllarda İslâm'ı yayma ve İslâmî şuur kazandırma gibi amaçları olan cemaatlerden biridir Nur cemaati. Bu dönemde yazılmış İslâmî romanlarda ondan bahsedilmesi de gayet doğaldır. Birçok kahramanın bu cemaatle tanışması hayatlarının değişmesini ve hidayete ermelerini sağlamıştır.

1990'lı yıllardan itibaren İslamcı siyaset içinde yer alan kişilerin yeni bir sermaye sınıfı oluşturmalarıyla birlikte geleneksel burjuva kimliği değişmeye başlamış, bu sınıfa Anadolu kökenli, İslâmî ideolojiyi savunan bireyler de dâhil olmuştur. Dolayısıyla siyasal İslâm, 1980 öncesindeki gibi sadece fedakârlığa dayanan ve dünya zevklerinden uzak durmayı amaçlayan bir hareket olmaktan çıkmış, zenginlik İslâmî kesimdeki ortak hissiyatın dile getirilmesi olarak romanlara yansımıştır. Batılı yaşam, kültürün yozlaştırılması sosyal birer problem olarak romanlarda işlenmiştir. Sosyal yapının temel taşı olan aile kurumu ve evlilikler İslâmî usullere göre düzenlenmesi şart olan aksi takdirde dağılan yapılar olarak eserlerde karşımıza çıkar.

İyi yazar olmanın şartları ve iyi bir romanın nasıl olması gerektiği de romanlarda işlenen temalardandır. Bu temayı sosyal temalar başlığı altında değerlendirmemizin sebebi yazarlığı, toplumu aydınlatma ve İslâm'ı yaymada bir araç olarak görme anlayışının toplumcu edebiyat kavramıyla kesişmesinden kaynaklıdır.

Kadınların kötü yola düşmesi, ırkçılık, köy- kent çatışması, başörtüsü sorunu gibi temalar bir romanla sınırlı kalan ancak doksanlı yıllardaki hidayet romanlarında işlenmesi önem arz eden diğer temalardır.

İncelediğimiz hidayet romanlarında arayış içindeki kişilerin yanı sıra İslâm'ı doğru yaşayan insanlar da çoğunlukla zengindir. 1980 öncesindeki hidayet romanlarında fakirlik öne çıktığı halde, yakın dönemin eserlerinde hidayete ermiş

insanlar çoğunlukla zenginlikle ödüllendirilir. Romanlarda zengin karakterlerin artması, 1980'den sonra İslâmcı sermayenin gelişmesiyle alakalıdır.

Ekonomik anlamda giderek gelişen ve eğitim düzeyi artan İslâmcılar, hidayet romanlarında da kendilerini gösterirler.

İncelediğimiz romanlarda, İslâm dininden uzak yaşantıya sahip kahramanların çoğunun Batılı bir yaşam tarzına özendiklerini ve dinleriyle birlikte kültürlerinden de uzaklaştıklarını görürüz. Türk kültürü ve yaşantısında olmayan Batılı yaşayışın birçok özelliği toplumumuzda hızla yayılmaktadır. Bugün olduğu gibi doksanlı yılların da problemi olan bu kültürel yozlaşma romanların da ana temaları arasındadır.

Hidayet romanları içerisinde İslamcılık ideolojisini en sert biçimde savunan Emine Şenlikoğlu, eserlerinde çağdaş yaşamı ve Batılılaşmayı çok sert biçimde eleştirir.

Roman içinde roman yazma kurgusu, yazarların sıkça başvurduğu bir yöntemdir. İncelediğimiz romanlarda da yazar olmaya soyunan kahramanların usta yazarlardan ders aldıkları ve bu şekilde iyi bir yazarda olması gereken özellikleri okuyucuya da anlattıkları görülür. Roman yazma sürecini romanın kurgusuna ağdıran yazarlar da iyi bir romanda bulunması gereken unsurları verirken, aslında İslâmî roman yazarlarının ortak hedeflerini de vurgulamış olurlar.

Aileye bakış hiç şüphesiz bir medeniyet ve uygarlık anlayışının, yani bir zihniyet algısının tezahürüdür. Bu anlamda İslâmî roman yazarları da kendi zihniyetleri doğrultusunda aileyi yorumlamış, eserlerinde işlemişlerdir. Ailede verilen dinî eğitim, ailede İslâmî yaşam, bu romanların çekirdeğidir.

Kadınların kötü yola düşmesi incelediğimiz romanlarda işlenen bir başka sosyal temadır. İnanç yoksunluğu, Batılı yaşam arzusu genç kadınların ahlaksız ilişkilere girmelerine sebep olur. *İmamın Manken Kızı*, *İhtilal Yapan Adam* ve *Sandra*, *Bitmeyen Zulmet* romanlarında kötü yola düşen kadın kahramanların, romanın sonunda hidayete erdikleri görülür.

İslâmî romanlarda işlenen bir başka tema da köy-kent çatışmasıdır. Köyler, henüz bozulmamış, yozlaşmamış insanların olduğu mekânlar olarak tanıtılırken,

kentler Batılı yaşamın benimsendiği, yozlaşmış insanların yaşadığı mekânlar olarak tasvir edilir. Bu bağlamda İslâmî yaşam köy-kent çatışmasını belirler.

Doksanlı yıllarda yaşanan “28 Şubat Süreci”nin etkileri günümüze kadar sürmektedir. İncelediğimiz romanlarda da bu sürecin etkilerini görürüz. Üniversitelere alınmayan başörtülü kızlar, öğretmenlikten ayrılmak zorunda kalanlar gibi mağdur edilen Müslüman kadınların dramları da romanlarda yerini bulur.

İrkçılık teması İslâmî bakış açısıyla işlenen bir diğer temadır. İslâm birliğinin kurulması gerektiğinin üstünde durulurken, ırkçılık yerilir. Müslüman milletlerin birbirlerine destek olmaları ve diğer milletlerden olanları da hor görmemeleri gerektiği anlatılır. Önemli olanın din kardeşliği olduğu vurgulanır.

KAYNAKÇA

Romanlar

- Asımgil, Sevim, *İsmailağa Sokağı ve Sevda Çiçeği*, İstanbul:İpek Yayınları, 2008.
- , *Aşka Çıkış Yok*, İstanbul:Timaş Yayınları, 1999.
- , *Düğünümde Ağlama*, İstanbul:Lacivert Kitap, 2010.
- Cilasun, Raif, *Bitmeyen Zulmet*, İstanbul:Çelik Yayınevi, 1996.
- Kavaklı, Ali Erkan, *Hançer Saplı Yüreğimde*, İstanbul:Nesil yayınları, 2006.
- , *Hicran*, İstanbul:Nesil Yayınları, 2009.
- , *İnsanlık Ayağa Kalk*, İstanbul:Nesil Yayınları, 2012.
- Şenlikoğlu, Emine Özkan, *Sabıkalı ve Dul*, İstanbul:Mektup Yayınları, 2011.
- , *Son Pişmanlık Fayda Eder*, İstanbul:Mektup Yayınları, 2011.
- , *İmamın Manken Kızı*, İstanbul:Mektup Yayınları, 1997.
- Yıldız, Ahmet Günbay, *Benim Çiçeklerim Ateşte Açar*, İstanbul:Timaş Yayınları, 2011.
- , *Mavi Gözyaşı*, İstanbul:Timaş Yayınları, 2012.

İkincil Kaynaklar

- Ağar, M. Emin, "Son İki Yılda Roman ve Hikâye", *Suffe Kültür Sanat Yıllığı 1987-1988*, İstanbul:Suffe Yayınları, 1988, ss. 75-76.
- Akçay, Ahmet Sait, *Bellekteki Huriler: İslamcı Popülist Kültüre Eleştirel Bakış*, İstanbul:Selis Kitap, 2005.
- Aktaş, Şerif, *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Ankara:AkçağYayınları, 1986.
- , *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.
- Alain, *Edebiyat Üzerine Söyleşiler*, çev. Asım Bezirci, İstanbul:Yazko Edebiyat, 1981.
- Andı, M. Fatih, *Roman ve Hayat*, İstanbul:Kitabevi Yayınları, 1999.
- , *Edebiyat Araştırmaları*, İstanbul:Kitabevi Yayınları, 2000.
- Aydın, Mehmet, *Din Felsefesi*, İstanbul:Selçuk Yayınları, 1992.

- Aytaç, Gürsel, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Ankara:Gündoğan Yayıncılık, 1990.
- Bostan, Hayri, “Mustafa Miyasoğlu ile Roman Üzerine Bir Söyleşi”, *Türk Edebiyatı*, S.226(Aralık 1995), ss. 43-44.
- Bourneur,Ronald - Quellet, Réal,*Roman Dünyası ve İncelemesi*, çev. Hüseyin Gümüş, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- Boztoprak, Galip,“Romanımıza Doğru”, *Suffe Kültür Sanat Yıllığı 1982*.
- Bulaç,Ali,“İslamcılık Meselesi”,*Zaman*,(21 Temmuz 2012).
- Çalışkan, Adem, *Cumhuriyet devri İslâmî Türk Edebiyatı(1960-2000)*, (Basılmamış Doktora Tezi), I. Cilt, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2002.
- Çayır, Kenan, “İslamcı Bir sivil Toplum Örgütü: Gökkuşacağı İstanbul Kadın Platformu”,*İslam 'ın Yeni Kamusal Yüzleri*, Haz. Nilüfer Göle, İstanbul: Metis Yayınları, 2010.
- , *Türkiye 'de İslâmıcılık ve İslâmî Edebiyat: Toplu Hidayet Söyleminden Yeni Bireysel Müslümanlıklara*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- , “İslami Edebiyat”, Milliyet Kitap, <http://www.milliyet.com.tr/ özel/ kitap/050805/02.html>, [18 Aralık 2008].
- Çetişli, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş 2 (Hikâye-Roman-Tiyatro)*, Ankara:Akçağ Yayınları, 2004.
- Çokyiğit, Coşkun, “İslâmî Edebiyat Ne Cihad İlânı Ne De Softalıktır!”,*Suffe Kültür Sanat Yıllığı 1987-1988*, (1988), ss. 390-398.
- Demirel, Tanel, “Cumhuriyet Döneminde Alternatif Batılılaşma Arayışları: 1946 Sonrası Muhafazakar Modernleşmeci Eğilimler Üzerine Bazı Değınmeler”,*Modernleşme ve Batıcılık*, C.III, İstanbul:İletişim Yayınları, 2004.
- Dönmez, Nagihan, *İslâmî Popüler Romanlarda Müslüman Kimliğin Değişimi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) On dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2009.
- Eagleton, Terry, *Edebiyat Kuramı: Giriş*, trc. Tuncay Birkan, İstanbul:Ayrıntı Yayınları, 2004.

- Eco, Umberto, *Anlatı Ormanında Altı Gezinti*, trc. Kemal Atalay, İstanbul:Can Yayınları, 1995.
- Eliot, T.S. “Edebiyat ve Din”, *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, trc. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara:Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983, ss. 109-112.
- El-Keylani, Necip, *İslâmî Edebiyata Giriş*, çev: Ali Nar, İstanbul:Risale Basın-Yayın, 1988.
- Emiroğlu, Öztürk, *Türkiye’de Edebiyat Toplulukları*, Ankara:Akçağ Yayınları, 2003.
- Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul:Dergah Yayınları, 1998.
- , *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul:Dergah Yayınları, 2001.
- Eroğlu, Ebubekir, “İslâmî Edebiyat Terimi”, *Suffe Kültür Sanat Yıllığı (1982)*, ss. 218-221.
- Feroz, Ahmad, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul:Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Forster, E.M. *Roman Sanatı*, çev. Ünal Aytür, İstanbul:Adam Yayınları, 1982.
- Genette, Gerard, “Anlatı türleri ve anlatıcının işlevi”, *Kitaplık*, S.87, (2005).
- Goldmann, Lucien, *Roman Sosyolojisi*, çev. Ayberk Erkay, Ankara:Birleşik Yayınevi, 2005.
- Göle, Nilüfer, *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*, İstanbul:Metis Yayınları, 2000.
- Gülendam, Ramazan, “Türk Romanında Dine ve Din Adamına Bakış”, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, S.6(2006), ss. 310-314.
- Gümüş, Semih, “Önsöz”, Bourneur, Ronald - Quillet, Réal, *Roman Dünyası ve İncelemesi*, trc. Hüseyin Gümüş, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989, ss. 6-28.
- Gümüş, Semih, *Roman Kitabı*, İstanbul: Adam Yayınları, 1991.
- Güngör, Erol, *İslâm’ın Bugünkü Meseleleri*, İstanbul:Ötüken Yayınları, 1990.
- Gürbilek, Nurdan, *Vitrinde Yaşamak: 1980’lerin Kültürel İklimi*, İstanbul:Metis Yayınları, 2001.
- Güzelşen, Mehmet Rifat, *Roman Kurgusu ve Yapısal Çözümleme* (Michel Butor’un Değişim’i), Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1978.

- Haedens, Kleber, *Roman Sanatı*, çev. Yaşar Nabi, İstanbul:Varlık Yayınevi, 1953.
- Havery, W.J. “*Romanda Sosyal Ortam*”, Philip Stevic, Roman Teorisi, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara, 1988.
- Issı, Ahmet Cüneyt, “Türk Edebiyatının Romanla Tanışması”, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, S. 65/66/67(2002), ss. 20-23.
- Kabaklı, Ahmet, “Hekimoğlu İsmail(1932)”, *Türk Edebiyatı*, C.V, İstanbul:Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2006, ss. 711-712.
- , “Yeni İslâmî Akım”, *Türk Edebiyatı*, C.V, İstanbul:Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2006, ss. 699-705.
- Kahraman, Hasan Bülent, *Türk sağı ve AKP*, İstanbul:Agora Kitaplığı, 2007.
- Kaplan, Ramazan. “ Edebiyat ve Toplum ”, *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*, Eski şehir A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 1998.
- Kara, İsmail, “*Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi*”, İstanbul:Risale Yayınları, 1986.
- Kemal, Namık, “*Mukaddime-i Celal*” *Celâledin Harzemşah*, Haz. Hüseyin Ayan, İstanbul, Dergah Yayınları, 1975.
- Kemikli, Bilal, “Edebiyat ve Din”, *Türk İslâm Edebiyatı*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2010, ss.4-6.
- Komisyon, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.IV, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1981.
- 0
- Kundera, Milan, *Roman Sanatı*, çev. İsmail Yerguz, İstanbul:Afa Yayınları, 1989.
- Levent, Agah Sırrı, *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Ankara:1962.
- Lord, Nortbournne, *Modern Dünyada Din*, çev. Şahabettin Yalçın, İstanbul:İnsan Yayınları, 1995.
- Lukacs, George, *Roman Kuramı*, çev.Cem Soydemir, İstanbul:Metis Yayınları, 2003.
- Maraşlıoğlu, Mehmet, “Romanın Koşulları”, *Suffe Kültür Sanat Yıllığı (1982)*, ss.233-234.
- Milas, Herkül, *Türk Romanı ve “Öteki”*, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000.

- Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İstanbul:İletişim Yayınları, 1987.
- Naci, Fethi, “ *Türkiye’de Roman ve Toplumsal Değişme* ”, İstanbul:Gerçek Yayınevi, 1981.
- , *100 Yılın 100 Türk Romanı*, İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.
- Nar, Ali, “İslâmî Edebiyat Değerlendirmesi”, *Mavera*,S.125, (Mayıs,1987).
- Narlı, Mehmet, *Roman Ne Anlatır-Cumhuriyet Dönemi (1920-2000)*, Ankara:Akçağ Yayınları, 2007.
- Niyazi, Mehmed, *Medeniyetimizin Analizi ve Geleceği*, İstanbul:Ötüken Yayınları, 2000.
- Okay, M. Orhan, “Cumhuriyet Devri Edebiyatı Üzerine Bazı Dikkatler”, *Yeni Türkiye, Cumhuriyet Özel Sayısı IV (Kültürel Değerlendirme)*, S.23-24, (Eylül-Aralık 1998), ss.2896-2897.
- Önertoy, Olcay, *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*, Ankara:Türkiye İş Bankası Yayınları, 1984.
- Özdemir, Emin, *Yazınsal Türler*, Ankara:Ümit Yayıncılık, 1994.
- Özdemir, Fatih, *Peyami Safa’nın Eserlerinde Din* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2003.
- Özdenören, Rasim, “Hikaye Üstüne Oturum”,(Yöneten: Mehmet Maraşoğlu. Katılımcılar: Alim Kahraman, Rasim Özdenören, Necmettin Turinay, Aleaddin Özdenören), *Mavera*,S.46.
- Özel, Ahmet, *İslam Hukukunda Milletlerarası Münasebetler ve Ülke Kavramı*, İstanbul Marifet Yay. [ts].
- Özgül, M. Kayahan, *Kandille İskandil*, Ankara:Hece, 2003.
- Parla, Jale, *Don Kişot’tan, Bugüne Roman*, İstanbul:İletişim Yayınları, 2009.
- Pazarlı, Osman, *Din Psikolojisi*, İstanbul:Remzi Kitabevi, 1972.
- Pekolcay, Necla, *İslâmî Türk Edebiyatı*, İstanbul:İslâm Medeniyeti Yayınları, 1968.
- Peters, Rudolph, *İslam ve Sömürgecilik*, Ter. Süleyman Gündüz, İstanbul: Nehir Yay. 1989.

- Robertson, Roland, *Din Sosyolojisinin Gelişimi*, çev. Abdullah Topçuoğlu, Ankara:Vadi Yayınları, 1996.
- Sağlık, Şaban, “Kitle Kültürü ve Popüler İslâmî Romanlar II”,*Dergah Dergisi*, S. 107, (Ocak, 1999).
- , *Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara:Hece Yayınları, 2003.
- Sarıtaş, Muhammed, “İslâm Medeniyetinde İslâmî ve Tasavvufî Edebiyatın Çağdaş Konumu”, *Kültürler Savaşı*, Haz. Mehmet Arslan, İstanbul: Akabe Yayınları, 1986, ss. 284-285.
- Sezen, Yümni, *İslam Sosyolojisine Giriş*, İstanbul: Turan Kültür Vakfı Yayını, 1994.
- Stevick, Philip - Lavrence, Davit Herbert, *Roman Teorisi*, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınları, 1988.
- Subaşı, Necdet, *Ara Dönem Din Politikaları*, İstanbul: Küre Yayınları, 2005.
- , “İslamcılığın Seyr-ü Seferi”, *Star Açık Görüş*, (23.07.2012).
- Şener, H. İbrahim, *Türk İslâm Edebiyatı*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2008.
- Şenlikoğlu, Emine, “İmamın Manken Kızı”
<http://www.eminesenlikoglu.org/13785>[30.04.2007]
- “Sabıkalı ve Dul”,<http://www.eminesenlikoglu.org/13785> [30/04/2007].
- Tanpınar, A. Hamdi, “Roman ve Romancıya Dair Notlar”,*Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2000, ss. 59-63.
- , *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 2003.
- Taplamacıoğlu, Mehmet, *Din Sosyolojisi*, Ankara: A.Ü.İ. Fak. Yayınları, 1986.
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002.
- Timur, Kemal, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar*, Ankara: Elips Kitap, 2006.
- Tosun, Necip, “Türk Öykücülüğünde Ailenin Serüveni”, *Hece Öykü*, S.12, (Kasım-Aralık 2005), ss. 84-85.
- Tunaya, Tarık Zafer, *İslâmcılık Akımı*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

- Tuncer, Hüseyin, “İslâmî Görüş Etrafında Toplanış”, *Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi*, C.VIII, Ankara:Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2007.
- Tural, Sadık Kemal, “Tarihi Roman ve Atsız’ın Tarihi Romanları Üzerine Düşünceler”, *Atsız Armağanı*, İst.1976.
- Türköne, Mümtaz’er, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.III, İstanbul, 2001.
- Uğur, Veli, *1980 Sonrası Türkiye’de Popüler Roman*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Uygur, Nermi, “Yığın Edebiyatı”, *İnsan Açısından Edebiyat*, İstanbul:YKY, 1999.
- Wellek, R.- Warren, A. *Edebiyat Biliminin Temelleri*, çev. Ayşe E. Uysal, Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları, 1983.
- Yalçın, Alemdar, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı (1946-2000)*, Ankara:Akçağ Yayınları, 2003.
- Yardım, Mehmet Nuri, *Romancılar Konuşuyor*, İstanbul:Kaknüs Yayınları, 2000.
- Yavuz, Hilmi, *Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazılar*, İstanbul:YKY, 2008.
- Yavuz, İbrahim Ulvi, *Ana Hatlarıyla Türkiye’de Roman Sanatı ve Gelişimi Üzerine Bir Deneme*, İstanbul:Beka Yayınları, 1999.
- Yıldırım, B. Doğan, *Karakter Yaratmak*, Ankara: Umag Yayınları, 2006.
- Yıldırım, Ercan, “Metafizik/ Ölüm Bir Dünya Tasarımıdır”, *Hece Öykü*, S.11, (Ekim-Kasım 2005), ss.111- 112.
- Yıldız, Ahmet Günbay, “Romanla Hidayete Erilmez”, *Gülizar Baki ile Röportaj*, *Zaman Gazetesi*, <http://zaman.com.tr>, [18 Aralık 2008].
- Zühcher, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İstanbul:İletişim Yayınları, 2008.

ÖZET

1990- 2000 yılları arası İslâmî romanların ele alındığı bu çalışmada, beş farklı romancının toplam on iki romanı yapı ve tema bakımından incelenmiştir. Bu güne kadar üzerinde nitelikli bir çalışma yapılmamış olan İslâmî romanlarda ortak yapı ve tema unsurları belirlenmiştir.

1990- 2000 yılları arası İslâmî romanlarda başkişiler İslâm'ı tanımayan ya da yanlış tanıyan kişiler iken bazen bir kitap, bazen bir arkadaş veya din adamı sayesinde İslâm'ı tanıyarak hidayete ererler. Bu romanlarda, İslâm'ın toplumdaki tasfiye edilişi açık bir biçimde ortaya koyulur. Sözde Müslümanlık, İslâm birliği, cihat, din ve vicdan hürriyeti, kültürel yozlaşma, evlilik- aile, başörtüsü sorunu, ırkçılık gibi temalar işlenmiştir. Hidayete erme teması üzerinde özellikle durulmuştur. Romanların, gerçek hayat hikâyelerinin kurguya aktarılması yoluyla oluşturulması söz konusudur.

Anahtar sözcükler: Roman, Türk Romanı, İslâmî Roman, tema, yapı

ABSTRACT

It is studied in that work which is called as Islamic novels between 1990-2000 includes total twelve works of five different novelists. It is found the common part of structure and and thema in Islamic novels which hasn't done a qualified work on them for that time.

As the main characters are people who don't know Islam or have wrong knowledges about Islam, they find the faithful way to obey Islam by means of book, a friend or a religious functionary. In this novels, the extraction of Islam from the society is put forward clearly. These novels include the thema like ostensible Islam, the unity of Islam, holy war, the freedom of religion and conscience, cultural degeneracy, marriage, family, women are on the streets, the problem of headgear, racialism. It is supported on the thema of finding the faithful way. The novels are constituted by transferring from real life stories to fantasy.

Key words: Novel, Turkish Novel, Islamic Novel, theme, construction

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Rize’de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Rize'nin Çayeli ilçesinde tamamladı. 2002 yılında Rize Anadolu Öğretmen Lisesinden mezun oldu. Aynı yıl kazandığı, Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünden 2007’de mezun oldu. 2008 yılında Giresun’un Güce ilçesinde Güce Çok Programlı Lisesinde öğretmenliğe başladı. Üç yıl süren zorunlu hizmet görevini tamamladıktan sonra Rize’de Rize Sağlık Meslek Lisesi’ne atandı. Burada iki yıl çalıştıktan sonra mezun olduğu lise olan Rize Anadolu Öğretmen Lisesinde göreve başladı. Halen burada öğretmenliğe devam etmektedir.